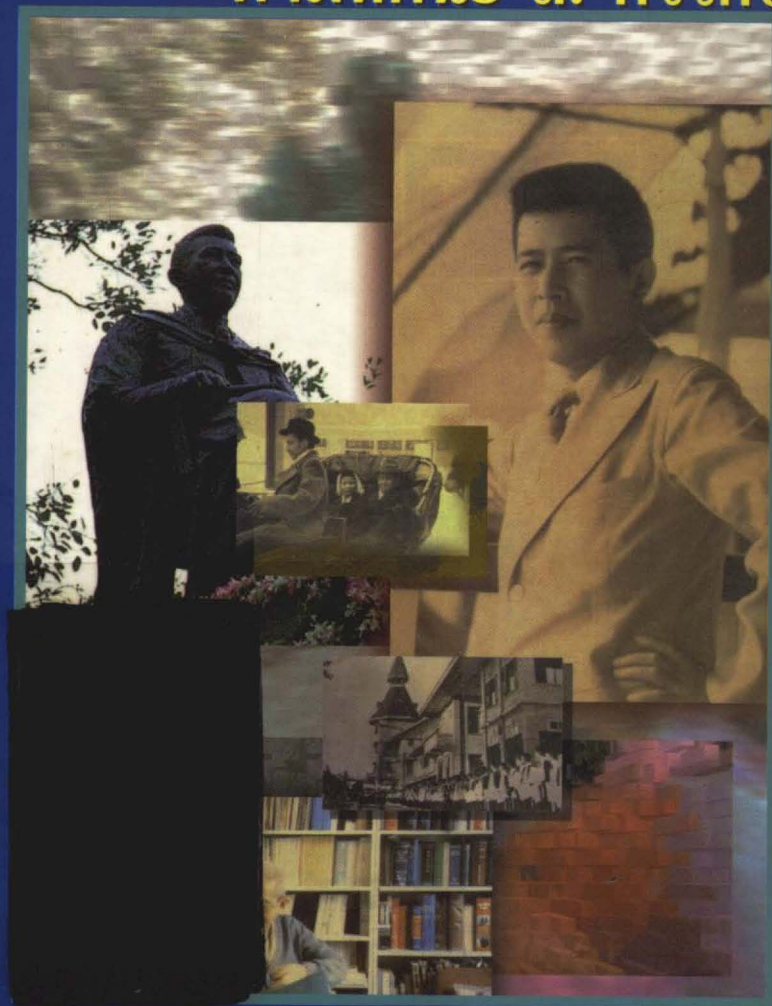

เรื่องนายปรีดี พนมยงค์ ตามทัศนะ ส. ศิวรักษ์

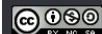
เรื่องนายปรีดี พนมยงค์ ตามทัศนะ ส. ศิวรักษ์

PRIDI-PHOONSUK
ปรีดี - พนมยงค์

www.pridi-phoonsuk.org

ChangeFusion OPENBASE.in.th

เนื้อหาทั้งหมดใน OpenBase ถูกเผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาต Creative Commons Attribution-NonCommercial-Share Alike 3.0 Unported License ท่านสามารถนำเนื้อหาทุกชิ้นไปใช้และเผยแพร่ต่อได้ โดยต้องอ้างอิงแหล่งที่มา นำมาไปใช้เพื่อการค้า และต้องใช้สัญญาอนุญาตชนิดเดียวกันนี้เมื่อเผยแพร่งานที่ดัดแปลง เว้นแต่จะระบุเป็นอย่างอื่น

เรื่องนายปรีดี พนมยงค์ ตามทศนะ ส. ศิวรักษ์
ส. ศิวรักษ์

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ ๙๗๔-๗๒๓๒-๔๑-๓

สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง

๘/๒๓ ซอยบ้านช่างหล่อ ถนนพรานนก บางกอกน้อย กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๔๑๒-๐๗๔๔, ๘๖๖-๑๕๕๗

E-mail : komolpublishing@access.inet.co.th

บรรณาธิการบริหาร รุติมา คุณศิริานนท์

กองบรรณาธิการ สุชาดา เสือ ภูมิินทร์ พงษ์ไกรกิตติ

ธุรการ สุนทร รุ่งแจ้งสุวรรณ

การตลาด อาภาวดี งามขำ ประโรม คณานุรักษ์

ประชาสัมพันธ์ พิไลลักษณ์ พรหมจันทร์

บัญชี บัวลี พาพิณิจ

ออกแบบปก ชยปกรณ์ ภูวนารถนฤบาล

ดำเนินการผลิต ผลิกไท โทรศัพท์ ๘๘๘-๗๐๒๖-๗

จัดจำหน่าย บริษัท เคล็ดไทย จำกัด โทรศัพท์ ๒๒๕-๔๕๓๖-๔

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์พิมพ์ดี โทรศัพท์ ๘๐๓-๒๖๔๔-๗

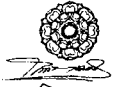
พิมพ์ครั้งที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๒๖

พิมพ์ครั้งที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๓๔

พิมพ์ครั้งที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๔๐

พิมพ์ครั้งที่ ๔ มีนาคม ๒๕๔๓ จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม

เรื่องนายปรีดี พนมยงค์ ตามทัศนะ ส. ศิวรักษ์

มูลนิธิโกลด์คิมทอง

กระทรวงศึกษาธิการ ออกใบอนุญาตให้ เมื่อวันที่ ๖ กันยายน ๒๕๑๔
เลขที่อนุญาตที่ ต. ๑๔๔/๒๕๑๔

กระทรวงมหาดไทย ออกใบอนุญาตให้ เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๑๖
เลขทะเบียนลำดับที่ ๗๖๓

คณะกรรมการ

นายสัญญา ธรรมศักดิ์

ประธานกรรมการคนแรก

นายป๋วย อึ๊งภากรณ์

รองประธานกรรมการคนแรก (เสียชีวิตแล้ว)

๑. นายอุดม เข็นฤดี

ประธานกิตติมศักดิ์

๒. นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์

ประธานกรรมการ

๓. นายชาญวิทย์ อร่ามฤทธิ

กรรมการற்றுญก

๔. นายเฉลิม ทองศรีพงศ์

กรรมการที่ปรึกษากฎหมาย

๕. นางสาวรสนา โตสิตระกูล

กรรมการผู้จัดการ

๖. นางสาวจิตติมา คุณดิรานนท์

กรรมการผู้ช่วยผู้จัดการ

๗. พระไพศาล วิสาโล

กรรมการ

๘. นายกรุณา กุศลาลัย

กรรมการ

๙. นายเกษมสันต์ วีระกุล

กรรมการ

๑๐. นายนริศ ชัยสูตร

กรรมการ

๑๑. นายแพทย์บัญชา พงษ์พานิช

กรรมการ

๑๒. นายประกอบ คุปรัตน์

กรรมการ

๑๓. นายแพทย์ประพจน์ เกตราภาค

กรรมการ

๑๔. นายแพทย์ประเวศ วะสี

กรรมการ

๑๕. นายพิภพ ธงไชย

กรรมการ

๑๖. นายสรรพสิทธิ์ คุ้มประพันธ์

กรรมการ

๑๗. นางสาวอรศรี งามวิทยาพงศ์

กรรมการ

๑๘. นายอุทัย ดุลยเกษม

กรรมการ

๑๙. นางสาวสิริวรรณ นิจเจริญ

กรรมการเลขานุการ

มูลนิธิโกลด์คิมทอง จัดตั้งขึ้นเมื่อปี ๒๕๑๖ มีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นเตือน และสนับสนุนให้
บุคคลมีความเสียสละเพื่อสังคม มีอุดมคติ เป็นผู้นำในทางที่ถูกต้อง ตามแบบอย่างของครู
โกลด์ คิมทอง ผู้สูญเสียชีวิตเมื่อปี ๒๕๑๔ ขณะอุทิศตนเป็นครูอยู่ในถิ่นทุรกันดาร

คำปรารภ

หนังสือเล่มนี้ตีพิมพ์ครั้งแรกในปีที่นายปรีดี พนมยงค์ละโลกนี้
ไปใน พ.ศ. ๒๕๒๖ แล้วได้รับการพิมพ์ซ้ำอีกสองครั้งโดยได้เติมอะไรใหม่ๆ
เข้าไปด้วย เพื่อให้สมสมัย น่ายินดีที่เรื่องนี้มีผู้แปลจำเพาะเนื้อหาอันว่า
ด้วย “นายปรีดีที่ข้าพเจ้ารู้จัก” อย่างสรุปลงเป็นภาษาอังกฤษด้วยแล้ว ให้
ชื่อว่า *Power That Be : Pridi Banomyong through the Rise and
Fall of Thai Democracy* และจากเล่มภาษาอังกฤษนี้มีผู้ประสงค์จะ

แปลต่อไปเป็นภาษาอื่นๆ อีกด้วยบ้าง เช่น ภาษาฝรั่งเศส เยอรมัน โปรตุเกส อิตาลี ฮินดี สิงหลและทมิฬ ส่วนฉบับแปลเป็นจีนและญี่ปุ่นนั้น ผู้แปลต้องการถ่ายทอดโดยตรงจากภาษาไทยเลยทีเดียว ทั้งหมดนี้คงเสร็จทันบ้างหรือหลังบ้าง จากชาตกาลครบศตวรรษของนายปรีดี พนมยงค์

ในการจัดพิมพ์ภาษาไทยขึ้นใหม่คราวนี้ สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง ต้องการให้แล้วเสร็จทันโอกาสพิเศษนั้น ณ วันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๔๓ จึงไม่ได้แก้ไขหรือเพิ่มเติมอะไรๆ เข้าไปให้มากนัก เว้นแต่บทความล่าสุดสองชิ้นจาก *เสขิยธรรม* ฉบับมกราคม-มีนาคม ๒๕๔๓ หนึ่ง และจาก *ปาจารย์สาร* ฉบับ พฤศจิกายน ๒๕๔๒-กุมภาพันธ์ ๒๕๔๓ อีกหนึ่ง โดยที่ขึ้นหลังนี้ตัดตอนมาจากฉบับเดิมที่ตีพิมพ์ใน *ข้อคิดสำหรับ ค.ศ. ๒๐๐๐* สำหรับผู้ที่ต้องการรู้เรื่องเบื้องหลังเบื้องหน้าอะไรๆ นอกไปจากนี้ คงต้องหาอ่านเอาจากเล่มอื่น หาไม่เล่มนี้จะหนาเกินไป

เมื่อนายปรีดีสิ้นชีวิตลงในปี ๒๕๒๖ นั้น ไม่ได้รับการยกย่องจากรัฐบาล รัฐสภา หรือสถาบันพระมหากษัตริย์ด้วยประการใดๆ หากได้รับคำสรรเสริญจากสาธุชนทั่วทั้งโลก ยิ่งคณะสงฆ์ไทยด้วยแล้ว พวกกันพรรณนาเกียรติคุณของท่านกันทุกระดับ แต่องค์พระสังฆมิตตเรี่ยลงมาโดยตลอดทั้งหมดนี้นับว่าเป็นนิมิตหมายอันควรแก่การสำเหนียก

ยังการเสนอชื่อนายปรีดีเข้าไปสู่องค์กรยูเนสโกแห่งสหประชาชาตินั้นเล่า ทุกขั้นตอนมีอุปสรรคขัดข้องอย่างผจญมารที่ควรแก่การตราไว้เช่นกัน แต่ก็ต้องขอชมนายกรัฐมนตรีชวลิต ยงใจยุทธ ที่กล้าเสนอชื่อท่านไปให้ยูเนสโกแต่เพียงหนึ่งเดียว แม้นายกรัฐมนตรีชวน หลีกภัยจะเสนอพระนามสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีเพิ่มขึ้นไปอีก ๑ แม้พระองค์ท่านจะอ่อนวัยกว่านายปรีดี หากพระสถานะอันพิเศษ รัฐบาลจึงขอเสนอพระนามพระองค์ท่านเป็นอันดับแรก นามนายปรีดีเป็นอันดับรอง จนมีการวางแผนปลดนามนายปรีดีออกจากยูเนสโกให้เหลือหนึ่งเดียว แต่แล้ว

นายกรัฐมนตรีชวนกันยืนยันมติเดิม ที่ต้องการสองข้อให้ยูเนสโกพิจารณาจนองค์การแห่งนั้นของสหประชาชาติลงมติเป็นเอกฉันท์ให้สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และนายปรีดี พนมยงค์ เป็นปูชนียบุคคลในระดับโลก สำหรับปี พ.ศ. ๒๕๕๓-๕๔ ทั้งนี้ต้องขอชมนายชวน และคณะรัฐมนตรีของเขาเป็นพิเศษ ยิ่งตัวของเขาเองด้วยแล้ว ในฐานะประธานคณะกรรมการจัดงานฉลองศตวรรษชาติกาลของนายปรีดี ได้มีบทบาทอันควรแก่การนิยมชมชอบ ทั้งนี้รวมถึงเจ้ากระทรวงบางกระทรวง และหน่วยงานบางหน่วยงาน ที่นายปรีดีเองมีบทบาทในการสร้างสรรค์หรือคุมนโยบายมาอีกด้วย แม้เราอาจจะไม่ได้มีดวงตราไปรษณียากรที่มีรูปท่านออกได้ทันโอกาสอันสำคัญนี้หรือมีรูปท่านลงในธนบัตรของไทย ดังเช่นในนานาอารยประเทศที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ก็เชื่อว่าอุปสรรคต่างๆ ที่เป็นดังมารผจญเหล่านี้ ก็จะไม่แพ้วัยตัวเองไปในที่สุด เพราะธรรมชาติย่อมชนะอธรรม โดยที่ฝ่ายธรรมะจำต้องเจริญบารมียิ่งยวดขึ้นไปเรื่อยๆ ด้วยเสมอไป โดยเฉพาะก็ในทางขันติธรรมและอหิงสธรรม

หวังว่าหนังสือเล่มนี้ และงานฉลองศตวรรษแห่งชาติกาลของนายปรีดี พนมยงค์ จะเป็นดังรูปเทียนเล่มน้อยๆ ที่จุดบูชาคุณความดีของท่าน ให้แสงสว่างในทางธรรมได้กระจายออกไปทำลายความมืดมนอนธการ ที่มีขบวนการอันสร้างมายากลต่างๆ ขึ้นปกคลุมความคิดอ่านและคุณงามความดีของท่านภายใต้กระแสหลักมาแต่รัฐประหารโดยฉิน เผ่า พิบูล ในปี พ.ศ. ๒๔๙๐ และการปฏิบัติโดยสฤษดิ์ในปี ๒๕๐๐-๒๕๐๑ ให้ปลาสนากรไป เพื่อยาวชนคนสยามจะได้รู้จักปูชนียบุคคลของบ้านนี้เมืองนี้ ที่มีความกล้าหาญทางจริยธรรม ที่ยืนหยัดอยู่ข้างสันติประชาธรรม ที่พลีชีพเพื่อสัจจะ เพื่อเอกราช และความกินดีอยู่ดีของทวยราษฎร์ โดยที่ชื่อเสียงเรียงนามของท่านนั้นๆ ถูกตรึงตรอนให้จางหายไป ดังที่หลายท่านถูกทำลายชีวิต และ/หรือ อีสราภพลงอีกด้วย

เมื่อคนรุ่นใหม่ของเราได้มีโอกาสกลับมาสัมผัสกับความจริงอย่างกล้าหาญความเลวและคนเลว เพื่อเทิดทูนความดีและคนดี อย่างมีจิตใจอันงดงาม อย่างมีสันติภาวะภายใน และอย่างกล้าหาญในการยืนหยัดอยู่ข้างความจริง และอยู่ข้างผู้ยากไร้หรือผู้ที่ถูกข่มเหงละเมิดร้าย โดยหาทางทำความเข้าใจในเรื่องโครงสร้างอันยุติธรรมของสังคมได้ นี่แหละคือเป้าหมายร่วมอันสำคัญของเรา ถ้าเรา่วมกันคิด ร่วมกันขยายความคิด ออกเป็นคำพูดและการกระทำด้วยอหิงสวิธี เชื่อว่าถ้านายปรีดี พนมยงค์ ทราบได้โดยญาณวิถีใด ท่านคงอนุโมทนาสาธุการ

ส.ศ.ช.

๓๑ ธันวาคม ๒๕๔๒

คำนำสำนักพิมพ์

(จากการพิมพ์ครั้งที่ ๓)

แต่ไหนแต่ไรมา มูลนิธิโกมลคีมทองถือเป็นหน้าที่ประการหนึ่งที่จะพิมพ์เผยแพร่ชีวประวัติและผลงานของปราชญ์บุคคลที่จะสามารถเป็นแบบอย่างในด้านอุดมคติแก่คนรุ่นหลัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่ถือเป็นหลักของสังคมไทยเรา

มาครั้งนี้ก็เช่นกัน เรื่องนายปรีดี พนมยงค์ ตามทัศนะ ส.ศิวัรักษ์ ถึงแม้จะประกอบด้วยข้อเขียนของ ส.ศิวัรักษ์ ทั้งที่เคยพิมพ์เผยแพร่แล้วใน

หนังสือพิมพ์ และที่ยังไม่เคยพิมพ์เผยแพร่ในที่ใดมาก่อน ทั้งส่วนที่เคยพิมพ์ในหนังสืออื่นมาก่อนก็ได้นำมาตีพิมพ์ในที่นี้โดยไม่ได้ตัดทอนแต่อย่างใด เพราะเชื่อว่าสิ่งที่ ส.คิวัรักษ์ พูดถึงเขียนถึงนั้นเป็นสัจจะ และในเมื่อผู้เขียนกล้ารับผิดชอบกับข้อเขียนของตนแล้ว ก็เ็นผู้มีเหตุมีผล มีใจเป็นธรรมจะไม่ควรรับฟังเล่า

สำหรับ เรื่องนายปรีดี พนมยงค์ ตามทัศนะ ส.คิวัรักษ์ นี้ มูลนิธิโกมลคีมทองพยายามจัดพิมพ์ให้ออกทันงานศตवारของท่านรัฐบุรุษอาวุโส ซึ่งจัดขึ้นที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ระหว่างวันที่ ๙-๑๑ สิงหาคม เพื่อเป็นการระลึกถึงและบูชาคุณของท่าน แม้จะในเวลากระชั้นนี้ ส.คิวัรักษ์ ก็มีแง่ใจกรุณาเขียนคำนำสำหรับการตีพิมพ์ครั้งนี้เป็นพิเศษ โดยที่คำนำนี้มีใช่เป็นแต่อาร์มภกตาเท่านั้น หากยังเป็นข้อเขียนที่สำคัญยิ่งที่ได้กล่าวถึงท่านรัฐบุรุษอาวุโสโดยอ้างอิงหลักฐานของกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกาที่ยังไม่เคยเผยแพร่ในที่ใดมาก่อน

คำนำ

ข้าพเจ้าได้รับข่าวการสิ้นชีวิตของนายปรีดี พนมยงค์ เมื่อเย็นวันจันทร์ที่ ๒ พฤษภาคม ด้วยความเศร้าเสียใจเป็นอย่างมาก แม้จะรู้ว่าท่านชราแต่ก็เห็นว่ายังแข็งแรง คาดว่าท่านจะเป็นประทีปในทางปัญญา และสัจจะต่อไปอีกนานกว่านี้

พอข้าพเจ้าได้รับข่าวดังกล่าวไม่ทันไร มติชน รายวันก็โทรศัพท์มาถามข่าวและขอความเห็นติดตามด้วยฉบับอื่นๆ อีกบ้าง มีมาตุภูมิ เป็นต้น

และแล้วก็มีคนหนังสือพิมพ์มาขอให้เขียนเรื่อง มาขอสัมภาษณ์เกี่ยวกับท่านรัฐบุรุษอาวุโส ซึ่งข้าพเจ้าย่อมเต็มใจทำให้ ทั้งนี้เพื่อตอบสนองคุณูปการที่ท่านได้รับใช้ชาติบ้านเมืองและประชากรราษฎร ตลอดจนพระศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญมาอย่างเอาชีวิตเข้าแลก โดยไม่เห็นแก่ลาภยศแล้วยังได้รับการเนรคุณอย่างแสนสาหัสอีกด้วย

นอกจากนี้แล้ว ข้าพเจ้ายังได้รับเชิญไปพูดถึงท่านตามสถาบันการศึกษาอีกหลายแห่ง ตลอดจนได้ไปพูดปาฐกถาเกี่ยวกับท่านถึงทางสุโขทัย โกลกโน้น ความจริง ถ้าข้าพเจ้าไม่ต้องเดินทางออกนอกประเทศตามภาระหน้าที่คงได้ไปพูดจนสุดเหนื่อ และทางตะวันออกเฉียงเหนืออีกด้วยเป็นแน่

คำพูดและข้อเขียนของข้าพเจ้าได้รับการกล่าวขวัญถึงมาก ทั้งโดยนัยลบและนัยบวก มีทั้งโทรศัพท์และจดหมายมายังข้าพเจ้าก็มากมายสำหรับผู้มีกตัญญูกตเวทิตาและรักความเป็นธรรม ย่อมพอใจอ่าน แม้จะไม่เห็นด้วยในบางถ้อยกระทงความ หรือเห็นว่าแรงไปบ้างก็ตาม แต่สำหรับผู้ที่ยังคงต้องการความมิดบอด ชนิดที่ยังพอใจกับการบิดเบือนลัทธิจะ ก็ย่อมหาทางกล่าวร้ายท่าน โดยพาลมาถึงข้าพเจ้าด้วยจนได้ ซึ่งย่อมไม่เป็นการแปลกประหลาดอันใด เช่น จดหมายที่เขียนมายังไทยแลนด์รายสัปดาห์ ฉบับวันที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๒๖ นั้น ทางกองบรรณาธิการได้มาถามความเห็นข้าพเจ้าก่อน แม้เราจะเขียนด่าว่าข้าพเจ้า ข้าพเจ้าก็เสนอให้เขานำตีพิมพ์ เพราะถ้าผู้เขียนชื่อหนังสืออย่างของพลโทประยูร ภมรมนตรี ซึ่งศาลตัดสินแล้วว่าเป็นหนังสือที่มีความเท็จมาก จนสั่งให้เก็บหนังสือดังกล่าว และกระทรวงศึกษาธิการได้ถอนรางวัลจากหนังสือ นั้นเสียแล้ว โดยไม่ยอมอ่านข้อความที่เป็นลัทธิ ก็ต้องปล่อยไป ว่าถ้าไม่ใช่เวโนยสัตว์แล้วย่อมหากล้ามองไปทางแสงสว่างไม่ อนึ่งใครที่รู้จัก

ประยูร ภมรมนตรี ย่อมรู้ดีถึงความกะล่อนและการพูดมุสวาทาเป็น
 อาจिनของเขายู่ด้วยกันแล้วทั้งสิ้น

เมื่อพูดถึงเรื่องนี้ ก็ขอถือโอกาสกล่าวเสียสักหน่อยว่า เมื่อ
 ข้าพเจ้าวิจารณ์พระมงกุฎเกล้าฯ ในศิลปวัฒนธรรม รายเดือน และได้นำ
 ลงพิมพ์ในน้ำเขียวให้ชาวเรือ นั้น มานวสาร ของพวกข้าเก่าแต่่าเลี้ยงใน
 พระองค์ท่านพากันลงบทความโจมตีข้าพเจ้าอย่างมาก โดยไม่ได้พิจารณา
 เลยว่า ที่ข้าพเจ้าพูดไปนั้นจริงหรือไม่ ตราบใดที่ไม่เปิดโอกาสให้มีการ
 วิพากษ์วิจารณ์กันแล้วไซ้ สัจจะจะบังเกิดมีขึ้นได้อย่างไร เอะอะก็อ้าง
 ความจงรักภักดี ซึ่งไม่น่ารำคาญเท่า นั้น หากขึ้นเอาอาศัยมาเป็น
 ความจงรักภักดีแล้วไซ้ ราชบัลลังก์จะมั่นคงถาวรได้อย่างไร ยิ่งกรณี
 ของพระมงกุฎเกล้าฯ ด้วยแล้ว เอกสารทางวิชาการปรากฏชัดเจนเกี่ยว
 กับพระราชประวัติ และพระรัฐประศาสนศาสตร์ที่ผิดพลาดของพระองค์
 ยิ่งขึ้นทุกที ๆ

ในที่นี้ ข้าพเจ้าขอนำเอกสารภาษาอังกฤษเกี่ยวกับรัชกาลที่ ๖
 มาลงไว้ให้เห็นกันบ้าง เพื่อประดับสติปัญญา (โดยที่ได้คัดมาจากหนังสือ
 ทางวิชาการ ซึ่งถ้าเปิดเผยชื่อผู้เขียนขึ้นมา พวกข้าราชสำนักเหล่านั้นคง
 หงายหลังกันตาม ๆ ไป) ดังต่อไปนี้

There was another side to Rama VI, the brilliant and gifted King and 'prophet'. Inheriting none of his father's selfdiscipline and modesty, pragmatism and sense of proportion, deft touches with men and natural flair for politics, the son was insecure and temperamental and irresponsible,

fanciful and vainglorious as evident in a number of ways.

A fundamental trait of his personality was that he had an obsessive suspicion and fear of people or things he did not directly control or was familiar with.

When he became King, his fears, obsessions and predilections were reflected in his conduct of government. From the first, he chose to distrust his relatives.. who although all critical of the King, were not harbouring any conspiracy against him.

At the same time he tried to extend the environment of his palace which he found to be so conducive for his needs to the country at large: he elevated his familiar favourites to high ranks and offices; he turned the Kingdom into a massive stage for his extravagance and well rehearsed theatrical showmanship.

The costs and consequences were numerous. First of all, with the King's appointment of his favourites to key offices, including the cabinet itself... This royal patronage of the underserving lowered the monarchy's prestige and caused resentment... Secondly, in his pursuit of his desired lifestyle,

Rama VI neglected his many responsibilities.... More importantly, another responsibility neglected was the task of providing good government...

Rama VI refused to listen to any criticisms of his own conduct of government or to take heed to any advice, including from his own brothers, that he should grant some kind of constitution to the people. He steadfastly and obstinately stuck to his familiar chosen course, develops Thai nationalism as a means of uniting the people behind him and promoting his favourites and the Wild Tigers as a mean of safeguarding his throne. Moreover, at the very moment that the ship of state was seen to be moving forward and a steadyhand at the helm was perceived to be vital, the business of government became conducted in accordance with one man's temperament and wilfulness. ...Thirdly, the King's lifestyle and conduct of government were expensive. Royal expenditures were increased significantly and by 1925 made up over 10% of the government's budget, compared to between 0.13 and 0.33 for Japanese and European monarchies

The monarchy is attempting to act both as a

symbol of national unity and a power seeker, without realising the two roles may be inherently and fatally contradictory... But the task of self-realisation will not be easy, for gone is the pragmatism and flexibility which had been the hall mark of the Chakris and which had enabled them to contribute with considerable success and rare distinction to the Kingdom's past progress. In their place, there seems to be inflexibility, insensitively and obsessive fears of change and the unknown, which may turn out to be self-perpetuating. For the royal family's psychological and conceptual environment is a closed one : information and advice, feedbacks and analyses all come from the same source, a small coterie of royalists with similar conservative beliefs and predispositions.

โดยที่เอกสารชิ้นนี้ได้เอ่ยถึงรัชกาลที่ ๗ ไว้ด้วยว่า ทนรับพระ
ชะตากรรมจากพระเชษฐาธิราชอย่างไร

The 'deplorable inheritance' left by his brother, not only was state finance and administration in considerable disorder, but the monarchy had also fallen into disrespect.

บางท่านอาจจะเห็นว่าจำเป็นอย่างไรที่จะต้องเอ่ยถึงเรื่องรัชกาลที่ ๖ ้วยาวๆ ถึงเพียงนี้ และทำไมถึงต้องลอกภาษาอังกฤษมาลงไว้ให้กะกะ อีกด้วยเล่า คำตอบของข้าพเจ้าก็คือ สิ่งที่เกิดขึ้นในรัชกาลที่ ๖ นั้น หลายต่อหลายอย่างยังสำคัญอย่างยิ่งกับสิ่งที่กำลังเป็นไปในรัชกาลปัจจุบัน และถ้าพูดถึงสถาบันอันศักดิ์สิทธิ์ จำเป็นต้องใช้ภาษาที่ศักดิ์สิทธิ์คือภาษา ต่างประเทศ ดังเราเคยใช้ภาษาแขกหรือภาษาขอมมาก่อน โดยที่บัดนี้เรา ย่อมต้องใช้ภาษาฝรั่งแทน แม้เมื่อในรัชกาลที่ ๖ นั้นเอง สมเด็จพระอนุชา ธิราช กรมหลวงจักรพงษ์ภูวนาถยังกราบบังคมทูลเตือนพระราชสติเป็น ภาษาอังกฤษดังเช่นที่ว่า

To summarise, the situation which has led to the Tsar of Russia having to relinquish the throne was brought about by himself. He refused to adapt himself to progressive groups, which had become very vociferous, and to make firmly concessions to them. One cannot fight progressives. It might be asked why one should not listen to conservatives also, since they are there, the answer is that conservatives can never harm the King, because it would be against their beliefs. Progressive are capable of anything, and therefore one has to consider them, more than conservatives. Conflict between the two is normal, but conservatives have never prevailed and containment is only tempo-

rary: in the end it will be as desired by the progressives.

ถ้าถ้อยคำทั้งหมดที่ยกมานี้ ยังไม่มีประโยชน์ในการเตือนสติกัน สำหรับปัจจุบันสมัยแล้วไซ้ ก็เห็นจะต้องปล่อยไปเป็นเลยตามเลยแล้วละ กระมัง

สำหรับสู่อานาคต ฉบับวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๒๖ ที่หาทางว่าร้ายข้าพเจ้า โดยไม่กล่าวถึงชื่อตัวเองหรือเอ่ยชื่อข้าพเจ้านั้น ข้าพเจ้าก็ได้แต่สมเพชเวทนา การโฆษณาชวนเชื่อแบบนี้ละม้ายคล้ายกับที่ สยามรัฐ เคยทำมาเมื่อ ๒๐ ปีก่อน หรือหนังสือในแวดวงของก.อ.รมน.ชอบกระทำกันในระยะหลังๆ คือใช้วิธีกระแนะกระเหน้อย่างเอาเห็บเป็นจิ้งจกเข้ามากลั่นกัน แล้วเกลี้ยงระบายสีปกปิดสังขารวะ โดยเสียงประเด็นหลักไปเรื่อยๆ วิธีนี้พวกชนที่หรือพวกที่หาดีด้วยการสอพลอชอบทำกันนัก ข้าก็ตรงเขาใส่โคล้ข้าพเจ้าดังคราวที่ผู้อำนวยการ สยามรัฐ ทำมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ ถ้าผู้เขียนรู้ว่านายจำเลยในคดี Bangkok Post กับนายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ พยายามนำเรื่องนี้มาโยนโคลนให้เพื่อนข้าพเจ้า ข้าพเจ้าได้แถลงข้อเท็จจริงกลางศาลจนหมอนั่นหงายหน้าไปแล้ว จนเป็นที่กล่าวขานกันอย่างกว้างขวางในหมู่ผู้พิพากษา และคดีนายไกรศักดิ์ก็ชนะไปแล้วอีกด้วย คงไม่กล้าใช้วิธีอันโสมมเช่นนี้เป็นแน่ หากใครขึ้นกำเริบเล่นไม้นี้กับข้าพเจ้าอีก จะโต้ตอบกลับไปให้สาแก่ใจ สำหรับกรณีสู่อานาคต ข้าพเจ้าจะละไว้ เพราะเห็นแก่หน้าผู้อำนวยการ ซึ่งข้าพเจ้าเคยรู้จักมาแต่เป็นเด็ก แม้เขาจะเคยได้อิทธิพลมาจากสยามรัฐ ก็หวังว่าเขาจะไปพันกลโลบายตื้นๆ จากผู้อำนวยการสำนักพิมพ์นั้น แปลกก็ตรงที่เมื่อสู่อานาคต เห็นประโยชน์จากข้าพเจ้า เขาสั่งคนมาสัมภาษณ์ข้าแล้วข้าอีก (ดังดูได้จากภาคผนวกนี้ว่า

เชื่อว่าให้ช่วงเรือ ของข้าพเจ้านั่นเอง) แต่พอถึงกรณีนายปรีดี พนมยงค์ กลับเห็นว่าข้าพเจ้าเป็นคนกลับตาลปัตร ไม่มีจุดยืนที่มั่นคง แต่แล้วก็สรุปว่าข้าพเจ้าทำการทั้งนี้เพื่อหาเงินกับการขายหนังสือ ซึ่งผู้เขียนคนนั้นควรจะถามผู้อำนวยการณ์ตยสารนั้นดูว่านั่นมันเป็นกโลบายของบุคคลผู้นั้นมิใช่หรือ ที่ไต่เต้าเกาะกุมขึ้นไปทีละชั้นๆ เพื่อผลประโยชน์อันใด แลเวลานี้ไต่เต้าไปถึงไหนแล้ว โดยเกาะกินอยู่ที่ใด

ที่ข้าพเจ้าถูกกล่าวหาว่าเป็นเจ้าเข้าเจ้าของนายปรีดีนั้น ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นเกียรติ โดยเฉพาะก็ขณะเมื่อชนชั้นปกครองที่อาสัถยอาธรรมไม่ต้องการท่านผู้นั้น ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าท่านบริสุทธิ์และยุติธรรม หากข้าพเจ้าถูกกล่าวหาว่าเข้าไปสยบยอมกับผู้มีอำนาจหรือมีวาสนาการเมืองอย่างปราศจากจรรยาบรรณขั้นพื้นฐาน หรือเข้าไปกอบโกยเอาลาภยศติดตัวมานั้นแหละ ข้าพเจ้าจึงจักถือเป็นการเสียหายอย่างร้ายแรง พร้อมกันนี้ก็ขอกล่าวยืนยันไว้ในที่นี้ด้วยว่า เจ้านายในพระบรมราชวงศ์ที่ข้าพเจ้าเคยเคารพนับถือมาอย่างไร สำหรับท่านที่เปี่ยมไปด้วยเมตตาธรรมและสัจธรรม ข้าพเจ้าก็ยังคงเคารพนับถือท่านอยู่อย่างไม่เปลี่ยนแปลงหรือคลางแคลงใจ ต่อผู้ใด ข้าพเจ้าเห็นได้ชัดว่า เป็นบุคคลหน้าไหว้หลังหลอก ข้าพเจ้าย่อมเคารพนับถือต่อไปไม่ได้ ไม่ว่าผู้นั้นจะสูงส่งเพียงใดก็ตาม

ทางด้านข้าพเจ้านั้น จุดยืนแน่วชัดมาแต่ไหนแต่ไร ว่าข้าพเจ้าต้องการแสวงหาสัจจะ เพื่อความยุติธรรมในสังคม โดยหวังสันติสุขและความชอบธรรมสำหรับทวยราษฎร์ ถ้าข้อมูลที่รู้มาเดิมผิดพลาดหรือสำรวจตรวจค้นดูแล้วรู้ว่าตัวเองมีอคติอย่างไร จำต้องสารภาพบาปเพื่อความถูกต้อง แม้พระท่านก็ต้องปลงอาบัติ หากทำผิดแล้วขึ้นปกปิดเอาไว้ ย่อมเท่ากับเป็นการเพิ่มความชั่วร้ายยิ่งๆ ขึ้นเป็นทวีและตรีคูณ ถึงจะหันเข้าหาวิปัสสนากรรมฐาน หรือพระเกจิอาจารย์ใดๆ ก็หาช่วยได้ไม่ トラบใดที่

ตนยังไร้หิริโอตตปปะ แปลงก็ตรงธรรมานุภาพนั้นเห็นได้ชัดยิ่งขึ้นทุกที กับกรณีของนายปรีดี พนมยงค์ อัยการที่เสแสร้งสร้างคดีอย่างไม่มีมูล และผู้พิพากษาที่ตัดสินคดีอย่างปราศจากความยุติธรรมในกรณีสวรรคต นั้นได้มีอันเป็นไปต่างๆ (แต่คนที่ตัดสินคดีค้านอย่างมีมโนธรรมสำนึกยังอยู่ติมาจนบัดนี้) แม้คนที่ให้การเท็จก็ล้วนสารภาพเพราะเห็นบาปบุญคุณโทษ ดังกรณี พระยาศรยุทธ เสนีย์ และ พระภิกษุตี ศรีสุวรรณ เป็นต้น หาไม่คำตัดสินของศาลและเอกสารหลักฐานบ่งชี้ได้ว่าใครอยู่ฝ่ายใด ดังกรณี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช (ศาล) และ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช (เอกสารทางราชการ) เป็นตัวอย่าง ยังคนที่ให้นายปรีดีต้องตกค้างอยู่ต่างประเทศ จนตายจากไปนั้น ก็เห็นกันได้แล้วใช่ไหมว่า ลูกสาวลูกชายเขาก็ต้องพลัดพ่อพลัดแม่ไป ดังถูกเนรเทศด้วยกลายๆ จนอาจต้องตายจากกันไปโดยไม่ได้เห็นใจกันก็ได้ ยังผิวเมีย พ่อแม่ลูก ก็ถึงกับวิวาทบาดหมางกัน ในขณะที่ครอบครัวของนายปรีดีมีสามัคคีธรรมกันตลอดมา และก็ขอให้คอยดูกันต่อไปว่า ผู้ที่ก่อกรรมทำเวรกับนายปรีดีไว้นั้น จะตายง่ายตายและอย่างสงบสุขเช่นนายปรีดีหรือหาไม่ อย่างน้อยในช่วงสุดท้ายแห่งชีวิตของนายปรีดี ก็เป็นไปอย่างมีความสุขตามอัตภาพแห่งลัทธิปุรุष ซึ่งเต็มไปด้วยความเมตตากรุณาและอโหสิกรรม

ทั้ง ๆ ที่ศาลทุกศาลตัดสินลงโทษผู้ให้ร้ายป้ายสีนายปรีดี ในกรณีสวรรคตมาแล้ว แต่ก็ยังมีคนมุ่งร้ายต้องการทำลายท่านผู้นี้อยู่อีก โดยใช้กลไกภายนอกกฎหมาย และวิธีการแปลกๆ เช่น หนังสือเรื่อง *ปรีดีฆ่าในหลวง* ที่จำหน่ายแจกเมืองาน ๕๐ ปีประชาธิปไตยในศกที่แล้ว เป็นต้น แม้ท่านจะล่วงลับไปแล้วอย่างสงบสุข ก็ยังคงมีการรังควานกันต่อมาอีก ตีร้ายคงต้องการปกป้องผลประโยชน์บางอย่างของบางคนบางสถาบันไว้ละกระมัง แต่แล้วเอกสารของทางราชการเองกลับยืนยันความ

เป็นผู้ปกป้องราชบัลลังก์ของท่าน อันผู้ที่หาติจากพระราชนวศ์ ที่ประจบ
สอพลอต่าง ๆ หาเคยทำได้ไม่ ดังจะเห็นได้จากข้อความต่อไปนี้

On the day after the King's death, during a call of condolence which I paid on the Prime Minister he spoke to me very frankly about the whole situation and ascribed the King's death to an accident, but it was obvious that the possibility of suicide was in the back of his mind. He was violently angry at the accusations of foul play levelled against himself and most bitter at the manner in which he alleged (without doubt justly) that the Royal Family and the Opposition, particularly Seni Pramoj and Phra Sudhiat, had prejudiced the King and especially the Princess Mother against him. He repeated several times that he had been overwhelmingly busy attempting to rehabilitate and govern the country and had not had time to have luncheon and tea with Their Majesties every day or two as had members of the Opposition. He said that the King had always behaved most correctly as a constitutional monarch and that their relations had, in spite of the prejudice implanted in the King's mind, been friendly and correct. He

admitted frankly, however, that his relations with the Princess Mother were hopelessly bad and he feared greatly that his relations with the new King would be poisoned in the same manner as had his relations with King Ananda. He appeared to have every confidence, however, that he could deal with the situation. He insisted that he intended to continue to endeavor to work with the new King and his mother. It was obvious, however, that he would not be content to suffer the accusations of the opposition, if they continued, without taking some sort of repressive action against them.

Charles W. Yost

Charge d'affaires

Legation of the U.S.A.

14 June 1946

วันรุ่งขึ้น อุปทูตอเมริกันคนเดียวกันนี้ก็รายงานไปยังกระทรวง
การต่างประเทศของเขาอีกดังนี้

The Foreign Minister, who in the new cabinet has been appointed Director of the Bureau of the Royal Household and of the Bureau of His Majesty's Private Secretariat, informed me that he

had had an audience this morning with the new King in which His Majesty had enquired whether rumors in regard to his brother's death are still being spread about. According to Direk he replied that the rumors are still being circulated widely, that some claim that the late King was murdered by the orders of the Prime Minister, some that he was murdered by his former aide de camp and some that he committed suicide under political pressure. King Phumiphol thereupon informed the Foreign Minister that he considered these rumors absurd, that he knew his brother well and that he was certain that his death had been accidental. While that the King said to Direk does not necessarily represent what he really believes, it is nevertheless interesting that he made so categorical a statement to the Foreign Minister.

The Department may also be interested to know that within forty-eight hours after the death of the late King two relatives of Seni Pramoj, first his nephew and later his wife, came to the Legation and stated categorically their conviction that the King had been assassinated at the instigation of the Prime Minister. It was of course clear that they had

been sent by Seni. I felt it necessary to state to both of them in the strongest terms, in order to make it perfectly clear that this Legation could not be drawn into Siamese political intrigues, that I did not believe these stories and that I considered the circulation at this time of fantastic rumors unsupported by a shred of evidence to be wholly inexcusable. The British Minister informed me this morning that he had also been approached by several members of the Opposition to whom he had stated that he accepted the official account of the King's death and that he would not be drawn into any further discussion of the matter.

อีก ๒ ปีต่อมา เมื่อนายสแตนตันมาเป็นเอกอัครราชทูตแล้ว ได้ทำบันทึกกลับส่งกระทรวงต่างประเทศของเขาด้วยดังนี้

I took Dr. Bacon of the Far Eastern Division to call on Field Marshal Phibun on Saturday, June 5th. During the course of conversation with the Field Marshal we called attention to an item which appeared recently in the local press stating that those suspected of being involved in the death of the late King Ananda would be brought to trial next

month. Phibun confirmed that the case had reached a point where it could be prosecuted in the local courts. However, in reply to my question whether he thought the court would be able to solve the mystery of the late King's death, he replied that he did not know. He then voluntarily mentioned the possible involvement of Nai Pridi. He said that he personally doubted whether Nai Pridi was directly involved for two reasons: firstly, he said Pridi is a very clever politician and secondly, he described Pridi as having a "kind heart". He said he did not think he would cause anybody to be murdered. He remarked, however, that it is possible Nai Pridi had covered up or destroyed some of the evidence thinking thereby to protect his present Majesty. I might add that local newspaper speculation regarding the possible implication of Pridi in this matter has suggested he may be charged with suppression or destruction of pertinent evidence. Madame Phibun, who was also present during our interview with the Field Marshal, told Dr. Bacon in a rather emphatic manner that she did not believe Pridi was in any way involved in the late King's death.

เอกสารดังกล่าวนี้ Asia Week ฉบับวันที่ ๑ และ ๘ กรกฎาคม ๒๕๒๖ ได้นำมาอ้างถึงไว้บ้างแล้ว แต่ยังขาดสาระสำคัญบางประการไป จึงลอกมาให้เห็นกันยาว ๆ โดยเฉพาะข้อความที่ว่า it is possible Nai Pridi had covered up or destroyed some of the evidence thinking thereby to protect his present Majesty (ที่ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ให้สัมภาษณ์ว่า ในฐานะนายกรัฐมนตรี นายปรีดีต้องรับผิดชอบกับกรณีสวรรคตนั้น ความข้อนี้ชัดเจนแล้วในเอกสารดังกล่าว โดยที่เราควรตราไว้ด้วยว่า คุณชายผู้นั้นก็ต้องรับผิดชอบกับกรณี ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ทำนองเดียวกัน ผิดกันแต่กรณีสวรรคต นายปรีดีเป็นแพะรับบาป แต่กรณีพระภิกษุณอม กิตติขจรและผลอันสืบเนื่องจากนั้น เยาวชนและประชาชนเป็นแพะรับบาป)

ข้อความที่อ้างมาทั้งหมดนี้สำหรับผู้ที่อ่านภาษาอังกฤษไม่ออก ก็ควรหาใครมาแปลให้อ่านกัน แม้กระนั้นแล้ว จะยังเกรงกันว่าฝรั่งโกหก ก็จะมีเอกสารมัดตัวให้มันเข้ามาได้เรื่อย ๆ เพราะความลับนั้นไม่มีในโลก ถึงปิดไว้ได้ก็ไม่นาน ย่อมจะต้องเปิดเผยออกมาจนได้

ไหน ๆ ก็อ้างภาษาอังกฤษถึงเพียงนี้แล้ว อยากเตือนฝ่ายที่มีใจโสมมต่อนายปรีดีด้วยถ้อยคำที่เป็นภาษาอังกฤษดังต่อไปนี้ด้วย อ่านแล้วขอให้ขมสลิการให้จงหนัก ทั้งนี้เพื่อพิสูจน์พระพุทธานุชาตที่ว่า สุทฺธิ อสุทฺธิปัจจุตตํ นั้นเอง The truth that many people never understand, until it is too late, is that....one who does the most to avoid suffering is, in the end, the one who suffers most....It is his own existence, his own being, that is at once the subject and the source of his pain and his very existence and consciousness is his greatest torture.

แท้ที่จริง เรื่องต่าง ๆ ที่ข้าพเจ้าเขียนเกี่ยวกับนายปรีดีในระยะนี้ และจำเดิมแต่ก่อนที่ท่านจะล่องลับไป ได้รับการตีพิมพ์แพร่หลายแล้ว แต่ทางมูลนิธิโกมลคีมทองเห็นว่าอาจจะรวบรวมมาตีพิมพ์เป็นเล่ม โดยขอให้แก้ไขให้เรียบร้อยขึ้น ทั้งทางฝ่ายผู้เขียนและผู้จัดพิมพ์ ข้าพเจ้าเห็นสมควรจึงอนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ เพราะมูลนิธิฯ มีวัตถุประสงค์ในอันที่จะสนับสนุนคนหนุ่มสาวให้มีอุดมคติ ก็ในบัดนี้จะหาใครที่มีอุดมคติอันจะเป็นแบบอย่างให้แก่เยาวชนของเรายิ่งกว่านายปรีดี มีละหรือ

ข้าพเจ้าขออุทิศน้ำพักน้ำแรงในการเรียบเรียงข้อความทั้งหมดนี้ บูชาคุณนายปรีดี พนมยงค์ โดยเชื่อมั่นว่า ชื่อเสียงเกียรติคุณของท่านจักเป็นที่เคารพสักการะเกิดทุนตลอดทั่วทั้งแผ่นดินสยามในอนาคตอันใกล้นี้ แม้บัดนี้จะมีพวกปฏิกิริยาที่มืดบอดต่อสัจจะพยายามทัดทานไว้ พวกนี้ก็ดุจดังท่านบอญ์ผู้ซึ่งจะยับยั้งกระแสธารที่บริสุทธิ์ซึ่งรวมตัวกันไหลแรงยิ่งขึ้นทุกทีๆ หาได้ไม่ มิฉะนั้นก็ขออุปมาว่าพวกนี้เป็นประดุจดั่งหมอกควันอันเกิดจากมลพิษ ซึ่งจะทนต่อแสงสว่างทางปัญญาที่ตั้งอยู่บนสัจจภาวะหาได้ไม่

วิทยาศาสตร์ย่อมชนะไสยศาสตร์ฉันทิใด สัจจะย่อมชนะอาสัถย์อันนั้น และแล้วในที่สุดธรรมย่อมชนะอธรรม เมื่อนั้นชื่อของนายปรีดี พนมยงค์ก็จะควบคู่ไปกับธรรมะ สมดังที่ท่านได้รับราชทินนามว่า ประดิษฐ์มนูธรรม และท่านเอาคำว่าธรรมมาเป็นหลักในการจัดตั้งมหาวิทยาลัยของราษฎรแห่งแรกนั้นแล

สารบัญ

คำปรารภ	(๗)
คำนำสำนักพิมพ์	(๑๑)
คำนำ	(๑๓)
นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส	๑
เกียรติยศของนายปรีดี พนมยงค์ คือ เกียรติยศของประเทศไทย	๗
ปรีดี พนมยงค์ กับกรณีสวรรคต	๑๕
นายปรีดี ที่ข้าพเจ้ารู้จัก	๒๔
อันเนื่องมาแต่ “วิจารณ์งานสมโภชกรุงฯ”	๑๐๒
บันทึกการอภิปราย “ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษผู้ไร้แผ่นดิน”	๑๐๗
ภาคผนวก	
สิบปีแห่งการจากไปของนายปรีดี พนมยงค์	๑๔๑
บุษาคลที่ควรบูชา	๑๔๗
เบื้องหลังการเสนอชื่อ ปรีดี พนมยงค์	
กับบุคคลสำคัญของยูเนสโก	๑๕๕
อัจฉริยภาพของปฐนียบุคคล	๑๖๑

นายปรีดี พนมยงค์

รัฐบุรุษอาวุโส

นายปรีดี พนมยงค์ เป็นบุคคลสำคัญยิ่งในระดับชาติของไทย ซึ่งไม่มีใครเทียบเท่าได้ ในรอบ ๑ ศตวรรษมานี้ ความสำคัญของเขาอยู่ในระดับเดียวกับเมาเซตงของจีน โฮจิมินห์ของเวียดนาม และเนห์รูของอินเดีย แต่เหตุใดเขาจึงต้องไปตายต่างแดนดังผู้สืบทอด ในขณะที่ยังมีรัฐบุรุษอีก ๓ นายนั้น ได้รับการปลงศพอย่างใหญ่ยิ่งในนามของรัฐ และมีอนุสรณ์สถานไว้อย่างมโหฬารในนครหลวงนั้น ๆ ด้วย

ทั้งนี้เป็นเพราะนายปรีดี ได้เคยกระทำความผิดพลาดทางการเมืองมากระนั้นหรือ คำตอบก็คือใช่ โดยที่รัฐบุรุษที่ยิ่งใหญ่ของประเทศอื่น ๆ ก็เคยทำความผิดพลาดมาไม่น้อยไปกว่าเช่นกัน เพราะสามัญมนุษย์ที่ไม่เคยทำผิด ย่อมไม่ใช่มนุษย์ แต่ในบ้านอื่น เมืองอื่น ชนชั้นปกครอง มีดวงตาที่มีแวว ที่รู้จักवलลภคุณหาร หักประโยชน์ตนประโยชน์ท่านแล้ว เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องแสดงออกซึ่งกตเวทิตาธรรม (ทั้ง ๆ ที่ผู้นำของประเทศส่วนมากไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา) ต่อรัฐบุรุษผู้เคยทำบุญคุณมากับประเทศชาติ เพื่อพระราชารัฐจะได้รู้จักยึดเหนี่ยวน้ำใจไว้ที่คุณธรรม อันเป็นแกนนำของบ้านเมือง แม้ขนาดอนุศัตรุ์อาฆาตทางการเมืองที่ฉกาจของเนวิน ยังได้รับนิรโทษกรรมและอโหสิกรรมจากเนวิน ให้กลับมาใช้บ้านปลายแห่งชีวิตในสหภาพพม่าอย่างมีเกียรติ

ที่กล่าวมานี้ ออกจะชัดเจนแล้วว่า ชนชั้นนำที่ปกครองบ้านปกครองเมือง ตลอดจนที่คุมสื่อสารมวลชนทางด้านสร้างค่านิยมอยู่ในประเทศไทยในบัดนี้ มิได้นำพาต่อปัญหาขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ กล่าวคือ สังจะ ความยุติธรรม สันติธรรมและความเป็นไท กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ชนชั้นนำรังเกียจประชาธิปไตยขั้นพื้นฐาน อันมวลชนหรือประชากรจะต้องเป็นใหญ่ ในทางความชอบธรรมเหนืออภิสิทธิ์ชนคนส่วนน้อยซึ่งพุ่งเพื่อเห่อเหิมไปด้วยความสับสน จอมปลอมและหลงละเมอไปกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์มหัศจรรย์ทางไสยศาสตร์ ตลอดจนของปลอมอื่น ๆ ในทางยศศักดิ์อิฐฐานและกามสุขาลิลาอันโยกอันแสดงออกทางการเสพวัตถุเกินพอดีในวิถีชีวิตของเขาเหล่านั้น พุดกันอย่างไม่เกรงใจก็คือ ชนชั้นนำของเราที่ควบคุมเศรษฐกิจ การเมืองและการทหาร ตลอดจนข้าราชการพลเรือนและภิกษุสงฆ์ผู้ทรงสมณศักดิ์สูงเป็นจำนวนไม่น้อย พวกเขานับถือพระพุทธศาสนาที่ริมฝีปากหรือประยุกติ์ใช้ด้วยความเห็นแก่ตัวเป็นที่ตั้ง

หาไม่ก็มีได้นำพระพุทธรูปมาประยุกต์ใช้ให้ถึงแก่น ให้เหมาะกับปัญหาของสังคมและการเมืองร่วมยุคร่วมสมัย หาไม่ไหนเลย เราจะสอนศิษย์ของเราให้แสดงกตัญญูกตเวทีโดยเราเองไม่เคยแสดงถึงแก่น หากแสดงกันตามรูปแบบพิธีกรรม และใครแสดงเข้าอย่างจริงจังและจริงใจ เราก็เกลียดและโกรธ ดังกรณีที่น่ายบว ย อังภากรณ์ แสดงมาแล้วกับนายปรีดีพนมยงค์ ด้วยการที่เขาเป็นคนไทยที่ไปแสดงความเคารพต่อท่านผู้นั้นที่ปารีสเป็นคนแรกอย่างเปิดเผย ผลก็คือมันเป็นจุดแรกที่นายบวถูกผลักดันทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ให้ออกพ้นสังเวียนชนชั้นนำของไทยไป

ยิ่งเรื่องประชาธิปไตยด้วยแล้ว ชนชั้นนำของเราแทบทุกระดับไม่มีศรัทธาปาสาทะเอาเลย หลายคนยังอยู่ในยุคสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งเป็นตัวนำความหายนะมาให้ประเทศไทยในทุกๆ ทาง มิเช่นนั้นแล้ว เหตุไฉนเขาจึงกลับมีอนุสาวรีย์ที่องค์พระประมุขถึงกับเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดเล่า ทั้งๆ ที่ทำพิดของเขาก็เป็นไพร่ และเรามีอนุสาวรีย์ของไพร่ที่ไหนบ้างไหม เว้นไว้เสียแต่คนนั้นๆ จะถูกฆ่าตาย หรือใช้ประโยชน์ในทางการเมืองจากคนนั้นๆ ได้ต่างหาก แม้ที่สุตจนชื่อเชือน ชื่อมหาวิทยาลัย เราเคยนำชื่อของไพร่และขุนนาง ที่ทำคุณงามความดีให้แก่บ้านเมืองมาตั้งขึ้นเพื่อเชิดชูเกียรติบ้างหรือเปล่า ยิ่งราษฎรตาต่า ด้วยแล้ว อย่าได้ฟังหมายว่าจะได้รับการยกย่องสรรเสริญอย่างจริงจังเลย เว้นไว้แต่เพียงในฐานะสมุหนาม เพียงแคร์มีฝปาก เพื่อผู้สรรเสริญนั้นๆ จะได้ยศศักดิ์อำนาจหรือเงินตรา ยิ่งๆ ขึ้นไปเท่านั้นเอง เพื่อเขาจะได้ฟังเพื่อเห่อเหิม และหลงอำนาจวาสนาบารมีของตนเองต่อไปอย่างไม่รู้จักจบสิ้น

ที่จริงสมัยนี้เราไม่ได้ถอยไปสู่สมัยสฤษดิ์เท่านั้นหากเราพยายามถอยไปสู่สมัยราชาธิปไตยเสียซ้ำ ดังที่เราเน้นที่สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ โดยที่ไม่มีการคำนึงถึงรัฐธรรมนูญ หรือฐานอำนาจที่

ทวยราษฎร์กันเลย เพราะฉะนั้น เราจึงไม่ละอายอะไรกันเลยกับประชา-
ธิปไตยครึ่งใบเสียใบ หรือแม้ที่สุดจนจะฉีกรัฐธรรมนูญทิ้งเสียอีกเมื่อไรก็
ได้ คำตอบของเราเวลานี้ ดูจะมุ่งไปที่สถาบันอันศักดิ์สิทธิ์ ไปที่อำนาจ
อันแผ่เร้น และไปที่ผู้กุมกำลังทางทหาร เราไม่เชื่อเลยว่าราษฎรมีความ
สามารถและเป็นพลังอันมหาศาล ที่เมื่อผนวกกับความชอบธรรมเข้าแล้ว
สามารถต้านกระแสธรรมใด ๆ ก็ได้ มิใช่ว่าฝ่ายนั้นมีอาวุธยุทธโธปกรณ์
เพียงใดก็ตาม เราพยายามทำลายพลังของผู้นำกรรมกร เราพยายามบั่น
ทอนการรวมตัวกันของผู้นักสิกร ดังเราได้พิฆาตฆ่าลูกหลานของเราใน
มหาวิทยาลัยมาแล้ว ด้วยเลือดอันเย็นไม่แพ้ใครฉฉาน

ชนชั้นนำของเราเวลานี้ ถ้าอ่านคำแถลงการณ์ของคณะราษฎร
ฉบับที่ ๑ ซึ่งประกาศออกมา ณ วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ แล้ว
หลายต่อหลายคนยังมีโลหิตติดแรง และเดือดพล่านอยู่ เพราะแถลง
การณ์ฉบับนั้นท้าทายสถาบันเจ้า โดยถือว่าถ้าราษฎรโง่ เจ้าก็ต้องโง่เช่น
กัน ถ้าเรายังรับความจริงข้อนี้ไม่ได้ เรายังเป็นประชาธิปไตยกันไม่ได้ และ
คนอย่างนายปรีดีก็จะได้รับโหลิกรรมไม่ได้ นายปรีดีจะได้รับเกียรติยศ
อย่างแท้จริงจากประชาราษฎร ก็ต่อเมื่อราษฎรได้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน
และแถลงการณ์ของนายปรีดีฉบับนี้กลายเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์
ที่เยาวชนของเราทุกคนต้องนำมาอ่านกันในชั้นเรียน ดังที่รุ่นพ่อของเรา
เคยเรียนเรื่อง**สมบัติผู้ดี** ของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีมานั่นเอง

ชนชั้นนำทางการศึกษาของเราหลายต่อหลายคนยังต้องการกลับไปหาหนังสืออย่าง**สมบัติผู้ดี** โดยที่เราควรแสวงหาหนังสือเช่น**สมบัติไพร่**
และเราควรฝึกผู้นำในอนาคตของเราให้เป็นไพร่ ให้เป็นกสิกร ให้เป็น
กรรมกร กล่าวคือให้ภูมิใจในศักดิ์ศรีของผู้ใช้แรงงาน ซึ่งไม่เอารัดเอา
เปรียบใคร และไม่ยอมให้ใครเอารัดเอาเปรียบ หากให้มีการเกือกุลกัน

อย่างเสมอมาเสมอไหล่ ให้เลิกการหมอบคลานดั่งสัตว์เลื้อยคลานอีกต่อไป ซึ่งเราเห็นได้ชัดตามโทรทัศน์และสื่อมวลชนที่มอมเมาต่าง ๆ รวมทั้งนวนิยายน้ำเน่าทั้งหลายด้วย ทั้ง ๆ ที่พระจุลจอมเกล้าฯ ทรงประกาศให้เลิกการกระทำเช่นนี้มาก่อนนายปรีดี พนมยงค์เกิดเสียซ้ำ

อีกนัยหนึ่งก็คือ นายปรีดีต้องการนำพระราชปณิธานของพระจุลจอมเกล้าฯ ในเรื่องปาเลียมেন্টและคอนสติติวชันให้สัมฤทธิ์นั้นเอง แต่เผอิญนายปรีดีเป็นไพร่ และหาญไปท้าทายสถาบันเจ้าเข้า เจ้าที่ไม่ต้องการความเปลี่ยนแปลง และพวกที่หาผลประโยชน์จากเจ้าจึงรุมกัดลอบกัด จนนายปรีดีต้องพลัดที่นาคาที่อยู่ไปจนตราบอายุชัย มิใยว่านายปรีดีจะทำบุญคุณอันยิ่งใหญ่ให้แก่เจ้าเพียงใด โดยที่นิทานเรื่องชาวนากับงูเห่านั้นเอง ควรเป็นบทเรียนที่สำคัญสำหรับคนอย่างนายปรีดี

ก็ใครเล่า ที่ปกป้องและเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ในช่วงเผด็จการ ป.พิบูลสงคราม ซึ่งนอกจากจะข่มขู่เจ้านายและองค์พระประมุขแล้ว ยังเคยคิดตั้งตัวเป็นกษัตริย์เสียเองอีกด้วย ใครเล่าที่ถวายอารักขาสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าอย่างใกล้ชิดและห่วงใย ใครเล่าที่ช่วยบันดาลให้เกิดหอสมุดดำรงราชานุภาพ (ซึ่งเป็นอนุสาวรีย์ที่ประเสริฐยิ่งกว่าอิฐปูนใด ๆ ที่มักนิยมสร้างถวายเจ้ากันในสมัยหลัง) ใครเล่าที่ออกพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมแก่นักโทษชายรังสิต ประยูรศักดิ์ แล้วถวายพระราชอิสริยยศคืนขึ้นเป็นพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนชัยนาทนเรนทร และที่สำคัญอันสุดท้ายนั้นก็คือ ใครเล่าที่ปกป้องพระราชวงศ์ผู้ประพฤติดินในกรณีสวรรคตของในหลวงรัชกาลที่ ๘ ถ้านายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะนายกรัฐมนตรีที่เคยสอนอาชญากรรมวิทยามาแต่วัยรุ่น บอกให้อธิบดีกรมตำรวจและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ชันสูตรพระบรมศพตามกระบวนการกฎหมายอาญาแต่เมื่อแรกสวรรคต และจับกุมผู้ที่กล้า

บังอาจพลิกพระศพ เย็บพระศพ นำเอกสารหลักฐานเกี่ยวกับพระศพไป
 ซัก ไปฝัง ฯลฯ เพื่อปิดบังความพิรุณ ป่านนี้นายปรีดีก็ยังคงเป็นรัฐบุรุษ
 อาวุโสอยู่ในประเทศไทย และการตายของเขาจะเป็นงานศพอันมีเกียรติยศ
 ยิ่งสำหรับราษฎรชาวสยาม โดยที่ผู้นำของรัฐบาลและชนชั้นนำอื่นๆ จะไม่
 กล้านิ่งเฉยบ ดั่งอมสากอยู่ในปากอย่างเช่นในบัดนี้ หากทุกคนจะเอ่ยถึง
 วิจารณ์ของเขา ในฐานะผู้นำทางด้านประชาธิปไตย และที่สำคัญยิ่ง
 กว่านั้นก็คือ เขาเป็นผู้นำในการกอบกู้เอกราชให้ชาติไทยในสงครามโลก
 ครั้งที่ ๒

วิจารณ์ชั้นนี้ ไม่ด้อยไปกว่าพระนเรศวรและพระเจ้าตากสินเลย
 ทีเดียว โดยที่อีกร้อยปีข้างหน้า เราไม่อาจปฏิเสธคุณค่าอันวิเศษข้อนี้ของ
 เขาได้ แม้ในบัดนี้เราจะปล่อยให้ออคติครอบงำล้จะไว้ก็ตาม ดังที่พระเจ้า
 ตากสินก็เคยเผชิญชะตากรรมมายิ่งกว่านั้นด้วยซ้ำ เมื่อสองศตวรรษมานี้เอง

พิมพ์ครั้งแรกใน ไทยแลนด์ รายสัปดาห์ ฉบับที่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๒๖ มหาวิทยาลัย
 รามคำแหงอัดโรเนียวแจกในวันอภิปรายคล้ายวันปลงศพนายปรีดี พนมยงค์ เมื่อวันที่
 ๙ พฤษภาคม ๒๕๒๖

เมล็ดข้าว เศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ รับน้องใหม่

เกียรติยศของนายปรีดี พนมยงค์ คือ เกียรติยศของประเทศไทย

วันนี้ เป็นวันที่ นายปรีดี พนมยงค์ ละโลกนี้ไปครบ ๗ วัน และจะมีการปลงศพที่สุสานราชฎร ณ ชานกรุงปารีส เวลา ๑๙.๐๐ น. (เวลาในกรุงเทพฯ) ขอเชิญชวนสาธุชนที่มุ่งคุณธรรมได้สำรวมจิต คิดแผ่ส่วนกุศลแต่ท่านผู้นั้นจงทั่วกัน ใครที่ได้ล่วงเกินท่านไปในทางหนึ่งทางใด ก็จงขออโหสิด้วยเถิด

การตายของนายปรีตินั้นเห็นหนังสือพิมพ์ใช้คำกันว่า ถึงแก่อสัญกรรม ถ้าพูดกันอย่างถูกต้องต้องแก้ ต้องใช้คำว่าถึงแก่พิราลัยเสียด้วยซ้ำ เพราะอสังกรรมนั้น ใช้กับบุคคลในฐานันดรศักดิ์ชั้นเจ้าพระยาหรือเทียบเท่า ถ้านับทางเหรียญตราที่ขึ้นสายสะพายชั้นปฐมจุลจอมเกล้า (ส่วนอนิจกรรมนั้น ใช้กับบรรดาศักดิ์ชั้นพระยาหรือเทียบเท่า โดยได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ต่ำกว่าปฐมจุลจอมเกล้าลงมา) โดยที่คำว่าพิราลัยนั้นสงวนไว้ใช้กับพระเจ้าผู้ครองนคร หรือสมเด็จพระยา แม้นายปรีติพนมยงค์จะไม่เคยดำรงตำแหน่งทั้งสองดังกล่าว แต่เครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่นายปรีติได้รับก็สูงส่งเกินกว่าเจ้าพระยาโดยทั่วไป เพราะได้รับทั้งนพรัตน์ราชวรภรณ์ และปฐมจุลจอมเกล้าวิเศษ (โดยที่ทั้งสองนี้ เวลานี้ไม่มีสามัญชนคนใดได้รับพระราชทานเลย) ทั้งยังเคยดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ซึ่งไม่แตกต่างไปจากสมเด็จพระยาบรมมหารัชมังคลาจารย์ ผู้ดำรงตำแหน่งสมเด็จพระยาองค์สุดท้าย โดยที่ท่านผู้นี้ได้เป็นผู้สำเร็จราชการในต้นรัชกาลที่ ๕ ดังที่นายปรีติเป็นผู้สำเร็จราชการในรัชกาลที่ ๘ นั้นเอง และเมื่อสมเด็จพระยาลิ้นชีวิตลงในรัชกาลที่ ๕ โดยได้ออกจากตำแหน่งหน้าที่ทางราชการใด ๆ แล้วสิ้น คล้ายนายปรีตินั้นเอง และเคยมีเรื่องหมองหมางกับองค์พระมหากษัตริย์ด้วย แต่ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้คำว่าถึงแก่พิราลัย และพระราชทานโกศกุดั่นอันสูงสุดสำหรับบุคคลนอกบรมราชตระกูล สูงกว่านี้ก็มีแต่พระโกศทองใหญ่และทองน้อย ซึ่งแม้เจ้านายก็น้อยพระองค์จึงจักได้รับพระราชทานเกียรติยศถึงขั้นนี้ ทั้งนี้ นับได้ว่าไม่เป็นแต่เกียรติยศสำหรับท่านผู้ทีล่วงลับไปแล้วเท่านั้น หากยังเป็นการแสดงออกซึ่งพระบรมเดชานุภาพที่ทรงไว้ซึ่งทศพิธราชธรรมอีกด้วย เพราะแม้จะมีเรื่องขัดพระราชหฤทัยมาอย่างไร ก็ทรงถือว่าท่านผู้นั้นเคยรับใช้ชาติบ้านเมือง โดยเฉพาะก็พระ

ศาสนาและองค์พระมหากษัตริย์มา อย่างที่ไม่มีใครสามารถจะปฏิเสธได้ การยกย่องผู้ที่เคยทำบุญคุณมาเช่นนี้ เป็นนิมิตหมายแห่งกตัญญูกต-เวทิตาธรรม อันนับได้ว่าท่านผู้นั้นเป็นสัตบุรุษ สำหรับพระราชาก็สมควรเป็นธรรมราชาโดยแท้ แม้ที่สุดจนท่านผู้หญิงพัน ภรรยาสมเด็จพระเจ้าพระยาซึ่งเคยบริภาษพระองค์ท่านมา จนเข้าพระกรรมในวันแรกที่ทรงได้รับสิริราชสมบัติ ก็ทรงตั้งพระราชหฤทัยจะไปพระราชทานเพลิงศพเป็นกรณีพิเศษ ยิ่งศพสมเด็จพระเจ้าพระยาด้วยแล้ว ถึงกับทรงพระบัญชาชาวไว้ทุกข์เสด็จไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานเป็นอเนกประการ รวมทั้งเสด็จไปพระราชทานเพลิงด้วยพระองค์เอง

เทียบยศศักดิ์อิศรฐานและตำแหน่งผู้สำเร็จราชการของนายปรีดี กับสมเด็จพระเจ้าพระยา ย่อมไม่มีอะไรสูงต่ำกว่ากัน และตอนสิ้นชีวิต ถ้าพูดตามแบบระบบราชการของไทย ๗ ก็ต้องว่าเป็นเวลาสิ้นบุญวาสนา หรือตกอับจากอำนาจราชศักดิ์คล้าย ๗ กัน แต่ต่างกันเป็นข้อฉกรรจ์นั้น ตรงที่สมเด็จพระเจ้าพระยาเคยทำผิดอย่างมหันต์ ในอันที่คิดและเสนอแนะแก่จักรวรรดินิยมไปแล้วด้วยซ้ำ ในอันที่จะยอมแบ่งแยกดินแดนสยามออกเป็นสามเสี่ยง เพื่อยอมอยู่ใต้อาณัติในอาณานิคมของอังกฤษและฝรั่งเศส โดยที่ตัวท่านจะเป็นใหญ่ส่วน ๑ พระจุลจอมเกล้าส่วน ๑ และกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญส่วน ๑ นับเป็นโชควาสนาชาติชาติชีวิตของประเทศที่ข้อเสนอดังกล่าวรอดปากเหี้ยวปากกามาได้ เป็นเหตุให้เราดำรงคงอิสรภาพสืบต่อมา แม้จะสูญเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตไปแล้วแต่ในรัชกาลที่ ๕ ก็ตาม

การแก้ไขสนธิสัญญาเพื่อปลดสิทธิสภาพนอกอาณาเขต เพื่อให้ประเทศไทยได้เอกราชอันสมบูรณ์ ทั้งทางศาล ทางด้านนิติบัญญัติ และพิกัดอัตราภาษีอากรนั้น ได้เริ่มมาแต่รัชกาลที่ ๕ และมาสำเร็จอย่าง

บริบูรณ์ในรัชกาลที่ ๘ โดยบุคคลที่สำคัญนั้นควรจะจารึกนามไว้ ๓ ท่าน คือ (๑) สมเด็จพระยาเทววงศ์วโรปการ (ในรัชกาลที่ ๕ ที่ ๖) (๒) กรมหมื่นเทววงศ์วโรปการ (ในรัชกาลที่ ๖ ที่ ๗) และนายปรีดี พนมยงค์ (ในรัชกาลที่ ๗ ที่ ๘) ความข้อนี้คนส่วนมากมักไม่ทราบกัน สำหรับชาวต่างประเทศที่ช่วยงานด้านนี้อย่างสำคัญนั้นคือ พระยาภักยบาลไมตรี (เวสเดนกาต) ไมซ์บีแซร์ดังที่เข้าใจกันอย่างผิด ๆ จนตั้งชื่อถนนข้างกระทรวงการต่างประเทศอย่างหลับลับตาให้กัน (สมแล้วกับคำพังเพยที่มักกล่าวกันในวงการประวัติศาสตร์ว่า คนที่ควรได้รับเกียรติมักไม่ได้เกียรติ) ที่จริงพระยาภักยบาลไมตรีคนหลังนี้ (บีแซร์) คือตัวตั้งตัวตีที่สำคัญร่วมกับที่ปรึกษาคนหลังจากนี้ (สติเวน) ที่คัดค้านพระราชทานรัฐธรรมนูญแก่ราษฎรไทยในรัชกาลที่ ๗ แม้บุคคลเหล่านี้จะมาจากประเทศสหรัฐอเมริกา อันนับถือกันว่านิยมชมชอบประชาธิปไตยก็ตาม

งานของนายปรีดี พนมยงค์ ทางด้านแก้ไขสนธิสัญญากับนานาประเทศจนได้เอกราชสมบูรณ์ในขั้นสุดท้ายนี้ แม้เพียงขั้นเดียวก็ทำให้สถานะของเราสูงส่งในฐานะผู้มีบุญคุณแก่ประเทศไทย โดยที่ไม่มียุทธมนตรีต่างประเทศคนอื่นใดได้แสดงฝีมือได้เทียบเท่าเอาเลย ยังงานด้านการคลังของเขา จนเกิดธนาคารแห่งประเทศไทยขึ้นได้นั้นเล่า ก็เป็นชิ้นโบว์แดงใหญ่ที่เชิดหน้าชูตาเขาและประเทศชาติยิ่งนัก

เราจะเอ่ยถึงกิจกรรมทางการเมืองที่นายปรีดีทำให้ไว้กับประเทศชาติอีกเพียงใดก็ได้ แต่ที่สำคัญ เขาใช้ชีวิตอย่างซื่อสัตย์สุจริต บริสุทธิ์ ยุติธรรม ไม่ได้เห็นแก่อำมิสสินจ้างรางวัล หรือผลประโยชน์ส่วนตัวใด ๆ แม้ชีวิตส่วนตัวก็เป็นแบบอย่างให้แก่สาธุชนทั่วไป เขาไม่เคยมีเมียน้อยเมียเก็บ ไม่มีคฤหาสน์น้อยใหญ่ ไม่มีวิมานลิ้มพวย ไม่มีความหรรษาฟุ้งเฟ้อเห่อเหิม และที่สำคัญคือไม่มีความเป็นเผด็จการ ผิดกับผู้นำ

ทหารต่าง ๆ ที่เป็นนายกรัชมุนตรีสืบทอดจากเขาต่อ ๆ กันมา ไม่ว่าจะเป็น ป.พิบูลสงคราม ส.ธนะรัชต์ ถ.กิตติขจร หรือใครก็ตาม โดยที่บุคคลเหล่านี้ นอกจากจะไม่เคยทำบุญคุณให้แก่บ้านเมือง หรือเป็นแบบอย่างในทาง การดำเนินชีวิตอย่างสุจริตยุติธรรมแล้ว ยังนำความหายนะมาเป็นอนุเคราะห์ ประการอีกด้วย โดยเฉพาะก็ด้านการสยบยอมแก่อภิมหิมาอำนาจอย่างเสีย อิสระ ประชาธิปไตย ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมและจริยธรรม ซึ่งมีผลร้ายต่อราษฎรตาดำ ๆ ยิ่งนัก แต่เขาเหล่านั้นกลับได้รับเกียรติยศ เกียรติศักดิ์กันด้วยประการต่าง ๆ มีโยต้องเอ่ยถึงโคตรทรัพย์ที่เขาได้รับ อย่างฉ้อฉล

จริงอยู่ ประชาธิปไตยที่นายปรีดีนำมาหิบบิ้นให้เมื่อถึงศตวรรษนี้ ได้ผันแปรไปจนเหลือสาระไว้ไม่ถึง ๑ ใน ๔ แค่ว่าเศรษฐกิจของเขาเพื่อ เป็นครรลองสู่สังคมนิยม ให้ราษฎรอยู่กินกันอย่างมีศักดิ์ศรีได้ปลาสนา การไปเป็นลัทธิมือใครยาวสาวได้สาวเอา แม้ที่สุตจนมหาวิทยาลัยธรรม ศาสตร์และการเมืองก็กลายสภาพไปเป็นสถาบันการศึกษาเพื่อผลิตอภิ สิทธิชน (จนต้องตัดคำว่าเมืองทิ้ง) ยิ่งกว่าเพื่อเพาะนักคิดที่จะออกไป มีบทบาททางการเมืองเพื่อรับใช้ราษฎรผู้ยากไร้ แต่นั่นไม่ใช่ความผิดของ เขา และได้ก่อตั้งทุกสิ่งทุกอย่างด้วยความรอบคอบโดยมุ่งมันอย่างอดทน และสานต่อด้วยความระมัดระวัง ดังรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๙ เป็น พยานแห่งการก้าวต่อจากฉบับ พ.ศ. ๒๔๗๕ ยิ่งในกรณีของมหาวิทยาลัย ด้วยแล้ว อย่างน้อยธรรมศาสตร์ในบัดนี้ก็ยังมีคุณธรรมและความกล้าหาญทางจริยธรรมหลงเหลืออยู่ในหมู่ผู้เยาว์มิใช่น้อย และแทบทุกรุ่นได้มี การทำทลายอำนาจเผด็จการมาเสมอ

กิจกรรมทั้งหมดที่เอ่ยมานั้นอย่างเป็นทางการเป็นส่วนย่อย ในช่วงชีวิตแห่ง การรับราชการของนายปรีดี พนมยงค์ แต่ถ้าเทียบกับคนอื่น ๆ หากได้ทำ

อะไร แม้อย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นไว้ในชีวิตตัว ประเทศชาติก็ย่อมยกย่องเขา เป็นอย่างยิ่งอยู่แล้ว แต่นายปรีดิรับใช้ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และ รัฐธรรมนูญ ยิ่งกว่านั้นโดยที่เขาเป็นผู้นำขบวนการกู้ชาติ สามารถแปรสภาพความแพ้งครามของไทย ให้กลายเป็นโมฆะไปได้ นี่ไม่ใช่เรื่องเล็กน้อยสำหรับชีวิตของประเทศหนึ่งประเทศใด กรณีขงนี้ไม่แต่พลิกหน้ามือเป็นหลังมือ เมื่อเปรียบเทียบกับนายปรีดิกับสมเด็จพระยาบรมมหาราช สूरยวงศ์ หากทำให้เขาอยู่ในสถานะอันสูงส่งไม่น้อยไปกว่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเลยทีเดียว

ประเทศเราติดกับประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคแถบนี้ ตรงที่เราไม่เคยยกย่องสามัญชนคนธรรมดา ๆ กันอย่างจริงจังเลย เราดูกันที่รูปแบบ ยิ่งกว่าเนื้อหาสาระ ยิ่งเนื้อหาสาระแห่งคุณความดีนั้นวิเศษมหัศจรรย์เกินกว่าที่จะคิดเห็นกันได้ เลยรับรู้กันไม่ได้เอาเลย จึงไม่น่าแปลกประหลาดที่ ศพนายปรีดิ พนมยงค์ได้รับการประชุมเพลิงอย่างเจียบ ๆ ณ สุสานที่ ชานกรุงปารีสในวันนี้ อันเป็นวันสดมวารแห่งการตายของเขา

สำหรับนายปรีดิ นั้นย่อมเป็นการเหมาะสมเพราะเขาต้องการความเรียบง่าย เขาต้องการเป็นนายปรีดิยิ่งกว่าที่จะเป็นหลวงประดิษฐมนูธรรม หรือ ฯพณฯ รัฐบุรุษอาวุโส (ดังเพื่อนร่วมสมัยของเขาต่างหากที่ต้องการเป็นสมเด็จพระยา) แต่สำหรับประชาชนไทยเล่า การปล่อยให้รัฐบุรุษอาวุโส (ซึ่งเราเคยมีมาแต่ผู้เดียวนี้) อดีตผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ผู้กู้ชาติบ้านเมืองมา โดยได้เคยเรียกร้องและได้มาซึ่งประชาธิปไตย ฯลฯ ลั่นสรีระร่างไปในต่างแดนเช่นนี้ นี่มิเป็นการแสดงออกว่าเราไม่ยกย่องคุณธรรมความดีกันเลยละหรือ

จริงอยู่ในช่วงเจ็ดวันที่แล้วมา เรายังไม่มีคณะรัฐมนตรี เราจัดงานรับนายกรัฐมนตรีจากอภิมหาอำนาจ ซึ่งเดินทางมาถึงในวันที่นายปรีดิ

จากโลกนี้ไปพอดี ดังที่ตอนกองทัพของอภิมหาอำนาจนี้ยกพลเข้ามาถึงประเทศไทยในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ แล้วเป็นเหตุให้นายปรีดีได้เข้าไปอยู่ในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จนได้ไปตั้งขบวนการเสรีไทยต่อสู้กับอภิมหาอำนาจนั้น จนสำเร็จลุล่วง ฯลฯ (อ้อและเราติดวันฉัตรมงคลกันด้วย)

ดูขั้นตอนและพิธีกรรมเหล่านี้ จะเป็นขวากหนามที่สำคัญจนขั้นนำในระดับองคมนตรี นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา ฯลฯ ไม่มีโอกาสที่จะคิดอะไรได้เลยเพื่อยกย่อง เชิดชู แม้ที่สุดจนขอมาต่อสร้สร้างของท่านผู้ที่เคยได้ทำบุญคุณให้แก่ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญมาอย่างที่จะหาบุคคลอื่นใดเทียบไม่ได้ ในรอบหนึ่งหรือสองศตวรรษมานี้ (แม้รัฐสภายังมิได้แสดงความไว้อาลัยต่อเลขาธิการรัฐสภาคนแรกแต่ประการใด)

จริงอยู่ ในรอบเจ็ดวันมานี้ สื่อสารมวลชนและเยาวชน ตลอดจนองค์กรและบุคคลต่าง ๆ เป็นอันมาก ได้แสดงออกซึ่งกตเวทิตาธรรมต่อท่านอดีตรัฐบุรุษผู้นี้มีใช่น้อย โดยที่บัดนี้สร้สร้างของท่านก็ปลาสนาการไปแล้ว ถ้าขั้นนำในรัฐาธิปัตย์ซึ่งยังมีคุณธรรม โดยเฉพาะกิริโอตปปะเหลื่ออยู่บ้าง คงมีผู้กล้านำความกราบบังคมทูลพระกรุณาขอให้ทรงส่งผู้แทนพระองค์ไปเชิญอัฐิธาตุของนายปรีดี พนมยงค์ กลับเข้ามายังประเทศไทย เพื่อทรงบำเพ็ญกุศลพระราชทานให้สมแก่เกียรติยศของผู้ที่เคยมีบุญคุณแก่ประเทศชาติ โดยได้รับใช้ชาติบ้านเมืองมาอย่างเสี่ยงชีวิตด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม อย่างน้อยเกียรติยศที่พึงพระราชทานไม่ควรด้อยไปกว่าที่สมเด็จพระยาหรือเจ้าพระยาบรมราช(ปั้น สุขุม) ได้เคยรับมา หากมีการกระทำเช่นนี้เกิดขึ้น ย่อมเป็นการเพิ่มพูนพระบรมเดชานุภาพสมกับที่ทรงเป็นธรรมราชาผู้ปกครองแผ่นดินโดยธรรมชนิดที่ทรงปราศจาก

วิหิงสาพยายาม หากเต็มไปด้วยพระพรหมวิหารธรรม ซึ่งเป็นธรรมสำหรับผู้เป็นใหญ่โดยแท้ ควรแท้ที่ผู้จงรักภักดีที่ใกล้ชิดพระองค์ จะทำการเพื่อเพิ่มพูนพระบรมราชกฤษฎาภินิหาร ทั้งนี้เพื่อที่อนุชนในชาติจะได้บังเกิดความรื่นเริงอาจหาญในทางจริยธรรม ว่าบ้านเมืองมีแกนนำที่ถูกที่ควร มีการยกย่องคนดีสมควรแก่คุณงามความดี แม้จะมีข้อชนข้อหมองใจในทางหนึ่งทางใดในอดีตที่แล้วมา ก็จะได้ปลาสนาการไปกับอากาศธาตุเพื่อความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในชาติสืบต่อไป หากทำได้ดังนี้ย่อมเป็นนิมิตหมายที่ดีสำหรับบ้านเมืองไทยในอนาคตโดยไม่ต้องสงสัย หากแม้เพียงนี้ทำไม่ได้ ย่อมแสดงว่าเรายังคงต้องจมปลักอยู่ในยุคธรรมอีกต่อไปชั่วกาลนาน.

ปรีดี พนมยงค์ กับกรณีสวรรคต

อยากให้อาจารย์พูดถึงเรื่องกรณีสวรรคตรัชกาลที่ ๘ ตามที่อาจารย์ได้คุยกับอาจารย์ปรีดี

กรณีนี้มันเรื่องใหญ่ นะ คุณกล้าเขียนหรือ ที่จริงผมไปคุยกับท่านนี้ ผมไปเล่นงานท่าน ผมถามว่าเรื่องนี้อาจารย์พลาดไหม้ย ท่านยอมรับว่าท่านพลาด พลาดตรงไหน เพราะว่าไม่ว่าตาสี ตาสา ตามา ตาอิน มีวิสามัญฆาตกรรมเกิดขึ้น หมายความว่าไม่ได้ตายตามปกติ เจ้าพนักงานของรัฐก็ต้องชันสูตรศพ แต่กรณีนี้ไม่มีการชันสูตรศพ นี่เป็นเพราะว่า

เจ้านายท่านไม่ยอม แล้วพobatanเข้าไปถึงนั้น ปลอกพระเชนยกีเอาไปชัก แล้ว พระเชนยกีเอาไปผิง ผ้าปูพระแท่นที่บรรทมก็เอาไปชัก พระนลาฏนี้ ก็เย็บแล้ว ท่านทำไง ผมบอกใครทำอย่างนี้ก็จับหมดชิ ท่านบอกจับได้ยังไง

หมายความว่าจริง ๆ แล้วอาจารย์ปรีดีก็อยากชันสูตรพระศพใช่ไหม

อธิบดีกรมตำรวจบอก ใครที่เป็นคนสั่งทำอย่างนี้ต้องจับขัง แล้ว เอาความจริงให้ได้ว่าทำไมถึงทำอย่างนั้น ให้แยกห้องขังทีละคน หลวงอดุล (พลตำรวจเอก อดุล อดุลเดชจรัส) เสนออย่างนี้ หลวงอดุลตอนนั้น เป็นผู้บัญชาการทหารบก รัฐมนตรีมหาดไทยเห็นอย่างนั้น อธิบดีกรมตำรวจเห็นอย่างนั้น แต่นายกฯบอกไม่ได้ เสียพระเกียรติยศ เรื่องจริงเป็นอย่างนี้ แล้วก็ต้องถามต่อไปว่าทำไมถึงมีการชักมีการอะไรกัน ทำให้มีพิรุณ อาจารย์ปรีดีก็รู้เหมือนกันว่ามีพิรุณ แต่ก็เป็นเรื่องเสื่อมเสียพระเกียรติยศ ก็จะปกป้องพระเกียรติยศไม่ให้เสื่อมเสีย เลยออกมาเป็นแบบนี้

อาจารย์ปรีดีได้พูดหรือไม่ว่ากรณีนี้ไม่ใช่เป็นเรื่องที่ปลงพระชนม์เอง

ท่านไม่ได้พูด ท่านพูดแต่สิ่งที่เป็นแฟค มันเป็นไปได้ ๓ อย่างใช่ไหม หนึ่งลอบปลงพระชนม์ สองอุบัติเหตุ สามปลงพระชนม์เอง

อย่างกรณีที่ท่านฟ้องพวกที่กล่าวหาอาจารย์ปรีดีนั้น ส่วนใหญ่เป็นเรื่องอะไร

ส่วนใหญ่ก็กล่าวหาว่าท่านมีส่วนลอบปลงพระชนม์ เป็นคนวางแผนให้มีการลอบปลงพระชนม์ ท่านฟ้องก็ชนะทุกที

แล้วอาจารย์มีหลักฐานเกี่ยวกับสำเนาคำฟ้องไหม

อ้อ! มีเยอะแยะ ผมมีเยอะ แต่มันไม่ใช่เรื่องนี้อย่างเดียวนะ มัน

ไม่ใช่เรื่องสำเนาฟ้องอย่างเดียว ถ้าคุณสนใจ คุณต้องศึกษาว่าเมื่อคดีขึ้นศาลครั้งแรก อธิบดีกรมอัยการลาออกตั้งไม่รู้กี่คนเพราะไม่ยอมทำเรื่องนี้ เพราะมันผิดกระบวนการยุติธรรม แล้วเมื่อขึ้นศาลไปนี่มันมีผู้พิพากษาคนหนึ่งตัดสินคดีแย้ง ตอนนั้นก็ยังมีชีวิตอยู่ชื่อหลวงอะไรก็ไม่รู้ คุณน่าจะไปสัมภาษณ์ท่าน ถามคุณทวิปดูได้เลย แต่คำพิพากษานี้ไม่มีใครพิมพ์ จนเมื่อเร็ว ๆ นี้ถึงมีการพิมพ์กัน

แย้งเรื่องกรณีสวรรคตนี้หรือ

ใช่ ตัดสินว่าไม่ควรประหารชีวิต สามคนนั้นถูกประหารชีวิต ทั้งสามคนนี้เป็นคนบริสุทธิ์

สามคนที่ถูกประหารนี้ อาจารย์ปริติพุดถึงหรือเปล่า
พุดชิ ท่านว่าทั้งสามคนนี้เป็นบริสุทธิ์

หมายความว่าคดีนี้ยังมีดอยู่ใช่ไหม

มันมีดสำหรับคนที่ต้องการให้มีด มันสว่างสำหรับคนที่เห็นแสงสว่าง เพราะว่าคุณอนันต์ลูกจอมพลป.พิบูลสงคราม เขียนประวัติพ่อเขา เขาเขียนไว้ชัดเลยว่า พ่อเขามารู้ภายหลังว่าสามคนนี้เป็นบริสุทธิ์ได้ทำฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษให้บุคคลทั้ง ๓ ถึง ๓ ครั้ง แต่ก็ไม่ได้โปรดพระราชทานอภัยโทษ

กรณีสวรรคตนี้ เป็นเรื่องที่ประชาชนยังตั้งใจสงสัยอยู่ อยากให้อาจารย์พุดให้กระจ่าง

พุดกระจ่างไม่ได้ ผมไม่ได้อยู่ในเหตุการณ์

หมายถึงว่าจากคำพูดของอาจารย์ปรีดี

พูดไม่ได้เพราะมันกระเทือน ท่านปรีดีไม่ได้พูด ท่านเอาหลักฐานมาให้ผมดู ปรากฏว่าลอร์ดหลุยส์ เมาร์เบ็ตแดนเตือนว่า มันเป็นแอ็คซิเด็นท์ ควรยอมรับปัญหาจะได้หมดไป ถ้าไม่ยอมรับความจริงข้อนี้ มันจะเป็นชนกติดหลัง นี่เป็นคำที่ลอร์ดหลุยส์เสนอมาว่าให้ยอมรับ ยอมรับเสียว่าเป็นแอ็คซิเด็นท์ ท่านปรีดีไม่เกี่ยวข้องกับกรณีนี้ จะได้โอฬาสีให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน บ้านเมืองจะได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มิฉะนั้นแล้ว นักการเมืองฝ่ายตรงข้ามจะเอาอันนี้มาทำลายได้ นี่เป็นหลักฐานที่ลอร์ด-หลุยส์เมาร์เบ็ตแดนพูด และผมได้เห็นเอกสารนั้น เขาเปิดเผยกันแล้วที่อังกฤษ ในเมืองไทยก็มี ไม่มีใครกล้าเอามาพิมพ์กัน

เรื่องเสรีไทย อาจารย์ปรีดีกับอาจารย์เสนีย์มีบทบาทอย่างไร

คุณต้องเข้าใจนะว่า เสนีย์จะเป็นประเด็นเล็กมากในขบวนการเสรีไทยทั้งหมด วิธีจะดูนี้ คุณต้องถามคนรุ่นนั้นดู อาจารย์เสนีย์นี้แกนึกว่าแกใหญ่ตลอดเวลา ข้อเสียของเสนีย์นี้ แกสอบได้ที่ ๑ เป็นนักเรียนอังกฤษ แกเลยนึกว่าแกที่หนึ่งตลอดเวลา ความจริงแกเล็กมากในขบวนการเสรีไทย คุณอย่าเชื่อผม คุณไปถามนักเรียนอเมริกาเวลานั้นทั้งหมด ไม่มีใครเขาเคารพนับถือชอบพอเสนีย์ คุณอ่านหนังสือที่พระพิศาลสุขุมวิทเขียน หลังสงครามแล้วไปติดต่อกับอเมริกาต่าง ๆ ก็ขัดเลยว่าไม่ได้ติดต่อกับเสนีย์เลย ติดต่อกับอเมริกาโดยตรง เพราะฉะนั้นเสนีย์นี้แกมีบทบาท ไม่ใช่แกไม่มีบุญคุณ แกมี แต่บทบาทและบุญคุณแกน้อยมาก แต่แกนึกว่าแกยิ่งใหญ่ คุณลองนึกดูว่าแกยิ่งใหญ่เท่าท่านปรีดีหรือไม่ ถ้าไม่มีอาจารย์ปรีดี ทำสำเร็จได้หรือไม่ ทำไม่ได้ ท่านปรีดีเวลานั้นท่านเป็นผู้สำเร็จด้วย สำคัญเหลือเกิน ท่านติดต่อกับอังกฤษ อเมริกาโดยตรง เสนีย์เข้ามาเกี่ยวน้อย

แล้วถ้าเสนีย์ทำดี ๆ แล้วคุณจำกั๊ด พลังกูรจะไม่ตาย แต่คุณเสนีย์สนใจแต่ตัวเอง ลองไปถามนักเรียนไทยดู กระทั่งเอกสิทธิ์เรื่องเหล้าเรื่องอะไร แกก็ยังไม่ยอมให้นักเรียน แกเอาของแกไว้เอง แกเป็นคนซึ่งแคบ เป็นคนที่ไม่กว้างเลย และเป็นคนที่ไม่มีเวลาให้กับคนอื่น

เรื่องเสรีไทยที่ชื่อจำกั๊ด พลังกูร ที่ถูกส่งไปเมืองจีนแล้วอาจารย์เสนีย์ปราโมชบอกไม่รู้จัก

เรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องใหม่ เป็นเรื่องที่อาจารย์ปรีดีส่งไปเมืองจีนจริง เรื่องมันซับซ้อนมาก ถ้ามาพูดตอนนี้มันจะไขว่ไขว่ มีคนสงสัยว่าจีนจะแอบฆ่าอะไรต่าง ๆ แต่อันนี้ก็พิสูจน์ไม่ได้ พูดกันไปก็ทะเลาะกันเปล่า ๆ แต่ที่ท่านไปตายประเทศจีน ที่จริงเรื่องนี้พูดกันตรงไปตรงมาแล้วเขาไม่มีเอกสารเปิดเผย แล้วคนที่นี่เขายังอยู่ เป็นใหญ่เป็นโต เป็นหัวหน้าพรรคใหญ่เวลานี้ ท่านปรีดีติดต่อนำเขาไปคนแรก ที่เขาอ้างว่าเขารักชาติ แต่เขาไม่ไป ที่ให้เขาไปเพราะมันมีประโยชน์ เพราะหัวหน้าเสรีไทยในอเมริกาเป็นหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เขาอ้างว่ารักชาติ แต่เขารักชาติโดยทำเฉพาะสิ่งที่เขาจะได้หน้า นี่มันเสี่ยงชีวิต คุณจำกั๊ดแกก็ไป แกเป็นคนใจนักเลง มีวิชาความรู้ไม่น้อยกว่าคึกฤทธิ์ แกก็เสียสละไป แล้วไปก็ไม่ใช่ไปง่าย ภรรยาไปส่งกันที่ชายแดน ข้ามไปเมืองลาว จากลาวข้ามไปญวน จากญวนถึงจะทะลุเข้าไปทางฮานอย ต้องหาทางเข้าเมืองจีนเอง เรื่องมันมหัศจรรย์

ภาพที่ออกมาในขบวนการเสรีไทย อาจารย์เสนีย์จะเด่นมาก

อ้าว ธรรมดาที่คุณเรียนที่เค้าจะต้องยกย่องเสนีย์เรื่องเสรีไทย การเปลี่ยนแปลงนี่ก็ไปยกย่องเจ้าคุณพหล พระยามโน เขาพยายามลบท่านออกจากประวัติศาสตร์เพราะอะไร เพราะประวัติศาสตร์ไทยเป็น

ประวัติศาสตร์ของอธรรม หลวงประดิษฐ์แกอยู่ฝ่ายธรรมะ ผมเองก็เติบโตมาด้วยการเกลียดหลวงประดิษฐ์ เพราะว่าประวัติศาสตร์ไทยมอมเมาให้เห็นว่าประชาธิปไตยเป็นของเลว ราชาธิปไตยเป็นของดี หลวงประดิษฐ์ท่านอยู่ฝ่ายประชาธิปไตย คุณเสนีย์นี้อยู่ฝ่ายราชาธิปไตย เขาเป็นหม่อมราชวงศ์ ประชาธิปัตย์นี่ก็อยู่ฝ่ายราชาธิปไตยไม่ได้อยู่ฝ่ายประชาธิปไตยแล้วเวลานี้ทั้งหมดไอ้สัปปะรดนี้ ทหารอะไรนี้มีแนวโน้มที่จะกลับไปหาราชาธิปไตย

ดูระบบโรงเรียน แม้แต่ระบบหนังสือพิมพ์ก็ปกครองระบบราชาธิปไตยทั้งนั้น ช้างบนสั่งลงมา มีฟังเสียงผู้น้อยหรือเปล่า หลวงประดิษฐ์ต้องการอีกอย่างหนึ่งครับ เพราะฉะนั้นเขาก็ไม่ยอมมีคนอย่างแก่ ประเด็นมันอยู่ตรงนี้ คือเขาต้องการจะลบออกจากประวัติศาสตร์ อะไรที่เขาปฏิเสธไม่ได้ก็บอกว่านิดเดียว การแก้นิสัณฐานลัทธิสภาพนอกอาณาเขตครั้งสุดท้ายท่านเป็นคนทำแต่ไปยกย่องฟรานซิสบีแซร์ บีแซร์ต่อต้านประเทศไทยอย่างหนักเลย ต่อต้านครั้งสุดท้ายไม่ให้มีประชาธิปไตยเสนอพระปกเกล้าฯ แล้วเราก็เชื่อฝรั่ง แล้วเมื่อสมัยหลวงประดิษฐ์ที่ท่านเล่าให้ฟัง ท่านร่างกฎหมายขัดผลประโยชน์อเมริกันบีแซร์ไว้ได้ ในฐานะที่ปรึกษาระหว่างประเทศ แล้วเราก็กยกย่อง มีถนนกัลยาณไมตรี บีแซร์ อยู่ข้างกระทรวงต่างประเทศ เราช่วยยกย่องคนเหล่านี้เพราะเขาเป็นประโยชน์กับชนชั้นปกครอง

เรื่องที่จีนขอเข้ามาปลดอาวุธญี่ปุ่นในเมืองไทย

อันนี้จริงทีเดียว เพราะจนถึงส่งจำกัดไปเจรจา เจียง ไคเชก ถึงต้องติดต่อกับอเมริกา ที่จำกัดถูกฆ่าเพราะเหตุนี้ ถ้าจีนเข้ามาเมืองไทยจะเป็นเกาหลีเหนือ เกาหลีใต้ ตอนนี้อยู่ กองพล ๙๓ ก็ยังอยู่ ตอนแรก

ก็ไม่ยอม ตอนหลังก็รับออกมา นี่เป็นบุญคุณสำคัญ แต่ก็พยายามไม่นึกถึงกัน ถ้าไม่มีท่าน กรณีนี้ก็ไมสำเร็จ

อยากให้อาจารย์พูดเรื่องกรณีสวรรคตให้ประชาชนเข้าใจอาจารย์ปรีดีอย่างถูกต้อง

จะเข้าใจอาจารย์ปรีดีอย่างเดียว ความมัวหมองในกรณีสวรรคตนี้ ในฐานะที่เคยถูกกล่าวหาว่าลอบปลงพระชนม์หรือเกี่ยวข้อง ไม่มีใครรับ มันเป็นไปไม่ได้ เพราะเรื่องนี้ไม่มีใครกล่าวหาท่าน ท่านฟ้องมาทุกศาลแล้ว ท่านชนะมาหมด ท่านมีหลักฐานยืนยันชัดเจน ซึ่งศาลยอมไม่เข้าข้างท่านแน่ ๆ ถ้าท่านผิด แต่ความผิดของท่านในกรณีสวรรคตนั้นเป็นเพราะท่านปกป้อง ไม่ให้เสียพระราชเกียรติยศ แล้วความปกป้องของท่านอันนี้มีคนมาใช้เป็นหนามมาทิ่มแทงท่านเอง มีผู้เอาความหวังดีของท่านมาทำลายท่าน

ท่านถูกขอร้องให้ปกป้องหรือ?

ขอร้อง พระราชชนนีมาขอเองเลย มาขอว่าไม่มีใครจะช่วยได้นอกจากท่านนายกรัฐมนตรี ตอนนั้นท่านปรีดีกำลังจะคืนดีกับราชวงศ์ เพราะคณะราษฎรถูกหาว่าแย่งราชสมบัติมาจากพวกเจ้า เชิญพระเจ้าอยู่หัวกลับมา เชิญเสด็จกรมขุนชัยนาทออกจากคุก ถวายพระยศกรมขุนคินกรมขุนชัยนาทก็เตรียมเป็นผู้สำเร็จราชการ ในหลวงจะเสด็จต่างประเทศอีก ๔ วันข้างหน้า มันเป็นเรื่องที่กำลังจะติดกันหมด แล้วมาเกิดเรื่องสวรรคตก็ต้องพยายามช่วยกัน ถ้าทำตามประมวลกฎหมายก็ต้องแตกต่างกันอีก ผ่านหนึ่งใช้วิธีนิติศาสตร์ อีกฝ่ายหนึ่งใช้วิธีรัฐศาสตร์ แต่ฝ่ายรัฐศาสตร์ไปแพ้อจริยศาสตร์

แล้วอย่างเรื่องเค้าโครงเศรษฐกิจของท่านปรีดี อาจารย์ได้ศึกษาหรือเปล่า ก็ศึกษา เค้าโครงเศรษฐกิจนั้น คุณต้องมองย้อนกลับไปที่มันตั้งห้าสิบปีแล้ว แล้วเวลานั้นท่านอายุสามสิบกว่า คนอายุเท่านั้นคิดได้ขนาดนี้ ผมว่าเป็นอัจฉริยะ ผมยอมรับว่าที่แรกอ่านผมไม่เห็นด้วยกับท่าน เพราะว่าจุดยืนเราต่างกัน เพราะว่าผมไม่เคยสัมผัสกับความยากไร้อย่างจริงจัง และการศึกษาของผมนี้ เรียนหนังสือมาจากอีกแง่หนึ่ง ผมไม่เห็นด้วยกับท่าน แต่มาระยะหลัง สิบปีหลังนี้ ผมได้มาสัมผัสความยากไร้ ทั้ง ๆ ที่ผมไม่เคยยากไร้อะไร คุณดูบ้านช่องผมเป็นยังไง แต่เห็นว่าจำเป็นที่เราจะต้องอยู่ฝ่ายคนยากไร้ ผมเห็นว่าท่านปรีดีท่านทำเพื่อคนยากไร้มาตลอด

เพราะฉะนั้นเค้าโครงเศรษฐกิจของท่านสำคัญมาก มันไม่ใช่เอกสารวิเศษมหัศจรรย์ แต่มันเป็นเค้าโครง ถ้าเผื่อว่าเค้าโครงนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุง ห้าสิบปีมานี้ ผมว่าเมืองไทยจะเป็นแบบอย่างในการพัฒนาของโลก ชาวสลัมของเราก็ได้มีกินอยู่ดีมากขึ้น จะไม่ยากไร้เหมือนทุกวันนี้ มีสิทธิมีเสียงเสมอว่าเสมอไหล่กับชนชั้นปกครองบ้าง ชนชั้นปกครองจะมาหลอกลวงไม่ได้ เงินร่อยบาทจะมาซื้อเสียงไม่ได้ ถึงแม้ว่าเค้าโครงเศรษฐกิจนี้จะล่มไปแฟไป แต่มันก็มีผลให้เกิดสภาพพัฒนาเศรษฐกิจขึ้น สภาพพัฒนาเศรษฐกิจก็เกิดเพราะท่านปรีดี ธนาการชาติก็เกิดเพราะท่านปรีดี หลายต่อหลายเรื่องที่เกิดเพราะท่าน

อย่างในปัจจุบันเค้าโครงเศรษฐกิจของท่านปรีดียังใช้ได้อยู่หรือไม่

หลักการใหญ่ใช้ได้อยู่ครับ แต่ว่าหลักการย่อยต้องเปลี่ยนแปลง มันเกิดมาครึ่งศตวรรษแล้วนี่ แต่หลักการใหญ่ของท่านมีว่าราษฎรทุกคนต้องมีงานทำ ราษฎรทุกคนจะต้องมีศักดิ์มีศรี รัฐจะต้องเอื้ออาทรต่อราษฎรส่วนใหญ่ หากจัดการตามหลักการอย่างแท้จริง ปัญหาเรื่องสลัมก็

จะหมดไป ปัญหาโสเภณีไปหากินต่างแดนก็จะหมดไป แรงงานที่ไปขายต่างประเทศอย่างไม่มีศักดิ์ศรีก็จะหมดไป นี่เป็นเรื่องพื้นฐานที่สำคัญมาก

แต่พื้นฐานอันนี้ ชนชั้นปกครองเวลานี้ปฏิเสธ เอามือปิดตาเลยทีเดียว คุณไปถามเขาซิเรื่องโสเภณี เขาจะไม่รับเลยทีเดียว เขาบอกว่ามีนิดหน่อย ตัวเลขมันออกมา เวลานี้มีพระอยู่ในประเทศไทยสองแสนห้า แต่เรามีโสเภณีห้าแสน คุณลองคิดซิว่าเมืองพุทธศาสนาเป็นยังไง เด็กของเราที่อายุต่ำกว่า ๑๖ กว่า ๖๐ เปอร์เซ็นต์เป็นโรคขาดอาหาร มันน่าตกใจม๊ยะ แต่ชนชั้นปกครองไม่ได้สนใจ เขาสนใจแต่เรื่องจตุรพรรค เรื่องเด็กฝาก เรื่องสถาบันศักดิ์สิทธิ์ เรื่องพิธีกรรม เดี่ยวจะใส่เหรียญใส่ตรา เดี่ยวจะอะไรต่ออะไรกัน จะไปเมืองนอกกัน รับแขกเมืองกัน

นายปรีดี ที่ข้าพเจ้ารู้จัก

๑

ข้าพเจ้าเคยเขียนถึงบุคคลต่าง ๆ ที่รู้จักมาหลายท่านหลายคนแล้ว ทั้งพระทั้งเจ้าตลอดจนขุนนางและไพร่ บางทีก็ตีพิมพ์เป็นเล่มเอกเทศได้เลย เช่น พระธรรมเจดีย์ พระผู้ใหญ่ที่ไม่กะล่อน และ นายบัวฯ ผู้ใหญ่ที่ไม่กะล่อน เป็นต้น แม้จนรวมข้อเขียนนั้น ๆ เข้าเป็นเล่มแล้วก็มี คือ ผู้ใหญ่ที่ข้าพเจ้ารู้จัก : ทั้งที่กะล่อนและไม่กะล่อน คือรวมตั้งแต่กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ม.จ.จงจิตรถนอม ดิศกุล พระยาอนุমানราชธน ไป

จนถึง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช แต่การเขียนนั้นๆ ไม่สู้ยาก เป็นแต่ระบายความในใจออกมาประกอบกับข้อเท็จจริงที่ปรากฏแก่ข้าพเจ้าอย่างอัตวิสัย (ขอใช้ภาษาสมัยใหม่หน่อย) กล่าวคือมีฉันทาคติเพียงใด ก็บรรยายไปตามนั้น โดยที่ท่านนั้นๆ ข้าพเจ้ามักจะรู้จักค่อนข้างมาก และแม้แต่ละท่านจะเป็นบุคคลสำคัญ แต่ก็ไม่ใช่ชั้นยอดเยี่ยมถึงระดับรัฐบุรุษผู้มีสติปัญญาลึกซึ้งเลอเลิศ และไม่เป็นเป้าแห่งความรักความซังของมหาชนเท่าไรนัก ถึงผู้อ่านจะมีทัศนคติเกี่ยวกับบุคคลเหล่านั้นต่างๆ กัน แต่จะเห็นเป็นดำเป็นขาว ดังที่มักมีทัศนคติเกี่ยวกับนายปรีดี พนมยงค์นั้น ย่อมไม่มีใครเทียบได้

ใช่แต่เท่านั้น ข้าพเจ้าเอง แม้จะมีทัศนคติเกี่ยวกับบุคคลนั้น ๆ อย่างเปลี่ยนแปลงไปตามกาล แต่ก็ไม่เคยถึงขนาดเปลี่ยนอย่างขั้นพื้นฐาน ดังกรณีเกี่ยวกับนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเกือบจะเรียกได้ว่าเป็นการเปลี่ยนทัศนคติจากหน้ามือเป็นหลังมือ หรือจากของที่ดีว่าเป็นหงาย โดยการเปลี่ยนความคิดเห็นเช่นนี้เชื่อว่าทำได้ง่าย และข้าพเจ้าเชื่อว่ามหาชนเป็นจำนวนไม่น้อยหาได้มีความคิดแปรเปลี่ยนไปดังข้าพเจ้าไม่ จึงได้แต่หวังใจว่าข้อเขียนชิ้นนี้คงจะมีประโยชน์บ้าง ในการช่วยเปลี่ยนทัศนคติให้แก่ผู้ที่รักความเป็นธรรม ให้รู้จักถอดแวนดำมาสวมแวนขาว หรือไม่ต้องใช้เครื่องช่วยสายตาเอาเลย หากกล้ามองไปยังข้อเท็จจริงอย่างสุจริต ยุติธรรม กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เพื่อทิ้งมิจฉาทิฐิเสียโดยหันมาสมาทานสัมมาทิฐิแทน

ข้าพเจ้าเองนั้น เดิมมีมิจฉาทิฐิเกี่ยวกับนายปรีดี พนมยงค์อย่างฉกรรจ์อยู่ ๒ ข้อ คือ (๑) เรื่องประชาธิปไตย และ (๒) เรื่องกรณีสวรรคต ส่วนสัมมาทิฐิเกี่ยวกับท่านนั้น คือ การกอบกู้เอกราชของท่านในฐานะผู้นำขบวนการเสรีไทย ซึ่งถึงอย่างไรข้าพเจ้าก็ให้คะแนนท่านเต็มอยู่ตลอดเวลา

และรำลึกนึกถึงบุญคุณท่านอยู่เสมอ แต่มีจลาจลสองข้อแรกทำให้เกิดอคติ บดบังความเห็นผิดเป็นชอบในข้อสุดท้ายอันสำคัญยิ่งนี้เสียมิใช่น้อย ยิ่งท่านเคยเขียนหนังสือโจมตีข้าพเจ้ามาอย่างหนักหน่วงด้วยแล้ว ข้าพเจ้าก็เลยแสดงความสามหาวอดโอ้อวดตอบกลับไปอย่างไม่ลดละ หลังจากนั้นอีกหลายปีข้าพเจ้าจึงเห็นโทษของตัวเอง จนต้องกราบขออภัยจากท่าน โดยที่ท่านไม่แต่กรุณายกโทษให้เท่านั้น หากท่านเองก็ “รู้สึกตนว่ามีความผิดพลาด ที่ได้ใช้วิธีไม่เหมาะสมในการโต้ตอบข้อเขียนของคุณ จึงขออภัยคุณไว้ในที่นี้ด้วย” ทั้งนี้ันับว่าท่านเป็นสุภาพบุรุษพหุทธบริษัทโดยแท้ ที่แท้คนเล็ก ๆ อย่างข้าพเจ้าท่านยังให้เกียรติถึงเพียงนี้

จึงเป็นภาระหน้าที่ของข้าพเจ้าในอันที่จะต้องเผยแพร่ข้อเท็จจริง ถึงทัศนคติของตนเองที่มีเกี่ยวกับท่าน ตั้งแต่เริ่มรับอิทธิพลทางด้านลบบมา จนกลายเป็นบวก ตลอดจนการแสวงหายออกจากกระแสธารแห่งความมืดบอด มาสู่แสงสว่างทางปัญญา ทั้งนี้เพื่อประกอบการพิจารณาของสาธุชน

การที่ผู้อ่านจะรู้ซึ่งถึงอดีตของข้าพเจ้าเกี่ยวกับประชาธิปไตย จำต้องรู้ถึงภูมิหลังเกี่ยวกับคนอย่างข้าพเจ้าเสียก่อน กล่าวคือ ข้าพเจ้าเกิดอยู่ในสกุลชนชั้นกลาง เป็นไทยเชื้อสายจีน ที่ตั้งรกรากอยู่ทางกรุงธนบุรีมาหลายชั่วคน โดยที่ในสกุลของเราไม่มีใครสนใจเรื่องการบ้านการเมืองเอาเลย เราสนใจการค้า (มาจากรุ่นปู่) หาไม่ก็ทำงานกับห้างฝรั่งกันเป็นพื้น (นี่ในรุ่นพ่อ) ที่รับราชการ (ในรุ่นพ่อ) ก็เป็นเพียงชั้นผู้น้อย กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือพวกเราไม่สนใจงานชั้นรัฐ หากสนใจในการรักษาสถานะเดิมของบ้านเมืองไว้ ไซ้แต่เท่านั้น ผู้หลักผู้ใหญ่ของเราบางคนยังเคยได้รับพระมหากรุณาจากองค์พระมหากษัตริย์และคุ้นเคยกับเจ้านายหลายพระองค์ เป็นเหตุให้เราชื่นชมพระบารมีที่พาดพิงมาถึงเกียรติยศเกียรติศักดิ์ที่เราได้รับโดยที่ลึก ๆ ลงไปแล้ว เราย่อมเห็นว่าราชฎานโดยทั่ว ๆ ไปนั้นโง่เขลาเบาปัญญา ที่เขาจนเพราะเขาซี้เกียจ และไม่รู้จักใช้เงิน ทั้งยังชอบบอบายมุขกัน

อีกด้วย ถ้าขยันขันแข็งและรู้จักเก็บออมโดยนำมาทำทุนให้ถูกทางเสียแล้ว ก็อาจร่ำรวยได้ดังบรรพบุรุษของเราบางท่านที่มีเสื่อผืนหมอนใบมาจากเมืองจีน ยังเป็นเจ้าสัวกันได้ เป็นเหตุให้ลูกหลานของท่านเป็นคุณหลวง คุณพระกันตาม ๆ ไป เราไม่เคยพิจารณากันเลยว่าวงศ์ตระกูลของเราที่ร่ำรวยขึ้นมานั้น เกิดจากการเอารัดเอาเปรียบชาวไร่ชาวนาไทย ตลอดจนกรรมกรจีนเพียงใดหรือหาไม่ แม้ตอนที่เรามีบุญหนักศักดิ์ใหญ่ในทางโศกทรัพย์ เราไปฟังบุญอยู่ได้ร่มธงฝรั่งกันด้วยนั้น เราก็ไม่เห็นเป็นข้อเสียหายอันใดเลย

เมื่อถึงคราวที่เราเสื่อมลาภลง จนถึงกับแทบต้องล้มละลาย เรา ก็ไม่เคยโทษระบบเศรษฐกิจและการเมือง หากเห็นเป็นความอัปโชค วาสนาและความฉ้อฉล ตลอดจนความไร้สมรรถนะของชนชั้นนำในวงศ์สกุลของเรากันเองต่างหาก เมื่อเราเป็นเศรษฐีมีทรัพย์ เรามีของถวายเจ้านายอย่างไม่อั้น ครั้นเรายอบแยบลง ไปขอพึ่งพระบารมี ก็ทรงเรียกดอกเบี้ยอย่างแรง หาไม่ก็ปฏิเสธการกู้ยืมไปเลย แต่เรากลับไม่เห็นเป็นการแปลกประหลาดที่ทรงประพฤติปฏิบัติกันเช่นนั้น

เมื่อก่อนข้าพเจ้าเกิด ในปลายรัชกาลที่ ๗ ได้มีการวิพากษ์วิจารณ์เจ้านายกันหนาหู ซึ่งที่จริงเริ่มมาแต่รัชกาลที่ ๖ แล้ว แม้ในหมู่ชนชั้นอย่างเรา ๆ แต่ก็เห็นกันว่าองค์พระมหากษัตริย์เป็นเลิศ และเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ยังเป็นหลักของแผ่นดินอยู่ แม้เพียงพวกขุนนางอย่างสกุลอมตยกุลที่ถูกถอดออกจากตำแหน่งเพียงไม่กี่คนในรัชกาลที่ ๕ และก่อนหน้านั้น เรายังเห็นกันว่าพวกนั้นเป็นพวกกบฏเสียแล้ว ทั้งนี้เพราะพวกหัวก้าวหน้าในสกุลดังกล่าวต้องการความเปลี่ยนแปลงเกินหน้าสถานภาพในเวลานั้น ๆ ไปเท่านั้นเอง โดยที่เราไม่รู้ถึงความขัดแย้งระหว่างสกุลขุนนางกับอมตยกุล และเราไม่รู้ว่ในหลวงรัชกาลที่ ๕ เอง และรัชกาล

หลัง ๆ มา ได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์มาแล้ว หากจำเพาะในแวดวงของบ้าน
ขุนนางชั้นสูงหรือรั้ววังของเจ้านายเท่านั้น สำหรับคนอย่างเรา ๆ พวกกบฏ
ร.ศ. ๑๓๐ ย่อมเป็นคนเลวร้ายอย่างไม่ต้องสงสัย

ด้วยภูมิหลังดังกล่าวมา คนในแวดวงแห่งชนชั้นอันข้าพเจ้าถือ
ปฏิสนธิมา ย่อมไม่ตื่นเต้นยินดียิ่งอะไรกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อ
วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ เพราะถ้าพวกนี้ทำไม่สำเร็จเขาก็ต้องรับ
ชะตากรรมดังพวก ร.ศ. ๑๓๐ หรือเลวร้ายกว่านั้นด้วยซ้ำ แม้บิดาข้าพเจ้า
จะมีเพื่อนที่ร่วมก่อการอยู่ในคณะราษฎรด้วยหลายคนก็ตาม เช่น นายดิเรก
ชัยนาม นายซิม วีระไวทยะ และ นายบรรจง ศรีจรูญ เป็นต้น โดยที่บิดา
ข้าพเจ้าเคารพนับถือความซื่อสัตย์และความสามารถของท่านเหล่านั้น
แต่บิดาก็รังเกียจ "พวกก่อการแจวเรือจ้าง" ซึ่งติดหางคณะราษฎรเข้าไป
ได้ดิบได้ดีจนมีหน้ามีตาในวงราชการและรัฐวิสาหกิจ แกมพวกนี้ บางที่ยัง
กอบโกยอย่างทุจริตเสียอีกด้วย โดยที่อย่างน้อยนายห้างฝรั่งได้ตั้งมาตร
ฐานทางด้านจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพไว้ให้คนไทยนับถือเขาได้ ว่าเขาสุจริต
โดยที่เขารับเงินเดือนสูงกว่าพวกเราเท่า และมลสิทธิ์กลับไปเยี่ยมบ้านได้
โดยอภิสิทธิ์ต่าง ๆ ชนิดที่เราไม่เห็นเป็นข้อเสียหายใด ๆ ด้วยซ้ำไป แม้ที่
สุดจนเมื่อข้าพเจ้าเติบโตใหญ่แล้ว ตอนโอนกิจการจากฝรั่งมาเป็นของไทย
(ในชั้นบริหารชั้นสูง) และ (ในระดับต่ำลงมา) เมื่อให้ไทยยามทำหน้าที่
แทนแขก เรายังกลัวความทุจริตต่าง ๆ กันเลย แสดงว่าเราถูกคนของเรา
กันมาอย่างน่าเสียใจยิ่ง

ทางด้านต่อต้านผู้ก่อการนั้น ลูกพี่ลูกน้องของบิดาข้าพเจ้าคน
หนึ่งก็ถูกกล่าวหาว่าร่วมอยู่ในขบวนการกบฏบวรเดชด้วย แล้วจะให้พวก
เราเป็นมิตรกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองดังกล่าวกระไรได้ ใช่แต่เท่า
นั้นประชาธิปไตยที่ว่าย่อมไม่ใช่พาหะที่จะเกื้อหนุนชนชั้นกลางในเมือง

กรุงอย่างพวกเราแต่ประการใด ถึงจะมีงานด้านเทศบาลเกิดขึ้นเป็นของใหม่ เราก็ก็นั่นคนเก่า ๆ อันมีชื่อเสียงเสียมาแต่รัชกาลที่ ๖ มาเป็นนายกเทศมนตรี และยังไม่เห็นว่าจะมีอะไรดีขึ้นได้ทันใจเรา

ยิ่งเมื่อคณะรัฐบาลมโนปกรณ์นิติธาดา ชัดกันเรื่องเค้าโครงเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมด้วยแล้ว ฝ่ายหัวหน้ารัฐบาลย่อมใช้วิธีโจมตีเจ้าของสมุดปกเหลืองเล่มนั้น จนท่านผู้นั้นต้องถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์อย่างกลาย ๆ และถูกเนรเทศโดยทางอ้อมให้ไปอยู่ฝรั่งเศสเอาเลย ทั้งหมดนี้ย่อมเป็นเหตุให้ชนชั้นอย่างเรา ๆ มีความหวาดระแวงในตัวหลวงประดิษฐมนูธรรมยิ่งนัก ยิ่งได้อ่านพระราชกระแสในสมุดปกขาวที่ทรงตอบโต้ด้วยแล้ว ศรัทธาปสาทะในพระบารมี ย่อมเป็นเหตุให้เราอยู่ในฝ่ายสถานะเดิมอย่างไม่ต้องสงสัย เพราะในแวดวงของวัฒนธรรมไทยในหมู่ชนชั้นกลางวรรณะเวส เราไม่ได้ตัดสินกันที่ตัวเนื้อหาสาระทางสติปัญญา แต่เขาดูว่าใครพูดอะไร เขียนอะไร ถ้าคนสูงส่งเขียนหรือพูดย่อมชวนเชื่อชวนฟังยิ่งกว่าขุนนางหรือประชาชนคนธรรมดา แม้ว่าผู้นั้นจะเป็นมันสมองของคณะราษฎรจนได้เป็นรัฐมนตรีแล้วก็ตาม ยิ่งพระราชบัณฑิตก็ไปในทางที่หลวงประดิษฐ์มีความคิดเป็นคอมมิวนิสต์ ชนิดที่จะมาริบทรัพย์สินสมบัติของพวกเราด้วยแล้ว พวกเราส่วนใหญ่ ซึ่งไม่ได้อ่านสมุดปกเหลือง แม้สมุดปกขาวก็อ่านจำเพาะที่หนังสือพิมพ์ฝ่ายอนุรักษนิยมตัดทอนพระราชวิจารณ์มาลงพิมพ์ ยิ่งทำให้ภาพและความคิดของหลวงประดิษฐ์ฯ น่าเกลียดน่ากลัวยิ่งขึ้น

ภูมิหลังทั้งหมดนี้มีอิทธิพลมาจนข้าพเจ้าเกิด (ในปลายปีแห่งการเปลี่ยนแปลงการปกครอง) และจำความได้ จริงอยู่ เวลานั้น ม.จ.วรรณไวทยากร วรวรรณ ได้ออก ประชาชาติ รายวัน และต่อมาได้ทรงเข้าไปเป็นที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลพหลพลพยุหเสนา

โดยที่ *ประชาชาติ* สนับสนุนทัศนคติทางด้านประชาธิปไตย แต่พวกเรา
 มีอคติเกี่ยวกับเจ้านายองค์นี้ จนเอาเรื่องส่วนตัวเกี่ยวกับชีวิตครอบครัว
 ของท่านมาตำหนิ และหาว่าท่านขาดความจงรักภักดีที่ทิ้งเจ้าไปเข้าหา
 ไพร่ ทั้ง ๆ ที่ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองพวกบ้านเรารำคาญเจ้ากัน
 แต่หลังกบฏบวรเดชแล้ว เรากลับเห็นพระทัยเจ้านายกันมาก และหมั่นใส่
 เจ้าที่ไปสยบยอมกับพวกผู้ก่อการทุกองค์ รวมทั้งพระองค์เจ้าอาทิตย์
 ทิพยอาภา ที่เป็นประธานในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ด้วย โดย
 ที่เมื่อประธานคณะผู้สำเร็จองค์ก่อนนั้นปลงพระชนม์พระองค์เอง เรากลับ
 สงสารท่าน โดยหารู้ไม่ว่าทรงถูกบีบบังคับจากพวกเจ้าด้วยกันเองมีใช้น้อย

พวกบ้านเรานิยมชมชอบ น.ม.ส.ยิ่งกว่า ม.จ.วรวรรณฯ ทั้ง ๆ ที่ชายา
 ในกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์เป็นเชษฐภคินีของเจ้าชายองค์หลัง และเจ้า
 ชายสององค์นี้ทรงถูก “กด” และ “กลั่นแกล้ง” มาในสมัยก่อนเปลี่ยนแปลง
 การปกครองทั้งคู่ โดยมีเสียงลือเสียงเล่าอ้างกันว่าคณะราษฎรเคยติดต่อกับ
 ผ่านเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ให้เชิญเสด็จ น.ม.ส. เข้าร่วมในคณะผู้
 สำเร็จราชการแทนพระองค์ด้วยเข้าไป หากท่านปฏิเสธ เรายิ่งเห็นใน
 คุณธรรมอันมั่งคั่งของท่านยิ่งขึ้นไปอีก ฉะนั้น *ประมวญวัน* ของพระองค์
 ท่านจึงเป็นขวัญใจของพวกบ้านเรายิ่งกว่า *ประชาชาติ* เป็นเหตุให้พวกเรา
 เห็นใจในทางอนุรักษนิยมยิ่งกว่าเสรีนิยมอย่างไม่ต้องพึงสงสัย

เมื่อข้าพเจ้าเติบโตขึ้น ไปงานรัฐธรรมนูญ เห็นมีทหาร มีตำรวจ
 ยืนเฝ้าพานรัฐธรรมนูญกันดั่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เลยเข้าใจว่าประชาธิปไตย
 ต้องมีพานแว่นฟ้า ไว้ให้เคารพบูชา เป็นสรวงที่สืบต่อจากชาติ ศาสนา
 พระมหากษัตริย์ เพราะบรรดาคนทั่วไปในบ้านในโรงเรียน ไม่เห็นมี
 ความเป็นประชาธิปไตย ครูก็สอนอย่างเผด็จการ ทั้งบ้านเมืองก็มีแนวโน้ม

ไปในทางเชื่อผู้นำชาติพันธุ์ยิ่งขึ้นทุกที มียุวชนทหารเข้ามาเฟ้นผ่านในระบบการศึกษา มีการตั้งศาลพิเศษเอาผู้แทนราษฎรจังหวัดพระนคร อย่าง ร.ท.ณเฑียร ตาลลักษณ์ไปประหารชีวิต ที่สุดจนจับกรมขุนชัยนาทนเรนทร และขุนนางข้าราชการเก่า ๆ สมัยราชาธิปไตยกันไม่ไฉนน้อย เป็นเหตุให้ข้าพเจ้าเข้าข้างท่านเหล่านั้นมาแต่แรก และมีโอกาสรู้จักท่านนั้น ๆ กันเมื่อโต เช่น ม.จ.สิทธิพร กฤดากร พระยาศรารักษ์พิพัฒน์ พระยาเสนาสงคราม พระยาสุรพันธ์เสนี หลวงมหาสิทธิโวหาร และนายโง่ สุวรรณทัต จึงตื่นเต้นกับท่านนั้น ๆ กันนัก

ทั้งหมดนี้ เราเข้าใจว่าเป็นประชาธิปไตย หรืออย่างน้อยโรงเรียนและกรมโฆษณาการก็สอนเราเช่นนั้น แม้เราจะเป็นเด็ก เราก็เริ่มมีปฏิกริยาต่อประชาธิปไตยมาแต่วัยแรกเริ่ม จริงอยู่เราจะโทษนายปรีดีไม่ได้ในเรื่องนี้ เพราะตัวเลวร้ายอันเห็นได้ชัดคือจอมพล ป.พิบูลสงคราม หลวงพรหมโยธี และหลวงวิจิตรวาทการ แต่ก็มีเสียงครหาหนักหนาหาว่า ถ้าไม่มีนายปรีดี พนมยงค์เสียแล้ว เราคงกินอยู่กันอย่างผาสุกในระบบเดิม ภายใต้อการปกครองในระบอบราชาธิปไตย ถึงเจ้านายจะทรงไว้ซึ่งพระเดชก็ทรงพระคุณ ถึงในหลวงจะอยู่เหนือราษฎร ก็บริสุทธิ์ยุติธรรม ดังขอให้ดูไปที่รัชกาลที่ ๕ ที่ ๕ เป็นตัวอย่าง แม้รัชกาลที่ ๖ เราก็เชื่อกันว่าทรงถางทางให้มีประชาธิปไตยโดยผ่านดุสิตธานี ทั้งคณะราษฎรเองก็ยกย่องพระองค์ท่าน โดยพยายามกดรัชกาลที่ ๗ ไว้ โดยที่เรากลับเห็นไปว่า พระมหากษัตริย์ย่อมจะพระราชทานรัฐธรรมนูญแน่ ดังพระปกเกล้าได้ทรงประกาศชัดแล้วที่สหรัฐอเมริกา หากพวกก่อการฯ มาชิงสุกก่อนห่าม โดยหวังประโยชน์เพื่อพวกตนเองยิ่งกว่าเพื่อพลเมืองสยาม

เวลานั้นเจ้านายกำลังตกอับ ถ้าไม่ถูกจับ ก็ต้องเนรเทศพระองค์เองไปอยู่ต่างประเทศกันเป็นแถว ๆ โดยที่คณะราษฎร แม้จะแตกเป็น

ฝ่ายทหารฝ่ายพลเรือน ฝ่ายเผด็จการและฝ่ายเสรีนิยม แต่คนนอก ๆ อย่างพวกเราย่อมไม่มีทางที่จะเข้าใจอะไรได้ ก็เลยเห็นเป็นปลาช่องเดียวกันไปหมด จึงอดเสียมิได้ที่จะสงสารเจ้านายและข้าราชการเก่าที่ถูกออกจากราชการ โดยอดเสียมิได้ที่จะหมั่นใส่ผู้มีบุญหนักศักดิ์ใหญ่สมัยใหม่ อันได้แก่พวกคณะราษฎรนั่นเอง โดยที่หลายต่อหลายคนทำตนเป็นเจ้ายึดวังปารุสก์ วังสวนกุหลาบ วังบางขุนพรหม มาตั้งเป็นของตน แล้วภายหลังยังมีการจัดสรรปันแบ่งที่ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ออกจำหน่าย จ่ายแจกให้พวกกันอย่างถูก ๆ อีกด้วย แล้วจะให้เราเข้าข้างฝ่ายไหนกันเล่า

ใช่แต่เท่านั้น เมื่อแรกรุ่นดรณวัย ข้าพเจ้าไปบวชเณรอยู่วัดราว ๆ ปีครึ่ง ได้ไปสัมผัสบรรยากาศอนุรักษนิยมยิ่งกว่าสมัยอยู่บ้านเสียอีก เพราะพวกที่มาวัดนั้น นอกจากพวกเศรษฐีมีทรัพย์แล้ว ยังมีเจ้านายและข้าราชการชั้นสูงจากสมัยราชาธิปไตยอีกมิใช่น้อย ทั้งนี้เพราะเจ้าคุณอาจารย์ท่านเป็นโหรชั้นเอกของเมืองไทย เจ้าคุณอาจารย์ได้รู้จักกับท่านนั้น ๆ ตั้งแต่ท่าน "ถูกذن" เพื่อให้ระบบราชการเข้าสู่ดุลยภาพมาแต่ก่อน เปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว แต่ท่านเหล่านี้กลับจงรักภักดีมันคง (หรือตอนถูกذنออกใหม่ ๆ จะไม่จงรักภักดีนักก็ได้ แต่มาถึงช่วงนี้ กว่าทศวรรษล่วงไปแล้ว) โดยมีพวกที่ถูกออกจากราชการเพราะการเปลี่ยนแปลงเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ สมทบกับพวกที่ถูกข้อหาภักดีคราวต่าง ๆ มาเพิ่มเข้า ข้าพเจ้าย่อมได้บรรยากาศแห่งศักดิ์นาและอนุรักษนิยมอย่างเต็มตัว พวกนี้ไม่มีใครนิยมชมชอบนายปรีดี พนมยงค์เลย

ครั้นเมื่อนายควง อภัยวงศ์แตกกันกับนายปรีดี พนมยงค์ด้วยแล้ว พวกอนุรักษนิยมเหล่านี้ย่อมถือทางฝ่ายพรรคประชาธิปัตย์อย่างไม่ต้องสงสัย ยิ่งนายปรีดี พนมยงค์มาเป็นนายกรัฐมนตรีเอง ถึงจะลาออกไปแล้ว รัฐบาลธำรงนาวาสวัสดิ์นั้นก็ถือกันว่าอยู่ในอาณัติของนายปรีดีนั่นแล บุคคล

เหล่านี้อย่อมโจมตีไปถึงตัวเกจิอาจารย์อย่างไม่ต้องสงสัย ดังจะเห็นได้ว่าผู้แทนราษฎรจากกรุงเทพฯ กรงธนฯ ล้วนเป็นคนของพรรคประชาธิปัตย์ทั้งสิ้น ยิ่งนายโง่ สุวรรณทัต ถูกขว้างระเบิดจนขาขาดไปหนึ่งข้าง ยิ่งเป็นขวัญใจของพวกเรากันยิ่งนัก ทั้ง ๆ ที่พรรคประชาธิปัตย์วิวาทกันเองอย่างน่าบัดสี เราก็ไม่สนใจ ดังกรณีที่ส่งทั้งนายโง่และนายสอ เสถบุตรให้สู้กันเองที่ฝั่งธนบุรีของเราเป็นตัวอย่าง

ที่ร้ายยิ่งกว่านี้ ก็ตรงที่รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๘ นั้น ไม่ว่าเนื้อหาสาระจะเป็นประชาธิปไตยยิ่งขึ้นกว่าฉบับ ๒๔๗๕ เพียงใดก็ตาม แต่พวกเราพากันเห็นว่านายปรีดีใช้ตัวบทกฎหมาย เอาชนะคะคานฝ่ายตรงกันข้ามอยู่เสมอ เพราะเราไม่รู้ซึ่งถึงชัยชนะของประชาราษฎร โดยเฉพาะก็จากภาคอีสาน จนมีพรรคสหชีพเป็นแนวนำ เรากลับเห็นว่าพวกนี้เป็นบักหนานบักเสี้ยว ดังที่พวกเราเห็นพวกบักษีได้เป็นต้าพรี้อหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นพวกโง่เขลาเบาปัญญา ถูกผู้แทนหลอกให้เลือกเข้ามาโดยเอาจอบเอาเสียมไปแจกหรือไปหลอกขายในราคาถูก ๆ เราเห็นกันว่าผู้แทนของเราจากเมืองกรุงต่างหากจึงจะเป็นคนฉลาดและทรงไว้ซึ่งความสามารถ ทั้งบางคนยังมีชาติวุฒิอันสูงส่งอีกด้วย เช่นหม่อมราชวงศ์สองพี่น้องในสกุลปราโมช เป็นต้น

แม้ นายวิลาส โอสธานนท์ จะเป็นคนมีความรู้ความสามารถ ทั้งเคยเป็นผู้บังคับบัญชาบิดาข้าพเจ้ามาเสียด้วยซ้ำ แต่เมื่อ “เหล็กวิลาส” ไม่อาจสู้ “ตะปุควง” ได้แล้ว ในการเลือกตั้งทางฝั่งพระนคร แต่ “อาจารย์” หรือ “ขริวตาทำซ่าง” กลับหาทางให้ได้เป็นประธานพหุฒิสภาขึ้นเช่นนี้ พวกเราชาวกรุงย่อมถือว่าเราถูกตบหน้าอย่างแรงนั่นเอง แล้วจะให้พวกเรานิยมชมชอบนายปรีดีกระไรได้

เมื่อข้าพเจ้าออกจากวัดมาเรียนชั้นมัธยมศึกษา สงครามได้สงบลงแล้ว ทุกครั้งที่มีการหาเสียงเลือกตั้ง พรรคประชาธิปไตยจะหาทางกระแนะกระแหน "ขรัวตาทำข้าง" เสมอเพื่อลดเกียรติภูมิรัฐบุรุษอาวุโสลง โดยเฉพาะก็ตอนที่นายปรีดี พนมยงค์ยอมลงมาเป็นนายกรัฐมนตรี หลังจากที่เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์มาแล้ว ความข้อนี้นั้นพรรคประชาธิปไตยก็ยกให้ไม่ได้เอาเลย แม้เราจะไม่ได้ไปฟังคำปราศรัยหาเสียง แต่ญาติๆเราและผู้ใหญ่ของเราก็เอามาเล่ากันอย่างสนุก โดยมักเห็นพ้องต้องตามวาทศิลป์ของพรรคฝ่ายค้านแทบทั้งสิ้น ประเด็นหลักที่รัฐบาลถูกโจมตีก็คือ (๑) ไม่สามารถแก้ปัญหาความยากจนให้ได้ ทั้งนี้เพราะเงินเพื่อจากปัญหาสงคราม (๒) พรรคพวกของนายปรีดีผูกขาดการเป็นรัฐบาล มาแต่โค่นล้มจอมพล ป.พิบูลสงครามได้ ไม่ว่าจะรัฐบาลทวี บุญเกตุ หรือแม้จนรัฐบาลเสนีย์ฯ คณะรัฐมนตรีส่วนใหญ่ก็คนของนายปรีดี หลังจากนั้น ก็ปรีดี ๑-๒-๓ อ่าง ๑-๒ฯลฯ โดยนายปรีดีก็คิดกันไม่ให้นายควงกลับขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้เพราะว่าความริษยาความเป็นผู้นำของบุคคลผู้นี้ ซึ่งได้แสดงฝีมือลายมือมาแล้วตอนล้มจอมพลป. โดยที่เวลานั้นไม่มีใครกล้ารับภาระดังกล่าว อย่างน้อยนายควงก็บอกกับชาวพระนครเช่นนั้น และเราเชื่อเขากันอย่างสนิท นอกไปจากนี้แล้ว เรายังเห็นกันว่านายควงสามารถนำข้าราชการเก่าๆ และเจ้านายที่มีผลงานมาแล้วในอดีต กลับมาร่วมงานได้ยิ่งกว่านายปรีดี ซึ่งมีแต่ข้าราชการเก่าบางคน และเจ้านายที่อ่อนเชิง โดยพวกนี้ยอมสยบให้กับสมุนซ้ายขวาของนายปรีดีกันทั้งสิ้น ในขณะที่รัฐบาลควงเปิดโอกาสให้ท่านนั้นๆ เป็นอิสระ ดำเนินนโยบายอย่างซื่อสัตย์เสรี โดยที่ตอนนี้อยู่ (๓) รัฐบาลอ้างฯ ถูกกล่าวหาในทางทุจริตอย่างหนาหูขึ้นทุกที แม้บุคคลในคณะรัฐมนตรีก็ไม่ปฏิเสธคำกล่าวหาที่ว่านี้ ส่วน (๔) กรณีที่ทหารคับแค้นใจที่ถูกรัฐบาลพลเรือนบีบบังคับนั้น

พวกเราไม่มีทางล่วงรู้เอาเลย

ใช้แต่เท่านั้น เมื่อมาถึงตอนนี้ ญาติ ๆ และครู ๆ ของเราหลายต่อหลายคนพากันบ่นคิดถึงสมัยเชื่อนำชาติพันภัยกันอีกแล้ว พากันพูดว่าสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามปกครองบ้านเมืองนั้น มีการก่อสร้างถนนหนทางไปบางปูบางแสน น้ำไหลไฟสว่าง บัดนี้ไฟฟ้าไม่สะดวก (เพราะหลังสงคราม โรงไฟฟ้าถูกทำลาย จึงมีกระแสไฟไม่เพียงพอ การประปาก็ขัดข้อง) ทั้งถนนหนทางก็ทรุดโทรม (เพราะรัฐบาลกำลังตั้งตัวหลังจากสงครามโลก และของจากภายนอกก็ยังไม่เข้ามา เงินตราที่อัดคั่ง) บางคนถึงกับคิดถึงการเคารพธงชาติ ๘ โมงเช้า ๖ โมงเย็น ว่าเป็นระเบียบวินัยที่ดี พากันคิดถึงเครื่องแบบยุวชนทหาร ว่าทำให้เยาวชนเรียบร้อย ทุกคนดัดผมสั้นเหมือนกันหมด แต่งตัวเหมือนกันหมด แม้จะรังเกียจการถูกบังคับให้ผูกเนคไท ให้ผู้หญิงใส่หมวกและให้เลิกกินหมาก แต่กลับลืมความเป็นเผด็จการเสียแทบสิ้น เพราะชนชั้นกลางที่ไม่มีกิจกรรมทางการเมือง ที่ไม่ห่วงเสรีภาพขั้นพื้นฐานในการแสดงออก ย่อมไม่ต้องการพบกับอำนาจเท่าไรนัก ที่แปลกก็คือ โรงเรียนข้าพเจ้านั้น เป็นของพวกคริสตังฝรั่งเศส ซึ่งเคยถูกจอมพลป.เนรเทศบาทหลวงชาตินั้นไปในสมัยสงครามอินโดจีน และเคยบังคับให้คนถือคริสต์กลับมาถือพุทธเสียด้วยซ้ำ แต่ครูคริสตังของข้าพเจ้ายังหวนกลับไปคิดถึงจอมเผด็จการอย่างนั้นได้ มิใช่ต้องเอ่ยถึงพระมหาเถระโดยเฉพาะก็ทางวัดเบญจมบพิตร และวัดสามพระยา ซึ่งพอใจระบบราชาธิปไตยหรือระบบเผด็จการยิ่งกว่าระบบประชาธิปไตยอย่างแน่นอน แม้เจ้าอาวาสทั้ง ๒ ในเวลานั้น จะเป็นสังฆมนตรีตามพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ที่มีรูปแบบเป็นประชาธิปไตยกว่าที่แล้ว ๆ มากก็ตาม นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า ครูและพระ ซึ่งมีอิทธิพลทางด้านปลูกปั้นทัศนคติของผู้คน ถ้าอยู่ในแวดวงของชนชั้น

กลางหรือขึ้นสูงแล้ว ย่อมเป็นไปในทางอนุรักษสถานะเดิมและนิยมรัฐบาล
เผด็จการยิ่งกว่าประชาธิปไตย

ด้วยเหตุฉะนี้ เมื่อจอมพลป. กับจอมพลผิน ชุณหะวัณ ทำรัฐ
ประหารขึ้น เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ พวกเราจึงไม่เห็นเป็น
อนันตริยกรรมแต่อย่างใด เพราะคณะรัฐประหารฉลาดพอที่จะ (๑) นำ
เอาพรรคประชาธิปัตย์มาเชิดเพื่ออ้างว่าสนับสนุนประชาธิปไตย เพราะรู้
ว่าพรรคนี้ โดยเฉพาะตัวหัวหน้าพรรค เป็นที่นิยมชมชอบในหมู่มหาชน
คนเมืองกรุง และเป็นศัตรูคู่อาฆาตทางการเมืองกับนายปรีดี พนมยงค์
(๒) นำเอากรณีสวรรคตเป็นเหตุทำลายล้างนายปรีดีและพวก โดยพรรค
ประชาธิปัตย์เชื่อหรือสมยอมที่จะทำลายฝ่ายตรงข้าม แม้หัวหน้าพรรคจะ
เป็นเพื่อนน้ำสาบานมาด้วยกันแต่กาลก่อน เราก็ไม่เห็นกันว่าเขาเป็นคน
ตระบัดสัตย์ เพราะเขาเคยตระบัดสัตย์มาแล้วสมัยเมื่อยังเคยดื่มน้ำพระ
พิพัฒน์สัตยามาแต่เก่าก่อน โดยเรากลับเห็นว่าเขาหนีจากมิจฉาทิฐิ คิน
เข้าสู่สัมมาทิฐิในทางยึดองค์พระมหากษัตริย์เป็นสรณะสำหรับเรื่องกรณี
สวรรคต ข้าพเจ้าจะกล่าวโดยพิสดารเป็นต่างหากออกไปในภายหลัง
(๓) นำเอาคุณค่าของวัฒนธรรมเดิม โดยเฉพาะในทางพระราชพิธีของ
ราชาธิปไตย กลับมาใช้เพื่อความชอบธรรม โดยอ้างว่าพิธีกรรมเหล่านี้
ถูกคณะราษฎรพวกหัวก้าวหน้าทำลายไป เช่นให้มีการกราบถวายบังคม
กันอีกแทนยืนเคารพ และมีการคืนดีกับผู้หลักผู้ใหญ่ในสมัยราชาธิปไตย
เพื่อผนึกกำลังต่อต้านนายปรีดีและพวก เช่น ให้มีการเชิญพระบรมอัฐิ
รัชกาลที่ ๗ เสด็จนิวัติพระนครพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี
ให้มีการถวายพระเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต
ที่พระเมรุมาศท้องสนามหลวง ต่อทำยงานพระบรมศพ และเชิญเสด็จ
พระองค์เจ้าบรมวงศ์เธอกลับคืนเข้าสู่พระนคร หลังจากที่ทรงลี้ภัยการเมืองไป

แต่ พ.ศ. ๒๔๗๖ เป็นต้น (๔) ที่เขาประกาศให้เราเชื่อคือทหารนั้นซื้อมือ สะอาด จอมพลผืนถึงกับร้องไห้ให้เห็นการโง่เกิดขึ้นในวงการรัฐบาล ทั้ง ทหารยังใช้อำนาจเผด็จการลดราคาน้ำแข็งเปล่า ก๋วยเตี๋ยว โอเลี้ยง ไต้ใน บัดดลอีกด้วย โดยที่ราคาของพวกนี้ขึ้นพรวด ๆ ตามมาในภายหลัง และ จอมพลผืนก็ร่ำรวยอย่างมหาศาล ตลอดจนบริษัทบริวารของเขาด้วย แต่ ในช่วงแรกนั้นเรายังไม่เห็นลายของเขา

นอกไปจากนี้แล้ว คณะรัฐประหารและรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ ยังร่วมกันกำจัดชื่อเสียงเกียรติคุณของนายปรีดีและพรรคพวกในทุก ๆ ทาง ที่สุดจนกรมตำรวจได้ใช้วิธีอันป่าเถื่อนทำทารุณกับนักการเมืองชั้นนำ ของพรรคสหชีพเป็นจำนวนไม่น้อย พวกเราชาวกรุงก็ไม่ตื่นตัวกันเพียงพอ เพราะเราไม่รู้จักนักการเมืองเหล่านั้น เราไม่เห็นความสำคัญของเขาใน ภาคอีสาน ทั้งเรายังเชื่อข่าวลือที่ชนชั้นปกครองปล่อยออกไปอย่างกว้าง ขวางอีกด้วย ว่าคนพวกนี้ทุจริตคิดมิชอบ ทั้งนี้เพราะเราสนใจแต่เรื่องของ เราชาวบางกอกหรือความกินดีอยู่ดีของชนชั้นเราเท่านั้นเอง

เราเป็นเด็กชั้นหลัง เราจะรู้ได้อย่างไรว่าพระยาศรวิศาลวาทน์ เป็นศัตรูคู่อาฆาตมากับนายปรีดี ที่นายควงนำเอามาใช้เพื่อประโยชน์ทาง การเมืองของเขา เพื่อโค่นล้างเพื่อนน้ำมิตรเดิม ยิ่งพระยาศรฯเป็นโหรที่ มาหาเจ้าคุณอาจารย์ที่วัดเป็นประจำ โดยมาซ้ำเติมนายปรีดีและพวกอยู่ เสมอ แล้วเราหรือจะไม่เชื่อเจ้าคุณพระยาอดีตปลัดทูลฉลองกระทรวง การต่างประเทศที่หนุ่มที่สุดในเวลานั้น ซึ่งได้ตีเพราะความรู้ความสามารถ แห่งความเป็นนักเรียนอังกฤษ โดยไม่มีชาติวุฒิเกี่ยวข้อง กระไรได้ ต่อ ภายหลังข้าพเจ้าเติบโตขึ้น ได้เรียนรู้จากผู้ร่วมงานกับท่านผู้นี้ อย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะก็ทางสภากาชาด จึงรู้ว่าท่านปราศจากความสามารถในการ

บริหาร และขาดจริยธรรมหลักในการตัดสินใจเสียด้วย ยิ่งตอนท่านยอมลดสถานะจากองคมนตรี ลงมาเป็นสมุหรับใช้เผด็จการสฤษดิ์ ธนะรัชต์ด้วยแล้ว ยิ่งเห็นจุดยืนของท่านอย่างเด่นชัดว่า ผู้ที่รับพระบรมราชโองการให้ร่างรัฐธรรมนูญในรัชกาลที่ ๗ มีจิตสำนึกต่อต้านประชาธิปไตยเพียงใด และที่ร้ายยิ่งกว่านั้นก็ตรงที่จอมพลสฤษดิ์ไม่เห็นคุณค่าของบุคคลผู้นี้ ถึงกับเคยเอ็ดเอาต่อหน้าธารกำนัล โดยเห็นว่าคุณสมบัติของท่านด้อยกว่าหลวงวิจิตรวาทการด้วยประการทั้งปวงอีกด้วย

ว่าจำเพาะตัวข้าพเจ้าเอง แม้เมื่อเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษา ได้เริ่มหาหนังสือจากหอพระสมุดมาอ่านอยู่อย่างขะมักเขม้น เช่น *สาส์นสมเด็จพระ* ซึ่งเพิ่งเริ่มมีพิมพ์เป็นเล่มแรกในงานศพพระยามโนปกรณนิติธาดา โดยที่สมัยนั้นตลาดหนังสือก็อุดมไปด้วยเรื่องราวที่ยกย่องสมัยเจ้าโดยโยนความผิดต่าง ๆ ไปให้คณะราษฎร หนังสือของ “ไถยน้อย” “นายหนววย” ฯลฯ ล้วนสรรเสริญเจ้าฟ้าประชาธิปก ราชนย์ผู้มีราช และพระองค์เจ้าบรมเดช ยังบุคคลเช่นพระยาศรารักษ์พิพัฒน์ผู้เขียนเรื่อง *ฝันร้ายของข้าพเจ้า* ออกมาในช่วงนี้อีกด้วย แม้ตัวร้ายในเรื่องจะเป็นพินุลสงครามและอดุลเดชจรัส ยิ่งกว่าประติษฐ์มูธรรม แต่แทบทุกเล่มก็อดเสียมิได้ที่จะให้คะแนนลบแก่ท่านผู้นั้นด้วย หากไม่ก็หาทางกระแนะกระแหน เช่นโยกคดีนายถวัติ ฤทธิเดช ฟ้องพระปกเกล้าฯ ว่าต้องได้รับความสนับสนุนหรือเห็นชอบจากผู้ที่เขียนแถลงการณ์ฉบับที่ ๑ โจมตีพระมหากษัตริย์องค์นั้น และเจ้านายในพระราชวงศ์ อย่างไม่ต้องสงสัย

โดยที่รัฐบาลควง อภัยวงศ์ ภายหลังรัฐประหาร ได้มีขุนนางเก่าเข้าร่วมด้วย และมีที่ท่าว่าจะสามารถมาก หาก “ถูกจี” ออกไปเสียก่อน เราจึงฝันหวานกันว่าท่านผู้บริสุทธิ์ยุติธรรมในสมัยราชาธิปไตยเหล่านี้ ถ้ามีโอกาสคงปกครองบ้านเมืองได้ดีกว่าพวกคณะราษฎรเป็นแน่แท้ เพราะ

อย่างน้อยหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ก็ได้ทั้งอุดมการณ์ ๒๔๗๕ ไปแล้ว
 ทั้งนี้ย่อมเป็นเหตุให้คนอย่างข้าพเจ้านิยมชมชอบระบอบอภิรัฐมนตรี
 องค์มนตรี และวุฒิสภา ซึ่งพระมหากษัตริย์ หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระ
 องค์มักเลือกสรรท่านพระน้ำพระยารุ่นลายครามกลับเข้ามามีบทบาทกันอีก
 โดยทั้งพวกผู้ก่อการไปเกือบหมดสิ้น แล้วจะไม่ให้เรานิยมชมชอบรัฐ
 ธรรมนูญฉบับ ๒๔๙๒ ยิ่งกว่าฉบับ ๒๔๘๙ กระไรได้ โดยที่ฉบับได้ดุ่มนั้น
 ถึงแม้เราจะรังเกียจ แต่ก็เห็นว่าเป็นการเหมาะสมแล้วละกระมัง ที่รัฐ
 ธรรมนูญฉบับนี้ออกมา ปลดอำนาจพวกที่เป็นคณะราษฎรไปเสียได้
 เพราะข้าพเจ้ารำคาญมานานแล้วที่วันที่ ๒๔ มิถุนายนกลายมาเป็นวันชาติ
 และคณะราษฎรก็ปกครองแผ่นดินมาถึง ๑๕ ปีแล้ว แต่ชีวิตอย่างเรา ๆ ก็
 ไม่เห็นมีอะไรดีขึ้น โดยเราฝันหวานกันไปว่าประชาธิปไตยใช้เวลาเพียง ๑๕
 ปีก็พอ และเราลืมนึกให้กว้างไกลออกไปถึงผลได้ในชนบท ถึงสิทธิเสรีภาพ
 ของมวลชน ที่แปรสภาพจากความเป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินมาเป็นราษฎร คือ
 เจ้าของประเทศ ที่อย่างน้อยก็มีสิทธิส่งผู้แทนของตนเข้ามายังรัฐสภาหรือ
 สภาผู้แทนราษฎร โดยที่เขาสามารถทำหน้าที่ของเขาอย่างสมควรหรือไม่
 เพียงใดเป็นอีกประเด็นหนึ่ง

คนที่ไม่รู้จักแยกแยะประเด็นหลักประเด็นย่อย ไม่รู้จักหลักการ
 อุดมการณ์ว่าแตกต่างไปจากการมอมเมาโดยวิธีโฆษณาชวนเชื่อ ไม่แล
 เห็นเนื้อหาที่เป็นสาระหรือแก่นว่าต่างไปจากเปลือกกระพี้ที่อ้างว่าเป็นประชา
 ธิปไตย ย่อมยากที่จะเลื่อมใสระบบการปกครองโดยวิธีนี้ได้

แม้จอมพลพิบูลฯจะจี้รัฐบาลควงออกไปแล้ว แต่ก็ฉลาดในการ
 รักษาโครงสร้างอย่างวิธีการของพรรคประชาธิปัตย์ และวุฒิสภาไว้ ให้
 เห็นว่าเขานิยมชมชอบระบอบก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. ๒๔๗๕
 เสียซ้ำ (โดยเขาเริ่มซื้อผู้แทนพรรคต่าง ๆ มาเป็นพวกเขายิ่งขึ้นทุกที รวม

ทั้งผู้แทนพรรคประชาธิปไตยด้วย) ที่จริง ประเพณีก้มลงกราบถวายบังคม พระราชพิธีถวายพระเพลิง ตลอดจนงานบรมราชาภิเษก ฯลฯ ล้วนเกิดจากน้ำมือรัฐบาลพิบูลสงคราม หรือของพวกรัฐประหารทั้งสิ้น โชคดีเท่านั้นเขายังเชิญเจ้านายและขุนนางเก่า ๆ ตลอดจนพวกปฏิกิริยา เข้าอยู่ในคณะรัฐมนตรีของเขาด้วย เช่น พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย (ซึ่งทรงเก่งกล้าทางการคลังอย่างที่ทำตัวจับไม่ได้ในเวลานั้น) พระยาเทพหัสดินทร์ ซึ่งเขาเป็นคนเอาเข้าคุกโดยให้จำไว้ตลอดชีวิต และสั่งประหารชีวิตลูกชายท่านมาแล้วถึง ๒ คน) และ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นต้น

ยิ่งอภิมาหาอำนาจที่พวกเรานับถือมาแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ หรือก่อนนั้น โดยเฉพาะก็อังกฤษและอเมริกา ก็ล้วนรับรองรัฐบาลอย่างนี้ โดยที่กรมประชาสัมพันธ์ (ซึ่งเปลี่ยนมาจากกรมโฆษณาการ) และหนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่ก็ให้การสนับสนุน (เพราะถ้าไม่สนับสนุน ก็ถูกจับกันเป็นระลอก โดยถูกฆ่าตายกันเนื่อง ๆ ด้วย โดยที่เรากลับไปเกลียดแต่อดีต ผ่่า ศรียานนท์เพียงคนเดียว โดยที่ยังคิดให้เป็นระบบไม่เป็นนั่นเอง) แล้วเราจะไม่ชอบพอรัฐบาลพิบูลสงครามกระไรได้ เพราะมีทั้งผู้สำเร็จราชการ องคมนตรี วุฒิสมาชิก คอยคานอำนาจไว้ และให้ความรับรองอย่างถูกต้องถ่วงแท้อีกด้วย โดยที่ท่านเหล่านี้ส่วนมากเป็นตัวแทนมาจากสายราชาธิปไตย ย่อมช่วยกระพือความคิดอนุรักษนิยมเดิมของเราให้เคารพเลื่อมใสรัฐบาลใหม่อยู่เองเป็นธรรมดา

ด้วยเหตุฉะนี้ จึงไม่เป็นการแปลกประหลาดที่คนอย่างข้าพเจ้า จะเข้าข้างรัฐบาล เมื่อเกิดกบฏวังหลวง ตอนที่นายปรีดี พนมยงค์และพวกกลับเข้ามาพยายามยึดอำนาจคืน โดยที่คนอย่างข้าพเจ้าย่อมไม่มีทางที่จะรู้ได้ว่า รัฐบาลพิบูลฯ ในเวลานั้นแต่งตั้งกันขึ้นอย่างเป็นโมฆะ แทบ

ไม่แตกต่างไปจากคราวประกาศสงครามโลกครั้งที่ ๒ นั้นเลย

แม้ฝ่ายนายปรีดีจะยึดวิฤกษ์กระจายเสียงได้แล้ว และประกาศให้นายดิเรก ชัยนามเป็นนายกรัฐมนตรีเสียช้า โดยที่ท่านผู้นี้เคยมีบุญคุณมากับพวกเรา และข้าพเจ้าเคยรู้จักท่านเป็นส่วนตัวเสียด้วย แต่เราก็กังเอใจช่วยรัฐบาลเผด็จการของพิบูลสงคราม ทั้งนี้เพราะรัฐบาลเองก็มีวิฤกษ์ต่อการโฆษณาชวนเชื่ออยู่ต่างหาก และแพร่ขยายข่าวลือออกไปว่าถ้านายปรีดียึดอำนาจรัฐได้ จะตั้งตัวเป็นประธานาธิบดี จะถ่วงพระบรมศพลงแม่น้ำเจ้าพระยา โดยไม่มีการถวายพระเพลิง และจะฆ่าเชื้อพระวงศ์ลงจนถึงชั้นหม่อมหลวง

ความบัดซบของข้าพเจ้าที่เชื่อรัฐบาลนั้น กว่าจะถอนตัวออกได้ ก็ต่อเมื่อเห็นความเลวร้ายของรัฐบาลพิบูลสงครามยิ่งขึ้นทุกทีในตอนหลังต่างหาก โดยเฉพาะกิตอนที่เขาประกาศเลิกรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๒ โดยกลับไปใช้นับ ๒๔๗๕ และยุบรัฐสภาลง ให้เห็นธาตุแท้แห่งความเป็นเผด็จการของเขา จนคนที่เรานับถืออย่าง ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ปฏิเสธที่จะสมัครผู้แทนราษฎรเอาเลย

การกระทำทั้งนี้ จอมพลป.ลงมือปฏิบัติการตอนที่พระเจ้าอยู่หัวเสด็จนิวัติพระนคร ขณะที่ทรงลงเรือรบพระที่นั่งของไทยแล้วและจอดรออยู่ที่ในอ่าวไทยนี้เอง เป็นเหตุให้ข้าพเจ้าเห็นสันดานของเขาอย่างชัดเจนว่าเขาขาดความจงรักภักดีอย่างแท้จริง แสดงว่าเขาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ทำตนดั่งหนึ่งตั้งโต๊ะหรือโจโจเอาเลย (จอมพลถนอม กิตติขจร ใช้อิทธิเดียวกันเมื่อปฏิวัติตัวเองเมื่อ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๔ เพราะทหารไม่มีปัญญาคิดอะไรได้ไหม่ไปกว่าวิธีอันเราเห็นอยู่เดี๋ยวนี้) และการโกงกินของคณะรัฐประหารก็ชัดเจนยิ่งขึ้น อย่างที่ถ้าเอารัฐบาลธำรงนาวาสวัสดิ์มาเทียบเข้าแล้ว จะไม่ได้เศษส่วนในร้อยเอาเลย แม้รัฐบาลธำรงฯหรือที่

สุดจนรัฐบาลปรีดีฯจะมีการรุกรานเสรีภาพส่วนบุคคลอยู่บ้าง แต่เทียบกับรัฐบาลพิบูลฯสมัยนี้แล้ว เขาเลวร้ายกว่ายิ่งนัก ไม่แต่เท่านั้น หากผืนและพิบูลเองล้วนเป็นบุคคลที่คนอย่างข้าพเจ้าทนเขาไม่ได้เอาเลย ขนาดหลวงกาจสงครามที่ร่วมงานมากับเขา เขายังหักหลังกันอย่างเลือดเย็น โดยที่ตัวของเผ่าก็หักหลังพิบูลและสฤษดิ์ และสฤษดิ์ก็หักหลังเผ่าและพิบูล ทั้งหมดนี้แสดงว่าพวกนี้ขาดจริยธรรมในทุกข้อทุกกระทง เป็นที่ตั้งแห่งความนับถือไม่ได้เอาเลย หากควรแข่งด่ากันลงไปทุกชั้นตอน

จะอย่างไรก็ตาม จำจะต้องยอมรับว่าคนอย่างข้าพเจ้าเห็นชัดแล้วว่าคณะรัฐประหารทำลายประชาธิปไตย แต่ตัวเองก็หาได้นิยมชมชอบประชาธิปไตยไม่ ลึก ๆ ยังนึกว่า ถ้าถวายพระราชอำนาจคืนองค์พระมหากษัตริย์ให้เป็นราชาธิปไตยกันอีก คือทางออกของบ้านเมือง ที่จริงจอมพลป.เองก็เคยถึงกับปลั่งปากหลุดออกไปในทำนองนั้น ยิ่งสยามรัฐและหนังสือพิมพ์ปฏิภิกิริยาต่าง ๆ ล้วนมีอิทธิพลแก่คนอย่างข้าพเจ้ากันมิใช่น้อย พวกนี้ใช้วิธีการทุกอย่างทุกประการที่จะทำลายนายปรีดีและคณะแล้วจะให้ข้าพเจ้านิยมชมชอบท่านผู้นั้นแลประชาธิปไตยตามแบบของท่านกระไรได้

เมื่อข้าพเจ้าออกไปเรียนหนังสืออยู่เมืองอังกฤษ ถึงจะได้เรียนกฎหมายรัฐธรรมนูญแต่ปีแรก แต่บรรยายภาควิชาในโรงเรียน ในมหาวิทยาลัย และในเนติบัณฑิตยสภาล้วนเป็นไปในรูปแบบของศักดินาของราชาธิปไตย ยิ่งกว่าที่จะสนับสนุนประชาธิปไตยแทบทั้งสิ้น ทั้งยังไปได้จิตสำนึกที่ผิด ๆ มาด้วยว่า จำเพาะคนอังกฤษหรือเชื้อสายแองโกลแซกซันเท่านั้นจึงจะบริหารราชการแผ่นดินได้ตามแบบประชาธิปไตย แม้กระนั้น อาจารย์ที่ปรึกษาของข้าพเจ้าที่มหาวิทยาลัยอังกฤษยังบอกไว้ด้วยว่าที่อังกฤษยิ่งใหญ่ได้ เพราะพวกอภิชนปกครองต่างหาก เมื่ออังกฤษเป็นประชาธิปไตย

ยิ่งขึ้นเพียงใด อาณานิคมก็ทรุดเซลงเพียงนั้น ทั้งนี้เพราะอภิสัทชน(aris-
tocrats) เท่านั้นที่รู้จักให้ความยุติธรรม เพราะมีศักดิ์ศรีของชนชั้นสูง
โดยได้รับการศึกษามาในเรื่องความชอบธรรมหรือความไม่ถลาไกล(fair-
ness) ที่จะเรียกร้องต้องการเสมอภาพ ภราดรภาพและเสรีภาพนั้น เป็น
ความบ้าคลั่งของพวกฝรั่งเศส ซึ่งปกครองบ้านปกครองเมืองของตนเองไม่
ได้ ได้แต่ไปปกครองอาณานิคมที่โพ้นทะเลด้วยการเอาอย่างอังกฤษ
โดยที่เวลานั้นอังกฤษมีรัฐบาลอนุรักษ์นิยมปกครองอยู่โดยตลอดแต่เซอร์ซิล
อีเดน จินแมกมิลแลน โดยที่เรารับคำสั่งสอนมาแต่เล็กให้นับถือเซอร์ซิล
และอีเดนมาแล้วด้วย ในขณะที่รัฐบาลฝรั่งเศสเวลานั้นล้มแล้วล้มอีก
แล้วจะให้คนอย่างข้าพเจ้าเลื่อมใสประชาธิปไตยกระไรได้

ใช่แต่เท่านั้น ข้าพเจ้ายังชอบใจอ่านงานเขียนของเอเดมัน เบิร์ก
ที่ต่อต้านการปฏิวัติฝรั่งเศสอยู่ด้วย โดยได้ซื้อเดิมมาจากบาทหลวงที่โรง
เรียนอัสสัมชัญ อันเรียกวอลแตร์ รุสโซ โรสปีแอร์และคณะปรัชญาเมธี
ประชาธิปไตยในสมัยศตวรรษที่ ๑๘ ว่าพวกบ้าคลั่งนอกศาสนามาแล้ว
ด้วย โดยที่เห็นกันว่ามาร์กซ์และเลนินเป็นผีทำชาตानไปเลย โดยที่รัฐบาล
พิบูลสงครามก็ปลุกผีคอมมิวนิสต์พร้อม ๆ กับโจมตีประชาธิปไตยที่มี
ราษฎรเป็นใหญ่พร้อมกันไปด้วยในตัว

ไม่แต่นักเรียนอังกฤษรุ่นข้าพเจ้าเท่านั้นที่มีทัศนคติโดยนัยลบ
เกี่ยวกับประชาธิปไตย แม้เนติบัณฑิตรุ่นแรกๆ ที่เคยถึงกับเป็นประธาน
รัฐสภาและผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ยังเคยปรารภว่าการปกครอง
สมัยราชาธิปไตยนั้น เจ้านายท่านปกครองด้วยความร่วมมือของขุนนางข้า
ราชการที่เป็นผู้ดี ส่วนระบบที่เรียกว่าประชาธิปไตยนั้น คือการปล่อยให้
ไพร่มาครองบ้านครองเมือง มันจะยุ่งเหยิงเลอะเทอะปราศจากสภาพ
ราบเรียบ

เมื่อข้าพเจ้ากลับมาจากประเทศอังกฤษแล้ว ผู้คนที่ข้าพเจ้าคบหาสมาคมก็ล้วนเป็นเจ้านายและขุนนางเก่า ๆ แก่ ๆ หาไม่ก็พวกที่เป็นอนุรักษนิยมแทบทั้งสิ้น ซึ่งรวมถึงนักเรียนอังกฤษโดยทั่ว ๆ ไปด้วย ข้าพเจ้าไม่เคยคบหาสมาคมกับคนที่มีหัวก้าวหน้า ที่รักประชาธิปไตย ข้าพเจ้าไม่เข้าใจว่าทำไมผู้คนจึงไปติดคุกกติตตะรางกัน ต่อภายหลังดอกข้าพเจ้าจึงเกิดญาณทัศนะขึ้น เพราะเห็นความฉ้อฉลของชนชั้นปกครองมากขึ้น และเห็นว่าเจ้ากิติไพฑูริย์ก็ดีล้วนเป็นคนเหมือนกัน ทั้งยังรู้จักพระรู้จักพระยามากขึ้น จึงเห็นว่าท่านเหล่านี้หลายคนเป็นคนดี หลายคนเป็นคนเลว โดยที่ส่วนมากมักดูถูกราชการด้วยกันทั้งนั้น

ข้าพเจ้าเข้าใจว่าประเด็นหลักอยู่ตรงนี้ ซึ่งแม้จนบัดนี้แล้ว ชนชั้นนำของเรากียังตกลงกันไม่ได้ ฝ่ายหนึ่ง ซึ่งอ้างว่านิยมราชาธิปไตย (แต่ไม่กล้าใช้คำนี้) หากอ้างว่านิยมยกย่องสถาบันชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ต้องการให้ชนชั้นปกครองหรืออภิสิทธิ์ชนปกครองบ้านปกครองเมือง โดยพยายามหาคนที่สามารถ บริสุทธิยุติธรรมมาดำเนินงานด้านรัฐ แม้จะบกพร่องบ้างทางด้านความบริสุทธิ์ แต่ก็ใช้อำนาจเพื่อความมั่นคงของชาติหรือเพื่อรักษาสถานะเดิมของระบบอภิชนไว้ได้ ย่อมถือได้ว่าบุคคลนั้น ๆ ควรเป็นประมุขในการดำเนินนโยบายบริหารราชการแผ่นดิน ข้าพเจ้าเองอยู่ฝ่ายนี้ โดยไม่รู้ตัวมาเป็นเวลานาน ถ้าข้าพเจ้าไม่อยู่ฝ่ายนี้ คนอย่างข้าพเจ้าคงไม่นิยมชมชอบกับการที่นายสัญญา ธรรมศักดิ์ มาเป็นนายกรัฐมนตรี ต่อเขาแสดงฝีมือว่าไร้สมรรถภาพแล้วต่างหาก ข้าพเจ้าจึงเห็นว่า ความผิดพลาดไม่ได้อยู่ที่ตัวเขาเท่านั้น หากอยู่ที่การคัดเลือกสรรหาคนอย่างนี้มาปกครองบ้านปกครองเมืองต่างหาก เพราะนั่นคือ รากฐานแห่งการดูถูกราชการ โดยถือว่าชนชั้นปกครองเท่านั้นที่รู้จักเลือกสรรผู้ดำเนินงานด้านรัฐประศาสน์

จริงอยู่ ก่อนหน้านั้น ข้าพเจ้ารังเกียจคนอย่างสฤงฆ์ ณะรัชต์ มาแล้ว แต่ข้าพเจ้าเข้าใจว่า (๑) รังเกียจความเป็นเผด็จการของเขา (๒) รังเกียจวิถีชีวิตอันสกปรกโสมนและทุจริตคิดเบียดเบียนราษฎรของเขา (๓) รังเกียจวิธีการของทหารที่เข้ามารังแกพลเรือน ซึ่งย้อนหลังกลับไปรังเกียจถึงคณะรัฐประหารด้วย หากคิดเข้าไปประมาณ ๑ ทศวรรษเป็นอย่างน้อย (๔) รังเกียจวิธีแสวงหาความชอบธรรมของเขาด้วยการหันเข้าหาสถาบันพระมหากษัตริย์ ยกย่องเจ้านายและขุนนางเก่า รวมทั้งใช้สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นเครื่องมือ(ซึ่งจอมพลป.เคยใช้มาแล้ว และเลิกไปแล้วเมื่อไม่ได้ผลสมประสงค์) รับใช้กลุ่บายฆ่าไก่ให้ลิงกลัว (๕) รังเกียจวิธีการ "พัฒนา" ของเขาที่ช่วยให้คนรวยรวยขึ้น คนจนจนลง โดยที่มือถืออำนาจเข้ามาอิทธิพลเหนือรัฐบาลโดยผ่านทหารยิ่งขึ้นทุกที)

ต่อเมื่อถึงรัฐบาลสัญญาและสภาสยามมาแล้วต่างหาก ที่ข้าพเจ้าจึงเกิดสติปัญญาขึ้นว่า ไม่ว่าจะใช้พิธีกรรมทำท้าวมีความชอบธรรมใด ๆ ในการปกครอง ถ้าไม่ลงไปหาประชาราษฎรโดยแท้จริง เพื่อให้เขาได้ใช้สิทธิของเขาอย่างจริงจังแล้วไซ้ รัฐบาลนั้นๆ ไม่มีทางที่จะก้าวไปสู่ประชาธิปไตยได้ ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงรังเกียจรัฐบาลธานินทร์ยิ่งขึ้นไปอีก แม้รัฐบาลพลเรือนทั้ง ๒ นี้ จะอ้างว่าไม่ได้โกงกินดังรัฐบาลสฤงฆ์ แต่ก็สนับสนุนทหารทางด้านเงินราชการลับ ซึ่งเป็นบ่อเกิดของการคอร์รัปชันขนานใหญ่ จะผิดกันก็แต่ธานินทร์ใช้อำนาจเผด็จการเลวร้ายไปเสียยิ่งกว่าทหาร ในขณะที่สัญญามีอำนาจอันเป็นเผด็จการ แต่ใช้วิธีรอมชอมให้เห็นว่าเป็นคนดีที่ทำผิดเป็นเท่านั้นเอง

กล่าวโดยสรุปก็คือ ข้าพเจ้ามีความคิดทางด้านประชาธิปไตยที่พัฒนามาช้า โดยไม่ได้อาศัยการอ่านงานของนายปรีดี พนมยงค์ มาเลยก็ได้ ถึงอ่านก็มีอคติ โดยไม่พยายามทำความเข้าใจใด ๆ หากประสบ-

การณสอนให้ตัวเองมา หลังจากที่ได้ประสบพบเห็นราษฎรตาตำ ๆ เห็นความยากแค้นของเขา เห็นความสามารถของเขา ยิ่งรู้ซึ่งถึงวัฒนธรรมพื้นบ้าน นิทานพื้นบ้าน เข้าใจรูปแบบการปกครองของชาวบ้าน โดยโยงไปหาสมัยโบราณ โยงไปหาพุทธปรัชญาว่าด้วยธรรมาธิปไตย และเข้าใจถึงความสำคัญของที่ตัวแก่น จึงเห็นคุณค่าของประชาธิปไตยที่แท้จริงมากขึ้น โดยที่ได้เผชิญกับสรอันร้อนและเผ็ดมากับเผด็จการด้วยตนเอง ตั้งแต่สมัยถนอม กิตติขจร เรื่อยมาจนถึงธานินทร์ กรัยวิเชียร ฯลฯ ยิ่งเห็นว่าการแก้ปัญหาของบ้านเมืองด้วยการแต่งตั้ง โดยเลือกอภิสิทธิ์ชนขึ้นมาบริหารงานแผ่นดิน โดยเชื่อความสามารถและความบริสุทธิ์ยุติธรรมของบุคคลนั้น เป็นไปไม่ได้เสียแล้ว ไม่ว่าจะใช้สถาบันสูงส่งอันศักดิ์สิทธิ์มาเป็นแกนนำใด ๆ จะใช้อำนาจทหารอันเกรียงไกรใด ๆ และจะรังแกฝ่ายค้านคนต่าง ๆ ในระดับไหน ๆ ก็จะไม่มีความพาสประเทศชาติรอดพ้นคลื่นลมไปสู่สันติสุขได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ จะถอยหลังเข้าคลองไปในทางที่รัฐประศาสน์นั้นไม่ได้แล้ว ทั้ง ๆ ที่การถอยหรือคืนเข้าสู่บรมธรรมและย้อนหลังกลับไปสู่อุดมอย่างเข้าใจให้ถูกต้องถ่องแท้นั้นเป็นการสมควร แต่จะหวนกลับไปหาสมัยบ้านเมืองดีดังกรุงศรีอยุธยาสมัยแรก หรือสมัยแผ่นดินพระจุลจอมเกล้าฯ นั้น อย่าได้พึงหวัง เพราะในอดีตสมัยนั้น ๆ ก็มีความเลวร้ายอยู่มิใช่น้อย หากเราควรดูให้เห็นทั้งข้อดีข้อเสียแล้วนำมาประยุกต์ใช้ โดยน้อมตนลงไปรับใช้ราษฎร ไม่ใช่ดูถูกดูแคลนราษฎร ชนิดที่อ้างว่าพวกนั้นเป็นไพร่ที่ไร้การศึกษา โดยเราสูงส่งกว่า

การคิดช่วยเหลือผู้ยากไร้จากจุดยืนของคนที่สูงส่งกว่า โดยยื่นมือลงไปเอื้ออาหารให้พวกนั้นกระตือรือร้นขึ้นมา แต่พวกนั้นต้องห่างจากเรา ทั้งทางอำนาจและโภคทรัพย์ นับเป็นมิจฉาทิฐิโดยแท้ เพราะเราไม่แก้ความฟุ้งเฟ้อเห่อเหิมของเรา เราขาดความอ่อนน้อมถ่อมตน เรามี

อหังการมมังการและหาตระแวง กลัวสูญเสียอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมือง เราจึงใช้สิ่งศักดิ์สิทธิ์มหัศจรรย์ทางไสยศาสตร์มอมเมาตัวเราเอง และผู้อื่น โดยใช้กลอุบายที่สกปรกโสมนต์ต่าง ๆ ที่นับว่าเป็นอันตรายยิ่งนัก

ข้าพเจ้าเห็นว่าเวลานี้ คนที่คิดเช่นนั้นในหมู่ผู้ที่ถือตัวว่ามีการศึกษา ถือว่าเป็นอภิสิทธิ์ชนในสังคม มีอยู่เป็นจำนวนมิใช่น้อย หลายคนต้องการกลับไปสู่สมัยสุโขทัย อยุธยา หรือสมัยราชาธิปไตยกันเลยทีเดียว ตั้งถ้อยคำที่พราวดรามาถึงสมัยราชาธิปไตยนั้น ล้วนเป็นไปโดยนัยบวกลอยปราศจากข้อวิจารณ์ใด ๆ ทั้งสิ้น แม้จะต้องยอมรับกันว่าสุโขทัยนั้นเป็นโศกนาฏกริต แต่ก็นึกเห็นกันว่าคนอย่างนี้จำเป็นสำหรับความอยู่รอดของบ้านเมืองและสถาบันหลัก ในทางรักษาสถานะเดิมในสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ไม่จำเป็นต้องพูดกันถึงความสุจริตยุติธรรมขั้นพื้นฐาน หากพูดกันถึงความอยู่รอดของชนชั้นบน โดยไม่เคยเข้าใจถึงความยากแค้นและการถูกรังแกของชนชั้นล่าง ๆ ลงไปอย่างแท้จริง นึกเห็นกันเพียงว่าถ้าเกิดอุทกภัยวาตภัย หรือเกิดโรคภัยไข้เจ็บ ก็เอาปัจจัยสี่ไปแจกให้บ้าง เท่านี้ก็เป็นการประชาสัมพันธ์เพียงพอแล้วสำหรับชนชั้นปกครอง โดยเข้าใจกันว่าประชาชนยังต้องการเป็นผุนเมือง เป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน หรือข้าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่ โดยที่เวลานี้เรามีบาทามากคู่ที่ใส่ที่อุปภูทักกันเสียด้วย แล้วจะไม่ให้คนของเราเป็นราษฎรที่เป็นเจ้าของประเทศอย่างเคียงบ่าเคียงไหล่กับพวกอภิสิทธิ์ชนต่าง ๆ บ้างละหรือ

ประสิทธิภาพหรือความดีดขาดของระบบเผด็จการนั้น เป็นประโยชน์ต่อชนชั้นปกครองเท่านั้น โดยราษฎรตาตำ ๆ ต้องรับเวรรับกรรมจากพิษภัย อันปราศจากขบวนการยุติธรรมและปราศจากสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษยชนอย่างไม่ต้องสงสัย ใครสนับสนุนทฤษฎีและการปฏิบัติเช่นนี้ มันจะเป็นมนุษย์ผู้มีธรรมประจำใจหาได้ไม่ หากเป็น

เพียงมนุษย์หรือรากษสในเรือนร่างของปฤชนต่างหาก

ข้าพเจ้าเอง เมื่อรอดพ้นจากจินตนาการแห่งความคิดอันเป็น
 มิฉาทธิฐิเช่นว่านี้ออกไปได้แล้ว ยิ่งเห็นคุณค่าของแนวคิดอีกฝ่ายหนึ่ง
 ซึ่งมีนายปรีดี พนมยงค์เป็นผู้นำทัศนคติดังกล่าวของกรุงสยาม โดยที่ท่าน
 เป็นคนแรกที่ปลุกราษฎรให้ตื่นขึ้นด้วยแถลงการณ์ฉบับแรกของคณะราษฎร
 ที่ประกาศก้องขึ้นในเช้าตรู่ของวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ คนเราเมื่อตื่น
 ขึ้นแล้ว จะไม่มีวันหลับอีก หาไม่ไหนเลย กอ.รมน.จึงยังกำจัดผู้นำการรวม
 และผู้นำกสิกรกันอยู่ตลอดมาเล่า

สำหรับเราผู้มีการศึกษาดีโดยทั่ว ๆ ไป หรือถือตัวว่าเป็นชนชั้น
 นำ ต้องอย่าเห่อเหิมในทางอัตนิยม หากต้องอุทิศชีวิตและการงานเพื่อรับ
 ใช้ราษฎรส่วนใหญ่ซึ่งยากไร้กว่าเรา ทั้งทางความรู้ความคิดตลอดจน
 ความมั่นคงในชีวิต พร้อม ๆ กันนั้น เราก็ต้องเรียนรู้จากราษฎรเหล่านั้น
 เอาความคิดของประชาชนคนส่วนใหญ่ที่เป็นกระดูกสันหลังของชาติมา
 เป็นแกนนำ เพื่อให้อำนาจสูงสุดในการปกครองบ้านปกครองเมืองมาจาก
 เขาและกลับไปสู่เขา โดยระดมกำลังความสามารถจากทุกฝ่าย ให้มาร่วม
 มือกันเพื่อจุดมุ่งหมายอันนี้ ไม่ต้องโจมตีกัน ไม่ต้องเอาเปรียบใคร แม้ขุน
 นางเก่าใหม่ ก็ต้องร่วมมือกันให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อผลดังชาติ ศาสน์
 กษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ต้องมุ่งที่ความบริสุทธิ์ ยุติธรรม และสันติ
 ธรรม ให้มีการเอารัดเอาเปรียบกันให้น้อยลง ให้หมดการกดขี่ขูดรีดไป
 และให้กำจัดความฟุ้งเฟ้อเห่อเหิมให้หมดไป โดยใช้วิทยาศาสตร์เอาชนะ
 ไสยศาสตร์ ใช้พุทธศาสนาหรือศาสนาอื่น ๆ เป็นตัวหลัก ในการลดความ
 เห็นแก่ตัว เพื่อบังเกิดความเอื้ออาทร มีเมตตากรุณาธรรมแก่กันและกัน
 เพื่อเป็นพลังในทางความสามัคคี โดยรักษาเอกราชและอธิปไตยไว้ อย่าง
 ตั้งตัวเป็นกลางชนิดที่ไม่ยอมให้อภิมหาอำนาจหนึ่งใดเข้ามากล้ำกรายเรา

ได้ในทางใด ๆ และเราเองก็ไม่ต้องการเบียดเบียนเพื่อนบ้านด้วยประการใด หากมีน้ำใจไมตรีต่อกันและกัน ทั้งระดับราษฎรกับราษฎร และรัฐต่อรัฐ

ข้าพเจ้าเข้าใจว่านี่คือทัศนคติของนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งท่านได้แสดงออกทั้งทางคำพูด ข้อเขียน และการกระทำ ตั้งแต่ก่อนมีอำนาจทางการเมือง แลในสมัยที่บริหารบ้านเมือง จนปลาสนาการไปจากอำนาจนั้น ๆ จริงอยู่ในสมัยเมื่อท่านควบคุมนโยบายแห่งรัฐอยู่เอง ท่านย่อมต้องฟังอีกมากมาย ในการดำเนินงานด้านรัฐประศาสน์ ซึ่งย่อมต้องมีความผิดพลาดและอาการอันตรายตกบกพร่องด้วยมิใช่น้อย โดยท่านเองก็ยอมรับในระยะเวลาต่อมา แต่ท่านปฏิบัติตนด้วยความซื่อสัตย์ บริสุทธิ์ยุติธรรม และด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตนเสมอมา

ที่ข้าพเจ้ากล่าวมานี้ ผู้ที่ตั้งตัวอยู่ในฝ่ายเผด็จการ ที่ไม่ถือธรรมเป็นอำนาจ ย่อมยากที่จะเห็นพ้องต้องด้วยได้ เพราะลึก ๆ ลงไป พวกนี้ไม่เชื่อประชาธิปไตยที่แท้จริง ไม่เคารพนับถือราษฎร และไม่เชื่อในธรรมาภาพ หากเชื่ออำนาจศักดิ์สิทธิ์มหัศจรรย์ทางไสยศาสตร์ ทั้งวิถีชีวิตของเขาก็สลับปลับสปรกเกินกว่าที่จะเชื่อว่า นายปรีดีเป็นคนดีได้ถึงเพียงนี้ ใช่แต่เท่านั้นความคิดขึ้นพื้นฐานทางด้านประชาธิปไตยของนายปรีดีที่มีแนวโน้มไปทางสังคมนิยมแบบเสรี ที่จะให้ราษฎรเป็นใหญ่ ยังเป็นการท้าทายอภิสิทธิ์ชน ที่ต้องการนำวิธีของเผด็จการมาบริหารงานในระดับต่าง ๆ ทั้งทางห้างร้าน โรงเรียน และกรมกอง ตลอดจนภายในบ้านเรือนอีกด้วย โดยที่ใครเลยเล่าจะยอมรับว่าตนโง่เขลาเบาปัญญา ก็เลยต้องหาทางทำลายล้างนายปรีดีด้วยประการต่าง ๆ ก็เมื่อหาทางทำลายกันซึ่ง ๆ หน้าไม่ได้ จึงต้องใช้กรรมสรวรรคตเป็นพาหะ แม้นายปรีดีจะชนะความในศาลมาแล้วไม่รู้อีกศาลต่ออีกศาล ที่ชี้ให้เห็นความบริสุทธิ์ของตนในเรื่องนี้ แต่

ผู้ที่แปดเปื้อนอยู่กับคดีนี้ หรือที่ใช้คดีนี้เป็นผลประโยชน์ทางการเมือง จึงยังคงโจมตีชื่อเสียงเกียรติคุณของนายปรีดีอยู่อีกต่อไป แม้ท่านผู้นี้จะวายชนม์ล่วงลับไปแล้วก็ตาม

เราต้องไม่ลืมว่าสังฆะย่อมชนะอาสัถย์ สุทธิอสุทธิปัจจุตัต นี้เป็นพระอมตวาจาของพระบรมศาสดา ข้าพเจ้าจึงถือเป็นหน้าที่ที่ต้องเขียนถึงความข้อนี้ให้แพร่หลายออกไป เพราะข้าพเจ้าเองก็เคยตกอยู่ในข่ายแห่งความสงสัยดังกล่าว จนเอาชนะอคติข้อนี้ได้ จึงหวังใจว่าการนำประสบการณ์ของตนมาตีแผ่ จะช่วยคนมีดบอดที่รักความเป็นธรรมเช่นข้าพเจ้าอีกเป็นจำนวนไม่น้อย ให้ได้เข้าใจถูกต้องถ่องแท้ เพื่อเกิดศรัทธาปสาทะในพระอมตวาจาแห่งตถาคตเจ้าดังกล่าวนั้นจงทั่วกัน

ต่อแต่นี้ไป ข้าพเจ้าจะขอเขียนถึงความคลี่คลายขยายตัวทางความนึกคิดของข้าพเจ้าเกี่ยวกับกรณีสวรรคต ที่เริ่มจากความตำหนินินทาที่มีต่อนายปรีดี พนมยงค์ จนกลายเป็นความชาวกระจ่างและบริสุทธิ์ผู้ดูแลของ ท่าน เป็นลำดับไป

กรณีสวรรคตนั้นเกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๘๙ แห่งช่วงการเป็นนายกรัฐมนตรี ครั้งที่ ๒ ของนายปรีดี พนมยงค์

พวกเราที่เคยนิยมชมชอบนายปรีดีมาแต่ตอนที่ท่านเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ผู้สามารถก่อตั้งขบวนการเสรีไทย จนนำอิสระอธิปไตยคืนมาให้ประเทศไทยได้ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เริ่มเกิดความแคลงใจในการที่ท่านรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมาแต่ครั้งแรกแล้ว โดยพวกเราเชื่อผู้แทนราษฎรพรรคประชาธิปัตย์ของเราอย่างถนัดถนี่ ว่านายปรีดีมีแผนการโค่นล้มนายควง อภัยวงศ์ ซึ่งเป็นที่รักใคร่ชอบพอของมหาชนทุกชนชั้นในเมืองกรุง การที่นายควงต้องแพ้คะแนนเสียงในรัฐสภา

จนต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ก็เพราะถือกันว่านายปรีดีอยู่เบื้องหลังร่างพระราชบัญญัติที่นายทองอินทร์ ภูริทัต ส.ส.พรรคสหชีพนำเสนอ เป็นเหตุให้นายควงทำนายปรีดีว่าถ้าเก่งจริง ก็ต้องลงมาแสดงเอง อย่างกุมอำนาจอยู่เบื้องหลังรัฐบาลอีกต่อไปเลย

ข้อเท็จจริงจะเป็นเช่นนี้หรือไม่ ข้าพเจ้าไม่ทราบ ทราบแต่ว่ากระชับ ๆ กันเช่นนี้ เป็นอันว่านี่เป็นครั้งแรกที่นายปรีดีเสียคะแนนนิยมจากคนอย่างเรา ๆ ที่เข้าใจบทบาทของนายปรีดีในการนำประเทศไทยให้หลุดพ้นจากความเป็นเมืองขึ้น พวกเราเห็นกันว่า ท่านขึ้นไปถึงแล้ว ไม่น่าจะลดตนลงมาต่ำ และเมื่อท่านมาเป็นนายกรัฐมนตรี เราก็ไม่เห็นกันว่าท่านทำได้ดีกว่าคนอื่น

โดยเฉพาะคนอย่างข้าพเจ้า ซึ่งมีทัศนคติในทางลบเกี่ยวกับรัฐบาลมาเกือบจะโดยตลอดทุกรัฐบาล แม้ในเวลานั้นจะอายุเพียง ๑๓ ปีเศษ แต่ก็ไม่ใช่เหตุให้นิยมชมชอบรัฐบาลปรีดี พนมยงค์แต่อย่างใด มิใช่ว่าบิดาจะชอบพอยู่กับรัฐมนตรีบางท่านด้วยซ้ำไป และข้าพเจ้าก็เคยไปพบปะพูดจามากับบางท่านก่อนหน้านั้นแล้วด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ข้าพเจ้ามีแนวโน้มทางด้านอนาธิปไตยมาแต่เยาว์วัย นิยมยกย่องผู้ที่สูงส่งเสียอำนาจ ยิ่งกว่าผู้ที่มีอำนาจ รักความบริสุทธิ์ยุติธรรม ยิ่งกว่าการบริหารงานในระดับรัฐของบุคคลอื่นใด มิใช่ว่าเขาผู้นั้นจะเก่งกล้าสามารถถึงเพียงใด ก็ยากที่จะทำให้ราษฎรสามัญอย่างเรา ๆ เห็นได้ว่า เขาทำคุณประโยชน์อะไรให้แก่รัฐและราษฎร

ประกอบกับเหตุผลที่กล่าวมาก่อนแล้วเกี่ยวกับกำเนิดของตน และการเติบโตมาจากวัดและโรงเรียน ตลอดจนแนวโน้มทางด้านการอ่านหนังสือและกระแสการเมืองในช่วงนั้น ย่อมเป็นเหตุให้ข้าพเจ้าเข้าข้างพรรคประชาธิปไตยอย่างสนิทใจ และเชื่อในความบริสุทธิ์ยุติธรรมของเขาด้วย

โดยเฉพาะก็ตอนที่เขาเป็นฝ่ายค้าน ทั้งยังส่งสารเจ้านายทั้งหลายทั้งปวง ที่ถูกคณะราษฎรบังคับไว้เวลานั้น โดยที่ลึก ๆ ลงไปแล้ว ตัวเองก็นิยมระบอบราชาธิปไตย เพราะเกิดมาไม่ทันสมัยนั้น

ในวันสวรรคตนั้นเอง พังประกาศรัฐบาล ว่าเป็นเรื่องอุบัตเหตุแล้ว ตูมันไม่น่าจะเป็นไปได้เลย ที่แรกพวกเราในบ้านก็ได้แต่เศร้าโศกเสียใจ ถึงร้องไห้ร้องไห้กันไปตาม ๆ เพราะบ้านเมืองขาดพระเจ้าอยู่หัวมานาน เพิ่งเสด็จกลับมาและกำลังจะจากไป แม้จะไม่ได้ทรงปกป้องอะไรให้คนอย่างเรา ๆ ก็ทรงเป็นสัญลักษณ์แห่งความร่มเย็น เป็นสถาบันสูงสุดที่เชื่อมคนในชาติเข้าด้วยกัน ทั้งยังทรงกำลังหนุ่มแน่น โดยที่ทรงอารีารอบแก่พสกนิกรโดยทั่วไปอีกด้วย

หลังจากนั้นไม่นานก็มีการตั้งกระทู้กันในรัฐสภา มีเสียงครหาตลอดออกมาว่ารัฐบาลทำการไม่รอบคอบ ไม่มีการขึ้นสูตรพระบรมศพให้ถูกต้องถ่องแท้ และพนักงานสภาภาษาตบबाटแผลที่พระวรกายต่างหากไปจากที่รัฐบาลประกาศอีกด้วย จนมีเสียงลือเสียงเล่าอ้างว่า หรือตีร้ายจะถูกลอบปลงพระชนม์ หาไม่ก็ทรงปลงพระชนม์ชีพเอง ดังกรณีประธานคณะผู้สำเร็จราชการองค์แรกในรัชกาลพระองค์ท่าน

ไม่ช้าไม่นานหลังจากนั้น ก็มีการตะโกนกันในโรงภาพยนตร์ว่า ปรดิพ่าในหลวง แม้จะมีการจับกุมคนผิด ซึ่งขัดทอดถึง นายเลียง ไชยกาล และ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช พรรคประชาธิปัตย์ แต่คนอย่างเรา ๆ ซึ่งเห็นพรรคประชาธิปัตย์เป็นขวัญใจประชาชน กลับเชื่อในคำตะโกนนั่นกันมากขึ้น เพราะเมื่อนายปรดิจะพ้นตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไปแล้ว รัฐบาลถวัลย์ อารังนาวาสวัสดิ์ ก็ถือกันว่าอยู่ภายใต้ฉานายปรดินั่นเอง ยิ่งรัฐบาลอ้างแก้ไขให้กระจ่างไม่ได้ในเรื่องกรณีสวรรคต และแม้จะลาออกไปแล้ว ก็ตั้งกันเข้ามาใหม่ หนแล้วหนเล่า เราก็เลยเชื่อกันว่ารัฐบาลชุด

ต่าง ๆ เหล่านี้ผลัดเปลี่ยนเวียนกันเข้ามากุมอำนาจไว้ เพื่อปกปิดข้อเท็จจริงในเรื่องกรณีสวรรคตนั่นเอง โดยที่ระหว่างนี้ แม้จะมีศาลกลางเมืองเกิดขึ้น ก็หาได้ข้อสรุปอะไรให้กระจ่างชัดลงไปได้ไม่ แถมมีข่าวลืออย่างหนาหู ว่านายปรีดีเข้าควบคุมบงการศาลกลางเมืองอยู่เบื้องหลังอีกด้วย

กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือพรรคประชาธิปัตย์ได้ใช้กรณีสวรรคตเป็นสื่อในการทำลายนายปรีดีโดยตรง เพราะถ้าทำลายนายปรีดีได้ ก็เท่ากับทำลายพรรคสหชีพและพรรคแนวรัฐธรรมนูญได้ด้วย โดยที่สองพรรคนี้นี้คือศัตรูคู่อาฆาตที่สำคัญของพรรคประชาธิปัตย์ ถ้าปราศจากพลังรวมของสองพรรคนี้แล้ว พรรคประชาธิปัตย์ย่อมตั้งรัฐบาลได้อย่างไม่เป็นปัญหา

กlobายนี้ เด็กอายุ ๑๓-๑๔ อย่างข้าพเจ้าจะไปรู้เท่าทันได้อย่างไร แม้ผู้ใหญ่ในแวดวงแห่งครอบครัวของเรายังเชื่อกันไปตาม ๆ เพราะรัฐบาลเริ่มการเซ็นเซอร์หนังสือพิมพ์อีกแล้ว โดยเฉพาะก็ถึงเรื่องกรณีสวรรคตไปในทางต่อต้านรัฐบาล ทั้งยังมีการจับกุมผู้คนฝ่ายตรงกันข้าม ที่หาว่ารัฐบาลพัวพันกับกรณีสวรรคตดังกล่าวอีกด้วย

ด้วยเหตุฉะนี้ เมื่อเกิดรัฐประหาร ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ โดยผู้นำทางทหารให้คำมั่นสัญญาว่าจะสะสางกรณีสวรรคตให้เป็นที่กระจ่าง พวกเราจึงอนุโมทนาสาธุการกันตาม ๆ ไป โดยที่คณะทหารกับพรรคประชาธิปัตย์ร่วมมือกันเข้าไปที่นายปรีดี พนมยงค์โดยตรง ว่าเป็นต้นคิดปลงพระชนม์พระเจ้าอยู่หัวในพระโกศ แม้จะไม่ได้ลงมือเองก็ตาม โดยที่ก่อนหน้านี้ หนังสือพิมพ์ของพรรคหรือที่ฝากไว้ในพรรคนี้นี้ ได้ลงเรื่องราวโจมตีนายปรีดี และร.อ.วัชรชัย ชัยสิทธิเวช ร.น.มาก่อนแล้ว โดยมีรายลิลิตชนิดที่เขียนเอ่ยอย่างโจ่งครึ่มตรงไปตรงมา ว่านายเรือเอกผู้นี้เป็นมือปืนปลิดพระชนม์ชีพพระเจ้าอยู่หัว เด็ก ๆ อย่างข้าพเจ้าซึ่งชอบอ่านร้อยกรองอยู่แล้ว เมื่อมารู้ชื่อ "คนเนรคุณ" ที่ "สังหาร" พระเจ้าแผ่นดิน

ของเราเข้าเช่นนี้ จะไม่เชื่อถืออะไรได้ ทั้งยังนิยมชมชอบหนังสือพิมพ์ อิทธิธรรม และ ธรรมานุกาภ ยิ่งขึ้นไปทีกล้ำลงข้อความดังกล่าว แม้จะถูกฟ้องเป็นคดีหมิ่นประมาท แต่เมื่อเกิดกรณีรัฐประหารขึ้น โจทก์หนีไปจำเลยก็ยอมลอยตัว

นอกจากนี้แล้ว นายโง่ง สุวรรณทัต ส.ส.ชาเดียวของจังหวัดธนบุรีเรา ยังจัดทำละครขึ้นเล่นที่โรงภาพยนตร์เชิงสะพานพระพุทธรอดฟ้าฯ ผังฉนวนอีกด้วย โดยโหมโฆษณาชวนเชื่อว่าหาโรงละครแห่งใดในผังพระนครแสดงไม่ได้ จึงต้องนำมาแสดงยังโรงหนังทางฝั่งข้างนี้ ทั้ง ๆ ที่ช่วงนี้เป็นช่วงหลังรัฐประหารแล้ว และละครเรื่องนี้เล่นถึงกรณีสวรรคต โดยทำฉากให้เห็นเป็นพระที่นั่งบรมพิมาน และมีผู้ลอบเข้ามาเปิดพระวิสูตร ยิ่งพระเจ้าอยู่หัวจนสวรรคต แล้วจะไม่ให้เราเชื่อได้อย่างไร ว่ากรณีสวรรคตเป็นการลอบปลงพระชนม์ โดยมีนายปรีดีเกี่ยวข้องด้วย ไม่โดยตรงก็โดยอ้อม นายโง่งใช้ละครเพื่อโฆษณาอย่างหยาบฉับใด สี่แผ่นดิน ซึ่งเป็นศิลปะที่ละเอียด หากก็เป็นการโฆษณาชวนเชื่อเพื่อรับใช้ชนชั้นที่สูงส่งฉนั้น

การใช้วิธีพูด วิธีเขียน และการแสดงเช่นนี้ปล่อยข่าว นับว่าได้ผลทางโฆษณาชวนเชื่อยิ่งกว่าวิธีการทางตรรกวิทยาและนัยแห่งการหาเหตุผลยิ่งนัก มนุษย์ทั่ว ๆ ไปชอบเรื่องที่ปรุงแต่งขึ้น (myth) ยิ่งกว่าที่จะกล้าเผชิญความจริง

แม้ช่วงนี้ข้าพเจ้าจะสึกออกมาจากวัดแล้ว เวลากลับไปหาเจ้าคุณอาจารย์ ก็ยังเจอพวกคุณหญิงคุณนายมาใส่โคล้นายปรีดีว่าจงใจลอบปลงพระชนม์ ดังเอ่ยถึงว่าการเสด็จค่ายเสรีไทยที่ชลบุรีนั้น ขากลับ รถจี๊ปอันเตรียมไว้เป็นรถพระที่นั่งทรง เกิดล้อหลุด จมราของครักษ์เสียชีวิตเคราะห์ดีที่เสด็จกลับโดยรถพระที่นั่งรอง จึงรอดจากการลอบสังหารของ

หัวหน้าขบวนการเสรีไทยไปได้ นอกจากนี้ยังกล่าวกันว่าปิ่นที่ปลงพระชนม์ชีพ ก็เป็นของพวกเสรีไทยถวาย เพื่อดูดหนุให้ทรงเล่นพระแสงปิ่น คนจะได้ยินเสียงลั่นกระสุนอยู่เนือง ๆ ถึงคราวจะลอบปลงพระชนม์ ผู้คนรอบ ๆ นั้นจะได้ไม่สงสัย เมื่อคนใหญ่คนโตพูดกับท่านผู้ทรงศีลเช่นนี้ ข้าพเจ้าเป็นเด็ก ไปได้ยินมา จะไม่เชื่ออะไรได้ โดยที่เขาวงกตนี้เป็นญาติของราชวงศ์ที่ตายไปแล้วเสียด้วย

ในระยะเวลาที่ไล่ ๆ กันนี้ ก็มีการจับกุมนายเฉลียว ปทุมรส อดีตราชเลขาธิการ นายชิต สิงหเสนี และนายบุศย์ สิมะเสถียร มหาตเล็ก ผู้สมรู้ร่วมคิดกับการปลงพระชนม์ดังกล่าว โดยที่พระพินิจชนคดี เป็นคนคุมคดีนี้เรื่องนี้โดยตรง

ความที่ข้าพเจ้าเคยนับถือพระน้ำพระยามาแต่เก่าก่อน และได้รับรู้ข้อเท็จจริงว่าคณะราษฎรกลั่นแกล้ง ไล่พระพินิจชนคดีออกจากราชการ ยิ่งสงสารท่านผู้นั้น โดยไม่เฉลียวใจเลยว่าเขาเป็นพี่ชายของม.ร.ว.เสนีย์ และคึกฤทธิ์ ปราโมช ถึงจะรู้ว่าเขาเกี่ยวข้องกัน ก็ไม่เห็นว่าจะเสียหาย ยิ่งไปกว่านี้แล้ว การรังเกียจพล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ พาให้นิยมชมชอบพระพินิจชนคดีมากขึ้นอีก นี่นับว่าข้าพเจ้าเห็นกงจักรเป็นดอกบัวโดยแท้

ในระหว่างที่คดีดำเนินอยู่ในศาลนั้น หนังสือพิมพ์สยามรัฐรายวัน ปรากฏตัวออกสู่บรรณโลกมาแล้ว โดยมีเรื่อง *สี่แผ่นดิน* เป็นนวนิยายหลักที่ข้าพเจ้าติดตามและชื่นชม และซาบซึ้งตรึงใจกับการมอมเมาของชนชั้นศักดินาในนวนิยายนี้ยิ่งนัก ยิ่งจบลงตรงที่เกิดคดีสวรรคตด้วยแล้ว ข้าพเจ้าไม่รู้เลยว่ามีการใช้ศิลปะเป็นแผนการโฆษณาชวนเชื่อทางการเมืองอยู่ด้วย นายโง่โง่ฉลาดเพื่อโฆษณาชวนเชื่ออย่างหยาบฉับใด *สี่แผ่นดิน* เป็นศิลปะที่ละเอียด หากก็เป็นการโฆษณาชวนเชื่อเพื่อรับใช้ชนชั้นที่สูงส่งกว่า ฉะนั้น ทั้งนี้ ควรที่ข้าพเจ้าจะเฉลียวใจ เพราะคอลัมน์ตอบปัญหาประจำวัน

อันเป็นจุดเด่นของหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ ก็ตอบปัญหาเมื่อมีคนถามมาว่า ศาลจะพิจารณาคดีนี้ด้วยการลงเอยกันอย่างไร โดยที่คึกฤทธิ์ ปราโมช ตอบไปว่า ก็คงต้องปล่อยผู้ต้องหาทั้ง ๓ คน เพราะหลักฐานอ่อนไปนั่นเอง การตอบแบบประชดเช่นนี้ได้ผลดีนักกับแฟน ๆ สยามรัฐ ซึ่งต้องการให้ทั้ง ๓ คนถูกลงโทษเอาเลย

ขณะที่คึกฤทธิ์ ปราโมช ตอบความข้อนี้ พี่เขยของเขาได้ทำพยานหลักฐานปลอมมั่วตรูปกติเข้าไปตามที่เขาปรารถนายิ่งขึ้นทุกที โดยที่ข้าพเจ้าไม่มีทางที่จะล่วงรู้อะไรได้เลย ดังเมื่อวันอ่านคำพิพากษาดัดสิน ข้าพเจ้าจึงสะใจมาก ที่อย่างน้อยก็ได้จำเลย ๑ นาย ให้ไปถูกประหารชีวิตนี้หรือคือการถือพุทธของข้าพเจ้า

เย็นวันนั้น หลังจากที่ถูกกลับมาจากศาล ยังมีการอภิปรายโต้เถียงกันที่บ้าน ซึ่งบางคนเห็นว่าศาลพิจารณาผิดพลาดที่ลงโทษคนไปเช่นนั้น โดยที่ควรจะยกประโยชน์ให้จำเลย แต่ข้าพเจ้าเถียงเขาฉอด ๆ เพราะเพิ่งไปฟังคดีมาทั้งวัน ทั้งยังเห็นตามคำของอัยการที่ส่อว่านายปรีดี มีความมัวหมองในกรณีลอบปลงพระชนม์นี้ อย่างไม่ต้องฟังสงสัย

ข้าพเจ้าไม่รู้เลยว่ามีการใช้ขบวนการยุติธรรมเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง โดยติดตามข่าวมาไม่เพียงพอ ว่าอัยการก็คนที่ต้องลาออกไป เพราะไม่ยอมแตะต้องคดีที่ผิดขั้นตอนของขบวนการยุติธรรมนี้ ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเกิดจากการหลับตาเชื้อสยามรัฐ อีกส่วนหนึ่งเชื่อในขบวนการศาล เพราะนี่ผิดไปจากศาลพิเศษในสมัยจอมพลป.ครั้งแรก โดยหารู้ไม่ว่า ป.แรก หรือ ป.หลัง ก็ล้วนเป็น ป.ปาป ทุกจริตที่คิดถึงผลประโยชน์ทางการเมืองของตนเองทั้งสิ้น

เพราะความมืดบอดที่ศรัทธาในสยามรัฐ และผู้อำนวยความสะดวกของหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นนั่นเอง ที่ไม่ทำให้เฉลียวใจได้เลยว่า ทำไมสำนัก

พิมพ์นั้นจึงเป็นผู้จัดพิมพ์คำพิพากษากรณีสวรรคตออกจำหน่าย ยิ่งเมื่อ
ภรรยาพระพินิจชนคดีทำแซยิดใหญ่อายุ ๖๐ ปี ก็พิมพ์คำพิพากษากรณี
สวรรคตแจกจ่ายญาติมิตร โดยไม่ยักถือกันว่าเป็นลางหรืออัปมงคล คง
เห็นเป็นอภินิหารที่กุมรูปคดีให้มีการตัดสินได้ตั้งใจปรารภนานั่นเอง

แม้ก่อนตัดสินคดีสวรรคตในศาลแรกแล้ว ก็ปรากฏว่าลูกสมุน
ของนายปรีดีหลายคนกลับเข้ามาลอยนวลลอยได้ในกรุงเทพ เช่นนายถวัลย์
ธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นต้น เป็นเหตุให้พวกเราเชื่อว่านายปรีดีและผู้ที่หลบ
หนีอยู่นอกประเทศอย่าง ร.อ.วัชรชัยเท่านั้นละครมั่ง ที่มัวหมองกับคดีนี้
โดยหารู้ไม่ว่ารัฐบาลเคยคิดจะจับนายดิเรก ชัยนามเข้าสู่คดีดังกล่าวด้วย
เพราะท่านผู้นั้นเคยเสนอในกรมให้จับพระพี่เลี้ยงเนื่องและน.ส.จรรยา
ฐานที่เป็นผู้ทำลายพยานเอกสารหลักฐานอันเนื่องในกรณีสวรรคตมาแต่ต้น
เช่นนำแม่พระเชนยเอาไปฝัง ปลอกพระเชนยที่รองรับพระวรกายไปซัก
ทั้งยังตบแต่งบาดแผลที่พระนลาฏ ก่อนมีการชันสูตรพระศพโดยเจ้าหน้าที่
ของรัฐบาลเอง และถ้าจับพระพี่เลี้ยงเนื่อง ก็ควรต้องจับคนที่สั่งพระพี่เลี้ยง
เนื่องต่อไปอีกทอดหนึ่งด้วยในอันดับต่อไป

แม้เมื่อข้าพเจ้าออกไปอยู่ประเทศอังกฤษแล้ว พวกเราชาวไทย
ก็ยังอภิปรายกันเรื่องกรณีสวรรคตเนื่อง ๆ เพื่อนคนหนึ่งที่อยู่ออกไปจาก
ธรรมศาสตร์ชี้แจงว่า นายดี ศรีสุวรรณ พยานปากเอกในคดีดังกล่าว เป็น
บุคคลที่พระพินิจฯเอาไปเลี้ยงแล้วเลี้ยงสอนไว้ให้การดังนั้น โดยที่ศาลก็
เผอิญเชื่อถือพยานปากสำคัญนี้เสียด้วย มาถึงตอนนี้ข้าพเจ้าได้เริ่มเรียน
กฎหมายอังกฤษแล้ว ออกจะต้องยอมรับว่าพยานปากนี้มีน้ำหนักอ่อนอยู่
มิใช่น้อย แต่เมื่อทราบว่าเป็นเพื่อนธรรมศาสตร์คนนี้เป็นหลานนายทองเปลว
ชลภูมิ ที่ถูกอธิบดีเผ่าสังหารชีวิตเสีย เลยทำให้เชื่อถือเขาน้อยลง ด้วย

เห็นว่าเขาต้องเข้าข้างนายปรีดีเกจิอาจารย์ของนายทองเปลวอยู่เองเป็นธรรมดา

เมื่อข้าพเจ้าทำงานบีบิซอยู่ในกรุงลอนดอนนั้น มีเจ้านายเชื้อสายทางพระราชวงศ์มาทำงานร่วมด้วยหลายท่าน ท่านหนึ่งข้าพเจ้าชอบพอและนับถืออยู่ โดยที่ท่านผู้นี้ดูจะมีความยุติธรรมในใจมิใช่น้อย ท่านพูดกับข้าพเจ้าว่าท่านนับถือนายปรีดี แต่การที่นายปรีดีไม่กลับไปเมืองไทยแสดงว่าไม่บริสุทธิ์ในกรณีสวรรคต เพราะนายปรีดีเป็นนักกฎหมาย ลูกศิษย์ลูกหาทางโรงทางศาลก็มีอยู่มาก ถ้าไม่มัวหมองแล้ว จะไปกลัวอะไรกับขบวนการยุติธรรม

คำของท่านผู้นี้ มีอิทธิพลต่อข้าพเจ้ามาก เพราะข้าพเจ้าไม่รู้ถึงไส้สกลในของรัฐบาลตลอดจนวงการศาล ทั้งยังโยกไปไม่ถึงคดีกับก๊ววังหลวงอีกด้วย แต่เมื่อมีคนถามข้าพเจ้าจริง ๆ จัง ๆ ว่า นายปรีดีต้องการปลงพระชนม์พระเจ้าอยู่หัว เพื่อเหตุผลกลใด ข้าพเจ้าก็ตอบไม่ได้ด้วยน้ำใสใจจริงแม้แต่แรก จะได้ยินและเชื่อการปั้นเรื่อง ที่ว่าในหลวงอานันทะขัดพระราชหฤทัยที่ข้าราชการทั้งหลายล้วนเป็นคนของนายปรีดี โดยที่ทรงเรียกอธิบดีและปลัดกระทรวงบางคนมาชักใช้ไล่เสียดงานแผ่นดิน คนพวกนี้ก็ตอบไม่ได้ โดยพวกนี้มักโยนไปให้ว่าแล้วแต่อาจารย์ เป็นเหตุให้ไม่พอพระราชหฤทัย มาถึงตอนนี้ ข้าพเจ้าไม่เชื่อข่าวลือเช่นนี้เสียแล้วด้วยซ้ำ

อีกข่าวลือหนึ่งซึ่งเชื่อกันมากก็คือ ในหลวงอานันทะจะทรงสละราชสมบัติออกสมัครเป็นผู้แทนราษฎร เพื่อให้พระอนุชาธิราชเสวยราชย์แทน โดยพระองค์ท่านจะทรงเป็นนายกรัฐมนตรี หากเป็นเช่นนี้ คณะราษฎรก็จะอ่อนกำลังลงหมด จึงจำต้องกำจัดเสีย ข่าวลือชิ้นนี้ต่อมาข้าพเจ้าก็เห็นว่าฟังไม่ขึ้นอีกเช่นกัน

อีกข่าวหนึ่งนั้นลือกันว่า ถ้าในหลวงอานันทฯเสด็จสหรัฐและประเทศต่าง ๆ แล้ว เขาจะพากันเกรงพระบารมี นายปรีดีจึงหาทางสำเร็จโทษเสีย เพื่อตนจะได้รับการต้อนรับอย่างมโหฬารในฐานะผู้กู้ชาติ ทั้งที่สหรัฐ อังกฤษ และอื่น ๆ ข่าวนี้ข้าพเจ้าเคยถูกกรอกหูมาเมื่อเป็นเด็ก และเชื่ออยู่นาน ครั้นโตขึ้น ก็ได้การลงเสียแล้วว่า เป็นไปไม่ได้

กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เมื่อเติบโตอยู่เมืองอังกฤษนั้น ข้าพเจ้าหาเหตุผลมาอธิบายไม่ได้เสียแล้ว ว่านายปรีดีมีจิตคิดประทุษร้ายองค์พระมหากษัตริย์ แต่จิตใจสำนึกเดิม ที่เคยเกลียดรัฐบาลมาทุกรัฐบาล ที่มีแนวโน้มในทางราชาธิปไตย ที่หวนไปเกลียดถล่มการฉกฉวยที่ ๑ ของคณะราษฎรที่นายปรีดีร่าง อย่างจ้วงจาบหยาบคายต่อเจ้ามาก เป็นเหตุให้เหมาเอามาว่า ถึงอย่างไรนายปรีดีก็ต้องรับผิดชอบกับกรณีสวรรคต เพราะเป็นนายกรัฐมนตรีอยู่ในเวลานั้น แม้นายปรีดีจะไม่คิดปลงพระชนม์ แต่อาจแสดงกิริยาอาการที่ไม่พอใจในหลวงขึ้นมา ลูกสมุนที่หวังดีเกินเหตุ จึงหาทางกำจัดพระองค์ท่านเสียก็เป็นได้ ดังกรณีพระเจ้าเฮนรีที่สอง กับทอมัส อาเบกเกต อาร์คบิชอป ออฟแคนเตอเบอรีนั่นเอง ความข้อนี้ฝรั่งบางคนคิดและเขียนเช่นนั้นกันบ้างแล้วด้วย

ความเป็นนักกษัตริย์นิยม Monarchist หรือราชนิยม Royalist ของข้าพเจ้านั้น ยังจำได้ดี ว่าได้เคยพูดกับเพื่อนไทยที่บิซซี ว่าเคราะห์ดีที่เมืองไทยยังเป็นราชอาณาจักร หากเป็นสาธารณรัฐ ข้าพเจ้าคงทนไม่ได้แน่ ๆ เพื่อนคนนั้นตอบว่า อะไรกัน ในหลวงทั้งองค์ เขายังแอบเข้าไปฆ่าเสียได้ แล้วข้าพเจ้าทำอะไรได้บ้าง ถ้าเขาต้องการลบล้างสถาบันกษัตริย์เสีย คนอย่างข้าพเจ้าจะทำอะไรได้ ข้าพเจ้าก็ได้แต่มองเขาอย่างตาปริบ ๆ เท่านั้นเอง

นี่ย้อนหลังไปสองทศวรรษเศษมานี้ ข้าพเจ้าได้พยายามแทบ

ทุกวิถีที่จะป้องกันราชบัลลังก์ไว้ ให้ตั้งมั่นอยู่บนสัจจะและความยุติธรรม เพื่อทนทานต่อการวิพากษ์วิจารณ์ หากให้พันเจ๋อมมือของนักการทหาร และนักการเมืองอันโสมม เพื่อเป็นสถาบันกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ ชนิดที่สอดคล้องกับประชาธิปไตย อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ อันพันไสยศาสตร์และความเสแสร้งของพวกที่ตั้งตนเป็นราชายิ่งกว่าพระราชา แต่ข้าพเจ้ากลับถูกกล่าวหาโดยพวกนั้นตลอดมาตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๑๐ แรกเริ่มโดยหม่อมราชวงศ์ชาย แล้วย้ายมาเป็นหม่อมหลวงหญิง เรื่อยลงมาถึงผู้หญิงหลักลอย ที่พยายามเหยียบโหล่ใครต่อใครได้เข้าไปเอาดีด้วยการหากินอิงสถาบันเจ้า แล้วจะไม่ให้ข้าพเจ้าเข้าใจและเห็นใจนายปรีดีอย่างไรได้ และถ้าเพื่อนคนที่เคยถามข้าพเจ้าที่ลอนดอนกลับมาถามข้าพเจ้าอีกในบัดนี้ ข้าพเจ้าก็คงได้แต่มองเขาด้วยดวงตาดังเดิม เป็นแต่ข้าพเจ้ารู้จักผ่านวัยมามากขึ้น จนถ้าจำเป็นต้องพูด คงต้องพูดว่าพวกที่หากินกับสถาบันกษัตริย์ และพวกที่ตั้งตนเป็นราชายิ่งกว่าพระราชานั้นแล จะเป็นตัวทำลายสถาบันดังกล่าว หาใช่ใครอื่นไม่

ขอย้อนกลับไปกล่าวว่า ข้าพเจ้าไปเรียนอยู่อังกฤษ ๕ ปี กลับมาเมืองไทยในสมัยที่จอมพลป.พิบูลสงครามหมดอำนาจจลาจลไปแล้ว เพิ่งมารู้ความจริงว่าช่วงปลายสมัยจอมพลป.นั้น แกร่มรู้ผิด คิดจะนำนายปรีดีกลับคืนเข้าประเทศ โดยพยายามจะทำรัฐบาลให้เป็นกลางมากขึ้น เพื่อพันอิทธิพลอำนาจของสหรัฐ หากจะหันมารับรองรัฐบาลจีนบนผืนแผ่นดินใหญ่ จนมีข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ว่าก่อนประหารชีวิตนักโทษทั้ง ๓ ในกรณีสวรรคตนั้น พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ได้เข้าไปพบ และคุยอะไรกันอยู่นาน โดยที่ต่อมาข้าพเจ้าจึงมาพบหลักฐานว่าจอมพลป. ก็นำฎีกาทูลเกล้าฯถวายขอพระราชทานชีวิตนักโทษทั้ง ๓ นั้นถึง ๓ ครั้ง แต่ก็หาได้พระราชทานชีวิตไม่ ใช่แต่เท่านั้น ยังมีข่าวการพูดไฮปาร์คกันที่

สนามหลวง จนจ้วงจาบถึงองค์พระประมุข เป็นทำนองว่าท่านแปดเปื้อน กับคิดดังกล่าว เล่ากันว่า พล.ต.อ.เผ่าเทพนามมีข่าวลงในหน้าหนังสือพิมพ์ ว่ามีคนไปตะโกนถามดาราไฮปาร์คว่า ใครฆ่าในหลวงรัชกาลที่ ๘ แล้ว ดาราผู้นั้นไม่ตอบ หากยกมือขึ้นปิดตาข้างหนึ่ง เป็นการบอกไปให้คำตอบ ดังนี้เป็นต้น ผลก็คือหมอนั้นต้องถูกจับเข้าคุกไป

ในระยะเวลาดังกล่าว หนังสือพิมพ์สยามรัฐ คัดค้านการนำเอานายปรีดิกลับเข้าเมืองไทยทุกวิถีทาง โดยหาทางทำลายชื่อเสียงเกียรติคุณด้วยประการต่าง ๆ และโยงนายปรีดิสู่กรณีสวรรคตอีกจนได้

ผลก็คือจอมพลสฤษดิ์ได้รับพระราชพลงหนุนให้ไต่คนล้มจอมพล. และพล.ต.อ.เผ่าเทพสำเร็จ ทั้งนี้โดยมีคึกฤทธิ์รวบรวมพลงทางหนังสือพิมพ์และยั่วยุนักศึกษาให้ด้วย มิใช่ต้องเอ่ยถึงสหรัฐอเมริกาซึ่งเข้ามามีอิทธิพลเหนือรัฐบาลไทยและทหารไทยอย่างเกินพอดีไปแล้ว

ข้าพเจ้ากลับมาเมืองไทยช่วงแรกในพ.ศ.๒๕๐๑ ยังเป็นรัฐบาลถนอม กิตติขจรอยู่ แต่อยู่ได้ไม่นาน สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ประกาศการปฏิวัติ โดยมีแนวโน้มทางเผด็จการยิ่งขึ้น แม้กระนั้นข้าพเจ้าก็ยังไม่ตื่นตัวทางการเมืองด้านประชาธิปไตยเท่าใดนัก ได้แต่ถอนหายใจใหญ่ และสฤษดิ์ใช้กลโลบายเรื่องกรณีสวรรคตและเรื่องคอมมิวนิสต์ ตลอดจนเรื่องมหาชนรัฐโจมตีนายปรีดิอย่างลับ ๆ ทว่าคิดจะกลับเข้ามาเป็นประธานาธิบดีเอาเลยด้วยซ้ำ ทั้งนี้โดยมีสยามรัฐ คอยชวนรับในเรื่องปล่อยข่าวลือเรื่องนี้อย่างเป็นทางการเป็นปีเป็นชุลย แล้วจะไม่ให้คนอย่างข้าพเจ้าพลอยเชื่อถือตามไปด้วยกระไรได้ คนเรานั้นแม้จะเรียนจบปริญญาจากทศปาโมกข์มาแล้ว ยังโง่เขลาเบาปัญญาได้มิใช่น้อย เป็นแต่เราจะยอมรับกันหรือไม่นั่นเป็นอีกประเด็นหนึ่ง

ข้าพเจ้ากลับมาเมืองไทยครั้งที่ ๒ ในพ.ศ.๒๕๐๕ คนลืมนายปรีดิ

และกรณีสวรรคตไปแล้วเป็นส่วนมาก แม้ข้าพเจ้าจะเข้าเฝ้าเจ้านายอยู่หลายวัง แต่ท่านนั้น ๆ ก็มีทัศนคติต่าง ๆ กันเกี่ยวกับนายปรีดี บางองค์ก็เชื่อว่านายปรีดีบริสุทธิ์ บางองค์ก็เชื่อว่าท่านมัวหมอง แต่ก็ไม่มีองค์ใดประณามว่านายปรีดีปลงพระชนม์หรือวางแผนปลงพระชนม์ในหลวงเลย อย่างน้อยก็ไม่เคยมีองค์ได้รับสั่งกับข้าพเจ้าเช่นนั้น ยิ่งทางวังวรดิศด้วยแล้ว บางองค์ถึงกับยกย่องนายปรีดีว่าช่วยเหลือเกื้อกูลในการสร้างหอสมุดดำรงราชานุภาพ และเมื่อสมเด็จพระยาตำราญเสด็จเข้ามาจากปิ่น นายปรีดีก็มาเฝ้าถึงตำหนัก เป็นเหตุให้ทรงฝากฝังบ้านเมืองไว้ โดยตรัสเรียกนายปรีดีว่าเจ้าคุณ และโปรดให้ขึ้นไปเฝ้าในห้อง ซึ่งเคยทรงรับเสนาบดีและอภิรัฐมนตรีในสมัยก่อน ทั้งนี้ ท่านผู้เล่ารับสั่งว่าจอมพลไม่เคยมาเฝ้าเลย แม้เคยพูดด้วยซ้ำไปว่าถ้า “กรมดำรง” กลับเข้ามา จะให้ทหารยิงทิ้งเสียที่ชายแดน แม้เมื่อสิ้นพระชนม์แล้ว ก็จะไม่มางานพระศพ หากหลวงธำรงฯ ไปเตือนว่าจะนำเกลียด ถ้าไม่ไปเคารพพระศพ จึงไปอย่างเสียไม่ได้

คิดวนกลับไปก็แปลก ที่ทหารคิดกับเจ้านายสมัยพ.ศ.๒๔๘๖ และก่อนนั้นฉันใด ทหารและเจ้าบางองค์ในสมัย ๒๕๒๖ และก่อนนั้น ก็คิดคล้าย ๆ กันฉันนั้น เป็นอันว่า ๔๐ ปีที่ล่วงมานี้ ชนชั้นปกครองที่ไร้คุณธรรมเหล่านี้ ดูจะมีความย่าเ้าอยู่กับที่ทางสติปัญญาอยู่นั่นเอง

ข้าพเจ้ากลับจากอังกฤษปลายพ.ศ.๒๕๐๔ ถึงเมืองไทยต้นพ.ศ.๒๕๐๕ ออกสังคมศาสตร์ปริทัศน์ กลางพ.ศ.๒๕๐๖ โดยที่นิตยสารฉบับนี้ไม่มีจุดยืนทางการเมืองแต่อย่างหนึ่งอย่างใด อย่างดีก็อ้างได้ว่าเพื่อช่วยทางด้านวิชาการ โดยต้องการแสวงหาสัจจะและความเป็นไทยแต่ออกมาได้เพียงปีเดียว ก็ดูเป็นที่ยอมรับกันในวงการนักอ่านอย่างเกินคาด

เพราะในสมัยสฤงษดิ์ ธนะรัชต์ได้ทำลายความเป็นไทและเสรีภาพแห่งการ
แสดงออกจนแทบหมดสิ้น นักคิดนักเขียนล้วนถูกจับไปอยู่ในลาดยาว
หรือหนีเข้าป่าไป หากไม่ก็ต้องลี้ภัยไปอยู่ต่างประเทศกันแทบทั้งนั้น
เผอิญข้าพเจ้าไม่ได้ลี้มรสเผด็จการมาโดยตรง ทั้งเป็นคนหน้าใหม่ที่มาทำ
หนังสือในปลายสมัยสฤงษดิ์ ประกอบกับความเป็นนักเรียนอังกฤษ ที่ใช้
ฉายาของสมาคมวิชาการ ที่มีรองนายกรัฐมนตรีของสฤงษดิ์นั่นเองที่เป็น
นายกของสมาคมดังกล่าว ข้าพเจ้าจึงอยู่ในฐานะที่ทำหนังสือได้อย่างเต็มที่
ที่พอสมควร จนเป็นที่กล่าวขานกันทั่วไป แม้จำนวนจำหน่ายจะไม่มากนัก
และออกเพียงปีละ ๔ ฉบับเท่านั้นเอง

พอ*สังคมศาสตร์ปริทัศน์* ขึ้นปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ ในพ.ศ.๒๕๐๗
ข้าพเจ้าก็ได้รับหนังสือชื่อ *The Devil's Discus (An Enquiry to the Death
of Ananda, King of Siam)* by Rayne Kruger ซึ่งสำนักพิมพ์ Cassell
แห่งกรุงลอนดอนส่งมาให้ทางไปรษณีย์อากาศ เพื่อขอให้วิจารณ์ เป็น
เหตุให้ข้าพเจ้าสงสัยว่าฝรั่งจะรู้จัก *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* ได้อย่างไร
ความจริงฝรั่งที่เคยเป็นผู้บังคับบัญชาของข้าพเจ้าที่วิทยุบีบีซี ได้วิจารณ์ให้
มาแล้วเป็นภาษาอังกฤษ ซึ่งควรที่ข้าพเจ้าจะแปลลงพิมพ์ในนิตยสารอัน
ตนเป็นบรรณาธิการ ดังได้เคยทำมาก่อน แต่เมื่อเกิดความสงสัยขึ้น และ
อ่าน ๆ ไป ก็เกิดความหมั่นไส้นายปริดี ประกอบกับความสงสัยกลาง
แคลงใจที่มีอยู่เดิม จึงเขียนวิจารณ์หนังสือเล่มนี้อย่างไม่มีขึ้นติดได้
สรุปบทวิจารณ์นั้นว่า

“ในบรรดาคนหนุ่มในเมืองไทยปัจจุบันนี้ โดยเฉพาะผู้ที่สำเร็จ
จากมหาวิทยาลัย ต่างก็พากันรู้สึกอดอันตันใจ ที่ขาดโอกาส
ทางประชาธิปไตย สำหรับบุคคลเหล่านี้ ชื่อนายปริดียังเป็นประ

ดูจเสียงกังวานอันเรียกร้องเสรีภาพและความยุติธรรมทางสังคม แม้ว่าเขาผู้นั้นจะถูกหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ก็ตาม” ข้าพเจ้าถือตัวว่าเป็นบุคคลในกลุ่มนี้ และก็ยอมรับว่าต้องการ “เสรีภาพและความยุติธรรมทางสังคม” แต่หาต้องการนายปรีดีไม่ ในกรณีนี้ ข้าพเจ้าได้กล่าวว่า ข้าพเจ้าพูดแทนคนรุ่นข้าพเจ้าเกือบทั้งหมด แม้เพียงนี้ ผู้เขียนก็จับจิตใจไทยเราผิดไปเสียแล้ว นับประสาอะไรจะไปพยายามพิสูจน์กรณีสวรรคตอันลึกลับซับซ้อน เว้นไว้แต่จะมีใครสนับสนุนออกทุนรอนให้แต่งเรื่องอิงพงศาวดารไปในรูปนั้น

บทวิจารณ์ชิ้นนี้ข้าพเจ้าทำให้สังคมศาสตร์ปริทัศน์ โด่งดังขึ้นไปกว่าเดิม ดูจะเป็นพลุดอก ใคร ๆ ต้องอ่านนิตยสารฉบับนี้กันทั้งนั้น พวกธรรมศาสตร์และบริษัทบริวารของนายปรีดีบริภาษข้าพเจ้ากันอย่างหนัก หาว่าข้าพเจ้าเป็นผลิตผลของจุฬาย เป็นพวกเจ้า เป็นพวกคักดินา ปฏิกริยา ฯลฯ ซึ่งไม่รู้ข้อเท็จจริงเพียงพอ แล้วหาญเขียนไปอย่างอคติ แม้ลูกศิษย์ลูกหาข้าพเจ้าหลายคนก็หาว่าข้าพเจ้ามีเบื้องหน้าเบื้องหลังในการเขียนวิจารณ์งานชิ้นนี้ ข้อกล่าวหาชิ้นหลังนี้ ข้าพเจ้าขอปฏิเสธโดยสิ้นเชิง แต่ข้อกล่าวหาตอนแรก ๆ นั้น มองกลับไปในช่วง ๒ ทศวรรษนี้ ข้าพเจ้าต้องขออภัยสารภาพว่า จริงดังเขาว่าแทบทุกกระทงความ ผิดแต่เพียงว่าข้าพเจ้าไม่ใช่ผลิตผลของจุฬาย โดยที่ถึงเวลานั้นแล้ว ก็ยังหาได้สอนที่มหาวิทยาลัยแห่งนั้นไม่ หากเคยสอนที่ธรรมศาสตร์มาแล้วต่างหาก

ในทางตรงกันข้าม เจ้านายหลายองค์พอพระทัยบทวิจารณ์ชิ้นนี้ กันนัก ประธานองคมนตรีถึงกับรับสั่งว่าพระเจ้าอยู่หัวควรทรงรู้จักข้าพเจ้า โปรดให้ไปหา ม.ล.เดช สนิทวงศ์ เพื่อนำเฝ้า แต่ข้าพเจ้าก็หาได้กระเสือก

กระสนอยากเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทไม่ แม้ต่อมาจะได้รับพระมหากรุณาธิคุณให้เข้าเฝ้าเพราะคำวิจารณ์ชิ้นนี้เป็นเหตุ ยังท่านชายปิยรังสิตและท่านหญิงวิภาวดีก็เชิญให้ไปเฝ้าที่วังวิทยุ ม.ร.ว.พันธุ์ทิพย์ บริพัตร ขอให้ไปพบ ฯลฯ

พร้อม ๆ กันนี้ บทวิจารณ์ชิ้นนี้ก็สร้างความโศกเศร้าให้นายดิเรก ชัยนามเป็นอย่างมาก โดยที่ข้าพเจ้าเคารพนับถือท่าน เมื่อได้อ่านจดหมายที่ท่านเขียนมาต่อว่าอย่างสุภาพ ทำให้ข้าพเจ้าเสียใจมาก ท่านว่า

ในฐานะฉันเป็นผู้ใหญ่และรู้จักใคร่เธอมาช้านาน เพราะบิดาของเธอกับฉันรักกันมาก จึงขอถือโอกาสนี้แนะนำเล็กน้อย... การวิจารณ์ใคร ๆ ในฐานะฉันเป็น Rotarian และพุทธศาสนิกชน เธอต้องนึกเสมอว่า Is it the truth? Is it fair to all concerned? เธอก็เป็นนักกฎหมาย การวิจารณ์ใคร ๆ ต้องมีหลักฐานที่มั่นคง มิฉะนั้นก็ต้อง give benefit of the doubt ให้จำเลย และการวิจารณ์ก็ไม่ควรวิจารณ์ว่าทั้งหมดทั้งคณะ ใครผิดก็ว่ากันเป็นคน ๆ ไป จึงจะยุติธรรม พูดทำไมมี สมาชิกคณะราษฎร ดิก็มี เลวก็มี หรือในครอบครัวใด ก็ย่อมมีทั้งคนดีและไม่ดี พี่น้องคลานตามกันมา ยังมีที่ดิก็มี ที่ตรงข้ามก็มี

ข้าพเจ้ามาทราบเมื่อภายหลัง จากนายป๋วย อึ้งภากรณ์ว่านายปรีดีเองก็แค้นเคืองข้าพเจ้ามากที่วิจารณ์งานชิ้นนั้นอย่างมีอคติ ชนิดที่ปราศจากวิจารณ์ญาณ โดยที่ข้าพเจ้าได้ตั้งร้อยผิดตามคำวิจารณ์อีกนาน ต่อภายหลังคลายทิวาสแล้ว จึงเห็นพ้องต้องตามคำของนายดิเรกทุกประการว่า (๑) ข้าพเจ้าไม่ได้มุ่งสั่งจะ หากเพ่งไปที่อารมณ์ของตนเองเป็นใหญ่

(๒) ข้าพเจ้าไม่ได้ให้ความยุติธรรมแก่ทุกฝ่าย หากเขียนอย่างเข้าข้างฝ่ายตน โดยยกตนข่มท่านด้วยซ้ำไป และ (๓) ข้าพเจ้าไม่ได้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยเอาเลย มีหน้าซำยังจ้วงจาบหยาบซ้ำถึงนายปรีดิพนมยงค์เอาอีก เมื่อเขียนถึงนายดิเรกฯ ที่ข้าพเจ้ารู้จัก ตอนท่านผู้นั้นถึงแก่อนิจกรรมใน พ.ศ.๒๕๑๐ ว่า แม้ข้าพเจ้าเคารพนับถือท่านเพียงใดก็ตาม แต่ข้าพเจ้าหามั่นถือหัวหน้าทางฝ่ายพลเรือนในคณะราษฎรนั้นไม่ ในเรื่องนี้ เวลาคุยกันข้าพเจ้าไม่กล้าที่จะชักใช้ถึงท่านผู้นั้นเอาเลยทีเดียว และเหตุการณ์บางอย่างที่เกี่ยวกับท่านผู้นั้น ข้าพเจ้าก็ไม่กล้าเอ่ยถึง ทั้งนี้แสดงให้เห็นถึงอคติและจิตใต้สำนึกในทางลบที่ข้าพเจ้ามีเกี่ยวกับนายปรีดิ พร้อมกันนี้ ก็แสดงให้เห็นว่า นายดิเรกเป็นสุภาพบุรุษที่แท้ ที่ไม่เคยยัดเยียดบอกข้าพเจ้าแต่ประการใด ว่านายปรีดิเป็นผู้บริสุทธิ์อย่างไรในกรณีสวรรคต ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะท่านรู้อยู่เต็มอกว่าข้าพเจ้าฝักใฝ่อยู่ทางเจ้านายที่มีทัศนคติไปในทางลบเกี่ยวกับท่านรัฐบุรุษอาวุโส โดยที่นายดิเรกเองก็เคารพนับถือเจ้านายนั้น ๆ อยู่ด้วยมิใช่น้อย

ข้าพเจ้าควรจะโทษตัวเองที่ไม่กล้าถามความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับนายปรีดิจากนายดิเรก จนเมื่อท่านเจ็บหนัก จะตายจากไปอยู่แล้ว ท่านถึงกับบอกว่า ถ้าอยากรู้เรื่องลึลับอะไรในทางการเมืองที่คนเขาไม่กล้าพูดกัน ถ้าท่านหายขอให้ถามท่านได้ ท่านจะบอกให้โดยไม่ปิดบัง ทั้งนี้เพื่อประโยชน์สำหรับข้าพเจ้าต่อไปในกาลข้างหน้า ความข้อนี้นั้นท่านพูดต่อหน้านายทวี บุญยเกตุในโรงพยาบาลศิริราชด้วยซ้ำไป โดยที่ท่านผู้นั้นก็ให้คำรับรองว่าอยากรู้อะไรก็ให้ไปถามท่านได้เช่นกัน แม้ข้าพเจ้าจะไม่คุ้นกับนายทวี แต่เท่าที่เคยได้สดับตรับฟังจากท่าน ดูท่านพูดความจริงให้ฟังทุกครั้ง จึงรู้สึกเสียดายมากที่ไม่ได้ชักใช้ไล่เลียงเกี่ยวกับนายปรีดิ จากมือซ้ายมือขวาของท่านรัฐบุรุษอาวุโสเอาไว้เลย

แปลกก็เมื่อข้าพเจ้าแรกพบนายเดือน บุนนาค บนเรือที่ธนาคารแห่งประเทศไทยจัดรับฝรั่งจากมูลนิธิรอกกีเฟลเลอร์ คืนหนึ่งนั้น ท่านเข้ามาทักทายข้าพเจ้าด้วยดี โดยกรุณาบอกว่าท่านรู้จักข้าพเจ้า เพราะงานวิจารณ์ชิ้นดังกล่าว หากท่านไม่ได้ต่อว่าอะไรเลย เป็นแต่ท่านเล่าให้ฟังถึงสรรพคุณของนายปรีดี และความเมตตาปราณีที่ท่านได้รับจากท่านผู้นั้น ตลอดจนอาการที่จอมพลป.อิฉาท่านผู้นั้นให้ฟังด้วยประการต่าง ๆ โดยเสริมด้วยว่าจอมพลป.กรุณาท่านมาอย่างไร หากท่านไม่ได้พยายามพิสูจน์อะไรในเรื่องกรณีสวรรคตเอาเลย เป็นแต่ท่านบอกว่า ท่านต้องลงสมัครผู้แทนกรุงเทพฯแข่งกับพรรคประชาธิปัตย์ พอรู้ว่าในหลวงสวรรคต ท่านก็ออกปากอุทานว่า พรรคประชาธิปัตย์ต้องเอาเรื่องนี้โจมตีรัฐบาล เป็นอันท่านแพ้เขาแน่ แล้วก็แพ้จริง ๆ ในเรื่องพรรคประชาธิปัตย์นั้น ท่านก็ว่าเกิดจากเรื่องเล็กนิดเดียว ที่นายควงไกรภพนายปรีดีที่ไม่สนับสนุนให้เป็นนายกรัฐมนตรีภายหลังสงคราม พอได้เป็นเองจึงไปเอาพระยาศรีวิศาล-วาจามาอยู่ในคณะรัฐบาล เป็นเหตุให้นายปรีดีน้อยใจมาก ว่าจำไม่ได้หรือที่บุคคลผู้นี้เคยคิดทำลายคณะราษฎรมาแต่สมัยรัฐบาลมโนปกรณนิติธาดาแล้วเหตุไฉนจึงไปคบกับเขา เพื่อมาทำลายกันเองอีกเล่า จากจุดนี้เองที่นายควงทั้งคณะราษฎรไปหาฝ่ายศักดินาอันเป็นจุดยืนเดิมของตน โดยที่นายเดือนก็มาจากฝ่ายศักดินาเช่นกัน หากยึดมั่นอยู่กับฝ่ายราษฎรโดยตลอด ความข้อหลังนี้ท่านไม่ได้พูด เป็นแต่ข้าพเจ้าสรุปเอาเอง

ความจริง ข้าพเจ้าอ่านงานที่นายเดือนเขียนเกี่ยวกับนายปรีดีมาแต่พ.ศ.๒๕๐๑ แล้ว โดยเลื่อมใสผู้เขียนว่ากล้ายกย่องท่านผู้นั้น ซึ่งกำลังเป็นที่รังเกียจในหมู่ชนชั้นปกครอง ทั้งยังกล้านำสมุดปกขาวกับสมุดปกเหลืองมาลงเทียบกันให้วิญญูชนตัดสิน หลังจากเหตุการณ์ล่วงเลยไปหนึ่งสัปดาห์แห่งศตวรรษแล้วด้วย ข้าพเจ้าพูดถึงเรื่องนี้ขึ้น ท่านบอกว่า

“หลวงวิจิตรมาบอกผมว่า “คุณเดือน จอมพลสฤษดิ์เตรียมจะตั้งคุณเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญอยู่แล้ว พอท่านอ่านเรื่องนี้ของคุณ ท่านโกรธใหญ่ คุณเลยไม่ได้เป็นสมาชิกสภาร่าง” ซึ่งผมก็เห็นว่าดีแล้ว ที่ไม่ต้องไปร่วมกับสภาดังกล่าว” ท่านเล่าต่อไปด้วยว่า “ไม่ใช่แต่ท่านปรีดี ที่ถูกหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ แม้ผมเองก็ถูกกล่าวหาเช่นกัน โดยเขาไม่รู้กันว่าขุนนางพวกผมนั้น แต่งงานกับพวกจีนสายเจ้าสัวทางสามเพ็ง มีที่ทางมากมาย จะเป็นคอมมิวนิสต์ได้อย่างไร ท่านผู้หญิงพูนศุขนั้นก็มีที่ทางทรัพย์สินด้วยเช่นกัน แต่ก็ถูกหาจนจนได้”

เมื่อสมัยที่ข้าพเจ้าตกอยู่ใต้อิทธิพลของหนังสือพิมพ์สยามรัฐนั้น อย่างหนึ่งซึ่งสยามรัฐ ลงเน้นอยู่เสมอจนข้าพเจ้าเชื่อ ก็คือเรื่องนายปรีดี พนมยงค์ โกรธซึ่งกับพระองค์เจ้าจุรยุธศักดิ์ ราชทูตที่ฝรั่งเศส เลยเป็นเหตุให้คิดปฏิวัติล้มพระราชมารดา โดยมีการไปสาบานกันที่หน้าคุกบาสดิล ณ กรุงปารีส บทสรุปก็คือ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ เกิดจากปัญหาส่วนตัวแล้วคนอื่น ๆ พลอยต้องรับทุกข์ไปด้วย ความขื่อนี้ต่อมาข้าพเจ้าได้อ่านหนังสือของนายเดือน บุนนาคที่เขียนเกี่ยวกับนายปรีดี ได้ข้อเท็จจริงอย่างด่าเป็นข่าวกับที่สยามรัฐ เสนอ โดยที่ภายหลัง ข้าพเจ้าได้พบนายปรีดีที่ปารีสเองเลยทีเดียว คุยกันเรื่องพระองค์จุรยุธฯ ก็ดูนายปรีดียกย่องพระองค์ท่านมาก การขัดกันนั้นเป็นเรื่องหลักการ แต่ในทางส่วนตัว นายปรีดียกย่องว่าที่ทรงดูแลเข้มงวดกวดขันนักเรียนนั้นเป็นการดี เป็นเหตุให้นายปรีดีมีความรู้ดีทั้งทางด้านภาษาอังกฤษและฝรั่งเศส นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า อย่าเชื่อสื่อมวลชนใด ๆ โดยไม่พิจารณาเป็นอันขาด

โดยที่บทวิจารณ์เรื่อง The Devil's Discus ของข้าพเจ้าในกลางพ.ศ.๒๕๐๗ เป็นเหตุให้ข้าพเจ้าได้หยั่งหัวว่าเป็นพวกเจ้า พวกคักดินา

ครั้นมาถึงปลายพ.ศ.๒๕๐๘ บทความเรื่อง “ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ข้าพเจ้ารู้จัก” กลับเป็นที่ฮือฮาทั้งในวงการเจ้าและในวงการคณะราษฎรที่เหลือนตัวอยู่ในเวลานั้น อย่างน้อย นายติเรก ชัยนาม ยกย่องว่าข้อเขียนชิ้นนี้เป็น “The talk of the town” ท่านโทมนัสในบทวิจารณ์ชิ้นแรกฉันทิดูท่านพอใจมากกับบทความชิ้นหลังฉันทิดู ท่านว่าเป็นครั้งแรกที่มีใครกล้าโจมตีบุคคลผู้ซึ่งตั้งตนเป็นสถาบันมากมาย ๆ โดยได้บิดเบือนข้อเท็จจริงเพื่อประโยชน์ของฝ่ายเขาเท่านั้น แม้ ม.ร.ว.พันธุ์ทิพย์ บริพัตร ก็พอใจบทความชิ้นนั้นของข้าพเจ้ามิใช่น้อย แต่เจ้านายหลายองค์และนายปวย อึ้งภากรณ์ห่วงใยข้าพเจ้าว่าเขาจะอาฆาต คิดปองร้าย จนความทราบว่ามีฝ่าละอองธุลีพระบาท ถึงขนาดมีพระราชเสาวนีย์ขึ้นว่า “คุณคึกฤทธิ์กับนายสุลักษณ์มีอะไรขัดใจกันหรือ ได้ข่าวว่ามีการเขียนว่ากัน”

และในปลาย พ.ศ. ๒๕๑๐ *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* ก็มีบทนำชื่อ “อนาคตของไทยอยู่ที่ไหน” เพื่อเป็นที่ระลึกถึงการสูญเสียกรุงศรีอยุธยาครบ ๒๐๐ ปี ทั้งนี้เพื่อนำบทเรียนจากอดีตมาชี้ทางสำหรับปัจจุบันและอนาคต แต่แล้วบทนำชิ้นนี้ กลับเป็นที่รู้จักกันในนามิกนามว่า “กัปตันเรือใบ” เพราะมีข้อความเอ่ยไว้ในทำนองนี้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ คอยหาเหตุอยู่แล้วเลยทำเรื่องทำราวใหญ่โต หว่านข้าพเจ้าหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ จะให้รัฐบาลจับกุมข้าพเจ้าฯลฯ

เรื่องนี้ข้าพเจ้าเคยเขียนมาแล้วมากกว่าครึ่งหนึ่งจึงไม่ต้องการจะฉายซ้ำ แต่ที่นำมาเอ่ยอีก ก็เพียงเพื่อจะยืนยันว่าข้าพเจ้าและ *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* ไม่มีจุดยืนทางการเมือง คงเป็นดังเช่นนักเสรีนิยมโดยทั่ว ๆ ไปนั่นเอง แต่ผลที่เกี่ยวกับพระราชสำนักนั้น บทนำชิ้นนี้เป็นเหตุให้ข้าพเจ้าเป็นบุคคลต้องห้าม (ดังท่านสิทธิพร ทรงใช้ภาษาฝรั่งว่า *persona non grata*) แต่นั่นมา ผิดกับเมื่อคราวเขียนบทวิจารณ์ สามปีก่อนหน้านี้

อย่างต่ำเป็นขาว แต่สำหรับข้าพเจ้าการพูดการเขียนทุกสิ่ง ไม่ต้องการเอาใจใคร หากเพียงเพื่อสนองต้นหาหรือวิชาของตัวเอง โดยที่ตอนแสดงออกไป ก็ดีกว่าได้ไตร่ตรองแล้วโดยสติปัญญา

แม้มาถึงช่วงนี้ ข้าพเจ้ามีอายุถึง ๓๕ ปีกว่าแล้ว ทักษะคติเกี่ยวกับนายปรีดีในเรื่องกรณีสวรรคตก็ได้เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้เพราะจิตได้สำนึกยังโยงไปถึงระบบประชาธิปไตยที่ทรงคุณธรรมอันข้าพเจ้าใฝ่ฝันถึง โดยเปรียบเทียบกับประชาธิปไตยเผด็จการอันฉ้อฉล ที่ข้าพเจ้าเผชิญมาตลอดเวลา เลยหาเรื่องเอากับนายปรีดีอย่างลึก ๆ เพราะถ้าขาดท่านผู้นี้เสียแล้ว ประชาธิปไตยจอมปลอมเช่นนี้จะบังเกิดมีขึ้นไม่ได้

จะอย่างไรก็ตาม น้ำใจที่รักความเป็นธรรมของข้าพเจ้ายังมีอยู่ดังได้สนับสนุนให้วรพุทธิ ชัยนาม เขียนเรื่อง “เค้าโครงการเศรษฐกิจ ของนายปรีดี พนมยงค์” ลงพิมพ์ใน *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* ฉบับเดือนมิถุนายน ๒๕๑๓ ซึ่งถึงแม้ข้าพเจ้าจะไม่ได้เป็นบรรณาธิการแล้ว แต่ก็ยังอยู่ในคณะที่ปรึกษาของบรรณาธิการ บทความนี้เป็นข้อเขียนชิ้นสำคัญของวรพุทธิ และเป็นเกียรติแก่นายปรีดีมิใช่น้อย โดยที่เวลานั้น ข้าพเจ้าย้ายวิกรมออกมา *วิทยาสารปริทัศน์* อยู่ทางค่ายสำนักพิมพ์เอกชน เมื่อรู้ว่านายปรีดีออกมาจากประเทศจีน ข้าพเจ้าก็ลงรูปที่ท่านกับท่านผู้หญิงถ่ายร่วมกับลอร์ด หลุยเมิร์ทแบ็ตแดน ที่อังกฤษ และมีบทความเล่าเรื่องอันเนื่องจากการไปอังกฤษของท่านลงด้วย ดังนี้

เมื่อสามอาทิตย์ที่แล้ว นายปรีดี พนมยงค์ ไปพูดที่สามัคคีสมาคม นัยว่านักเรียนไทยในอังกฤษคนหนึ่งบังเอิญไปพบในฝรั่งเศสกับทราบ่านายปรีดีจะไปเที่ยวอังกฤษ เลยถือโอกาสเชิญไปพูดในนามของสามัคคีสมาคม ทั้ง ๆ ที่เจ้าตัวมิใช่กรรม

การของสมาคมนั้น ตัวนายกฯเลยเดือดร้อนรีบเรียกประชุม กรรมการ เพราะเกรงจะกระทบกระเทือนถึงองค์อุปถัมภ์ ที่ประชุมลงมติไม่ให้จัดในนามสมาคม ทางกลุ่มศึกษาภาวะประเทศไทยเลยรับจัด ทูตไทยซึ่งกำหนดจะไปพักผ่อนชายทะเล และทำทำไม่สนใจในตอนแรก ร้อนอาสน์ทนไม่ไหว ต้องไปฟังด้วยตัวเองเสียดายที่มีได้ไปฟัง เพื่อนคนหนึ่งโทรศัพท์ตามตัวผม แต่ไม่พบเพราะผมมัวไปดูหนัง ทราบภายหลังว่า ตลอดเวลาที่พูดนั้น มักจะอ้างพุทธศาสนาเสมอ ผมไม่แน่ใจว่าเมื่อก่อนนี้นายปรีดิสนใจพุทธศาสนาเพียงใด เมื่อมีผู้ถามว่าใครเป็นผู้มีส่วนในคดีสวรรคต นายปรีดิตอบว่าไม่มีหลักฐานพอที่จะตอบได้แต่ที่รู้แน่ ๆ ก็คือ ตนมิได้เกี่ยวข้องกับคดีนี้ ทั้งมีหลักฐานที่จะพิสูจน์ว่าตนบริสุทธิ์ ตอนที่ลี้ภัยออกนอกประเทศก็ไปด้วยแรงกดดันทางการเมือง เพราะคณะรัฐประหารขนทหารไปยิงบ้านพักยับเยินประการหนึ่ง กับเมื่อลี้ภัยไปประเทศจีน สถานทูตอังกฤษซึ่งปรึกษากับสถานทูตอเมริกันให้ความช่วยเหลือ หากตนมีส่วนเกี่ยวข้องกับกรณีสวรรคตจริง สถานทูตเหล่านี้คงไม่ให้ความช่วยเหลือ ประเทศจีนในเวลานั้นก็ยังปกครองโดยเจียงไคเช็ค แก่แล้วว่าเคยพบเมาเซตุงเป็นครั้งคราว เมื่อเดินทางไปทางฝรั่งเศสขอหนังสือเดินทางจากสถานทูตไทยที่นั่นเพราะคดีพ้นอายุแล้วแรกทีเดียวสถานทูตไม่ยอม ท้ายที่สุดร้อนถึงนายถนัด คอมันตร์ ต้องบินเอาหนังสือเดินทางไปให้ ขณะนี้กำลังดำเนินคดีกับ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ และนายสำเนียง ชันธะขวนะ ที่กล่าวหาว่าตนเป็นผู้ปลงพระชนม์ กับเป็นคนทรยศต่อชาติ ผมมีโอกาสอ่านสำนวนฟ้องของนายวิชา กันตามระซึ่งเป็นทนายของปรีดิ นายวิชาคนนี้

เดิมเป็นข้าราชการกรมชลประทาน เมื่อปรีดีอายุครบ ๘๐ ปีจัดงานเลี้ยงฉลอง สฤชดีรู้เข้า เลยเอาออกจากราชการ ในสำนวนฟ้องปรีดีกล่าวหาว่าคึกฤทธิ์เป็นคนปล่อยข่าวกับจ้างคนไปตะโกนในโรงหนังว่าปรีดีฆ่า ร.๘ ทั้งสมคบกับพระพินิจชนคดีสร้างพยานเท็จ ส่วนข่าวที่สำนัก สยามรัฐ โดยเฉพาะคึกฤทธิ์กับนายสำเนียง (ใช้นามปากกาว่า ส.ธ.น.) กล่าวหาว่า ดร.ป๋วย มีความสัมพันธ์กับปรีดีมากเกินไปนั้นผมรับทราบด้วยความสังเวชยิ่งกรรมหมิ่นนราฯ มาลาออกจากธรรมศาสตร์ในตอนี้ เห็นที่ท่านคงจะเป็นอธิการบดีได้ยาก อนิจจาธรรมศาสตร์! เพื่อนคนหนึ่งเล่าให้ฟังว่า ปรีดี-พูนสุขเป็นตายายแก่ ๆ ที่น่ารักคู่หนึ่งเวลาที่สามีจำเหตุการณ์หรือวันเดือนปีไม่ได้ ภรรยา ก็คอยเสริมการพูดการจาก็ฉลาดกว่าทูตไทยที่นี้มาก

(วิทยาสารปริทัศน์ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๑๓)

ได้ทราบว่ารูปร่างและเรื่องดังกล่าวทำความพอใจให้นายปรีดีอยู่ดีร้ายท่านคงจะติดตามงานเขียน งานพิมพ์ ของข้าพเจ้าแต่ก่อนออกจากปารีสแล้วด้วยซ้ำ

อนึ่ง ในช่วงนี้ วิทยาสารปริทัศน์ได้ลงคอลัมน์ “ชกไม่มีมุข” เป็นประจำอยู่ด้วย โดยที่วันหนึ่งผู้เขียนส่งข้อความมาให้ว่านายป๋วยต้องการจะเอนายปรีดีกลับเข้ามาเป็นประธานาธิบดี ข้าพเจ้าถามผู้เขียนว่าเอาข้อเท็จจริงเช่นนี้มาจากไหน ครั้นได้รับทราบว่าเขามาจากผู้อำนวย การสยามรัฐ ต้นสังกัดของผู้เขียนคนนั้น ซึ่งอ้างว่าพระเจ้าอยู่หัวตรัสบอกโดยมีฝรั่งมากราบบังคมทูล ข้าพเจ้าจึงใช้เหตุผลทางตรรกวิทยาชักใช้ไล่เลียงว่าความข้อนี้มีทางเป็นไปได้หรือ จนผู้เขียนคนนั้นยอมรับว่าดีร้าย

ผู้อำนวยการของเขาจะ “กุ” เรื่องขึ้นเอง โดยอ้างพระปรมาภิไธยก็ได้ เขาจึงยอมให้ข้าพเจ้าถอนเรื่องดังกล่าวเสีย โดยที่ตัวเขาเอง ไม่นานหลังจากนั้นก็ได้รับซองขาวถูกไล่ออกจากต้นสังกัดไป

มาถึงตอนนี้แล้ว ข้าพเจ้ากับนายปรีดีควรจะเดินทางเข้าหากันได้ แต่ก็หาเป็นเช่นนั้นไม่ ดังเมื่อท่านอายุครบ ๗๒ ปีบริบูรณ์ ได้มีการตีพิมพ์หนังสือชิ้นเล่มหนึ่ง แจกจ่ายให้บุคคลต่าง ๆ จนหนังสือมาถึงมือข้าพเจ้าด้วย โดยที่วิทยาสารปรีทัศน์ ปลายทางไปแล้ว ข้าพเจ้าจึงเขียนไปลงนิตยสารชาวบ้าน รายเดือนของคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ดังนี้

หนังสือเล่มนี้ตีพิมพ์ขึ้นเมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๑๕ ในโอกาสที่นายปรีดี พนมยงค์ มีอายุครบ ๖ รอบนักษัตร ความจริงนายชาญวิทย์ เกษตรศิริ ได้วิจารณ์ไว้แล้วในสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับมิถุนายน ซึ่งจัดพิมพ์เป็นที่ระลึกถึง ๔๐ ปีแห่งกาลอันนายปรีดีเรียกว่า “อภิวัฒน์” แต่ข้าพเจ้าก็ใคร่แสดงความนึกคิดเกี่ยวกับหนังสือนี้บ้าง ซึ่งคงจะต่างทัศนะออกไป และข้าพเจ้าจะไม่แสดงความเห็นเกี่ยวกับบทความอื่น ๆ ที่มีได้เขียนโดยนายปรีดีเอง ข้าพเจ้าเขียนบทความนี้ ณ วันที่ ๙ มิถุนายน อันเป็นปีที่ ๒๖ แห่งวันสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๘ จึงขออนุญาตถวายแรงงานในการนี้เป็นราชพลี

เจตนารมณ์ของการพิมพ์หนังสือเล่มนี้ นายชาญวิทย์เข้าใจว่าเพื่อจะลบล้างความคิดที่ว่านายปรีดีไม่ชอบเจ้า นอกไปจากนี้แล้ว ก็ต้องการจะยืนยันงานชิ้นโบว์แดงอันสำคัญ ที่นายปรีดีทำได้สำเร็จอย่างงดงาม “ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒” แม้

นายปรีดีจะตัดทอน ไม่แปลบันทึกสังเขปเกี่ยวกับผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ “เพราะจะเป็นการสวดิตตนเองมากเกินไป” แต่ใคร ๆ ก็ย่อมต้องยอมรับความจริงว่าในระยะนี้ นายปรีดีเป็นผู้ที่มีคุณแก่ประเทศชาติที่สามารถ “กู้ชาติ” ได้สำเร็จ บุญคุณข้อนี้ของนายปรีดีเป็นสิ่งที่เราไม่น่าจะลืม และเราควรตอบแทนบุญคุณอันนั้นด้วย เราต้องอย่าทำตนเป็นชาติที่เนรคุณคน ข้าพเจ้ามีความรู้สึกเช่นนี้อย่างจริงจังต่อนายปรีดี ดังที่ข้าพเจ้ามีต่อ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช และคนอื่น ๆ ในขบวนการเสรีไทย ดังที่ข้าพเจ้ามีต่อชาวบ้านบางระจัน และนักกู้ชาติคนอื่น ๆ มาแล้ว ด้วยเหตุฉะนี้ เมื่อตอนที่ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ถูกสันติบาลเชิญตัวไปพบ ข้าพเจ้าจึงรู้สึกว่ามีผู้สั่งให้สันติบาลทำการเช่นนั้นเป็นคนที่ไรรมาหาอย่างที่สุด และยิ่งเมื่อมาอ่านคำปรารภของนายปรีดี ว่ามีกระชับ คัดโทษ คุกคามเกี่ยวกับนายปรีดีเนื่อง ๆ ด้วยแล้ว ก็ยิ่งถึงกับเห็นเป็นการรังแกกันชัด ๆ ทีเดียวนั้น การที่ผู้หลักผู้ใหญ่ในบ้านเมืองปฏิเสธว่าตนมิได้สั่งในเรื่องการขู่เชิญคุกคามนั้น ฟังไม่ขึ้นด้วยประการทั้งปวง ผู้น้อยจะโอหังทำการไปได้อย่างไรถ้าผู้ใหญ่ไม่ให้ท้าย หรือผู้ใหญ่สมัยนี้จะเป็นคนหน้าไหว้หลังหลอกไปเสียแล้วเป็นส่วนมาก และนี่หรือคือวิธีที่เราตอบแทนบุญคุณผู้ที่อุทิศชีวิตและจิตใจเพื่อชาติบ้านเมือง

สำหรับข้าพเจ้าก็ได้แต่หวังว่านายปรีดีคงจะได้กลับมาตายในมาตุภูมิ และคงไม่กลับมา “เล่น” การเมืองในประเทศของตนอีก ถ้านายปรีดีมีความหวังที่จะกลับมาจริง ๆ แล้ว ก็น่าที่จะยอมให้กลับ อย่างน้อยก็ไม่ควรจองเวรกันต่อไป ถึงนายปรีดีจะเคยทำผิดทำพลาดอะไรมา ก็น่าจะต้องตราไว้ว่าเขาเคยมีบุญ

คุณอยู่กับประเทศชาติ โดยเฉพาะในตอนสงครามโลกครั้งที่ ๒ และผู้ที่เป็นใหญ่อยู่ในเวลานี้อาจต้องได้รับการดั่งจอมพลป. ได้รับมาแล้วที่ญี่ปุ่นและนายปรีดีรับอยู่ในเวลานี้ที่ปารีสก็ได้

การที่กีดกันนายปรีดีไว้ รังแต่จะสร้างให้คนรุ่นใหม่นิยมชมชอบบุคคลผู้นั้นโดยใช้ที่ ดังเช่นที่ได้หัวน เด็กรุ่นใหม่คิดว่า เมมาเซตุงคงมีอะไรดีเด่นเป็นพิเศษนั่นเอง เพราะอะอะก็กระซิบสั่ง ห้ามพูดห้ามเขียนเกี่ยวกับบุคคลผู้นั้นเสียตะพึดตะพือไป ยิ่งพวกที่กลัวเกรงปัญญาบารมีนายปรีดีด้วยแล้ว เป็นไปได้หรือว่าจะดูถูกความคิดความอ่านของคนไทยไปถึงเพียงนั้น

ชะรอยการที่ผู้มีอำนาจกีดกันไม่ให้นายปรีดีกลับ ตลอดจนกลเม็ดในการ "กระซิบ" คุกคามต่าง ๆ นั้น จะไม่ใช่เพราะความผิดของนายปรีดี หรือเพราะคนพวกนี้กลัวเกรงสติปัญญาอันแหลมคมของนายปรีดีดอกกระมัง แต่เป็นเพราะเกมการเมืองยังเปิดทางให้นายเอานายปรีดีมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้โดยกันตัวไว้ให้อยู่ห่าง ๆ ดังสมัยที่ขู่ให้เกลียดเจ้ากันก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ นั้นเองด้วย แม้สมเด็จพระยาดำรงฯ ก็เคยทรงถูกหาว่าจะนำทัพกระเหรี่ยงเข้ามาตีเมืองไทย สมัยที่เสด็จประพาสพม่าจากปีนัง ทั้ง ๆ ที่เวลานั้นพระชนม์มีกว่า ๗๐ แล้ว

การที่นักการเมืองเอานายปรีดีเป็นเครื่องมือ นั้น เห็นได้ชัดแม้ก่อนการปฏิวัติตัวเองครั้งนี้ก็มีเรื่องของนายปรีดีลงพิมพ์อยู่เนือง ๆ และแล้วพวกผู้มีอำนาจก็เลยถือโอกาสอ้างด้วยวิธีกระซิบ ว่าที่ต้องปฏิวัติ ก็เพราะสาเหตุหนึ่งคือมีคนคิดจะเอานายปรีดีกลับมาอีก มีการเพาะความนิยมให้นายปรีดีอีกเป็นการกระทบบกระเทือนราชบัลลังก์ ฯลฯ แท้ที่จริงราชบัลลังก์นี้ก็นั่น

คงถาวรยิ่งกว่าที่จะต้องตั้งอยู่บนป่าหรือไหล่ของนายปรีดิหลายเท่านัก ข้าพเจ้าเห็นว่าถึงเวลาแล้ว ที่เราควรจะเลิกรหัสลับนี้เกี่ยวกับนายปรีดิเสียที วิธีทางการเมืองต่อแต่นี้ไป ควรจะดำเนินแต่มีคู่กันอย่างซื่อ ๆ อย่าใช้วิธีซู่ วิธีกระซิบ หรือคุกคามอีกเลย และถ้าผู้บริหารประเทศฉลาด อาจฟังคำปรึกษาบางประการจากนายปรีดิได้ด้วยเข้าไป ในฐานะที่รู้จักทั้งเงินและญวนเหนือ ยังประสบการณ์อื่น ๆ อีก

งานเขียนชิ้นนี้ ข้าพเจ้าใช้ภาษาแรงตามแบบข้าพเจ้า และมีการค่อนข้างกระแหนะกระแหนะท่านรัฐบุรุษอาวุโส ตามวิธีของข้าพเจ้าที่ไม่ชอบยกย่องวีรบุรุษชนิดที่ติโทษอะไรไม่ได้เลย แต่ถ้าอ่านกันอย่างยุติธรรมแล้ว จะเห็นได้ว่าข้าพเจ้ารู้จักนายปรีดีมากขึ้น อย่างน้อยก็สิ้นกังวลไปแล้ว ในข้อที่ว่าท่านไม่เป็นคอมมิวนิสต์ แม้ น.ประภาสกิตติ์ จะเขียนลงสยามรัฐหาทางว่าร้ายท่านมาโดยตลอดก็ตาม นอกไปจากนี้แล้ว บทวิจารณ์ชิ้นนี้ของข้าพเจ้ายังเรียกร้องต้องการให้ท่านได้มีโอกาสกลับบ้านกลับเมือง แต่สำนวนโวหารอันสามหาวก้าวร้าวของข้าพเจ้า นับว่าน่าละอายยิ่ง ทั้งยังโยงไปสู่สมัยราชาธิปไตยกับสถาบันกษัตริย์อย่างใช้อารมณ์ยิ่งกว่าเหตุผล

ผลก็คือ นี่คงเป็นฟางเส้นสุดท้ายที่นายปรีดีจะรับได้จากข้าพเจ้า โดยที่เส้นแรกเริ่มแต่บทวิจารณ์ The Devil's Discus นั้นแล้วในพ.ศ.๒๕๐๗ หรือตีร้ายท่านจะทอนข้าพเจ้าไม่ได้แต่ก่อนอ่านบทวิจารณ์ชิ้นล่าสุดนี้ของข้าพเจ้าก็ได้ ดังจะเห็นได้ว่า วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๑๕ นั้นเอง นายปรีดีได้ให้ตีพิมพ์ข้อเขียนของท่านอีกเรื่องหนึ่ง ให้ชื่อว่า บางเรื่องเกี่ยวกับการก่อตั้งคณะราษฎร และระบอบประชาธิปไตย นับเป็นหนังสือเล่มเล็ก ๆ ไม่ถึง ๕๕ หน้าติ แต่เขียนพาดพิงด่าว่าข้าพเจ้าร่วม ๗ หน้ากระดาษ ซึ่ง

นับว่าเกิน ๑๐% ของหนังสือทั้งเล่ม โดยท่านหาว่าข้าพเจ้าเป็น “ซากเดน คักตินา สวะสังคม หรือเศษโสम्मซึ่งอวดดีและเห็นแก่ตัว” ทั้งหมดนี้ เห็นที่ที่ข้าพเจ้าจะปฏิเสธได้ยาก แต่เมื่อตอนอ่านได้บันดาลโทสะขึ้นอย่างแรง จึงได้ตอบไปในนิตยสาร *อนาคต* ของสมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเพิ่งออกใหม่ โดยมีข้าพเจ้าเป็นบรรณาธิการ ข้าพเจ้าแสดงปฏิกิริยาเป็นบรรทัด ๆ อย่างขาดสัมมาคารวะด้วยประการทั้งปวง

ข้อเขียน ๒ ชิ้นนี้ คือของนายปรีดีและของข้าพเจ้า ควรนับได้ว่าเป็นการปิดฉากระหว่างเราทั้งสอง ซึ่งคงไม่มีทางหันหน้าเข้าหากันได้

เวลานั้น นายป๋วย อึ๊งภากรณ์ สอนอยู่เคมบริดจ์ ข้าพเจ้าออกไปเยี่ยมท่าน ท่านบอกว่าท่านเสียใจในข้อเขียน ๒ ชิ้นนี้ ในกรณีนี้ท่านเห็นว่า “อาจารย์ปรีดีผิดมากกว่าคุณ ที่ไปโจมตีคุณขึ้นก่อน ทั้งนี้เพราะท่านโกรธคุณมาแต่คราวที่คุณเขียนวิจารณ์ *The Devil's Discus* นั้นแล้ว แต่ถ้าคุณไม่ตอบหรือตอบน้อยอย่างอ่อนน้อมถ่อมตน คุณจะได้แถมมาก” นอกจากนี้นายป๋วยยังได้เล่าให้ข้าพเจ้าฟังเกี่ยวกับนายปรีดีอีกมาก ท่านว่า “สำหรับผม อาจารย์ปรีดีเป็นผู้บริสุทธิ์ในกรณีสวรรคต แต่สำหรับคุณ สุลักษณ์คุณจะเชื่ออย่างไรก็ได้ นั่นเป็นสิทธิ์ของคุณ แม้เราจะเห็นต่างกัน เราก็เป็นเพื่อนกันได้ ที่จริงคุณกับผมยังมีความเห็นต่างกันอีกมาก เป็นแต่เรามากไม่ได้จาะในข้อแตกต่างของเราคู่กันเท่านั้น”

คำพูดเช่นนี้ ทำให้ข้าพเจ้าต้องคิดหนัก เพราะคุณป๋วยเป็นสัตบุรุษทั้งพูดจาจาสุตย์มาตลอด ช่วงนั้นท่านถูกจอมพลถนอม กิตติขจร เชื้อออกไป ต่อมาทั้งข้าพเจ้าและท่านก็ถูกเชื้อออกไปอยู่ด้วยกันที่อังกฤษ ในช่วงสมัยธานินทร์ กรัยวิเชียร ท่านเล่าเรื่องนายปรีดีให้ข้าพเจ้าฟังอีกมาก ทั้งนัยลบนัยบวก แต่ไม่เคยชักชวนให้ข้าพเจ้าเปลี่ยนทัศนคติของ

ตนเองเกี่ยวกับกรณีสวรรคต ทั้งท่านยังเคยชวนข้าพเจ้าไปหานายปรีดีที่ปารีสด้วย แต่ข้าพเจ้าเป็นคนเจ้าทฐิ หายอมไปไม่ และลึก ๆ ลงไปก็กลัวนายปรีดีไล่ออกจากบ้านด้วย แม้จะมีคนเคยบอกมาก่อนหน้านี้แล้ว ว่าถ้าไปหาท่าน ท่านจะดีด้วยอย่างแน่นอน

จากจุดเริ่มต้นทำนองนี้ เป็นเหตุให้ข้าพเจ้าย้อนถามตัวเองว่าเรารู้จักคนที่สนิทกับนายปรีดีเป็นหลายคน ทำไมเราจึงไม่สืบถามทัศนคติของบุคคลนั้น ๆ เกี่ยวกับนายปรีดี อย่างกรณีสวรรคต เราก็ควรถามคนที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดโดยตรงจึงจะควร มาด่วนเชื้อหนังสือเช่นของรัตน์ ดวงแก้ว (วิมลพรรณ ปิตะวัชชัย) และ สรรใจ แสงวิเชียร หาควรไม่ เพราะนี่แก่เด็กรุ่นใหม่กว่าเราซึ่งมีอคติไม่แพ้เรา โดยที่สุพจน์ ดำนตระกุล ก็นำข้อเท็จที่ต่างออกไปมาตีแผ่สู้กันแล้วด้วย

ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงเริ่มทำการบ้าน นำเอกสารต่าง ๆ เกี่ยวกับสารคดีสวรรคตมาอ่านใหม่ รวมทั้งเอกสารที่ข้าพเจ้าไม่เคยให้ความสนใจมาก่อน เช่นถ้อยคำของพระยาศรยุทธเสนี ตลอดจนมีหลักฐานใหม่เกิดขึ้นที่นายดี ศรีสุวรรณไปบวชแล้วกลับบาป สารภาพผิดออกมารวมอยู่ด้วย ใช่แต่เท่านั้น ข้าพเจ้ายังซัก ม.ล.ปยุตต์ ชัยนาม และนางเอตวัน สแตนตัน ภรรยาเอกอัครราชทูตอเมริกันที่แรกเข้ามาถึงพระราชอาณาจักรในช่วงกรณีสวรรคตนั้นด้วย โดยที่นางสแตนตันได้แนะนำแพทย์อเมริกันที่ชันสูตรพระบรมศพให้ข้าพเจ้ารู้จักอีกด้วย แก่เองยืนยันกับข้าพเจ้าว่าจำเลยทั้ง ๓ นั้นบริสุทธิ์ การตายของเขาเป็นการเสียสละชีวิตเพื่อความอยู่รอดของราชบัลลังก์ อันนับเป็นชาติพลีอย่างสูง แก่กว่าประชาชนในอนาคตจะซาบซึ่งในบุญคุณของเขา นางสแตนตันกับท่านผู้หญิงพูนศุขมิอะไรที่ซัดใจกันอยู่ แต่แกก็ยกย่องนายปรีดี พนมยงค์ยิ่งนัก ส่วนคุณหญิงปยุตต์เล่าถึงงานพระบรมศพแต่แรก และการที่เจ้านายเปลี่ยนที่ท่าจากความ

เป็นกันเองมาเป็นความเอ็นนา ฯลฯ นับว่าน่าสนใจยิ่ง

ใช่แต่เท่านั้น ข้าพเจ้ายังสืบเสาะจนได้ข้อเท็จจริงจากเจ้านายบางองค์อีกด้วย ว่าเมื่อวันเสด็จสวรรคตนั้น กรมขุนชัยนาทนเรนทรเสด็จไปที่สายน้ำตกาศลินิน ภายหลังจากการถวายบังคมพระบรมศพ โปรดให้แพทย์ถวายยาฉีดบำรุงพระกำลัง พลาทรวงบ่นว่า “เดือนแล้ว อย่าให้เล่นปืนกันทั้ง ๒ องค์ พอเล่นกันเข้า มันก็ต้องพลาดพลั้งอย่างนี้แหละ” หมอคนนั้นทูลเจ้าองค์นี้ โดยที่ทรงเล่าให้ข้าพเจ้าฟังอีกต่อหนึ่ง แม้จะไม่ใช้ประจักษ์พยาน แต่ก็ช่วยคลี่คลายให้ข้าพเจ้าหายข้องกังขาในเรื่องการลอบปลงพระชนม์โดยสิ้นเชิง ทำให้เห็นว่าการวิจารณ์เรื่อง The Devil's Discus ของข้าพเจ้านั้นผิดพลาดโดยแท้

นอกไปจากนี้แล้ว ทศนคติของข้าพเจ้าในเรื่องราชาธิปไตยและประชาธิปไตย ได้คลี่คลายขยายตัวเรื่อยมา จาก ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ จน ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ข้าพเจ้าเห็นว่า ถ้าราชาธิปไตยไร้ธรรม ก็ไม่ผิดไปจากโจราชาธิปไตย ประชาธิปไตยก็เช่นกัน ต้องมีธรรมะเป็นรากฐาน ราษฎรจะเป็นใหญ่ได้ก็ต้องประกอบไปด้วยความชอบธรรม นี่ฉันใด พระราชาก็ฉันนั้น ข้าพเจ้าเริ่มมีเครื่องหมายปรศนีย์เกี่ยวกับความชอบธรรมของชนชั้นปกครองที่สูงส่งยิ่ง ๆ ขึ้นไปทุกที จึงเห็นว่ากรณีสวรรคตนี้ ระบบการเสวยสร้างและกลั่นแกล้งคงจะไม่หยุดอยู่เพียงแค่ทหาร สันติบาล และพรรคประชาธิปไตยเท่านั้น ติร้ายจะขึ้นไปสูงส่งกว่านั้นเอาเลยทีเดียว โดยที่พฤติกรรมต่อ ๆ มา ส่อว่าทัศนะของข้าพเจ้าถูกต้องยิ่ง ๆ ขึ้นทุกที

ทางด้านปารีสนั้น แม้นายปรีดีจะไม่เคยมีการติดต่ออะไรกับข้าพเจ้าโดยตรงแต่ก็มีคนมาเล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่าลูกท่านบางคนได้ต่อว่าท่านว่าการที่ท่านเขียนโจมตีข้าพเจ้านั้น ท่านเป็นฝ่ายผิด เพราะแม้ข้าพเจ้าจะ

เห็นต่างจากท่าน และปรักปรำท่าน ข้าพเจ้าก็มีสิทธิ์ อย่างน้อยข้าพเจ้าเป็นคนรักความยุติธรรม การตั้งตนเป็นศัตรูกับผู้รักความยุติธรรมนั้นไม่ถูกต้อง แม้จะเห็นต่างกัน ก็น่าจะเป็นแนวร่วมกันได้ หาไม่ ท่านจะไม่มีแนวร่วมเลย นอกจากบริษัทบริวารและผู้ที่ไม่เห็นพ้องต้องด้วย เพราะฝ่ายราชาธิปไตย (ดังที่ท่านเรียกว่าผู้ที่ตั้งตัวเป็นพระราชายิ่งกว่าพระราชา) ก็เกลียดท่าน ฝ่ายเผด็จการทหารก็ไม่ต้องการท่าน ฝ่าย พ.ค.ท. ก็หาทางปล้นล้างเกียรติคุณของท่าน

ได้ทราบมาว่าท่านยอมรับคำเตือนดังว่านี้ แสดงว่าท่านมีขันติธรรมและมีความชอบธรรมอยู่ในใจ ผิดไปจากผู้ใหญ่เป็นจำนวนมากที่ในประเทศนี้ โดยเฉพาะก็ผู้ที่ข้าพเจ้ามีความจงรักภักดีเป็นอย่างสูง ซึ่งรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ใด ๆ ไม่ได้เลย และข้าพเจ้าไม่พร้อมที่จะเคารพนับถือใครถ้าเขาคอนนั้นไม่รับฟังคำคัดค้าน ดักเตือน หรือโจมตีใด ๆ ไม่ว่าเขาจะสูงส่งเพียงใดก็ตาม

ต่อแต่นั้นมา แม้นายปรีดีจะไม่เคยติดต่อกับข้าพเจ้า ท่านผู้หญิงพูนศุขก็มักส่งข้อเขียนของท่าน และเอกสารหลักฐานต่าง ๆ มาให้ได้อ่านอยู่เนือง ๆ บางครั้งท่านส่งมาให้ถึงข้าพเจ้าเป็นคนแรกเสียด้วยซ้ำ

เราเป็นเด็ก จะไปให้ผู้ใหญ่ลดตนลงมาหาเรายิ่งกว่านี้จะได้ละหรือ และมาถึงช่วงนี้ ทศนคติของข้าพเจ้าเปลี่ยนไปมากแล้ว รับรู้ข้อมูลใหม่ ๆ มากมาแล้ว แม้จะช้าแต่ก็ไม่ขึ้นหลับหูหลับตาอยู่ต่อไปอีก

ข้าพเจ้าเริ่มเข้าใจว่า ทำไมนายปรีดีจึงต้องเขียนป้องกันตัวเอง ทำไมท่านต้องฟ้องเรื่องคดีหมิ่นประมาทอยู่เรื่อย ๆ *ข้าพเจ้าเริ่มเห็นถึงความฉ้อฉลที่ปลุกปั่นมหาชนให้มองท่านไปในแนวลบ

ถ้าข้าพเจ้าเองไม่เผชิญมากับตัวเอง ที่ต้องพลัดที่นาคาคืออยู่ที่หนังสือถูกเผาเป็นเรือนแสน ที่ภรรยาเกือบถูกเอาเข้าคุกตะราง และชื่อ

เสียงเกียรติคุณต้องมัวหมอง ข้าพเจ้าจะเข้าใจนายปรีดีและท่านผู้หญิง พุณศุขได้หรือไม่ สงสัยอยู่ โดยที่ข้าพเจ้าและครอบครัวได้รับชะตากรรม มาจากรัฐและหน่วยงานของรัฐ ไม่ถึงหนึ่งในร้อยที่ท่านทั้งสองและลูก ๆ เผชิญมา ในขณะที่ข้าพเจ้าก็หาเคยทำบุญคุณอันใดให้กับบ้านเมืองเป็น เศษหนึ่งส่วนพันอันท่านได้เคยกระทำมาแล้วนั้น เช่นกัน

ในช่วงเผด็จการธานินทร์ กรัยวิเชียร ข้าพเจ้าต้องระหกระเหิน ไปอยู่อังกฤษ อเมริกา และแคนาดา เมื่อกลับเข้ามาใน พ.ศ.๒๕๒๑ ก็ยัง ไม่มีงานทำ เคราะห์ดีได้ทุนมาศึกษาจากสภาวิจัยทางสังคมศาสตร์ แห่งสหรัฐอเมริกา เพื่อค้นคว้าในระดับที่พ้นปริญญาเอกออกไป (post doctorate) ในเรื่องสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ดังได้จัดพิมพ์เรื่อง ให้พระยาอนุমান อันเป็นลายพระหัตถ์ที่ทรงโต้ตอบกับท่านผู้นั้น ขึ้นไว้ใน ปลายศกนั้น สำหรับค่านำหนังสือเล่มนี้ ข้าพเจ้าได้เขียนไว้ตอนหนึ่งว่า

มีเรื่องเพิ่มเติมที่จะแจ้งให้ทราบอีกข้อหนึ่งคือ เมื่อสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพกลับเข้ามาจากเกาะหมากนั้น ท่านพระยาอนุमानราชชน มักราโกลาสไปเฝ้าแทนที่วังวรดิศเสมอ จนถึงกับมีคนไปรายงานอธิบดีกรมตำรวจ ซึ่งควบคุมตำรวจลับ (สันติบาล) อย่าง กวดขัน และลือกันว่าร้ายเหี้ยมโหดนักด้วย เหนืออุอิตติเป็น นักเรียนอัสสัมชัญรุ่นไล่ ๆ กับท่าน และรู้จักท่านดี จึงบอกว่า “พระยาอนุमानแกไม่สนใจการเมืองดอก แกสนใจแต่วิชาความรู้ อย่าไปติดตามเกลย” เรื่องก็เป็นอันพับไป (เสียเวลาที่เวลานี้ เราไม่มีคนอย่างนี้เสียแล้วและจดหมายที่ส่งไปถวายยังเกาะหมาก ถูกแอบเปิดออกอ่านบ้างหรือไม่ก็ไม่ทราบได้) ทั้งเวลานั้น ท่าน อธิบดีผู้นี้ เริ่มหันมาสนับสนุนผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ซึ่ง

เป็นผู้ก่อการคนสำคัญฝ่ายพลเรือน ที่มีความคิดทางการเมืองแตกต่างออกไปจากนายกรัฐมนตรีในเวลานั้นยิ่งขึ้นทุกทีด้วยแล้ว ทำหน้าที่ของท่านอธิบดีที่เกี่ยวกับเจ้านายจึงคลายความตึงเครียดลง (หลังจากที่จับกรมขุนชัยนาทนเรนทรมาแล้ว) ท่านผู้สำเร็จราชการนั้นเอง ก็มีความเคารพนับถือสมเด็จฯ ถึงกับมาเฝ้าที่วังวรดิศ (โดยที่นายกรัฐมนตรีไม่เคยมาเลย เมื่อสิ้นพระชนม์ ก็ได้ทราบว่าเป็นเพราะหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ไปกระดุนเข้าว่าถ้าไม่ไปเคารพพระศพ จะนำเกลียด จึงได้ไปที่วัง) ต่อมาภายหลังท่านผู้นี้ได้เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีส่วนอย่างสำคัญ ในการตั้งหอสมุดดำรงราชานุภาพขึ้น ซึ่งท่านพระยาอนุমানราชชนได้เป็นตัวตั้งตัวตอตีอยู่เบื้องหลังอย่างไม่ต้องสงสัย

ข้อความดังกล่าว เป็นครั้งแรกที่ปรากฏว่าข้าพเจ้าเขียนถึงนายปรีดี พนมยงค์ ด้วยความเคารพ (แม้จะไม่เอ่ยนาม) แต่ก็เขียนขึ้นจากข้อเท็จจริงที่ข้าพเจ้าสอบสวนค้นคว้ามาจนแน่ใจแล้ว

ความจริงแล้ว จำเดิมแต่ต้น พ.ศ.๒๕๒๑ มาแล้วที่ข้าพเจ้าเริ่มอ่านเอกสารต่าง ๆ ของนายปรีดี และที่เกี่ยวกับท่านผู้นี้มากขึ้น โดยเฉพาะก็คำฟ้องที่เนื่องด้วยกรณีสวรรคต ข้าพเจ้าต้องยอมรับว่าข้อเขียนของท่านบางชิ้นอ่านเข้าใจยากมาก แต่บางชิ้นก็อ่านได้เนื้อหาสาระควบคู่ไปกับความเพลิดเพลิน แม้หลายต่อหลายชิ้นข้าพเจ้าจะไม่เห็นพ้องต้องด้วยที่สุดจนพฤติกรรมของท่านบางอย่างบางประการที่บริษัทบริหารเอมา ยกย่องสรรเสริญ ข้าพเจ้าก็ไม่ได้เห็นตามไปด้วย หากมาถึงช่วงนี้ข้อคิดที่มีเกี่ยวกับนายปรีดีได้ปลาสนาการไปยังขึ้นทุกที

เมื่อทูลและข้อเท็จจริงเปลี่ยนไปถึงเพียงนี้แล้ว จึงไม่ยากที่เมื่อ

ข้าพเจ้าได้รับหนังสือเรื่อง คำตัดสินใหม่เกี่ยวกับคดีสวรรคต ที่ตีพิมพ์สำหรับงานฉลองอายุ ๘๐ ปีบริบูรณ์ของนายปรีดี พนมยงค์ ใน พ.ศ.๒๕๒๓ โดยที่ผู้นำมามอบให้ แจ้งว่าท่านผู้หญิงขอให้ ๆ ข้าพเจ้าเป็นคนแรก ให้ทันทีวันที่ ๑๑ พฤษภาคม อันเป็นวันคล้ายวันเกิดของท่านรัฐบุรุษอาวุโส ทั้ง ๆ ที่วันนั้นข้าพเจ้าเพิ่งเดินทางกลับมาจากประเทศจีน ถึงบ้านเอาเย็น แต่ก็ได้อ่านหนังสือนั้นจนจบ ซึ่งเป็นเวลาวันใหม่ล่วงแล้วไปหลายชั่วโมง โดยที่ข้าพเจ้าได้อ่านคำคัดค้านและคำฟ้องคดีอื่น ๆ มาแล้ว เช่น กรณี คึกฤทธิ์ ปราโมช รอง ศยามานนท์ ประยูร ภมรมนตรี และชาลี เอี่ยมกระสินธุ์ เป็นต้น

คำพิพากษาคดีสวรรคตที่สยามรัฐ จัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ.๒๕๔๔ และต่อมาพิมพ์แจกในงานวันเกิด ม.ร.ว.บุญลับ พินิจชนคดี ชี้ทางให้ข้าพเจ้าไปสู่ความมืดบอดฉันทิด คำตัดสินใหม่นี้ชี้ทางสว่างให้แก่ข้าพเจ้านั้น

วันรุ่งขึ้น ข้าพเจ้านั่งนึกตรึกตรองอยู่แทบทั้งวันว่าจะขอมาโทษนายปรีดีอย่างไรดี ตนจึงจะพ้นผิดและบาปอกุศล อันตนได้เคยประกอบมาทั้งทางมโนกรรม วาจากรรม และกายกรรม ผลก็คือได้เริ่มร่างจดหมายแล้วส่งไปในวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๒๓ นั้นเอง ดังนี้

กราบเรียน ท่านรัฐบุรุษอาวุโสปรีดี พนมยงค์ ที่เคารพอย่างสูง
 คุณสุภา ศิริमानนท์ได้กรุณานำหนังสือ คำตัดสินใหม่
 กรณีสวรรคต ร.๘ มาให้กระผม ๑ เล่ม พร้อมด้วยนามบัตรของท่าน
 แจ้งว่าท่านผู้หญิงสั่งให้ส่งถึงมือกระผมให้ทันวันที่ ๑๑ พฤษภาคม
 เผอิญกระผมไปประเทศจีน เพิ่งกลับมาถึงวันนั้นพอดี ได้เห็น
 นามบัตรทราบว่าเป็นวันดังกล่าวตรงกับวันเกิดของท่านครบ ๘๐

ปีบริบูรณ์ ก็เลยได้ถือโอกาสตั้งจิตอธิษฐานขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยได้โปรดบันดาลให้ท่านอายุมันขวัญยืน มีสติปัญญากล้าแข็ง เพื่อเปิดเผยสัจจะออกมาให้ปรากฏ เพื่อสันติสุขของชาวไทยและชาวโลกสืบต่อไปชั่วกาลนาน

พร้อมกันนี้กระผมก็ขอกราบขอบคุณท่าน และท่านผู้หญิงที่มีเมตตา กรุณาส่งหนังสือมาให้ โดยที่กระผมได้เคยรับความอารีเช่นนี้มาก่อนบ้างแล้ว ทั้งทางหนังสือเล่มและทางคำพูดที่คุณสุภาภรณาสืบต่อมาให้ นับเป็นพระคุณอย่างยิ่ง

ในวันที่ ๑๑ นั้นเอง แม้จะเหนื่อยล้าจากการเดินทางเพียงใด กระผมก็นั่งอยู่จนตึกโดยอ่านหนังสือเล่มดังกล่าวจนจบ ทั้ง ๆ ที่เคยอ่านฉบับร่างคำฟ้องมาก่อนหน้านั้นแล้ว และได้ปรึกษามุมขบชอบมาแต่ตอนครั้งแรกนั้นแล้วว่า ท่านเป็นผู้ที่ต่อสู้อย่างกล้าหาญด้วยความสัตย์อย่างน่าสรรเสริญ เมื่อมาอ่านอีกครั้ง ยิ่งเกิดความปิติเลื่อมใสในสติปัญญา ความสามารถความละเอียดถี่ถ้วนของท่าน ทั้งด้านการสืบสวน ค้นคว้าหาหลักฐาน วิจัยและวิเคราะห์อย่างยากที่จะหาตัวจับได้แม้จะชราอายุถึงเพียงนี้แล้ว ก็ยังมีความคิดเป็นเลิศอยู่ สมแล้วกับตำแหน่งรัฐบุรุษอาวุโสและถ้ารัฐบาลไทยยุคใดสมัยใดแลเห็นคุณงามความสามารถของท่านได้เช่นนี้ ก็คงจะหาโอกาส “ปรึกษากิจราชการแผ่นดิน” กับท่าน “เพื่อความวัฒนาถาวรของชาติสืบไป”

กระผมต้องขอสารภาพกับท่านอย่างหน้าขึ้นว่า ตัวเองได้เคยล่วงเกินท่านทั้งโดยมโนกรรมและวจีกรรม ทั้งนี้เพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ แม้กระผมจะไม่เชื่อว่าท่านมีความเลวร้ายในเรื่องกรรมสววรรค แต่ก็ต้องขอยอมรับว่าได้เคยเชื่อข่าวลืออัน

เป็นอนุศุลเกี่ยวกับตัวท่านมาแต่ก่อน และได้ให้ความเชื่อมั่นในสถาบันศาลของไทยมากเกินพอดีไป ดังได้เขียนวิจารณ์เรื่อง The Devil's Discus ไปในท่านอนั้น ทราฐิไม่ว่านั่นได้เป็นปฐมเหตุให้ท่านต้องเจ็บช้ำน้ำใจ ได้ทราบว่าคุณติเรก ชัยนาม ก็โหมนัสนัดค้านมาก ควรที่กระผมจะสืบทราบข้อเท็จจริงจากท่านผู้นั้น ก็กลับเหลวเสีย แต่ภายหลังต่อมากระผมได้พยายามแสวงหาความจริงในเรื่องนี้อยู่มาก ทั้งจากปากคำและจากเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ทำให้สว่างมากขึ้น ยิ่งกรณีนายตี ศรีสุวรรณ ด้วยแล้ว กระผมกลางแคลงมานานแล้ว ต่อมาได้อ่านคำสารภาพของแกก็ยิ่งปราศจากกังขาใด ๆ อีกเลย ยิ่งมาได้อ่านถ้อยคำของท่านในเรื่องอินทภาสและข้อโต้แย้งตอบพระยาเลวณิชนธรรมวิทักษ์กับพวกคณะศาลฎีกาชุดนั้นแล้ว กระผมยิ่งเห็นได้ชัดเลยว่าศาลไทยนั้นทั้งหลักการความยุติธรรมได้อย่างน่าอนาถใจมาแต่สมัยนั้นแล้ว ยังการให้ชาวลิอทำลายคนนั้น กระผมเองยิ่งเห็นชัดขึ้นเมื่อคราวคุณป่วย อึงภากรณ์ี่เอง แม้ตัวเองก็ได้ลิ้มรสท่านอนั้นด้วยเช่นกัน

กระผมจึงขอโหลิจากท่าน ที่ได้จ้วงจาบหยาบซ้ำต่อท่านมาแต่ก่อน ไม่จำเพาะแต่เรื่องที่เอ่ยถึงนั้นเท่านั้น หากยังในข้อเขียนอื่น ๆ อีกด้วย หวังว่าท่านคงกรุณาให้อภัย และหากเป็นไปได้กระผมอยากขออนุญาตมาราบเท้าแสดงความเคารพถึงปารีสเมื่อเป็นโอกาสอันควร

กระผมหวังว่าท่านคงมีเวลาเขียนเรื่องเนื่องด้วยข้อเท็จจริงท่านอนี้ออกมาให้ปรากฏเรื่อย ๆ ซึ่งไม่แต่พิสุจน์ความบริสุทธิ์และความกล้าหาญทางจริยธรรม ที่ท่านได้รับใช้ชาติ ศาสนา

พระมหากษัตริย์มาเท่านั้น หากยังเป็นข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์อันไม่อาจหาได้จากใครอื่นอีกด้วย ด้วยเหตุฉะนี้กระผมจึงมีความหวังเป็นอย่างยิ่งว่าท่านจะมีสติปัญญา พละนามัย สุขกาย สุขใจ สืบต่อไปอีกนานเท่านาน

ควรสมควรแล้วแต่จะโปรด

ข้าพเจ้าได้ส่งสำเนาให้นายป่วย อึ้งภากรณ์ นายสุภา ศิริमानนท์ นายกรรณ กุศลาลัย และบางคนที่เป็นตัวเชื่อมให้ข้าพเจ้าเข้าใจนายปรีดี ข้าพเจ้าถือว่าท่านเหล่านี้มีบุญคุณ เพราะท่านไม่เคยยัดเยียดให้ข้าพเจ้าเปลี่ยนทัศนคติและไม่เคยลบหลู่ดูถูกความคิดความอ่านของข้าพเจ้า บางท่านเพียงพูดว่า ข้าพเจ้าเป็นคนมีสติปัญญา แต่บางทีบางอย่างอาจบดบังอยู่ก็ได้ ดังที่เขาเรียกกันว่าเส้นผมบังภูเขา เมื่อเส้นผมเสียแล้วย่อมเห็นภูเขาได้เอง บัดนี้ข้าพเจ้าเห็นแล้วว่านายปรีดี พนมยงค์ เป็นขุนเขาอันยิ่งใหญ่ ที่แม้จะมีหม่อมมารเอาเส้นผมและขวากหนามมาปิดกัน ก็หาทำได้ตลอดไปไม่ ข้าพเจ้าเองถือเป็นภาระหน้าที่ที่จะต้องสนองคุณท่าน ด้วยการประกาศสัจจะให้แพร่หลายออกไปให้เป็นที่ยอมรับทราบกันในวงกว้างให้จงได้

ภายในเวลาอันไม่ช้า ท่านก็ได้ตอบจดหมายข้าพเจ้ามาดังนี้

PRIDI BANOMYONG

(PRIDI PHANOMYONG, PRIDI PANOMYONG, LUANG PRADIT.

LUANG PRADIST MANUDHARM)

ANCIEN REGENT ET

ANCIEN PREMIER MINISTRE DE THAILANDE (SIAM)

ORAND-CROIX DE LA LEGION D'HONNEUR

172, AV. ARISTIDE BRIAND

92160 ANTONY TEL.660-55-64

๒๓ มิถุนายน ๒๕๒๓

เรียนคุณสุลักษณ์ ศิวรักษ์ ที่นับถือ

จดหมายของคุณฉบับลงวันที่ ๑๓ พ.ค.๒๕๒๓ ได้ทำให้ผมมีความปลาบปลื้มเป็นอันมาก ที่คุณได้ช่วยพรในวันคล้ายวันเกิดของผมอายุครบรอบ ๘๐ ปี ประกอบด้วยความวิจาร์ณญาณของคุณที่เห็นความบริสุทธิ์ของผมที่ได้รับใช้ชาติไทยซึ่งเป็นที่เคารพสักการะสูงสุดของปวงชนชาวไทยทั้งมวล และความบริสุทธิ์ของผมกับความบริสุทธิ์ของบุคคลที่ถูกประหารชีวิตในกรณีสวรรคต ร.๘

ตามที่คุณขอโหลิจจากผมในการเขียนการพุดซึ่งคุณได้ปฏิบัติเกี่ยวกับผมที่แล้ว ๆ มานั้น ผมมีเพียงแต่ยื่นมือโหลิกรรมแก่คุณเท่านั้น หากขอสรรเสริญคุณอีกด้วยในการที่คุณมีคุณธรรมสูง คือเมื่อพลังพลาดไปเพราะความเข้าใจผิดแล้วทราบความจริงภายหลัง คุณก็มีความกล้าหาญแก้ความเข้าใจผิดนั้น อันเป็นลักษณะของบุคคลก้าวหน้าซึ่งรับใช้ชาติและราษฎรเพื่อความเป็นเอกราชอธิปไตยสมบูรณ์ สันติภาพความเป็นกลางและความสุขสมบูรณ์พร้อมด้วยประชาธิปไตยของราษฎร ผมจึงขอช่วยพรให้คุณประสบความสุขความเจริญทั้งทางกายและทางใจ และประสบความสำเร็จทั้งหลายในการรับใช้ชาติและราษฎรดังที่ผมกล่าวนั้น

ผมรู้สึกตนว่ามีความผิดพลาดที่ได้ใช้วิธีไม่เหมาะสมในการโต้ตอบข้อเขียนของคุณ จึงขอภัยคุณไว้ในที่นี้ด้วย

อนึ่ง ผมมีความยินดีที่จะมีโอกาสนสนทนากับคุณตามความปรารถนา

ด้วยความนับถือ

ปรีดี พนมยงค์

นับว่าท่านให้เกียรติ ให้ความเมตตาปรานี และมีน้ำใจ เป็น
สุภาพบุรุษพุทธบริษัทโดยแท้ หลังจากนั้น ท่านก็คงส่งเอกสารให้ หา
หนังสือใหม่ให้อ่านอยู่เสมอมานะ แต่เราก็ก็น่าเคยพบกันไม่ จนนเมื่อข้าพเจ้าไป
ยุโรปเมื่อปลาย พ.ศ.๒๕๒๔ เจอเพื่อนนักเรียนอังกฤษรุ่นหลังที่กรุงบรัสเซล
โดยที่เขาเป็นคนสนิทติดชอบอยู่กับนายปรีดีและท่านผู้หญิง เขาแนะนำให้
ข้าพเจ้าพูดโทรศัพท์กับท่านที่ปารีส ตอนผ่านท่าอากาศยานแห่งนั้น
เพราะไม่มีเวลาจะเข้าไปหาท่านได้ ข้าพเจ้าเชื่อเขา จึงโทรศัพท์เข้าไปเมื่อ
วันที่ ๑ พฤศจิกายน ได้พูดกับทั้งท่านผู้หญิงและตัวท่านเอง ให้รู้สึกดีใจ
และชื่นใจ เราคุยกันอยู่นานโดยท่านบอกให้ระมัดระวังตัวอย่าประมาท
โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับทหารและการใช้อำนาจลึกลับ ทั้งท่านขอให้ดู
แลสุขภาพส่วนตัวด้วย

ข้าพเจ้ามาทราบภายหลังว่าท่านบ่นเสียดาย ที่ไม่ได้พบข้าพเจ้า
และว่าพูดโทรศัพท์กันน้อยไป แถมยังชมว่าเสียงข้าพเจ้าแสดงว่าเป็นคนมี
อำนาจ เมื่อข้าพเจ้ามีโอกาสมพบท่านภายหลังในอีกประมาณปีหนึ่งต่อมา
ท่านคงเปลี่ยนทัศนคตินี้ไปแล้วดอกกระมัง เพราะพอท่านเห็นสารรูปและ
การแต่งตัวของข้าพเจ้าเข้าแล้ว คงตัดสินใจได้ว่า ไม่มีทางที่ข้าพเจ้าจะเป็น
คนที่มีอำนาจได้อย่างไรเลย

ความจริง แต่เมื่อ พ.ศ.๒๕๒๓ แล้ว ที่ข้าพเจ้าทราบว่า
ภาพยนตร์เรื่องพระเจ้าช้างเผือก ที่ท่านเขียนและกำกับคนแสดงมาแต่เมื่อ
ก่อนสงครามอินโดจีนนั้น ท่านให้อัดขึ้นใหม่ โดยตัดต่อใหม่อย่างเรียบร้อย
และมีก๊อปปี้ตึกเข้ามาถึงกรุงเทพฯ แล้วด้วย โดยที่ข้าพเจ้าเคยชม
ภาพยนตร์เรื่องนี้มากับบิดาแต่ยังเป็นเด็ก จึงอยากขออนุญาตท่านนำมา

แสดงให้เห็นสมาชิกและแขกของสยามสมาคมชม ครั้นขออนุญาตไป ท่านก็ให้ ดังเมื่อคราวจัดแสดงครั้งแรก นายชาลววิทย์ เกษตรศิริได้มากล่าวนำอธิบายข้อความต่าง ๆ เป็นภาษาอังกฤษ เพราะสมาชิกสมาคมนั้นส่วนมากเป็นฝรั่งและภาพยนตร์เรื่องนี้ก็พูดภาษาอังกฤษกัน ทั้งนายชาลววิทย์ยังอุตส่าห์ไปชักชวนนักแสดงมาปรากฏตัวในที่ประชุมหลายคน แม้จะล่วงกาลผ่านวัยกันมานานแล้วทุกคน แต่ก็เป็นที่ครึกครื้น เก็บเงินได้มากพอจนสามารถส่งไปสมทบทุนสร้างห้องสมุดป่วย อึ้งภากรณ์ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ด้วย เวลานั้น กรรมการสยามสมาคมส่วนใหญ่ไม่ทราบเรื่องความเป็นไประหว่างนายปรีดีกับข้าพเจ้า บางท่านถึงกับถามว่า “ดีกันแล้วหรือ” หาไม่ก็ “ทำไมถึงยอมให้อาหนังเรื่องนี้มาฉายได้” และแล้วในที่สุดท่านก็อนุญาตให้สยามสมาคมทำก๊อปปี้ไว้เป็นของสมาคมเองด้วยหนึ่งชุด โดยให้สิทธิขาดแก่ข้าพเจ้าว่าจะอนุญาตให้ไปแสดงที่ใดก็ได้ให้อยู่ในดุลยพินิจของข้าพเจ้า ด้วยเหตุฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงนำออกแสดงทุกปีต่อมา โดยเฉพาะก็เมื่อคราวแสดง ณ วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๒๕ นั้น ทางสมาคมประกาศว่าการแสดงครั้งนี้เพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงงานอภิวัฒน์ทางวัฒนธรรมและการเมืองครบ ๕๐ ปี เป็นเหตุให้มีผู้มาชూว่าจะมีการถอนบรมราชูปถัมภ์ออกจากสยามสมาคม ซึ่งข้าพเจ้าและนายกสยามสมาคมถือว่าเป็นข่าวโคมลอย เพราะเชื่อว่าองค์บรมราชูปถัมภ์หาได้ทรงหวั่นไหวตามไปด้วยกับเสียงจิ้งจกตุ๊กแกทั้งหลายทั้งปวงไม่

ทางด้านสายสัมพันธ์ระหว่างนายปรีดีกับข้าพเจ้านั้น ครั้นถึงต้น พ.ศ.๒๕๒๕ ข้าพเจ้าได้ให้ตีพิมพ์หนังสือออกมาใหม่เล่มหนึ่ง ชื่อ *อยู่อย่างไทยในสมัยศตวรรษที่สามแห่งกรุงรัตนโกสินทร์* โดยมีหน้าหนึ่งประกอบไปด้วยข้อความดังต่อไปนี้ คือ

ข้าพเจ้าขออุทิศความดี
หากจะเกิดมีจากหนังสือเล่มนี้ เพื่อบูชาคุณ
นายปรีดี พนมยงค์

ผู้มีบุญคุณอันยิ่งใหญ่ ในด้านการต่อสู้เพื่อธำรงรักษาไว้ได้ ซึ่งเอกราชและอธิปไตยของชาติไทย แต่กลับได้รับการเนรคุณด้วยการใส่ร้ายป้ายสีจากชนชั้นปกครองอย่างโสมมยิ่ง แม้ข้าพเจ้าไม่เคยพบท่านผู้นี้เลยก็ตาม ทั้งยังเคยจ้วงจาบหยาบช้ำต่อท่านด้วยซ้ำ แต่ก็เห็นว่าถ้าศตวรรษที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์จะเป็นการเริ่มศักราชใหม่แห่งการอยู่อย่างไทย ให้สมศักดิ์ศรีกับความเป็นคนแล้วไซ้ เราน่าจะเริ่มด้วยสัจจะ ด้วยการสมานไมตรี และด้วยอโหสิกรรม เพื่อความบริสุทธิ์ยุติธรรมของคนในสังคม

ข้าพเจ้าใคร่ขอเสนอให้ชนชั้นปกครอง ซึ่งรวมทั้งคณะองคมนตรีและคณะรัฐมนตรี ตลอดจนสมาชิกรัฐสภา ได้โปรดมีความกล้าหาญทางจริยธรรม นำเรื่องกราบบังคมทูลพระกรุณาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ทรงเชิญท่านรัฐบุรุษอาวุโส ซึ่งเรามีอยู่แต่เพียงผู้เดียวนี้ ให้กลับมาร่วมงานสมโภชพระนครเพื่อเป็นศิริมงคลแก่ประเทศชาติ และให้ท่านได้มาใช้ชีวิตช่วงสุดท้ายอยู่ภายในพระราชอาณาจักร ดังเช่นประธานาธิบดีเนวิน ได้กระทำมาอย่างน่าสรรเสริญกับอนุ ก่อนที่ท่านจะสละตำแหน่งประมุขของสหภาพพม่าไป ถ้าเราจะเป็นพุทธมามกะกันนอกเหนือรูปแบบออกไปแล้วไซ้ เราน่าจะกล้ากระทำการเช่นนี้ได้ ไม่น้อยไปจากเพื่อนพม่าของเรา

เมื่อฝากเพื่อนนำไปมอบให้ท่าน ท่านได้กรุณาตอบมาดังนี้

วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๕

เรียน คุณสุลักษณ์ ศิวรักษ์ ที่รักและนับถือ

ผมได้รับหนังสือ "อยู่อย่างไทย" ซึ่งคุณได้ให้พรทิพย์จัดส่งต่อมายังผมมาแล้ว

ผมขอแสดงความขอบคุณเป็นอันมากมายที่คุณที่ได้มีเจตนาดีอุทิศความดีของหนังสือเล่มนั้นให้แก่ผม พร้อมทั้งได้ให้ความเป็นธรรมแก่ผม ผู้ซึ่งถูกใส่ร้ายป้ายสีจากชนชั้นปกครองอย่างโสมมอย่างยิ่ง และความปรารถนาดีของคุณที่ใครจะให้ผมได้กลับไปอยู่อย่างไทยด้วยปกติสุข

ขอเชยคุณพระศรีรัตนตรัยและอานิสงส์ที่คุณได้บำเพ็ญเพื่อชาติและราษฎรไทย รวมทั้งอานิสงส์ที่คุณได้บำเพ็ญเพื่อความบริสุทธิ์และความเป็นอยู่ด้วยปกติสุขของผมด้วยนั้น โปรดดลบันดาลให้คุณประสบสิริสวัสดิ์พิพัฒนามงคล มีความสุขความเจริญทุกประการ พร้อมทั้งปราศจากภัยอันตรายทั้งปวง และประสบความสำเร็จในการทำงานเพื่อรับใช้ชาติและราษฎรไทยให้พัฒนาก้าวหน้ายิ่งขึ้น

ด้วยรักและนับถือ

ปรีดี พนมยงค์

และแล้วในปีนั้นเอง ข้าพเจ้ามีโอกาสดาพารรยาไปเคารพท่านถึงที่บ้านชานกรุงปารีส โดยที่ได้ทราบมาว่าท่านตื่นเต้นมากที่จะได้พบข้าพเจ้า "ศัตรูเก่า" ของท่าน ท่านถึงกับโทรศัพท์ทางไกลมาบอกว่าจะส่งรถไปรับที่สนามบิน โดยจะให้พักที่บ้านหรือที่ใกล้ ๆ บ้านท่าน แต่เราเกรงใจท่านกัน ทั้งเรายังมีเพื่อนไทยที่มีแก่ใจให้พักในใจกลางกรุงอีกด้วย เลยเข้าใจผิดกันจนเกิดโอลະพ้อเล็กน้อยที่สนามบิน แต่พอถึงใจกลางกรุงปารีส ท่านก็เชิญไปพบท่านเดี๋ยวนั้น (วันเสาร์ที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๒๕) คุยกันอยู่ราวครึ่งวันทั้ง ๆ ที่ข้าพเจ้าอดนอนมาในเครื่องบินโดยตลอด แต่ก็

คุยกับท่านด้วยความสุขและเพลิดเพลินเจริญใจ โดยได้รับความเมตตา
ปราณีจากท่านและท่านผู้หมั่นยิ่งนัก

ส่วนมากเราคุยกันเรื่องเก่า ๆ เรื่องเจ้าเรื่องนาย และเรื่องลี้ลับ
ทางประวัติศาสตร์ที่ข้าพเจ้าหาอ่านไม่ได้ ได้ทราบที่ท่านปรารภกับท่าน
ผู้หมั่นก่อนข้าพเจ้าไปว่า “คุณสุลักษณ์เขารู้เรื่องเจ้านายมาก ฉันเองซักจะ
ไม่แม่น เธอต้องมานั่งคุยด้วย จะได้ช่วยกัน” ที่จริงท่านยังแม่นยำและ
ปราดเปรียวทางสติปัญญาเกินคนวัยแปดสิบทั่วไปยิ่งนัก ท่านสุภาพราบ
เรียบ และยกประโยชน์ให้กับอีกฝ่ายหนึ่งเสมอ โดยที่การพูดมักมีเอกสาร
ประกอบด้วยเนื่อง ๆ ทำให้นึกถึงที่ม.จ.พิไลยเลขา ดิศกุลทรงเล่าว่า เมื่อ
นายปรีดี พนมยงค์ไปเฝ้าสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพที่วังวรดิศ
ตอนเสด็จกลับจากปีนังนั้น ท่านก็“ทิ้ง”สมเด็จพระชนม์ ๘๐ แล้วยัง
ปราดเปรียว แม่นยำสมเป็นรัฐบุรุษนั่นเอง

ข้าพเจ้าพูดกับท่านว่า “อาจารย์เคยคิดบ้างหรือเปล่าว่า
อาจารย์เหมือนพระเจ้าตากสินที่กอบกู้เอกราชมาเมื่อพระชนม์ยังน้อย
แล้วเสวยราชย์อยู่ ๑๕ ปีก็ถูกปลงพระชนม์ อาจารย์ก็กู้เอกราชมาและ
อยู่ในอำนาจ ๑๕ ปีเท่ากัน โดยที่ตอนอาจารย์ถูกเอาก่อนนั้น อายุเท่า
กับพระเจ้าตากสินพอดี นับว่ายังดีที่อาจารย์มีชีวิตรอดมาได้จนปานนี้”
ท่านบอกว่า “เรื่องนี้ผมไม่เคยคิดเทียบกับพระองค์ท่าน และที่คุณใช้คำว่า
ผมอยู่ในอำนาจนั้นก็ออกจะใหญ่โตเกินไป ใช้คำว่าผมมีโอกาสรับใช้ชาติ
บ้านเมืองจะดีกว่า”

วันรุ่งขึ้น ท่านส่งรถมารับไปคุยกับท่านอีกเช่นกัน โดยที่วันนี้เรา
พูดธุระกันเรื่องโครงการ “ปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย” อันเป็นการ
ประยุกต์หลักวิชามาใช้เพื่อประโยชน์ของบ้านเมืองในปัจจุบันและอนาคต
ภรรยาข้าพเจ้าจึงไม่ได้ไปร่วมด้วย น่าเสียดายที่การถ่ายรูปร่วมกันในวันนี้

จึงไม่มีภรรยาข้าพเจ้าติดอยู่ในภาพ

สำหรับโครงการปริทัศน์นี้ เรามีมติที่จะรวบรวมผลงานของท่านทั้งหมด รวมตีพิมพ์เป็นชุด โดยที่ปี ๒๕๒๕ ประชาธิปไตยจะมีอายุครบ ๕๐ ปี ข้าพเจ้าแนะนำให้กรรมการผู้จัดพิมพ์งานเขียนของท่านขออนุญาตตีพิมพ์ "บางเรื่องเกี่ยวกับการก่อตั้งคณะราษฎร และระบอบประชาธิปไตย" ในโอกาสดังกล่าว ท่านปฏิเสธ โดยตอบว่าเรื่องดังกล่าวท่านเขียนด้วยอคติและความเข้าใจผิด ทั้งยังไปกระทบ "เพื่อนที่สำคัญของเราเข้าคน ๑ ด้วย" ถ้าจะตีพิมพ์ก็ต้องแก้ไขยกโครงร่างใหม่หมดเลย ซึ่งขณะนั้น ท่านยังไม่อาจทำได้ นับว่าน่าเสียดายนัก

จากการพบกับนายปรีดี พนมยงค์ แม้เพียงสองครั้ง ทำให้ข้าพเจ้าด่วนสรุปได้ว่า (๑) ท่านบริสุทธิ์ ยุติธรรม และมองคนในแง่ดีเกินไปกว่าที่จะเป็นนักการเมือง (๒) ท่านฉลาดเฉลียวเกินไปกว่าคนร่วมสมัย แม้คนข้างเคียงก็ยากที่จะตามได้ทัน แม้ท่านจะเป็นครูบาอาจารย์ แต่ศิษยานุศิษย์โดยทั่ว ๆ ไปก็ได้เพียงเปลือกกระพี้ไปจากท่าน ยิ่งกว่าเนื้อหาสาระที่เป็นแก่น (๓) ท่านเป็นคนเด่น แม้จะไม่ต้องการความเด่นที่เข้าข้างความดี ที่หาทางจับผิดได้ยาก ประกอบกับข้อ (๒) ที่กล่าวมาแล้ว จึงเป็นเหตุแห่งความอิจฉาริษยาของคนใจแคบ คนชั่วและคนเห็นแก่ตัวหรือคนอาธรรม ซึ่งมักมีอำนาจอันแฝงเร้น พุดอย่างไหนก็ว่าดวงท่านแรง จึงเกิดศัตรูได้ง่ายโดยไม่จำเป็น โดยคนที่เกลียดท่าน (ดังที่ข้าพเจ้าเคยเกลียดท่าน) ไม่เคยรู้จักท่านเอาเลยด้วยซ้ำ (๔) ท่านเข้าใจราษฎรและสังคมไทยลึกซึ้งเกินกว่าที่ข้าพเจ้าเคยคาดคิดไว้ก่อนมากนัก ทั้งท่านยังรู้เรื่องเจ้านายอย่าง เคารพ และ เทวทัต อีกด้วย (ถ้าใครไม่เข้าใจคำ ๒ คำที่ทำตัวเอนไว้นี้ในทันที ยากที่จะเข้าใจนายปรีดีได้) (๕) ท่านต้องการประชาธิปไตยที่แท้ ท่านต้องการสังคมนิยมที่เป็นวิทยาศาสตร์ และมีเสรีภาพเป็นปทัสฐาน

ตราบเท่าที่บ้านเมืองเต็มไปด้วยธรรมและความหน้าไหว้หลังหลอก ที่ต้องการเอาเปรียบราษฎรด้วยการมอมเมากันทางไสยศาสตร์ ในนามของความศักดิ์สิทธิ์มหัศจรรย์ต่าง ๆ ชนชั้นนำจะต้องฉีกกำลังกันต่อต้านนายปรีดี ไม่ว่าท่านจะยังมีชีวิตอยู่หรือหาไม่ก็ตาม (๖) ท่านเป็นคนดีจริง ไม่ยอมลดอุดมการณ์ ไม่ยอมโก่งเกลี้ยหลักการ ไม่ยอมสยบยอมกับอำนาจอันไม่ชอบธรรม คนอย่างนี้ เกือบจะหาไม่ได้แล้วในบ้านในเมืองเราในบัดนี้ (๗) ท่านเป็นผู้ปกป้องผู้ที่ถูกเอาเปรียบเพื่อพยุฐานะของกลุ่มคนนั้น ๆ ไว้ ไม่ว่าจะเป็นเจ้า โพร หรือขุนนาง โดยที่ฝ่ายหนึ่งต้องไม่ประทุษร้ายอีกฝ่ายหนึ่ง หากมุ่งไปที่ความชอบธรรม ผลก็คือ ท่านถูกประทุษร้ายเสียเอง

กล่าวโดยสรุปก็คือ นายปรีดี พนมยงค์ เป็นสัญลักษณ์ของธรรมะเพื่อต่อสู้กับธรรม ข้าพเจ้าตั้งใจที่ได้มีโอกาสขอชมท่าน มีโอกาสได้ไปกราบท่านและคุยกับท่านอย่างกันเอง

เมื่อต้น พ.ศ.๒๕๒๖ นี้เอง ท่านก็มีแก๊งไล่ ส.ค.ส. มาให้ พร้อมด้วยลายเซ็นของท่านผู้หญิง ซึ่งข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นการให้กำลังใจอย่างสำคัญ จึงขออัญเชิญมาลงไว้ในหนังสือเล่มใหม่ชื่อ *น้ำเขียวให้ขวางเรือ* ดังนี้

ในวาระดิถีขึ้นปีใหม่ พ.ศ.๒๕๒๖ ขออวยพรให้คุณสุลักษณ์ ศิวรักษ์กับครอบครัว จงประสบสิริสวัสดิ์พิพัฒนามงคล
เจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ และประสบความสำเร็จ
ในการรับใช้ชาติและราษฎรไทยเพื่อสันติภาพและ
ประชาธิปไตยทุกประการ

ปรีดี พนมยงค์

พูนศุข

เสียดายที่หนังสือเล่มนี้ซึ่งควรจะแล้วเสร็จแต่วันเกิดข้าพเจ้าตอนปลายมีนาคม หากมาวางจำหน่ายได้เมื่อท่านวายุชนม์เสียแล้ว ท่านเลยไม่ได้อ่านงานเขียนในเล่ม ซึ่งถึงจะไม่มีอะไรพิเศษ แต่ก็มีความพิสดารถึงท่านดังในเล่มก่อนหน้านี้ คือ เจ้า-ข้า...ฟ้าเดียวกัน นั่นเอง แม้ในเรื่อง *เยียมเยือน* ๓ *ประเทศสังคมนิยมอินโดจีน* ที่ตีพิมพ์ออกมาก่อนหน้านั้นขึ้นไปอีก ข้าพเจ้าก็พยายามพูดถึงท่านอยู่เนือง ๆ จนผู้วิจารณ์กล่าวหาและมีการโต้ตอบกันดังนี้

ผมได้อ่านบทวิจารณ์หนังสือของคุณจิตรกร ตั้งเกษมสุขใน "อ่านเวียดนาม ลาว เขมร ยุคใหม่ ผ่านสายตา ส.ศิวัรักษ์" ใน *โลกหนังสือ* ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๒๕ อย่างละเอียดแล้ว ผมคิดว่าผู้วิจารณ์ยังตามไม่ทันการเปลี่ยนแปลงของ ส.ศิวัรักษ์อยู่ดี เช่นในหน้า ๔๒ ผู้วิจารณ์ได้กล่าวว่า "...ขณะอ่านหนังสือนี้ผู้เขียนรู้สึกประหลาดใจที่พบว่า ส.ศิวัรักษ์เอ่ยถึงนายปรีดี พนมยงค์ไว้หลายแห่ง ความประหลาดใจมิได้อยู่ที่ ส.ศิวัรักษ์เอ่ยถึงท่านผู้นี้เท่านั้น เพราะก่อนหน้านี้ ส.ศิวัรักษ์ก็เคยเอ่ยถึง

* ความจริง แม้ข้าพเจ้าให้ชาวเรือ จะแล้วเสร็จบริบูรณ์ เมื่อท่านล่องลับไปแล้ว แต่เมื่อทราบว่ามีนายสุภา ศิริमानนท์ จะไปปารีสตอนต้นเดือนเมษายน ๒๕๒๖ ข้าพเจ้าได้ให้ยืมเล่ม เท่าที่ตีพิมพ์ถึงสักค่อนเรื่องเห็นจะได้ ผ่าส่งไปให้ท่านอ่านก่อน เพราะมีเรื่องเนื่องด้วย ๕๐ ปีประชาธิปไตย และประชาธิปไตยในเมืองไทยอยู่ในนั้น เมื่อข้าพเจ้ามีโอกาสดูที่วัดที่ท่านที่บ้านชานเมืองปารีสในวันปัญญาสมวาร แต่กาลที่ท่านจากโลกนี้ไป อดใจของท่านเล่าให้ฟังว่า ท่านได้อ่านงานเขียนดังกล่าวของข้าพเจ้า แล้วยังสอทับให้เลขาฯทำบันทึกช่วยจำเสนอท่านเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ อีกด้วย นอกไปจากนี้แล้ว นายสุภายังเล่าว่าผลมะม่วงอร่องจากต้นหน้าบ้าน ที่ข้าพเจ้าผ่าไปให้ท่านนั้น ปรากฏว่ามีมะม่วงของคนอื่น ๆ ผ่าไปให้ท่านอีกหลายผล ท่านยังกรุณาบอกว่า "เลือกของคุณสุลักษณ์มาให้กินก่อน เจ้าของเขาจะได้ดีใจ" นับว่าท่านกรุณาข้าพเจ้ายิ่งนัก

อย่างเห็นนายปรีดีเป็นคู่ปรปักษ์ ข้างฝ่ายนายปรีดีก็เคยเห็นว่า ส.ศิวรักษ์เป็น “สวะสังคม” แต่การเอ่ยถึงนายปรีดีในหนังสือเล่มนี้ ส.ศิวรักษ์กลับเอ่ยถึงอย่างให้ความเคารพยกย่องชนิดที่ไม่คงเค้า ของคนที่เคยเป็นคู่ปรปักษ์กันไว้เลย นี่ต้องนับว่าแปลกมา...” ใน หน้า ๔๓ ตอนหนึ่งว่า “...ข้าก็ตรงที่ ส.ศิวรักษ์กล่าวชมนาย ปรีดี พนมยงค์ไว้ในหนังสือเล่มนี้ว่า “เรียบเรียงร้อยแก้วได้ดีนัก เสียหายที่เขียนสารคดีน้อยไปสักหน่อย” ทั้ง ๆ ที่เคยพูดไว้ใน นิติสารอนาคตฉบับกรกฎาคม-สิงหาคม ๒๕๑๕ ว่าเรื่องที่นาย ปรีดีเขียนนั้นน่าเบื่อหน่ายใช้ภาษาวกวน ในนิติสารฉบับเดียวกันนั้น ส.ศิวรักษ์ยังเคยดูแคลนไว้เป็นทำนองว่า นายปรีดีนั้นใช้ ว่าจะฉลาดปราดเปรื่องอะไรดอก หากเพราะอาศัยได้คนดีมี ฝีมืออื่น ๆ มาช่วยกับจังหวะที่หมุนขึ้นจึงทำการได้สำเร็จ อีกทั้ง ยังได้พูดไว้ด้วยว่านายปรีดีนั้นนอกจากจะอ่อนวิชาประวัติศาสตร์ เอามาก ๆ แล้ว ยังอ่อนทั้งความเข้าใจต่อสังคมไทยและสังคม ฝรั่งเศสอีกด้วย.. ส่วนคนที่เคยเชื่อถือในความคิดและวิจารณ์ญาณ ของ ส.ศิวรักษ์ มาก่อน แต่นี้ไปย่อมจะต้องอดรู้สึกกลางแกลงใจมิได้...”

จากข้อความดังกล่าวนี้เองชี้ให้เห็นได้ชัดเจนว่า ผู้วิจารณ์ เป็นพวก “กามนิต” คือยึดบุคคลยิ่งกว่าคำสอนของบุคคล ผม เองในฐานะที่ติดตามข้อเขียนของ ส.ศิวรักษ์และนายปรีดี พนมยงค์ มาโดยตลอด กลับเห็นว่าที่ ส.ศิวรักษ์ โจมตีนายปรีดี พนมยงค์ มาตลอดในก่อนหน้านั้น เพราะเกิดจากโมหคติของ ส.ศิวรักษ์ เอง บวกกับอิทธิพลของการโฆษณาชวนเชื่อของยุคนั้น ทำให้ ส.ศิวรักษ์ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของการโฆษณาชวนเชื่อในยุคนั้น ด้วย เพื่อให้คุณจิตรกร ตั้งเกษมสุขมีความกระจ่างเกี่ยวกับ

นายปรีดี พนมยงค์ และ ส.ศิวรักษ์ ผมจึงขอคัดคำให้สัมภาษณ์
 ของส.ศิวรักษ์ ซึ่งให้สัมภาษณ์หนังสือวงการ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๕
 กรกฎาคม ๒๕๒๕ จาก คั่นฉ่อง ส่อง ส.ศิวรักษ์ หน้า ๓๒ ตอน
 “ขอโทษปรีดี ดีใจที่ท่านยังอยู่” ซึ่ง ส.ศิวรักษ์กล่าวไว้ว่า “ผม
 เห็นอะไรผิดผมก็ยอมรับ อย่างหลวงประดิษฐมนีกี่ผิดท่านมา
 เรื่อย ๆ ตอนหลังผมเห็นว่าผมผิด ผมก็ไปขอโทษท่าน ที่ผมไม่
 เห็นด้วยกับอาจารย์ปรีดีนั่นเพราะหนึ่งผมเติบโตมาสมัยที่ท่าน
 เป็นนายกฯ ลึก ๆ ต้องมาถามผมเองว่าผมเกลียดรัฐบาลทุก
 รัฐบาล อันที่จริงลึก ๆ ผมอนาธิปัตย์ ผมเกลียดคนมีอำนาจเข้า
 ใจไหม สอง—ผมเติบโตมาในแวดวงชนชั้นกลาง เติบโตมากับวัด
 ซึ่งต้องเป็นฝ่ายปฏิบัติกริยา นี่ต้องยอมรับ คนไปวัดไปหาอาจารย์
 ผมเป็นปฏิบัติกริยาทั้งนั้น เป็นเจ้า เป็นพระยา เป็นพวกที่สูญเสีย
 อำนาจ พวกนี้เกลียดหลวงประดิษฐ์ กันทั้งนั้น ผมเกลียด
 เป็นความรู้สึกอย่างนั้นโดยไม่รู้ตัว จนผมคิดว่าอย่างน้อยหลวง
 ประดิษฐ์ต้องเกี่ยวข้องกับกรณีสวรรคต เข้าใจไหม ผมพิสูจน์
 อะไรไม่ได้ แต่มันมีผลทางจิตวิทยาต่อผม แล้วทีหลังผมมา
 ศึกษางานของหลวงประดิษฐ์เอง และรู้จักพระยามากขึ้น
 พระยาพวกนี้แหละตัว...เยอะแยะเชียว ทีหลังผมจับหลักกาลาม
 สูตรได้อะไรไปเชื่อพวกพระยา พวกนี้กะล่อนก็มีเยอะแยะเลย
 และตอนนี้มาวิเคราะห์สัจจะจากเอกสารหลักฐานเองเห็นชัดว่า
 หลวงประดิษฐ์ไม่มีทางเลยที่จะแปดเปื้อน แก่ถูกใส่ร้ายด้วยผล
 ประโยชน์ทางการเมือง เมื่อรู้อย่างนี้ ผมก็รู้ตัวว่าผมทำบาป
 ผมทำผิดกับท่าน ผมก็เลยไปขอโทษ เป็นเรื่องธรรมดา ถ้าเรา
 เป็นมนุษย์ เราก็กขอโทษ ผมดีใจที่ผมขอโทษท่านยังอยู่ ขอโทษ
 ท่านตอนตายไปแล้วไม่มีประโยชน์เท่าไร ท่านก็ขอโทษที่ท่าน

ล่งเกินผมเหมือนกัน การที่ท่านขอโทษแสดงว่าเป็นคนใหญ่
ท่านล่งเกินไม่ใช่หน่อย ๆ ประวัติคณะราษฎร หนังสือไม่ถึง ๕๐
หน้า เขียนต่ำผมเกิน ๑๐ เปอร์เซ็นต์ ผมถือมตะเลย ไม่ได้เอ่ย
ชื่อ แต่ผมทั้งนั้น “ซากเดนคักดินา” “สวะสังคม” สรรคำดี ๆ
มาต่ำทั้งนั้น...”

จากข้อความที่ส.ศิวัรักษ์ให้สัมภาษณ์ในหนังสือ *วงการ*
ฉบับดังกล่าว ย่อมเป็นคำตอบต่อข้อสงสัยของ คุณจิตรกร ตั้ง
เกษมสุขเป็นอย่างดี ผมเองในฐานะคนอ่านหนังสือเล็ก ๆ คนหนึ่ง
ผมคิดว่าผมอ่านข้อเขียนของผู้เขียนทุกคนในแง่ประวัติศาสตร์
ความคิด คือต้องการทราบว่าผู้เขียนแต่ละคนมีความคิดเห็น
เรื่องที่เขาเขียนอย่างไร ความคิดเห็นของเขาตรงกับความเป็น
จริงหรือไม่ ผมอ่านหนังสืออย่างชนิดรู้เท่าทันคนเขียน จึงรู้สึกว่
ตนเองไม่ได้อยู่ใต้อิทธิพลแนวความคิดของใคร เรื่องเกี่ยวกับ
ประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔ มิถุนายน
๒๔๗๕ เป็นต้นมา นายปรีดี พนมยงค์ มักจะถูกนักวิชาการและ
นักประวัติศาสตร์รุ่นหลังบิดเบือนความจริงอย่างน่าละอายที่สุด
แต่นายปรีดีได้ยื่นฟ้องต่อศาลสถิตยุติธรรมเสมอมา ทำให้ผู้ล่ง
เกินหรือบิดเบือนต่อนายปรีดีต้องขอขมาต่อนายปรีดีเป็นทิวแถว
ทั้งนี้ย่อมชี้ให้เห็นว่านายปรีดีนั้นไม่ยอมให้ใครมาบิดเบือนความ
จริงเกี่ยวกับตัวท่านมาตลอด ทั้งหมดนี้ย่อมจะเป็นข้อเตือนใจ
สำหรับคนที่รักสัจจะทุก ๆ คนมิใช่หรือ!

ด้วยความนับถือ

ประจักษ์ ดาวเรือง

โลกหนังสือ มีนาคม ๒๕๒๖

เมื่อนายสุภา ศิริमानนท์ไปพบท่านในเดือนเมษายนนั้น ข้าพเจ้าได้ขอรูปที่นายไสว สุทธิพิทักษ์ถ่ายมาอย่างงาม ขอความกรุณาให้ท่านเซ็นมอบให้ ท่านได้มีแก๊จเขียนมาให้โดยบอกว่า ไม่เคยเขียนให้ใครยาวถึงเพียงนี้ นับว่าเป็นที่จับใจข้าพเจ้ายิ่งนัก ทั้งท่านยังสั่งฝากถึงข้าพเจ้าอย่างห่วงใยเป็นอเนกประการ ทำให้ข้าพเจ้าซาบซึ่งตรงตรงใจมาก เสีย—ตายแต่ที่ข้าพเจ้าได้รับทราบความข้อนี้ ตลอดจนเอกสารต่าง ๆ และรูปที่ท่านเซ็นให้มา เมื่อท่านล่องลับไปเสียแล้วอย่างกะทันหัน เป็นเหตุให้ข้าพเจ้าเศร้าสลดใจอย่างบอกไม่ถูก

ข้าพเจ้าได้แต่ตั้งปณิธานที่จะดำเนินงานของท่านต่อไป เพื่อให้ธรรมะได้เป็นใหญ่ ให้ราษฎรได้เป็นใหญ่อย่างชอบธรรม เพื่ออิสระอธิปไตยอันสมบูรณ์ อย่างมีสันติสุข ยุติธรรม และเสรีธรรมนั้นแล

เมื่อไรเราได้ชัยชนะเช่นนี้จากชนชั้นปกครอง เมื่อนั้นชื่อของปรีดีพนมยงค์ จะเป็นชื่อที่จะมีแต่คนเคารพสักการะ โดยปราศจากวิหิงสาพยาบาทใด ๆ ทั้งสิ้น

— มติชนสุดสัปดาห์ ลงติดต่อกันห้าสัปดาห์ เริ่มอาทิตย์ที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๒๖

— ปรีดี พนมยงค์ แกะร่งกล้าทุกสมัย (มติชนรวมเล่ม) มิถุนายน และ กรกฎาคม ๒๕๒๖

อันเนื่องมาแต่ "วิจารณ์งานสมโภชกรุงฯ"

ที่นี้ก็มาถึงเรื่องนายปรีดี พนมยงค์ ที่มีคนเขียนจดหมายถึงคุณ และคุณต้องการให้ผมตอบ ก่อนตอบ ผมขอเอ่ยถึงบทความและจดหมายของล้อม เพ็งแก้วเสียหน่อย ที่อุทิศสำหรับถ่ายเอกสารมาเผยแพร่สู่กันอ่าน นับว่าเป็นนักวิชาการที่ชอบค้นคว้าแท้ และผมชอบอารมณ์ขันของบุคคลผู้นี้ ดังได้เคยอ่านเรื่องฝรั่งผายลม ที่ลงพิมพ์ไว้ที่อื่นด้วยแล้ว

เรื่องนี้ก็ทำให้นึกถึงไมเกิล ไรท์ ที่ว่า “ตูด” มาจากภาษาฝรั่ง แล้วถ้าเช่นนั้น “ตด” มาจากภาษาอะไรเล่า ของจ “วิไลขนาดอบ” มาให้ทราบ

สำหรับข้อเขียนของนายปรีดี พนมยงค์เรื่อง *มหาราชและรัตนโกสินทร์* นั้น ผมเห็นว่าเป็นเอกสารทางวิชาการที่สำคัญอ่านอ่านยากอยู่สักหน่อย การที่คนอายุเกิน ๘๐ แล้ว เขียนบทความทางวิชาการได้อย่างลุ่มลึกถึงเพียงนี้ โดยที่นายกรัฐมนตรีไม่มีราชบัณฑิตในอาณัติที่มีปัญญาหรือมันสมอง หรือความสุภาพที่จะตอบหนังสือของท่านผู้นั้นไป ก็แสดงให้เห็นถึงความอับจนทางสติปัญญาของชนชั้นปกครองไทยในบัดนี้อยู่แล้ว

การที่นายปรีดีต้องการหลักฐาน (authentic document) และที่มาแห่งวัตถุทางประวัติศาสตร์ (sources of historical material) นั้น เพราะท่านเป็นทั้งนักนิติศาสตร์และนักประวัติศาสตร์ จึงควรรับคำของท่านด้วยมนสิการ ถ้าเราไม่ถือว่าสิ่งนี้สำคัญ เราก็จะมีกันแต่พงศาวดารกระซิบ ดังที่เป็นอยู่ในบัดนี้

เรื่องนามกรุงนั้นเห็นจะพอสรุปได้ว่า มีพระราชโองการในรัชกาลที่ ๑ ให้แก่นามราชธานีตามพระแก้วมรกตจริง เมื่อสร้างกรุงและฉลองกรุงหลังจากที่ตั้งมาแล้วได้สามปี แต่ยังคงใช้นามกรุง (พูดอย่างปัจจุบันคือชื่อประเทศ) ว่าอยุธยา หากในภาษาไทยเรามักใช้คำว่า *กรุง* โดยมุ่งให้เป็นชื่อราชธานีก็ได้ชื่อประเทศก็ได้ แม้พม่าก็เช่นกัน อย่างกรุงอังวะนั้น หมายถึงประเทศพม่าทั้งหมดด้วย และหมายถึงชื่อราชธานีด้วย โดยที่พระราชสาสน์ที่มีไปมากับต่างประเทศก็เรียกเช่นนี้ หากชื่อราชธานีมักเปลี่ยนทุกทีที่ย้ายเมือง เป็นรัตนปุระบัง อมรปุระบัง ดังนี้เป็นต้น เขมรก็เช่นเดียวกัน เราเรียกว่าเมืองละแวกหรือกรุงละแวก ทั้ง ๆ ที่บางครั้งราชธานีย้ายไปอยู่ที่โพธิสัตว์หรืออุตงค์แล้วก็ตาม

ต่อถึงรัชกาลที่ ๔ จึงมีพระบรมราชโองการให้เรียกชื่อประเทศ

ว่ากรุงสยาม และเรียกชื่อราชธานีว่ากรุงรัตนโกสินทร์ ความข้อนี้พวกเราที่เป็นนักเรียนประวัติศาสตร์ น่าจะสำเหนียก

ข้อความที่เขียนมาทั้งหมดนี้ อาจจะมีประโยชน์สำหรับผู้ที่เราตัวเองว่า “คนที่กำลังเรียนหนังสือในกรณีสวรรคต” ผมเองก็เคยมีความกินแหนงแคลงใจนายปรีดี พนมยงค์ ในกรณีดังกล่าวมาก่อน เหตุเพราะเรื่องข่าวลือและพงศาวดารกระซิบตลกดจนการล้างสมองจากชนชั้นปกครองมานาน ทั้งยังเชื่อสถาบันศาลอย่างขาดการพิจารณาอีกด้วย จนถึงกับเคยจ้วงจาบหยาบซ้ำ ล้วงเกินท่านผู้นั้นไปด้วยความมอหังการ ต่อมาได้สติ ระลึกถึงหลักฐานที่แท้จริง (authentic document) และที่มาทางวัตถุแห่งประวัติศาสตร์ (sources of historical material) ทั้ง ๆ ที่ตัวเองเป็นเนติบัณฑิตและนักเรียนประวัติศาสตร์ ควรหรือที่จะปล่อยให้อคติครอบงำสั่งจะและข้อเท็จจริงได้เป็นเวลานาน จนต้องมึนจดหมายไปขอชมาท่าน หวังว่า “คนที่กำลังเรียนหนังสือในกรณีสวรรคต” จะบังเกิดความสว่างขึ้นไม่เร็วก็ช้า ดังเช่นตัวผมเอง ถ้าอยากหาเอกสารหลักฐานเกี่ยวกับสถาบันศาลที่ผิดพลาด ควรเริ่มจากการอ่านคำฟ้องและคำพิพากษาในเรื่องนี้เอง โดยเฉพาะก็คำตัดสินใหม่เกี่ยวกับกรณีสวรรคต ที่ตีพิมพ์ในงานฉลองอายุ ๘๐ ปีบริบูรณ์ของนายปรีดี พนมยงค์ เมื่อ พ.ศ.๒๕๒๓ ยังคำขอมาโทษของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ฯลฯ ก็เป็นประโยชน์มากในเรื่องนี้

เมื่อพูดมาถึงเพียงนี้แล้ว ก็ต้องขอยืนยันข้อความที่ว่า ในรอบ ๕๐ ปีนี้ไม่มีใครคนใดสำคัญยิ่งกว่านายปรีดี พนมยงค์อีกครั้ง และการฉลอง ๒๐๐ ปี กรุงรัตนโกสินทร์จะไม่มีความหมายที่แท้ ถ้าเกียดกัน ๕๐ ปีประชาธิปไตยออกไปเสีย เพราะนั่นเป็นการแตกแยก ไม่ใช่การประสาน

ประโยชน์ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์อันสำคัญของไทย การที่ประชาธิปไตยของไทยล้มลุกคลุกคลานเพราะเอากรณีสวรรคตไปใช้อย่างโสมมเพื่อทำลายนายปรีดี จากวิถีทางสันติประชาธรรม แล้วครอบงำราษฎรด้วยวิธีระบบเผด็จการทหารกันต่างหาก เป็นแต่ทำที่ทว่าเป็นประชาธิปไตยกันอย่างเล่นๆ ทั้ง ๆ ที่ทหารอย่างจอมพลป. พิบูลสงครามนั่นเอง คือผู้ที่ต้องการล้มล้างพระราชวงศ์ (นี้ผมมีหลักฐานที่แท้จริง authentic document ที่จะนำมาประกอบอ้างอิง ยืนยันได้ตลอดเวลา) มีหน้าคนอย่างจอมพลส.ธนะรัชต์ ก็คือผู้ที่นำความหายนะมาสู่พระราชวงศ์อย่างเลวร้ายที่สุด แต่กลับไม่รู้สึกรู้สีกััน ตราบใดที่เรายังเห็นกงจักรเป็นดอกบัว และปล่อยให้บัวไปชอกช้ำอยู่นอกประเทศ เราจะมีน้ำที่ใสสะอาดในทางศาสนาธรรมไม่ได้เลย

ยิ่งการกู้ชาติของนายปรีดีและขบวนการเสรีไทยด้วยแล้ว แม้เมื่อสมัยผมยังคลั่งใคล้ใจท่านผู้นั้น เกี่ยวกับกรณีสวรรคตและพระราชวงศ์ ผมก็เห็นบทบาทอันนี้ของท่านอย่างเด่นชัด อันคนที่รักชาติและรักความจริงทุกคนจักไม่อาจปฏิเสธได้ ยิ่งการกระทำของท่านในทางความยุติธรรมเพื่อสังคมและการวางนโยบายอันยาวไกลเกี่ยวกับวิเทโศบายอย่างมีความเป็นไทยและความเป็นกลาง อันมหาอำนาจจักเข้ามามีอิทธิพลนอกเหนือไม่ได้ด้วยแล้ว ผมเห็นว่าหารัฐบุรุษคนใดในภูมิภาคนี้ เทียบเทียมไม่ได้เอาเลย

สำหรับการรับใช้พระราชวงศ์ของท่านผู้นั้น ท่านปิดทองหลังพระมาตลอดเวลา นับเป็นความจงรักภักดี ที่ผิดไปจากพวกมือถือปากประกาศก้องเรื่องชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ทั้งหลายเหล่านั้นเป็นอันมาก สิ่งนี้เป็นการยากที่คนร่วมสมัย ซึ่งอยู่ใต้อิทธิพลของสื่อมวลชนมอมเมา

เข้าใจได้ ยังการใช้ราชาศัพท์ของท่านผู้นี้ก็ถูกต้องลึกซึ้ง เกินกว่าที่จะด่วนตัดสินได้ง่าย ๆ อีกด้วย และการถวายพระพรพระเจ้าแผ่นดินนั้น ไม่จำเพาะพระภิกษุสงฆ์ แม้คฤหัสถ์ชนก็กระทำได้โดยมีแบบอย่างหลักฐานมาก่อนแล้วนับนาน

อนึ่ง ใครที่เคยได้ยินท่านรัฐบุรุษอาวุโสเพ็ดทูลเจ้านายแล้วพากันจับใจในถ้อยคำยิ่งนัก ท่านใช้คำราชาศัพท์อย่างเหมาะสมแก่ทุกท่านทุกพระองค์ ไม่ว่าท่านนั้น ๆ จะทรงฐานันดรศักดิ์ชั้นใด ท่านก็ใช้ได้อย่างเหมาะสมพระสถานะนั้น ๆ เสมอ ผิดกับคนรุ่นใหม่ ๆ เป็นอันมาก ซึ่งนอกจากจะไม่เคยใช้ถ้อยคำเหล่านี้แล้ว ยังมักทงนงตนกันว่าตนรู้ราชาศัพท์อย่างดีเสียด้วย ทั้ง ๆ ที่เคยแต่อ่านตำราราชาศัพท์อย่างผิด ๆ ถูก ๆ กันมา หรือสังเกตหนังสือเก่ากันมาอย่างไม่ถืถ้วน โดยหาเคยเพ็ดทูลกับเจ้านายอย่างคุ้นเคย ดังผู้ที่เป็นรัฐบุรุษอาวุโสและเคยเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้กระทำมา ฉะนั้นการที่จะหาญไปทั่วภาษา ราชาศัพท์ของท่าน ควรคิดกันให้รอบคอบยิ่งกว่าที่แสดงออกกันอย่างมั่งง่ายโดยทั่ว ๆ ไป

ไหน ๆ เขียนถึงเพียงนี้แล้ว ก็ขอเอ่ยต่อไปถึง สยามรัฐ ฉบับราว ๆ ๒๔ มิถุนายน ศกนี้ด้วย ที่หม่อมราชวงศ์คนหนึ่งเขียนถึงคุณหลวงที่อยู่กระทรวง "coup d'etat" นั้น นอกจากจะแสดงความเมาเหล้า ที่ผู้เขียนมักได้รับจาการสสุราเกือบตลอดเวลาแล้ว ยังแสดงถึงการเมาตัวและเมาความรู้ที่น่าอดสูอีกด้วย การที่ผู้เขียนนึกเอาว่าเขาเป็นนักเรียนอังกฤษ (ที่จริงเขาเป็นนักเรียนไอร์แลนด์) แล้วดูถูกภาษาอังกฤษของนักเรียนฝรั่งเศสอย่างนายปรีดี พนมยงค์นั้น เขาเข้าใจผิดไปถนัด ภาษาอังกฤษของท่านผู้นั้น ดีกว่าภาษาอังกฤษของนักเรียนอังกฤษแท้ ๆ เป็นอันมากอีกด้วย

บันทึกการอภิปราย

"ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษผู้ไร้แผ่นดิน"

ผู้ดำเนินการอภิปราย

จริง ๆ แล้ว สิ่งที่อาจารย์ไสวได้พูดไปนั้นเป็นเพียงผลงาน ถ้าจะว่ากันไปแล้วก็เพียงแต่น้อยนิดในสิ่งที่ท่านปรีดี พนมยงค์ ได้ทำคุณประโยชน์ไว้สำหรับประเทศ สำหรับผมเองนั้นตอนเปิดงาน กระผมได้พูดไว้เล็กน้อยว่าได้มีโอกาสไปพบ ได้พูดกับท่าน ได้ร่วมงานกับท่าน ตลอดระยะเวลาที่ผมเป็นนักเรียนไทยในฝรั่งเศสเป็นเวลา ๕ ปี เมื่อผมไปถึงประเทศฝรั่งเศสใหม่ ๆ นั้น สิ่งแรกที่ยากจะทำก็คือไปพบ ท่านปรีดี

พนมยงค์ เหมือนคนไทยหลายคนที่เป็นฝรั่งเศสแล้ว ทุกคนก็ตั้งหน้าตั้งตาที่จะไปบ้านพักท่าน ไปเยี่ยมท่าน แต่ก็มีคนบางคนไม่ทราบจะหวังดีหรือยังก็ตามมาบอกผมว่า “ระวังนะ คุณเป็นข้าราชการ” ตอนนั้นผมได้เป็นอาจารย์อยู่ที่นี้ แล้วลาศึกษาต่อ ถ้าไปพบท่านปรีดี สันติบาลจะรายงาน นี่เห็นมัยยะ ฝีมือสันติบาลไทยไปถึงปารีสโน่นนะ ใครไปพบท่านปรีดีแค่นั้นก็รายงาน แต่ผมคิดว่ายังงี้ ๆ ก็ต้องพบให้ได้ เพราะในความรู้สึกนั้น หลายสิ่งหลายอย่างที่ผมเคยอยู่ในประเทศไทยนั้นแล้วเคยตั้งคำถามไว้ ก็ได้ไปพบคำตอบที่กรุงปารีส ไปถึงประเทศฝรั่งเศส นั่นก็คือสิ่งที่มันเป็นความลับหรือเป็นสิ่งที่มีความถูกต้อง และหลายคนในประเทศไทยได้พยายามลบสิ่งเหล่านี้ออกไปจากประวัติศาสตร์นั้น เราไปได้คำตอบที่นั่น ไปพบความจริงที่นั่น เช่นเดียวกัน ผมคิดว่าท่านปรีดีเป็นรัฐบุรุษที่ยิ่งใหญ่ ที่เราหากต้องการศึกษาประวัติศาสตร์อย่างแท้จริงแล้วท่านสามารถให้คำตอบได้

กระผมจึงไปอยู่ที่นั่น ได้พบกับท่าน ได้พูดคุยกับท่าน ได้เรียนรู้หลายสิ่งหลายอย่างจากท่าน ทุกครั้งเมื่อมีนักเรียนไทย หรือบุคคลสำคัญของประเทศไทย หรือบุคคลในคณะรัฐบาลหลายคน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหลายคน ทุกคนเมื่อไปถึงกรุงปารีสต่างต้องการพบท่านปรีดี พนมยงค์ เพื่อที่จะถามไถ่ปัญหาบ้านเมือง ถามความคิดเห็นของท่าน และสิ่งที่บุคคลเหล่านั้นได้เรียนรู้เมื่อได้พบท่านก็คือ ท่านมีความห่วงใยประเทศไทย มีความห่วงใยจนกระทั่งเมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ซึ่งเป็นวันที่ท่านได้ถึงแก่อสัญกรรมนั้น ท่านกำลังจะเขียนหนังสือเกี่ยวกับงานของท่านในประเทศไทยอีก นี่แหละครับรัฐบุรุษซึ่งได้ทำคุณประโยชน์ไว้กับประเทศชาติอย่างมากมายนั่น ที่สุดท้ายก็ต้องไปสิ้นชีวิตลง ณ ต่างแดน ไม่มีโอกาสที่จะกลับมาบ้านเกิดเมืองนอน ท่านเคยพูดกับผมหลายครั้งว่า

ท่านต้องการกลับ แน่نونเมื่อเกิดเป็นคนไทยก็ต้องการกลับบ้านเกิด เมืองนอน มาสิ้นชีวิตลง ณ ที่นี้ แต่ผมคิดเหมือนกับหลายคนที่นั่งอยู่ที่นี้ ก็คงจะเดาออกว่าเหตุใดท่านจึงไม่กลับ เพราะท่านพูดว่า ถ้ากลับมาแล้ว บ้านเมืองมันไม่สงบท่านก็ไม่อยากกลับ นั่นก็คือ ท่านมีความรักเป็นห่วง เป็นใยประเทศชาติบ้านเมือง มีคำถามหลายคำถามและบางครั้งก็เป็นคำถามที่พวกคุณเองซึ่งนั่งอยู่ ณ ที่นี้ก็จะถามเหมือนกัน หากมีโอกาสดูไปพบท่านที่กรุงปารีส นั่นก็คือความมิดมนที่เกี่ยวกับกรณีสวรรคตของ ร.๘ กระผมเองจริงอยู่ใกล้ชิดกับท่าน เมื่อก่อนจะลากลับก็ถามท่านเป็นคำถามสุดท้ายเกี่ยวกับกรณีนี้ กระผมคิดว่าจะได้รับคำตอบจากท่าน แต่ท่านตอบเพียงว่า ประวัติศาสตร์จะบอกคุณเอง นี่แหละครับกระผมจึงคิดว่า ท่านสมควรอย่างยิ่งที่จะได้รับการยกย่องว่าเป็นรัฐบุรุษอาวุโส เพราะเป็นบุคคลที่มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ดี ผลงานที่ท่านทำไว้นั้น แม้จะมีมากมาย แต่ก็ยังเป็นงานที่พวกเราจำเป็นต้องศึกษากันไป เพราะสิ่งที่ท่านทำไว้นั้น ท่านเองก็ได้บอกว่ามีทั้งสิ่งที่เป็นความผิดพลาด ทั้งสิ่งที่เป็นความดีความถูกต้อง เป็นเรื่องของพวกเราที่จะต้องศึกษาว่า คณะราษฎรนั้นและตัวท่านเองได้ทำอะไรผิดพลาดไว้บ้าง แล้วก็พยายามแก้ไขไม่ให้เกิดความผิดพลาดนั้นอีก

กระผมจำได้ว่า โดยเฉพาะเมื่อเกิดกรณี ๑๔ ตุลาคนั้น ท่านเขียนหนังสือไว้เล่มหนึ่งคือบทความว่า “จงพิทักษ์เจตนารมณ์ของ ๑๔ ตุลาคน” ในบทความนี้เองได้เตือนพวกเราไว้ ให้ระมัดระวังจะถูกปล้นชัยชนะ เช่นเดียวกับที่คณะราษฎรได้เคยถูกปล้นไปแล้ว แต่ครั้งนั้นอาจจะ เป็นเพราะ ไม่ทราบสาเหตุอะไรที่พวกเราไม่ได้ให้ความสำคัญกับบทความของท่าน แล้วความผิดพลาดนั้นก็คงจะเกิดขึ้นกับขบวนการที่ต่อสู้

เพื่อประชาธิปไตยอย่างที่เราได้เห็นได้ผ่านมาแล้ว

ผมคิดว่าในวันนี้ พวกเราได้รับเกียรติเป็นอย่างยิ่งจากวิทยากรที่มาร่วมในวันนี้ ที่มาพูดถึงผลงานของท่านปรีดี พนมยงค์ อาจจะพูดในเชิงวิเคราะห์ว่าท่านทำอะไรไปบ้าง แล้วพวกเราก็จะได้รู้จักกับท่านปรีดีมากขึ้น และคิดว่าจะเอาข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้นำไปคิด ไปศึกษากันต่อไป เพื่อที่จะต่อสู้ให้ได้มาซึ่งประชาธิปไตยที่แท้จริง

ท่านที่มาร่วมอภิปรายในวันนี้จะครับ ที่อยู่ข้าง ๆ ผมด้านขวามือ คือ คุณสุภา ศิริमानนท์ ท่านผู้นี้ ความจริงที่ท่านเขียนไว้ในหนังสือไทยแลนด์ ที่ผมซื้อมา ท่านเขียนไว้ว่า “ข้าพเจ้าเป็นเสมอเพียงศิษย์เล็ก ๆ คนหนึ่งของ ดร.ปรีดี พนมยงค์” ถึงแม้ท่านจะถ่อมตัวเป็นศิษย์เล็ก ๆ คนหนึ่งก็ตาม แต่ว่าใครที่ติดตามจากหนังสือพิมพ์หลาย ๆ ฉบับ ก็จะพบว่า คุณสุภา ศิริमानนท์นั้นเพิ่งกลับมาจากกรุงปารีส ท่านได้พบท่านปรีดี พนมยงค์ และได้มีโอกาสอยู่กับท่านเป็นเวลานาน วันนี้คุณสุภา ศิริमानนท์ นักคิด นักเขียน ก็จะพูดให้เราฟังเกี่ยวกับทัศนะของท่านต่อท่านปรีดี

ท่านถัดไปผมคงไม่ต้องแนะนำ เพราะพวกเราหลายคนคงรู้จักดี นักพูด นักคิด มีทั้งฝีปาก ฝีมือลายมือในการเขียนเป็นที่เลื่องลือ อาจารย์ สุลักษณ์ ศิวรักษ์ วันนี้ท่านจะพูดให้เราฟัง ในประเด็นที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์หลาย ๆ อย่างที่เกี่ยวข้องกับท่านปรีดี

ซ้ายมือผมท่านแรก คนนี้ที่ผมเชิญในวันนี้ คือคิดว่าจะเชิญคนร่วมสมัยกับพวกเรา อาจารย์ไชยันต์ รัชชกุล จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อาจารย์เป็นนักเรียนที่เรียนอยู่ที่เยอรมัน และข้ามไปอังกฤษ และข้ามไปฝรั่งเศส เรียกว่าท่องเที่ยวอยู่ในยุโรป ในช่วงที่เรียนอยู่นั้น ผมเรียนอยู่ที่กรุงปารีส พวกเราได้มีโอกาสร่วมงานกัน เวลาอาจารย์ไชยันต์อยู่ที่

เยอรมันเป็นกรรมการของสมาคมนักเรียนไทยในเยอรมัน ไปอังกฤษก็
เป็นกรรมการสมาคมนักเรียนไทยที่อังกฤษ และได้ร่วมประสานงานกัน
จัดการอภิปรายโดยเชิญปรีดี พนมยงค์ไปพูดหลายครั้งทั้ง ๓ ประเทศ
เพราะว่าผลงานที่อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ได้พูดไว้นั้น เกิดขึ้นในยุคที่พวก
เราเองได้ร่วมกันทำ อาจารย์ไชยันต์คงจะวิเคราะห์งานของท่านปรีดีให้
พวกเราได้ฟังด้วย

ท่านถัดไปก็คือ ดร.วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์ ท่านผู้มีศักดิ์เป็น
หลานท่านปรีดี คือท่านผู้หญิงพูนศุข ซึ่งเป็นภรรยาคู่ทุกข์คู่ยากของท่าน
ปรีดี พนมยงค์นั้น นามสกุลเดิมท่าน ณ ป้อมเพชร์ เพราะฉะนั้นดร.วิชิตวงศ์
ณ ป้อมเพชร์ ซึ่งเวลานี้ก็ยังเป็นนายกสภาวิทยาลัยเกริก และท่านได้
ศึกษางาน ดร.ปรีดี พนมยงค์ รวมทั้งได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับ ดร.ปรีดี
พนมยงค์ไว้ด้วย ผมคิดว่าในวันนี้ท่านคงมาพูดให้พวกเราได้ฟังทัศนคติ
ของท่านที่เกี่ยวกับงานและชีวิตของดร.ปรีดี พนมยงค์ ที่มีต่อประเทศไทย
ในเบื้องต้นนี้ผมคิดว่าอยากจะเรียนเชิญ ดร.วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์ ได้
พูดก่อน เกี่ยวกับผลงานของดร.ปรีดี พนมยงค์ ในทัศนะของท่าน ขอ
เรียนเชิญครับท่านอาจารย์

ดร.วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์

ขอบคุณมากครับ ที่ให้เกียรติผมมาคุยให้พวกเราฟังในวันนี้
เกี่ยวกับเรื่องของท่านรัฐบุรุษอาวุโสปรีดี พนมยงค์ อย่างที่อาจารย์
พิรพันธุ์ได้แนะนำแล้วว่า ผมเป็นเชื้อสายของท่าน เป็นลูกหลาน ดังนั้น
เป็นการง่ายที่จะเล่าให้พวกท่านฟังถึงท่านปรีดี พนมยงค์ที่ผมรู้จัก

ผมรู้จักท่านปรีดีมาตั้งแต่ผมเกิด ตั้งแต่วันแรกที่ผมเกิด ความ
จริงท่านอาจจะรู้จักผมมาก่อนที่ผมจะเกิดสักหน่อยก็ได้ เพราะว่าท่านเป็น

เพื่อนเจ้าบ่าว คือหมายความว่าเมื่อพ่อกับแม่ผมแต่งงานนี้ ท่านปรีดีเป็นเพื่อนเจ้าบ่าว ฉะนั้นเมื่อผมเกิดครั้งแรกนั้นเป็นเวลา ๕๓ ปีมาแล้ว ท่านปรีดีอายุ ๓๐ ปี อีกสองวันท่านก็จะ ๘๓ ฉะนั้นเมื่อ ๕๓ ปีมาแล้ว ท่านอายุ ๓๐ ยังเป็นหนุ่มเหมือนกับพวกเราที่นั่งอยู่ในนี้หลายคนที่เดียว ผมจำท่านไม่ได้เพราะว่าเกิดใหม่ ๆ มองก็ดวงลันตาไปหมดไม่ทราบว่าเป็นใครใคร แต่แน่ใจว่าท่านต้องมาดู เพราะว่าเป็นเพื่อนเจ้าบ่าว แล้วก็ภรรยาท่านก็เป็นน้องของเจ้าบ่าว ผมพูดยั้งยั้งสงสัยกันไปบ้าง แต่ยังงี้ก็ตามสรุปว่าเมื่อผมเกิดนี้ ผมแน่ใจว่าท่านต้องมาดูว่าไอ้เด็กคนนี้น่าตามันเป็นอย่างไร แล้วท่านก็มาดูจริง ๆ ครับ

ผมมาเริ่มจำท่านได้เมื่ออายุเห็นจะ ๓-๔ ขวบแล้ว ผมพยายามนึกย้อนหลัง เมื่อผมจำท่านได้นั้น ท่านยังไม่ได้เป็นรัฐมนตรี ผมจำได้ว่าเมื่อปี ๒๔๗๖ เข้าใจว่าเป็นวันที่ ๑๒ เมษายน ท่านปรีดีตอนนั้นยังมีบรรดาศักดิ์เป็นหลวงประดิษฐมนูธรรมและท่านผู้หญิงต้องเดินทางจากประเทศไทยไปฝรั่งเศส เรื่องราวต่าง ๆ อาจารย์ไสว สุทธิพิทักษ์ ได้เล่าให้ฟังแล้ว มีเรื่องขัดแย้งในคณะรัฐมนตรี มีการปิดสภา มีการงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา มีการเนรเทศหลวงประดิษฐฯ ไปประเทศฝรั่งเศส ตอนนั้นผมจำไม่ได้ ผมยังเล็กเกินไป แต่เมื่อท่านเดินทางกลับมาเมื่อประมาณเดือนกรกฎาคมหรือสิงหาคมในปีเดียวกันนั้นเอง อันนี้ผมจำได้ เพราะว่าเดินทางกลับมาแล้วก็มิของมาฝากเด็ก ที่ผมจำได้ มิของเล่นและของอะไรต่าง ๆ ที่ท่านเอาติดมาแยะ แล้วผมก็เป็นคนหนึ่งซึ่งได้รับของฝากก็เลยจำท่านได้ว่า อ้อ คุณอาหลวงประดิษฐ์ฯ หน้าตาเป็นอย่างนี้เอง ตอนนั้นท่านยังไม่ได้เป็นรัฐมนตรีมหาดไทย เป็นรัฐมนตรีลอย กลับมาเจ้าคุณพลพก็ตั้งให้ท่านเป็นรัฐมนตรีมหาดไทย

แต่เมื่อท่านเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศในสมัย

รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม รวบรวมปี ๒๔๘๑ หรือ ๒๔๘๐ ท่านเป็นรัฐมนตรีต่างประเทศ ผมเป็นนักเรียนโรงเรียนวชิราวุธ แล้ววันหนึ่งตอนกลางวัน ผมกำลังนั่งเรียนอยู่ในชั้น ก็มีคนมาตามให้ผมไปที่บ้านท่านผู้บังคับการโรงเรียน ก็ไปพบท่านที่นั่น ท่านมาเอาตัวผมไปพร้อมกับเด็กอื่น ๆ อีก ๒-๓ คน ไปเดินชั้นหมาก คือท่านถูกเกณฑ์ให้ไปเป็นเจ้าภาพ ไปขอผู้หญิงให้ใครก็ไม่ทราบ แล้วก็ต้องมีเด็กถือชั้นหมากไป ผมก็รับเป็นเด็กถือชั้นหมากไปด้วย อันนั้นก็เป็นอย่างหนึ่ง ระยะเวลาที่ผมกำลังพูดถึงก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ตอนที่ท่านเป็นรัฐมนตรีต่างประเทศ แล้วต่อมาท่านเป็นรัฐมนตรีคลัง ตอนนั้นผมจำท่านได้แม่นยำ เพราะว่าได้ไปมาหาสู่กันเสมอ มาหาท่านที่บ้าน แต่ที่จำได้แม่นคือ ตอนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ท่านเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

ในตอนนั้นท่านอยู่ที่ท่าช้าง ทำเนียบท่าช้าง ผมเชื่อว่าท่านทั้งหลายในที่นี้คงจำได้ เดิมนี่เขาก็เปลี่ยนแปลงมติดิagram กันแล้ว แต่ตอนนั้นเป็นทำเนียบมีกำแพงเดิมนี่ก็ยังมีกำแพงอยู่ มีตึกเก่า ๆ อยู่หลังหนึ่ง ตึกใหม่ ๆ หลังหนึ่ง แต่ตัวท่านปรตินั้นท่านนั่งอยู่ที่ท่าน้ำ คุณสุภา ศิริมานนท์จำได้แม่นยำ ก็คงจะได้ไปพบท่านที่นั่นเสมอ คือที่ท่าน้ำนี่นะครับ ยื่นไปในแม่น้ำเจ้าพระยาออกไปสักเมตรกว่า ๆ ก็เป็นท่าน้ำเล็ก ๆ ละครับ กว้างสัก ๒ เมตรยาวสัก ๔-๕ เมตร ซึ่งท่านใช้เป็นที่นั่งทำงาน เป็นห้องทำงาน เป็นห้องนั่งเล่น ห้องรับแขก ห้องรับประทานอาหารทุกอย่างอยู่ในนั้นหมด รับรองแขกเหรีือทุกระดับ ตั้งแต่รัฐมนตรีจนถึงเสมียน พนักงาน คนงาน ใครก็ตาม ญาติพี่น้องก็รับแขกกันตรงนั้น ท่านก็นั่งที่โต๊ะอาหารนั้นแหละครับ แล้วก็คุยกับใครต่อใครเรื่อยเปื่อยไปตลอดทั้งวัน นี่ยังเป็นภาพที่ผมจำได้ถนัด ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ ๒ เวลาไปทำงานก็ตรงไปที่ท่าน้ำก่อน ท่านก็โอภาปราศรัยต่าง ๆ

แล้วก็ต่อมาในช่วงเดียวกัน ในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ท่านได้อพยพเจ้านาย รวมทั้งพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าไปประทับที่พระราชวังบางปะอิน ท่านก็ไปจัดที่พักให้เป็นที่พักอดภัยแก่พระบรมวงศานุวงศ์ เรื่องราวเหล่านี้ปรากฏในหนังสือหลายเล่ม ก็คงจะได้อ่านกันมาบ้าง ท่านได้ถวายความจงรักภักดี ได้ให้ความอารักขาแก่เจ้านาย เพราะว่าตอนนั้นกรุงเทพมหานครถูกถูกระเบิดทุกวัน ตอนนั้นผมก็ไปบางปะอินเป็นครั้งคราว ก็ได้พบกับท่านเสมอ รู้สึกว่าสองวันท่านก็ไปบางปะอินทีหนึ่ง เพื่อจะไปดูแล้วเจ้านายท่านปลอดภัยดีหรือเปล่า

จนกระทั่งมาหลังสงคราม ตอนท่านเป็นนายกรัฐมนตรีเป็นรัฐบาลอานูโส ตอนที่ผมได้พบกับท่านบ่อย ๆ แต่ไม่ได้ใกล้ชิดกันในแง่ปริกษาหรือการทำงาน เพราะว่าผมยังเป็นเด็กเกินไป ก็ได้เห็นท่าน ท่านก็ได้โอภาปราศรัยไต่ถามเรื่องการเล่าเรียน ผมเคยเรียนให้ท่านทราบว่าจะเรียนหนังสือพิมพ์ท่านก็สนับสนุน อะไรต่าง ๆ ก็เป็นการใกล้ชิดกัน

จนกระทั่งท่านต้องจากประเทศไทยไปเมื่อปี ๒๔๙๐ ตอนนั้นผมทำงานหนังสือพิมพ์อยู่ ก็จำได้ว่าไปถึงท่าเทียบท่าช้างก็เป็นเวลาที่ท่านได้หลบหนีไปแล้ว และก็ไม่ได้พบกันอีก ๒ ปีต่อมา ความจริงท่านได้กลับมาประเทศไทยอีกเพื่อจะทำการยึดอำนาจในเหตุการณ์ที่เราเรียกว่า "กบฏวังหลวง" เมื่อ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๒ แล้วหลังจากทำการยึดอำนาจไม่สำเร็จ ท่านก็ยังหลบอยู่ในประเทศไทยอยู่ที่ไหนก็ไม่ทราบ เป็นเวลาตั้งเกือบ ๖ เดือน ถึงค่อยเดินทางไปสิงคโปร์ อันนี้ท่านได้เขียนขึ้นมาเอง เล่าให้ฟังเองอยู่ในหนังสือ ท่านเขียนเป็นภาษาฝรั่งเศส อยู่ในหนังสือเรื่องการเดินทางต่าง ๆ ที่ไปสิงคโปร์ แล้วท่านก็ไปถึงสิงคโปร์ เข้าใจว่าจะจะเป็นราว ๆ เดือนกันยายน ๒๔๙๒ ซึ่งตอนนั้นท่านได้พบกับอาจารย์สว สุธาทิพย์ ซึ่งหลบภัยการเมืองไปอยู่ที่นั่นแล้ว และอีก ๒ เดือนต่อมา ผมก็

เดินทางไปถึงคโปร์ก็พลากันนิดเดียว ผมยังจำได้ว่าอาจารย์ไสวบอกกับผมว่า ท่านได้ออกเดินทางไปจากสิงคโปร์เป็นเวลาไม่กี่อาทิตย์ก่อนหน้านี้ที่ผมมา หลังจากนั้นผมก็ไม่ได้พบกับท่านอีกเลย เป็นเวลาที่ยาวตั้งแต่พ.ศ. ๒๔๙๒

มาพบอีกทีหนึ่งเมื่อปี ๑๙๗๐ หรือ ๒๕๑๓ ผมรับราชการมีตำแหน่งอยู่ที่ ก็เดินทางไปประชุมที่ยุโรป แล้วก็ไปที่กรุงปารีส แล้วท่านก็รอผมอยู่ที่สนามบิน เมื่อผมลงจากเครื่องบินท่านก็นั่งรออยู่ที่นั่น ซึ่งก็เป็นครั้งแรกที่ผมได้คุยกับท่านอย่างผู้ใหญ่ ก่อนหน้านั้นคุยกับท่านอย่างเด็ก ฉะนั้นไม่ได้ความอะไร แต่ผมก็ดู แอบ ๆ ดูเวลาที่ท่านคุยกับผู้ใหญ่เหมือนกันเท่าที่จะมีโอกาส แต่ก็ยังจับความไม่ได้ว่าเขาพูดอะไรกัน แต่ว่าปี ๒๕๑๓ ผมได้คุยกับท่านอย่างผู้ใหญ่ เมื่อผมไปท่านก็ปิดบ้าน ไม่ได้หมายความว่าปิดประตูหน้าต่างนะครับ หมายความว่าไม่รับแขก เพื่อที่จะได้คุยกับหลานที่ไม่ได้พบกันหลายสิบปี แล้วผมก็มีโอกาสได้คุยกับท่าน ได้ไต่ถามอะไรต่าง ๆ ทุกอย่างเท่าที่ผมอยากทราบ ก็คุยกันอยู่ ๒ วันแล้วก็กลับ แล้วต่อมาผมก็ได้ไปเยี่ยมท่านอีกเป็นครั้งคราว รู้สึกว่าท่านก็แก่ชราไปมากพอสมควร แต่ความคิดความจำท่านยังแม่นยำ แล้วก็เรื่องที่ผมประหลาดใจนะชะ คืออย่างนี้เมื่อต่อมาเราก็ปีกกล้าขาแข็ง เรียนหนังสือมากมาย มีประสบการณ์ชีวิตอายุอานามก็มากขึ้น แต่เมื่อไรผมไปคุยกับท่านผมเหมือนเด็กไม่ได้มีอะไรไปเทียบกับท่านได้เลย พูดอะไรก็ผิดทุกอย่างว่ากันอย่างนั้น ไม่มีอะไรที่ผมคิดว่าผมรู้ คืออย่างสมมุติมาสอนหนังสือหรือพูดว่าสอนในมหาวิทยาลัย สอนวิทยาลัยป้องกันอาณัติกร ก็ยังกระทำด้วยความมั่นใจ แต่เมื่อผมพบกับท่านอาจารย์ปรีดี ผมพูดกับท่านรู้สึกตัวเองไม่รู้อะไรเลย แล้วอันนี้ไม่ใช่เฉพาะผมเท่านั้น ลูกศิษย์ของท่านหลายคนก็พูดอย่างนี้ ผมจำได้ว่าคุณมารุต บุณนาคนีเอง ซึ่งเป็น

นักกฎหมายคนสำคัญว่า เวลาพบท่านอาจารย์ เราก็เหมือนกับนักเรียนเตรียม ความรู้อย่างต่างกันอย่งนั้นยังเทียบกันไม่ได้ นี่เป็นคุณสมบัติของท่าน เรื่องราวของท่านปรีดีมีอีกมากมายครับเอามาคุยเป็นปี ๆ ก็ว่าไม่จบผมไปนั่งอยู่สิงคโปร์ ๒ ปี ก็ไปนั่งเขียนหนังสือเป็นภาษาฝรั่งเศสเล่มนั้นะฮะ อันนี้ก็เป็นการประมวลเรื่องราวทั้งหลาย แล้วเมื่อเขียนเสร็จผมก็ส่งไปให้ท่านดู นั่นก็เป็นต้นฉบับ ท่านก็แก้ไขให้ข้อเท็จจริงอะไรต่าง ๆ มาเยอะ ซึ่งผมก็นำมาปรับปรุงแก้ไข แล้วสุดท้ายผมก็พิมพ์เสร็จ ก็ส่งไปให้ท่านได้อ่าน ก็ฝากไปตอนที่ท่านผู้หญิงกับคุณสุภา ศิริमानนท์ท่านไป ก็รู้สึกท่านจะได้อ่านไม่เพียงแต่พลิก ๆ ดูกระมัง แล้วก็หนังสือมาบอกว่าอ่านละเอียดแล้วจะวิจารณ์ แต่ก็ไม่ได้รับการวิจารณ์จากท่าน ท่านก็มาสิ้นเสียก่อน

อย่างน้อยที่สุดท่านก็ได้เห็นว่าเราก็พยายามในทุกอย่าง เพื่อให้ อะไรที่มีดมนอนธกาล อะไรที่เป็นเรื่องที่คนเขาไม่พูดกัน อะไรที่ไม่จริง ไม่ถูกไม่ต้องก็จะได้รู้ถูกต้องกันเสียที ผมก็ต้องเขียน ที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษก็เพื่อความถูกต้องนั้น เพราะถ้าเขียนภาษาไทยคงใช้ถ้อยใช้คำก็อาจจะระมัดระวังไม่พอ ฉะนั้นจุดประสงค์ก็ให้เป็นที่รู้จักกันทั่วโลก

เรื่องใหญ่ ๆ เกี่ยวกับประวัติของท่านนั้นมีมากมาย ซึ่งเดี๋ยวท่านจะได้ยิน แต่มีบางเรื่องที่ผมขอถือโอกาสนำเรื่องเล็ก ๒-๓ เรื่องที่ท่านอาจจะไม่ทราบนะครับมาผสมผสานสักหน่อย

ที่ผมกำลังถืออยู่ในมือเป็นข้อเขียนของท่านเจ้าคุณปัญญานันทภิกขุ ซึ่งขณะนี้ท่านกำลังอยู่ที่สุสาน กรุงปารีสนะครับ เตรียมที่จะเป็นประธานในพิธีเผาศพท่านปรีดี ท่านปัญญาได้เขียนเรื่องเกี่ยวกับท่านพุทธทาสภิกขุซึ่งท่านนับถือกันอยู่ และมีเรื่องราวพาดพิงถึงท่านปรีดี

พนมยงค์ ผมจะอ่านให้ท่านฟังเสียนิดหนึ่ง ที่เป็นเหตุการณ์ระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง

มีพระองค์หนึ่งที่เทศน์ว่า ภูเขาแห่งวิสุทธิพุทธธรรม คือท่านมาเทศน์ที่กรุงเทพฯ ครั้งแรก ท่านคือท่านพุทธทาสภิกขุ เขา นิมนต์มาครั้งแรก ที่นิมนต์มาครั้งแรกก็เพราะสมัยนั้นเป็นสมัยสงคราม และเมื่อคุณวุฒิ สุวรรณรักษ์ซึ่งเป็นผู้แทนราษฎร จังหวัดสุราษฎร์ธานี เอาหนังสือที่ท่านเขียนอะไรต่ออะไรให้ท่านปรีดีอ่าน ท่านปรีดีอ่านดูอะไรต่ออะไรแล้ว ต่อมาท่านเป็นผู้สำเร็จราชการแทนงานมันก็ว่าง สมัยท่านเป็นรัฐมนตรี งานมันมากท่านไม่ค่อยว่าง พอว่างก็บอกให้คุณวุฒิไปนิมนต์ท่านเจ้าคุณพุทธทาสมาคุยกันหน่อย มาคุยกัน ๓ วัน ตั้งแต่บ่ายโมง จนถึง ๔ ทุ่ม วันสุดท้ายท่านก็พาอาตมาไป ที่ได้พาไปก็เพราะท่านปรีดีเกิดเลื่อมใสอยากจะทำวัดสวนโมกข์ที่อยุธยา ที่วัดพนมยงค์ก็ใกล้บ้านเกิด ที่นี้ก็บอกว่าจะให้พระองค์ไหนไปอยู่ ท่านก็พาอาตมาไป บอกว่าองค์นี้แหละจะให้อยู่ที่นั่น แต่ว่าไม่ได้ไปอยู่ เพราะสร้างยังไม่เสร็จ มันเกิดเรื่องยืดยาวจนไม่ได้สร้าง ในการมาคุยกัน ๓ วันก็ได้นิมนต์ให้เทศน์ที่พุทธสมาคม เทศน์เรื่องแรกชื่อว่า “วิธีการเข้าถึงพุทธธรรม” เราจะเข้าถึงพุทธธรรมได้อย่างไร เข้าถึงพระพุทธรูปที่แท้ได้อย่างไร ท่านเทศน์ที่นั่นคนฟังมาก ท่านปรีดีกับท่านผู้หญิงมานั่งฟังโดยตลอด (นี่เป็นเรื่องบางเรื่องที่ท่านอาจจะไม่ทราบ เกี่ยวกับท่านพุทธทาสภิกขุ กับท่านปรีดี)

นี่มาอีกเรื่องนะครับ เป็นเรื่องสั้น ๆ พระนิพนธ์ท่านหญิง

พูนพิสมัย ดิศกุล พระธิดาของสมเด็จพระยามหาราชฯ พระบิดาแห่งประวัติศาสตร์ ท่านรู้จักหอสมุดดำรงฯ ไข่มัยครับ หอสมุดที่รวมงานหนังสือต่าง ๆ ของกรมพระยามหาราชฯ ท่านหญิงพูนพิสมัย ท่านเขียนเรื่องเกี่ยวกับหอสมุดกรมพระยามหาราชฯไว้อย่างนี้

เมื่อ พ.ศ.๒๔๘๕ เราได้กลับมาจากปิ่น เพราะเสด็จพ่อไม่ทรงสบายเป็นโรคพระหทัยพิการ เสด็จพ่อให้ไปเฝ้า ข้าพเจ้าเดินเข้าไปเฝ้าในห้องหนังสือ ท่านก็ชี้เก้าอี้ข้างพระองค์บอกให้นั่งลงก่อน แล้วท่านก็มองหนังสือรอบ ๆ ห้อง แล้วก็ก้มลงมองพระบาทของท่านที่กำลังบวมอยู่ ท่านถามว่าจะทำอย่างไรกับหนังสือของพ่อ ข้าพเจ้าทูลว่า จัดเป็นห้องค้นคว้าต่อที่ทรงทำไว้ แต่ยังไม่ทราบว่ารัฐบาลจะรับหรือไม่ และทำอะไรถึงจะไม่ให้หายได้ แต่ไม่เป็นไรถ้าที่นี้ยังทำไม่ได้ หม่อมฉันจะให้หอสมุดที่ยุโรปหรืออเมริกาไปก่อน เมื่อคนไทยเห็นคุณค่าเมื่อใดก็ไปจัดการเอามาแล้วกัน ท่านมองดูข้าพเจ้าแล้วตรัสว่า อย่าลืมที่เราเกิดมาเป็นไทย ข้าพเจ้าทูลว่า ก็ถูกแล้ว แต่ถ้าเขาไม่ต้องการ หม่อมฉันก็ยึดเยียดให้ไม่ได้ อย่างไรก็ตามหม่อมฉันมีชีวิตอยู่จะทำงานนี้ให้ได้ ท่านก็หันมามองข้าพเจ้า ถามว่า “แน่หรือ” ข้าพเจ้าทูลว่า “แน่” แล้วก็ร้องไห้โฮ

นี่ต่อมาวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๔๘๖ เสด็จพ่อก็ทรงตั้งให้ข้าพเจ้านั่งกับพระโกศตลอดวัน เสียงบอมบ์เสียงอพยพกันทั่วกรุงเทพฯ เราก็คอยนั่งยกพระโกศ และคอยดับระเบิดไฟในเวลาจำเป็นอยู่เช่นนั้น ในระยะนั้นเองน้องชายข้าพเจ้ากลับมาจากทำงานมาบอกว่า มร.มัสซีโมโต คนสถานทูตญี่ปุ่นมาถามว่าเรื่องหอสมุดของเสด็จพ่อนั้นจะอย่างไรกัน เธอได้บอกไปว่า

เป็นเรื่องของพี่สาวคนเดียว อีก ๒-๓ วันก็มาบอกอีกว่ารัฐบาล
ญี่ปุ่นต้องการมากทีเดียว และทำท่าว่าจะเรียกเอาเท่าไรก็ได้
ข้าพเจ้าร้องไปว่า "เอ...ถ้าเขาร้องขอซื้อห้องสมุดเซโนเอบ้างจะ
ขายมี่ยเล่า" น้องชายได้บอกไปแล้วว่า พี่จะทำห้องดำรงฯ ต่อ
มาน้องชายก็กลับมาบอกอีกว่าวันนี้เขาพบกับญี่ปุ่น เขาขอโทษ
ว่า เขาเสียใจที่ได้มาพุดห้องสมุดของเสด็จพ่อ เขาไม่มีเจตนาจะ
ดูถูกเลย

ญี่ปุ่นก็มา ท่านก็บอกว่าบอกเขาเถิดว่าฉันจะให้ชาติของฉัน
ถ้าญี่ปุ่นต้องการเรียนก็มาเรียนที่นี่ได้ แต่เวลานี้ยังคิดทำอะไรไม่
ได้เพราะบอมบ์อีกทีนัก คุยกันสักครูเขาก็กลับไป ๒-๓ วันต่อ
มาท่านปรีดี พนมยงค์ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ให้คน
มาบอกข้าพเจ้าว่า เรื่องห้องสมุดของเสด็จพ่อนั้นท่านปรีดีเห็น
ว่าควรเป็นของชาติ ขอให้ข้าพเจ้าไตร่ตรองให้ดี และอยากให้
ข้าพเจ้าทำเป็นเล่ม ๆ ออกเป็นรายเดือน ข้าพเจ้าตอบขอบคุณ
แล้วบอกว่าจะเอาไปบอกกับท่านเองเมื่อได้พบกัน

ครั้นถวายพระเพลิงศพเสด็จพ่อแล้ว ข้าพเจ้าก็ขนหนังสือ
ที่หาไม่ได้แล้วใส่หีบไปไว้ที่วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ กับพระอังคาร
เผอิญท่านปรีดีเชิญสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าและพระ
ราชวงศ์ให้อพยพไปประทับที่พระราชวังบางปะอิน และตัวท่าน
เองก็ออกไปเฝ้าเยี่ยมทุกวันเสาร์ เช้าวันอาทิตย์หนึ่งท่านปรีดี
กับท่านผู้หญิงข้ามฟากไปเยี่ยมพระอังคารเสด็จพ่อ และแวะมา
เยี่ยมข้าพเจ้าด้วย ข้าพเจ้าจึงมีโอกาสดำเนินขอบคุณท่านปรีดีที่ได้
แนะนำเรื่องหนังสือของเสด็จพ่อ ตรงกับความตั้งใจของข้าพเจ้า
เพราะข้าพเจ้าก็ลำบากใจ ไม่รู้จะตั้งต้นบอกกับใครดีว่า หนังสือ

ของพ่อฉันก็ควรเป็นสมบัติของชาติ ท่านปรีดีรับว่าจะช่วยเมื่อถึงเวลาที่ควรทำ แล้วก็ช่วยจริง ๆ ตั้งแต่บอกกับรัฐบาลจนสำเร็จเป็นรูปขึ้นจนบัดนี้

อาจารย์ไสวพุดถึงเรื่องตั้งธนาคารแห่งประเทศไทยว่า ท่านปรีดีเป็นผู้ก่อตั้ง ที่ผมกำลังจะอ่านให้ท่านฟังเป็นคำกล่าวรายงานของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังเมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๘๕ ตอนนั้นพลเอกพระบริภัณฑ์ยุทธกิจเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ทำพิธีเปิดธนาคารแห่งประเทศไทยเมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๘๕ ก็กล่าวรายงานต่อผู้ที่เป็นประธานคือ จอมพลป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีว่า

การตั้งธนาคารกลางขึ้นในประเทศไทย เป็นความดำริของฯพณฯท่านได้มีมานานแล้ว เมื่อพ.ศ. ๒๔๘๓ ฯพณฯท่านปรีดีพนมยงค์ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังได้วางรากฐานไว้ โดยจัดตั้งสำนักงานธนาคารชาติไทยเป็นทบวงการเมืองสังกัดขึ้นอยู่ในกระทรวงการคลัง เพื่อประกอบธุรกิจอันอยู่ในหน้าที่ของธนาคารกลางไปก่อนบางประเภท และเตรียมการจัดตั้งธนาคารกลางขึ้นต่อไป การงานของสำนักงานธนาคารชาติไทยได้เจริญมาเป็นลำดับ ด้วยอาศัยประสิทธิภาพของท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังผู้นั้นเป็นลำดับ ความมุ่งหวังของฯพณฯท่านที่จะให้มีธนาคารกลางในประเทศไทยเพื่อประกอบธุรกิจอันเป็นสาธารณประโยชน์นั้นก็จะได้สำเร็จเป็นรูปในวันรัฐธรรมนูญนี้

นี่ก็เป็นบางเรื่องนะชะ ผมก็ตั้งใจจะเล่าให้ท่านฟังเป็นเกร็ด ๆ แต่เป็นเกร็ดที่มีความสำคัญในประวัติท่านปรีดี เรื่องใหญ่ก็มีมาก เรื่อง

เล็ก ๆ แบบนี้ก็ยังมีอีกมากมาย คงจะต้องใช้การค้นคว้ากัน คงเป็นหน้าที่ของท่านทั้งหลายที่เป็นนักศึกษาอาจารย์นะครับที่จะได้ติดตามกันต่อไป ถ้าหากว่าท่านคิดว่าท่านปรีดีเป็นรัฐบุรุษของประเทศไทย สำหรับสิ่งที่เราหวังกันก็ไม่มีอะไร ท่านปรีดีเองท่านไม่ต้องการอะไร แม้กระทั่งการเผาศพของท่านก็ให้เผาเป็นจุลไปนะครับ ขอให้ทราบว่า ฝรั่งเศสเผาที่ไฟแรงกว่าเดาไทย เผาก็เป็นจุลไป ท่านบอกว่าเมืองไทยไม่ต้องการท่าน ฉะนั้นก็เผาไปให้หมด อีก ๒ ชั่วโมงข้างหน้าคงมีการกระทำตามที่ท่านต้องการ คือเผาศพของท่านให้เป็นจุลไป เหลือไว้แต่ความดีของท่าน เรื่องที่เราพูดกันเป็นเรื่องที่ต้องจำ เพราะว่าความสำนึกในประวัติศาสตร์นั้นเป็นสิ่งที่สูงที่สุดสำหรับที่จะดำรงชาติหรือสังคมต่อไปได้ ชาติใด สังคมใด ไม่มีสำนึกในประวัติศาสตร์ก็คงไม่มีอนาคต บุคคลใดซึ่งไม่มีความสำนึกในประวัติศาสตร์ก็เห็นจะไม่ใช้บุคคลที่มีความสมบูรณ์ ก็ฝากเอาไว้ ผมเอาไว้แค่นี้ก่อนนะครับ

ผู้ดำเนินการอภิปราย

ขอบพระคุณดร.วิชิตวงศ์ เมื่อสักครู่นี้ ดร.วิชิตวงศ์ก็ได้พูดถึงผลงานของท่านปรีดี พนมยงค์ไว้ ที่สำคัญก็มีเช่น การก่อตั้งหอสมุดดำรงราชานุภาพซึ่งเป็นอนุสรณ์ที่สำคัญอย่างยิ่ง ที่มีคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติเป็นอย่างมาก ยังการตั้งธนาคารแห่งชาติอีก

ดร.วิชิตวงศ์ได้พูดถึงความรู้สึกเมื่อไปอยู่กับท่านปรีดีนั้นว่ารู้สึกตัวเองเป็นเด็ก ผมมีโอกาสไปพบอยู่กับท่านก็มีความรู้สึกอย่างนั้นเหมือนกัน เวลาพูดอะไรขึ้นมาท่านจะชักไปเหมือนกับเราไม่มีความรู้เลยหรือไม่ได้อ่านหนังสือมาเลย อาจารย์มหาวิทยาลัยหลายคนที่พบกับท่านก็มักจะโดนท่านถามกลับแล้วจะอึ้งอยู่เสมอครับ อันนี้แสดงว่าท่านเป็นผู้ศึกษาอยู่

เสมอ แม้กระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิตนะครับ นี่แหละครับอีกแง่หนึ่งของดร.ปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโสของเรา

ต่อไปผมขอเรียนเชิญอาจารย์ไชยันต์ รัชชกุลได้พูดถึงชีวิตและผลงานของดร.ปรีดี พนมยงค์ ในฐานะเป็นบุคคลคนหนึ่งที่เราจักทำนุในชีวิตส่วนตัวและผลงานของท่าน เรียนเชิญอาจารย์ครับ

อาจารย์ไชยันต์ รัชชกุล

ขอบคุณมากครับ ครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่ได้มาพูดเล่าเกี่ยวกับตัวท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ สิ่งที่จะพูดนี้พูดได้ยากลำบาก นี่ผมยอมรับตั้งแต่แรกว่า สิ่งที่จะพูดต่อไปนี้เต็มไปด้วยฉันทาคติ แต่แม้ว่าจะมีฉันทาคติแต่ขอให้ผมได้พูดในฐานะพยายามที่จะมองท่านอาจารย์อย่างนักศึกษาคคนหนึ่งฟังจะมอง เราอาจจะมองท่านอาจารย์ได้ ๓ ส่วน ด้านแรกในฐานะบุคคลที่เป็นนาย ก. นาย ข. เหมือนกับหลาย ๆ คน ด้านที่สองด้านที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์สมัยใหม่กับประเทศไทย กับด้านที่สามในฐานะที่ท่านอาจารย์เป็นนักคิดนักวิชาการ เป็นอย่างสมัยใหม่เราเรียกว่าเป็นปัญญาชนคนหนึ่ง

ลองดูประการแรกในฐานะบุคคล สมัยที่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.๒๔๗๕ ท่านอาจารย์อายุ ๓๒ ปี แล้วตอนนั้นก็มียุค ๒ คน ลูกคนที่เพิ่งเกิดมาคือ พี่ปาล พนมยงค์ ที่เพิ่งเสียชีวิตไปแล้ว อายุเพิ่ง ๖ เดือน เราลองจับตัวของเราไปนั่งในที่ที่ท่านเคยนั่งหรือเคยผ่าน อายุ ๓๒ ปี แล้วจะคิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งสมัยนั้นอยู่ภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ก่อนหน้านี้ไม่กี่ปี คือ กบฏ ร.ศ.๑๓๐ ถ้าท่านจำกันได้ สมัยต้นรัชกาลที่ ๖ ขณะนั้นมีการกบฏเกิดขึ้นและถูกจับ เพราะฉะนั้นการกระทำครั้งนี้คือการกระทำที่เอาชีวิตเข้าเสี่ยง ไม่ใช่เป็นของสนุก ๆ ไม่

ใช่เป็นของบ้า ๆ นึกขึ้นมาในภายในวันสองวัน หรือนึกแบบอารมณ์หนุ่ม
 ไม่ใช่ เตรียมแผนกันมานานและพร้อมที่จะเสียสละชีวิต ถ้าพลานี้ ถ้า
 อยู่ในสมัยนั้นคงถูกตัดคอหรือจำคุกตลอดชีวิต อันนี้แสดงถึงเป็นบุคคลซึ่ง
 หาได้ไม่ถ่วงน้ำหนักที่จะตัดสินใจทำอย่างนี้ ในการร่วมตัดสินใจอะไรก็แล้วแต่
 ความกล้าหาญ ความเด็ดเดี่ยวที่เอาผลประโยชน์ส่วนรวมเหนือผลประโยชน์
 ส่วนตัวนั้น ไม่ใช่อายุตอน ๓๒ เท่านั้น ในปี ๒๔๘๔-๒๔๘๕ จนถึง
 สงครามโลก ตอนนั้นท่านอาจารย์เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ อันนี้
 เราคงทราบกันแล้ว ได้ยินบ่อย ๆ เกี่ยวกับเสรีไทย จะต้องทำงานที่เรา
 เรียกว่า เป็นขบวนการใต้ดินเพื่อที่จะต่อสู้กับญี่ปุ่น เพราะว่าญี่ปุ่นมายึด
 ครองประเทศ โชคดีว่าญี่ปุ่นนั้นยอมแพ้สงครามก่อนที่จะเกิดการปะทะ
 กันระหว่างฝ่ายเสรีไทยกับฝ่ายทหารญี่ปุ่นในประเทศไทย เพราะฉะนั้น ก็มี
 คนพูดว่าทำให้ผู้หญิงไทยพ้นจากการเป็นหม้ายไปหลายพันคน แต่ช่วง
 ระหว่าง ๒๔๘๔ จนถึง ๒๔๘๘ เราลองนึกภาพในเวลา ๔ ปี ต้องทำงานที่
 จะสู้กับญี่ปุ่นอย่างใต้ดิน มันจะเกิดความเครียดความวิตกกังวลสักแค่ไหน
 ถ้าได้อ่านจดหมายส่วนตัวและก็ได้คุยกับบุคคลที่ร่วมในขบวนการเสรีไทย
 เราก็จะรู้สึกว่ามีไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย ๆ ที่ใครจะตัดสินใจที่จะอุทิศ นี่จะต้อง
 เป็นการยอมอุทิศชีวิตเพื่อประเทศชาติ และก็มีหลาย ๆ ครั้ง หลาย ๆ
 กรณีที่ญี่ปุ่น ซึ่งมันเกิดขึ้นในอินโดจีน เชิญพวกที่จะต่อต้านญี่ปุ่นไปกิน
 เลี้ยง แล้วก็จัดการสังเวยเสียให้หมด ผมยกกรณีที่จะแสดงให้เห็นถึง
 ความมั่นคงและเด็ดเดี่ยวของท่านอาจารย์

เอาอีกกรณีที่เป็นกรณีส่วนตัว ผมเองเคยท้อถอยเกี่ยวกับเรื่อง
 ของการเปลี่ยนแปลงในประเทศไทย สิ่งนี้ผมอาจจะมีความรู้สึกร่วมกับ
 หลาย ๆ คนก็ได้ว่า ทำไมมันถึงไม่เป็นอย่างที่มันควรจะเป็น ทำไมมันเป็น
 ยังงี้ เราจะทำอะไรดี ผมเคยพูดกับท่านอาจารย์ด้วยน้ำเสียงของความท้อ

ถอย ท่านอาจารย์เหมือนกับโกรธนิด ๆ ว่า นี่คุณยอมแพ้แล้วหรือ คุณท้อถอยแล้วหรือ ตอนที่ท่านพูดอายุ ๗๐ ปลาย ๆ พูดกับผมเมื่อยังอายุไม่ถึง ๓๐ มันน่าอายสำหรับคนหนุ่ม ๆ ที่จะให้คนแก่ขนาด ๗๐ ตักเตือนถึงความจะไม่ท้อถอย ความจะต้องเอาจริงเอาจังต่อไปเพื่อส่วนรวม ผมยังอายท่านจนถึงบัดนี้

ในส่วนที่สองที่เกี่ยวกับฐานะของท่านที่ร่วมกับประวัติศาสตร์สมัยใหม่ของประเทศ การที่จะตัดสินว่าท่านดีหรือไม่ดี ก้าวหน้าหรือล้าหลัง ตามสำนวนการเมืองทั่ว ๆ ไป ก็คงขึ้นอยู่กับว่าเราเองนั้นเข้าใจประวัติศาสตร์อย่างไร มีคนหลายคนมองท่านต่าง ๆ ไป ทางฝ่ายอนุรักษนิยมก็จะมองว่า ล้มล้างราชบัลลังก์ หรือว่าพยายามไม่หวังดีต่อฝ่ายขุนนาง แต่ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้เป็นอย่างนั้น ความจริงก็คือ การเปลี่ยนแปลงการปกครอง คือ การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ สถาบันกษัตริย์ยังคงดำรงอยู่แต่อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญซึ่งมีกฎหมาย หรือว่าฝ่ายเสรีนิยมจะมองท่านว่าถึงแม้ว่าจะมีส่วนก่อตั้งประชาธิปไตย แต่ก็ไม่ได้พัฒนาอะไรไปมาก เปลี่ยนแต่ตัวผู้ปกครองเท่านั้น โอนอำนาจการปกครองจากกษัตริย์มาสู่คณะราษฎรเพียงคณะเดียว ไม่ใช่ให้ประชาชน คนที่พูดแบบนี้เข้าใจประวัติศาสตร์อย่างหนึ่งซึ่งผมเข้าใจไม่ตรงกับอันนี้ เราต้องเข้าใจว่าประชาธิปไตยไม่ใช่ว่าจะสร้างภายใน ๑ วัน หรือ ๑๐ ปี หรือ ๒๐ ปี คงไม่ใช่อย่างนั้น ทำไมเราถึงพูดว่า ๒๔๗๕ ไม่ได้นำประชาธิปไตยมาให้พูดอย่างนี้เหมือนกับว่าขาดแนวความคิดทางประวัติศาสตร์ของความดำเนินไปในแต่ละช่วง ๆ ของประวัติศาสตร์ ความก้าวหน้าหรือล้าหลัง คุณูปการต่อประวัติศาสตร์ที่บุคคลทำ หรือขบวนการทำ จะต้องตัดสิน

จากจุดเดิมว่า เดิมเป็นอะไรแล้วเปลี่ยนมาเป็นอะไร เราต้องตัดสินใจอย่างนี้ มิใช่ว่าตัดสินโดยเอาหลักการลอย ๆ เข้ามาตัดสิน มิฉะนั้นเราก็จะพูดได้อีกว่า ไม่ว่าการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ต่อให้การเปลี่ยนแปลงที่มีความก้าวหน้าอย่างมหาศาล ยกตัวอย่างคอมมูนปารีสก็ได้ในปี ค.ศ.๑๘๗๑ คือการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในฝรั่งเศส ใครจะพูดบ้างว่าการเปลี่ยนแปลงครั้งนั้นไม่ได้นำสังคมนิยมสมบูรณ์มาสู่ประเทศฝรั่งเศส ใครพูดอย่างนั้นก็คงไม่มีใครฟัง แต่ถึงอย่างไรก็ตามมีคนพูดแบบนี้ เป็นความคิดของฝ่ายเสรีนิยมบางฝ่าย อันนี้ผมก็มีความเห็นว่าจะตัดสินท่านอาจารย์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ขอให้ตัวเรายืนอยู่ในประวัติศาสตร์แต่ละช่วง ๆ แล้ว ตัดสินท่าน

อันที่สามแม้ว่าจะเป็นส่วนน้อย แต่เป็นส่วนที่มั่นคง นายปรีดี พนมยงค์ คือ ผู้รักชาติ รักประชาธิปไตย นี่มิใช่พูดเป็นสโลแกนคำขวัญลอย ๆ คำว่ารักชาติรักประชาธิปไตยไม่ใช่พูดที่สนามหลวงกระจายเสียงกลางแจ้งอย่างไม่มีความหมาย คำว่ารักประชาธิปไตยท่านเสียชีวิตในกรณีของการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปี ๒๔๗๕ การกระทำกู้ชาติคือสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ๒๔๘๗-๒๔๘๘ มันมีงานเล็ก ๆ น้อย ๆ ในสมัยนั้นที่ท่านเป็นรัฐมนตรีมหาดไทย รัฐมนตรีต่างประเทศ รัฐมนตรีการคลัง ซึ่งคุณูปการที่ท่านอาจารย์ท่านคงจะพูดกันสั้น ๆ ในที่นี้ไม่ได้ แต่อย่างน้อยผมขอฝากพวกเราที่สนใจคงสืบหาอ่านต่อ ๆ ไปเกี่ยวกับข้อเท็จจริงหรือคุณูปการรวมทั้งเพื่อที่จะลดอคติที่มีอยู่ไปบ้าง รวมทั้งส่วนบกพร่องและข้อผิดพลาดที่ท่านอาจารย์ได้ทำไปอาจจะด้วยความไม่รู้หรือคาดการณ์ผิดที่เกิดขึ้นในฐานะมนุษย์ปุถุชน

ในฐานะที่ท่านเป็นนักคิดนักวิชาการ ลองพิจารณาดูว่าผู้ที่

นักปกครองของเมืองไทยหรือว่านักการเมืองของไทยในหลาย ๆ สมัยที่ผ่านมา อาจยกเว้น กรมพระยาดำรงฯ หรือคนอื่น ๆ ที่สำคัญในสมัยก่อน ลองดูว่าจะมีใครที่เป็นนักการเมือง และเป็นนักคิดนักปราชญ์อย่างนายปรีดิพนมยงค์ ข้อเขียนของท่านมากมายที่จะชี้ให้เห็นถึงเรื่องต่าง ๆ ที่ท่านสนใจและรู้จริง ขอขีดเส้นใต้คำว่า “รู้จริง” ผมมีความรู้สึกร่วมกับอาจารย์วิชิตวงศ์ที่รู้สึกว่าคุณคุยกับท่านอาจารย์แล้วรู้สึกเหมือนเด็กที่ไม่รู้อะไรเลย ผมขอเล่าเรื่องส่วนตัวนิดหนึ่ง เมื่อสมัยที่ผมเรียนทางสังคมศาสตร์ใหม่ ๆ นี่ ทำเป็นนักดาบหนุ่มทั้ง ๆ ที่ว่าเรียนดาบมาไม่กี่เพลง ทำเป็นนึกว่าตัวเองรู้แล้วเก่งแล้ว เหมือนกับสุภาวดีไทยว่า รู้น้อยกว่ารู้มากจริงใจ ก็พบกับท่านอาจารย์แรก ๆ ก็จะใช้สำนวนสมัยนี้เรียกว่าปะทะคารม อยากจะดูซิว่าปรีดิพนมยงค์ที่มีชื่อเสียงนักหนาสักแค่ไหน อันนี้พูดอย่างสมัยเด็ก ๆ ตอนนั้นอายุ ๒๕ ได้กระมัง ลองวาดภาพถ้าเกิดใครดูหนึ่งจิบย่อย ๆ นักดาบที่ไม่เป็นเพลงไม่เป็นอะไรเลย เป็นแต่เพียงเบื่องต้น เข้าไปฟันดาบกับชนแสที่บนภูเขาบนวัดนี้ รำดาบใหญ่ ท่านอาจารย์เพียงแต่ปัดเพียงเบา ๆ เท่านั้น นักดาบคนนี้ก็ตกลงมาจากเขาอย่างไม่เป็นท่า ประสบการณ์ครั้งนี้สอนให้ผมต้องลดความโอหังและคิดว่าตัวเองรู้ ลงมาอีกหลาย ๆ ๆ เท่า และจำได้ว่าหลังจากพบท่านครั้งนั้นแล้วต้องกลับไปอ่านหนังสืออีกหลายเล่ม พร้อมกับพบท่านอาจารย์ครั้งต่อไป ต้องกลับมาอ่านหนังสืออีกหลาย ๆ เล่ม ทุก ๆ ครั้งไป

อันนี้พูดด้วยฉันทาคติ ผมรับตั้งแต่แรกแล้วว่าพูดด้วยฉันทาคติ แต่ว่าเป็นฉันทาคติที่เป็นหลักฐานที่ปฏิเสธไม่ได้ คือ ข้อเขียนของท่านต่าง ๆ ในด้านเกี่ยวกับกฎหมาย กฎหมายตราสามดวงที่ท่านชำระ กฎหมายพาณิชย์ที่ท่านมีส่วน กฎหมายปกครอง ในฐานะนักปราชญ์ มีหนังสือที่ผมว่านักศึกษาอาจจะได้อ่านหรือน่าจะอ่าน *ความเป็นอนิจจังของสังคม*

งานเหล่านี้เป็นงานสร้างสรรค์ที่ไม่ได้ลอกมาจากที่อื่น ขอใช้ภาษาอังกฤษว่าเป็น original ในฐานะเป็นนักประวัติศาสตร์ หนังสือเล่มสุดท้ายที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ที่ท่านเขียนเรื่อง *มหาราชและรัตนโกสินทร์* ท่านที่ได้อ่านแล้วคงเห็นภูมิปัญญาที่มีความรู้ลึกซึ่งขนาดไหนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ในสมัยอยุธยา และต้นรัตนโกสินทร์ ที่พิมพ์เป็นเล่มนี้เป็นจดหมายถึงนายกรัฐมนตรีไทย แต่นายกฯไม่ได้ตอบนะ

ขอแถมอีกนิดก่อนจะหมดเวลา ในฐานะที่ท่านมาจากครอบครัวชาวนา เมื่อสมัยจบป.๖ ที่โรงเรียนตัวอย่างมณฑลกรุงเก่าอยุธยา แล้วมาเรียนที่สวนกุหลาบ ตอนนั้นอายุยังน้อยยังไม่ถึง ๑๗ ปี ตอนนั้นยังเข้าโรงเรียนกฎหมายไม่ได้ ก็กลับไปช่วยนายเสียงซึ่งเป็นพ่อท่านอายุ ๒ ปี ช่วงที่ทำงานเป็นชาวนาอยู่ ๒ ปี กับวัยเด็กที่คลุกคลีกับครอบครัวชาวนามาโดยตลอด พร้อมกับการเรียนเป็นนักกฎหมาย และไปเรียนฝรั่งเศส ทำให้ท่านในฐานะที่เป็นนักกฎหมายต่อมานี้ เวลาจะมองปัญหาหรือจะแก้ไขปัญหาหรือมองนโยบาย ท่านมองในสามระดับที่ผมเห็น

ระดับแรก คือมองจากระดับเบื้องล่าง มองสิ่งต่าง ๆ จากข้างล่าง เมื่อพบการเปลี่ยนแปลง ๒๔๗๕ แล้ว สิ่งที่ท่านทำซึ่งผู้ปกครองคนอื่นอยู่ในฐานะชนชั้นสูงหรือเป็นขุนนางเก่าอยู่แล้วไม่ได้มองในแง่นี้ ข้อที่ท่านคือยกเลิกเงินรัชูปการ หมายความว่า ยกเลิกความเป็นไพร่ของราษฎรไทย ยกเลิกอากรค่านา ท่านให้คำสัมภาษณ์เกี่ยวกับความยากแค้นของการที่รัฐบาลสมัยนั้นเก็บอากรนา นาคูโค นาฟางลอย สาหัสสาครรจ์กับชาวนามาก อันนี้มองจากเบื้องล่างขึ้นมา

ต่อมาคือการมองจากระดับประเทศ ซึ่งดูจากหลักการ ๖ ประการของคณะราษฎรเราก็จะเห็นว่าท่านอาจารย์มองในระดับประเทศอย่างไรบ้าง

เกี่ยวกับท่านรักษาเอกราช การศึกษาพยายามลดความประทุษร้ายให้น้อยลง การมีงานทำของราษฎร

และระดับที่สามคือ การมองอย่างระดับนานาชาติ ขอใช้สำนวนนี้ มองในระดับโลก เมื่อสมัยที่ญี่ปุ่นเข้ามานั้นมีนายภคและรัฐมนตรีบางท่านสมัยนั้น เห็นว่าญี่ปุ่นจะชนะ ท่านอาจารย์มีความรู้กว้างขวางเกี่ยวกับการเมืองยุโรปและกฎหมายในระดับโลกทั่วไป มีสายตากว้างไกลที่จะเห็นว่าอนาคตของไทยจะเป็นเช่นไร ถ้าร่วมกับญี่ปุ่น

เพราะฉะนั้นผมจึงจะขอจบตรงนี้ว่า บุคคลซึ่งรู้สึกและรู้กว้างนั้นมีไม่มาก มีคนหนึ่งคือ *ปรีดี พนมยงค์* ขอขอบคุณครับ

ผู้ดำเนินการอภิปราย

ขอบคุณครับ อาจารย์ไชยันต์ รัชชกุล ซึ่งได้พูดประเมินคุณค่าอาจารย์ไว้ในสามลักษณะ คือ ในฐานะบุคคลนั้นท่านเรียกว่านักสู้ สู้มาตั้งแต่อายุ ๓๒ ปี จนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต และเป็นสิ่งที่จะฝากพวกเราไว้สำหรับพวกเราขอให้สู้ในสิ่งที่ท่านปรีดี พนมยงค์ ให้เป็นแบบอย่างแก่พวกเราไว้ด้านที่สองก็เป็นการประเมินคุณค่าของท่านในทางประวัติศาสตร์นั้น ซึ่งมักจะมีการสับสน ในบางครั้งประเมินคุณค่าของคนอาจจะถูกอาจจะผิด แต่อย่างไรก็ตามอาจารย์ได้เสนอวิธีการที่จะวิเคราะห์อย่างถูกต้องอย่างที่ดีสามก็คือท่านได้รับยกย่องว่าเป็นนักปราชญ์ อันนี้เป็นเรื่องจริง คงไม่ใช่เฉพาะที่นี้เท่านั้นที่มีการยกย่องท่าน กระผมยืนยันว่าในมหาวิทยาลัยที่ปารีส ที่ประเทศฝรั่งเศสนั้น มีศาสตราจารย์หลายท่านได้เรียกท่านปรีดี พนมยงค์เป็นภาษาฝรั่งเศสซึ่งแปลว่านักปราชญ์ อันนี้เป็นสิ่งที่ควรค่าอย่างยิ่งคือ เขาเห็นว่าท่านเป็นนักปราชญ์ มีความคิดเป็นเลิศ งานหลายอย่างที่ท่านนั้นเป็นสิ่งที่เราควรศึกษาอย่างยิ่ง แต่ว่านี้แหละครับ คน

อันเขามองเห็นเป็นนักปราชญ์ ส่วนเมืองไทยนั้นท่านกลับโดนคนหลายกลุ่มที่จะบิดเบือนและลบชื่อท่านไปจากประวัติศาสตร์

ท่านต่อไปที่อยากจะเรียนเชิญ คือ คุณสุภา ศิริमानนท์ ได้พบท่านปรีดีครั้งสุดท้ายเมื่อเดือนเมษายนที่ผ่านมาเ็นเองครับ ก็คงจะมาแล้วให้พวกเราฟังว่า กังวลสุดท้ายที่ท่านได้พบกับท่านปรีดี พนมยงค์ คืออะไร เชิญครับ

คุณสุภา ศิริमानนท์

ท่านทั้งหลาย ผมรู้สึกว่าเป็นผู้ได้ฟังสิ่งต่าง ๆ มากมาแล้ว คนประมาณ ๒,๕๐๐-๓,๐๐๐ ที่อยู่ในที่นี่ กำลังรื้อร่มเต็มที ผมจะกล่าวสิ่งละอันพันละน้อย นิด ๆ หน่อย ๆ เท่านั้น

ข้อแรก ผมอยากจะให้ท่านที่ร้อน ๆ อยู่เดี๋ยวนี้เกิดความเย็นในใจได้ทันที เมื่อผมอ้างถึงประธานนักศึกษา หรือนายกองค์การนักศึกษาที่ได้เล่าถึงการไปติดต่อกับ พลโท พันโท ผมไม่ทราบละ เขาไม่ฟังเลยหรือรับปากไม่ได้เลย ผมว่าคุณจะเห็นความมืดและความสว่างได้ทันที มืดอยู่ที่ไหน มืดอยู่ที่ฝ่ายโน้น มืดตื้อเลย ความสว่างคือท่านปรีดี ศพของท่านซึ่งจะเผาศพนี้ประมาณหุ่บครึ่ง ผมคิดว่าถ้าได้ทราบเช่นนั้นนะ ในใจของท่านกำลังรื้อร่มอยู่ประมาณสองพันสามพันห้าร้อยท่านจะได้เย็นขึ้นหน่อย

ข้อที่สอง เกี่ยวกับกรณีสวรรคตซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ ผมเข้าใจว่าเพื่อนทั้งหลายคงได้เห็นหรือได้อ่านแล้ว หรือถ้ายังไม่ได้อ่านผมแนะนำให้ซื้อหนังสือเล่มนี้เล่มหนึ่ง อย่างนี้กว่าจะแนะนำให้เสียสตางค์ ซึ่งมีคำตอบซึ่งเขียนโดยอาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ในหัวข้อที่ว่า “นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส” มีข้อความตอนหนึ่งที่จะตอบปัญหาคุณในกรณีสวรรคตได้

แจ่มที่สุดเท่าที่จะมีความแจ่มในโลกเหมือนดวงอาทิตย์ละ

ข้อที่สาม อาจารย์วิชิตวงศ์ พุดถึงห้องรับแขกท่าน้ำที่ศาลาห้องนั้นประหลาดนะคุณ มีแต่เสา ห้องสี่เสาโปร่ง ๆ ลมพัดทุกทิศเลย เป็นที่ซึ่งบัญชาการความอยู่รอดของประเทศไทย ความไม่แพ้ของประเทศไทย อาจารย์ไสวได้เล่าให้คุณฟังว่า เราได้ท่านปรีดีในฐานะผู้นำของขบวนการต่อต้านในประเทศไทย ได้บอกไปยังลอร์ดหลุยส์มาร์ทเบ็ตแดนถึงสองครั้งว่า จะลงมือแล้วนะ ผมขัดกับอาจารย์ไสวนิดหน่อย เพราะผมถือว่าใกล้ชิดพอสมควร ที่ท่านบอกไปเช่นนั้น เป็นการบอกอย่างนักต่อสู้ครั้งหนึ่ง นักการเมืองครั้งหนึ่ง เพราะการต่อสู้กับญี่ปุ่นเพื่อให้ประเทศชาติรอดได้โดยไม่สู้เลยนะมันโหดหรือ แล้วท่านก็รู้ว่าคำตอบเขาจะบอกให้รอไว้ก่อน คุณไปค้นดูเถอะ ใช้ทั้งสองครั้ง เพราะเหตุว่าพันธมิตรไม่พร้อม กองพัน ๑๓๖ กองทัพลอร์ดหลุยส์ยังไม่พร้อม แต่ท่านบอกว่าถ้าไม่ลงมือเลย การต่อสู้ไม่เกิดเลยมันใช้ไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่เป็นเช่นนั้น เราได้ส่งคนออกไปมีตั้งแต่ชั้นปริญญาโทเยอะเยอะเลยคุณเพื่อเอาไปสู้แบบทหาร แล้วอีกข้อหนึ่งในเรื่องเสรีไทยนี้ ขอได้โปรดทราบไว้อีกอันหนึ่ง มีคนตำหนิต่านักหนาว่าทำไมหลังสงครามท่านไม่จัดตั้งเสรีไทยเป็นพรรคการเมือง ข้อนี้ท่านอาจารย์ปรีดีได้พูดในวันสวนสนามเมื่อวันสงครามสิ้นสุด มีพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลด้วยและลอร์ดหลุยส์ยืนด้วยที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ท่านได้พูดว่า...ภารกิจของเสรีไทยได้เสร็จสิ้นลงแล้วในวันนี้ เสรีไทยได้จัดตั้งกันขึ้นมาด้วยชนทุกชั้น ทุกเหล่ามีเจ้ามีนายเยอะเยอะเขียว แล้วเราจะไปผิดคำสาบาน...คำสัตย์ไม่ได้ เพราะฉะนั้นภารกิจของเสรีไทยหมดเพียงเท่านี้ คือทำให้ชนะสงคราม ไม่แพ้ในสงคราม และญี่ปุ่นยอมแพ้ไทย และที่สำคัญคือว่าทำให้กองทัพเงินเจียงไคเช็คไม่ลงมายึดประเทศไทยครั้งหนึ่งตามที่ต้องการไว้เสียแล้ว ความลับอันนี้อธิบายเดี๋ยวนี้ไม่ได้ครับ ยาวมาก

เสียเวลา

ผมได้ไปอยู่ที่ปารีสอยู่ ๑๘ วัน ก่อนที่ท่านจะถึงแก่อสัญกรรม
 ท่านสอนอาจารย์สุลักษณ์ เพราะว่าดวงตราที่ท่านได้รับต้องใช้พิราลัย ไม่ใช่
 อัญมณี เพราะท่านปรีดีได้รับดวงตราทุกตระกูลของตราชั้นหนึ่งทั้งนั้น
 รวมทั้งนพรัตน์ชั้นพิเศษ แล้วก็การที่ไปนี่เป็นการเร่งเร้าของอาจารย์
 สุลักษณ์อย่างหนึ่ง ในฐานะที่เราทำโครงการปรีดีกับสังคมไทยขึ้น แล้วก็
 คงเห็นว่าผมพูดอะไรกับท่านปรีดีได้มาก และก็ท่านเห็นว่าผมรวบ
 เพราะการตั้งโครงการนี้ ไม่มีรายได้จากที่ไหนนอกจากคนมาอุดหนุน
 แล้วก็กรรมการทุกคนใช้จ่ายอะไรควักกระเป๋าตัวเอง ทุกสตางค์ต้องใช้เอง
 ท่านฝากงานอะไรต่ออะไรไว้หลายอย่าง ไม่ทราบว่าคุณจะสั่งหรือะไรไว้
 ไม่มีสั่งหรืหรือบอก ผมไม่นึกว่าคุณจะเสีย ท่านก็ไม่นึกว่าคุณจะเสีย
 งานยังมีอีกหลายอย่างซึ่งเป็นงานเขียนงานค้นคว้าเกี่ยวกับความผิดพลาด
 บางอย่างในประวัติศาสตร์ไทย แล้วเกี่ยวกับประวัติของท่านเอง เพราะใน
 ชีวิตของท่านนั้น คือชีวิตของท่านปรีดีที่มีผู้หญิงเพียงคนเดียว แล้วเป็น
 คนประหลาดที่สุดอยู่อย่างหนึ่ง เป็นนักเรียนฝรั่งเศสอยู่ ๗ ปี เติบโตไม่เป็น
 ท่านเกิดมาเพื่อทำประโยชน์เท่านั้น คืออะไรก็คิดซึ่เรียนสทั้งนั้น ระหว่างที่
 อยู่ ๑๘ วันกินอาหารท่านนั่งหัวโต๊ะ ใครคนอื่นอาจจะคุยสนุก ท่านคุย
 เรื่องที่มีประโยชน์ผมต้องฟังอยู่คนเดียว คือท่านสั่งเสียแล้วท่านก็อธิบาย
 เป็นคนอย่างนี้ละครับ

มีอยู่วันหนึ่ง ผมก็อยากไปเที่ยววังแวร์ซายของพระเจ้าหลุยส์ที่
 ๑๔ อันโอ่อ่าโอฬาร ท่านบอกมาก่อนทั้งสองคน ภรรยาผมด้วย นั่งก่อน
 อีกครึ่งชั่วโมงหรือชั่วโมงหนึ่ง เล่าความสำคัญ ห้องกระจกนั้นทำสัญญานัน
 เมื่อวันทีเท่านั้น ๆ ความจำนี่ลึกลับเลย คือผมมีอยู่ห่างจากท่านคนละจักรวาล
 ไม่ใช่คนละโลก จำเก่งเหลือเกิน ประวัติศาสตร์ไม่เฉพาะไทยเท่านั้น

แม่นยำมาก และท่านบอกว่ารู้เช่นนี้แล้ว ไปดูถึงจะเกิดประโยชน์ เกิดความฉลาด นี่เป็นลักษณะของท่านปรีดี แล้วถ้าคุณยังนึกถึงที่คนยังบริภาษท่านว่า การปฏิวัติก็มีคนกล่าวเสมอว่า ร.๗ จะให้อยู่แล้ว อันนี้มีบันทึกครับ บันทึกนี้นอกจากตัวท่านคนไทยที่มีอยู่ ๒-๓ คน คนหนึ่งที่มีอยู่คือท่านอาจารย์สุลักษณ์ ท่านปรีดีไม่รู้เลยไม่รู้แน่ ๆ เลย ถ้ารู้ทำไมไปทำไมบ้า เพราะว่าอายุ ๓๒ เป็นหลวงอำมาตย์ตรี แล้วจะไปข้างหน้าไกลลิบ เฉพาะเจ้านายรู้จักหมด สามารถเรียกให้อยู่เสมอ แล้วก็เป็นคนหลักแหลม แสดงมาตั้งแต่เป็นนักเรียน ซึ่ง ร.๗ รู้จักอย่างดีมาก ในทุกอณูของเลือดของท่านนั้น มีแต่สิ่งที่เรียกว่า ชาติไทยและราษฎรไทย อันนี้เป็นข้อเท็จจริงประหลาดที่สุดเลยคือ แม้แต่วันสุดท้ายที่ผมจะออกเดินทางกลับกำลังมาเก็บกระเป๋าข้างบน ท่านอัดเทปฝากมาอันหนึ่งถึงหลานผมอายุสี่ขวบกับห้าขวบ มีคำว่าชาติไทยราษฎรไทย การทำงานนั้นให้ประโยชน์การทำงานคือคุณค่าของมนุษยชาติ แต่อันนี้เป็นสิ่งที่คล้าย ๆ มันอยู่ในเลือดของท่าน

ที่นี่มีอีกประการหนึ่งนะฮะ ท่านมักจะถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ซึ่งคนนั้นคงจะไม่เข้าใจหรือไม่ใช่เป็นนักศึกษา ท่านก็ไม่โทษหรือท่านเป็นนักศึกษาท่านไม่ใช่คอมมิวนิสต์ ท่านเป็นนักศึกษามาร์กซิสต์ ท่านไม่ใช่มาร์กซิสต์ สิ่งที่ท่านค้นพบควรเป็นความภูมิใจอย่างยิ่งของชาติไทยต่อไปอีกหลายร้อยปีข้างหน้า เป็นสูตรอันหนึ่งที่ท่านเรียกของท่านว่า สกูลออฟดิโมเดิร์นโซเชี่ยลลิสม์ โซเชี่ยลลิสม์เดี่ยวนี้นั้นมีตั้งหนึ่งพันสกุลหนึ่งพันสำนักนะ ผมจะบอกให้ ดีความต่าง ๆ กัน อันหนึ่งทำหน้าที่พิทักษ์ทรัพย์สินเอกชนยังเรียกว่าโซเชี่ยลลิสม์เลย ผมสรุปได้อย่างเดียวเท่านั้น ท่านเกิดมาเพื่อสาธารณชนโดยแท้ ท่านไม่ได้นึกถึงตัวเองเลย คนระดับท่านอยู่ปารีสเดือนละ ๕ แสนฟรังก์สบาย ๆ เลยนะครับ แต่ท่าน

ไม่รวยท่านอยู่อย่างเชียม อยู่อย่างที่เราเรียกว่าเป็นรัฐบุรุษคนเดียวตั้งแต่มีประเทศฝรั่งเศสมา ที่พลัดถิ่นแล้วไม่เคยขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลฝรั่งเศสเลย ท่านอยู่โดยตัวท่านเท่าที่มีทรัพย์สินอยู่บ้าง และท่านอยู่เพื่อเกียรติคนไทย เกียรติของชาติไทยไม่ให้คนเขาล้าบาก ไม่ให้คนเขาถูก คุณคงไม่ทราบว่ เจ็ดวันที่แล้วนี้ได้รับโทรศัพท์จากปารีสแทบทุกวัน ทูตต่าง ๆ ในคณะต่าง ๆ ของประเทศต่าง ๆ ทั้งญวนทั้งจีน คณะทูตมาเคารพศพ ขอบคุณมากครับ

ผู้ดำเนินการอภิปราย

ขอบคุณครับคุณสุภา ศิริमानนท์ ที่ได้ไปเยี่ยมท่านเป็นครั้งสุดท้าย นี่แหละครับที่คุณสุภาบอกพวกท่านให้ฟัง กังวลสุดท้ายของรัฐบุรุษอาวุโส คือชาติไทยและราษฎรไทย

อันดับต่อไปครับ ขอเชิญอาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ครับ เมื่อที่อาจารย์สุภาได้ยกหนังสือเล่มนี้ คือหนังสือไทยแลนด์ มีรัฐบุรุษอาวุโส ปรากฏอยู่ในหน้านี้ มีบทความหลายอย่างที่เกี่ยวกับท่าน ใครที่สนใจก็ไปหาดูได้นะครับ ขอเรียนเชิญอาจารย์ครับ

อาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์

ก่อนที่จะผมจะพูดเข้าประเด็นขอโฆษณาบ้าง ในฐานะผมอยู่โครงการปรีดีกับสังคมไทย ท่านทั้งหลายจัดงานระลึกวันฉาปนกิจศพท่านอีกสองวันเราจะจัดงานวันเกิดของท่านครบ ๘๓ ปี เพราะเราถือว่าท่านไม่ตาย และในงานนั้นจะเปิดเทปที่อาจารย์สุภาพูดถึง เทปที่ท่านพูดก่อนอาจารย์สุภาเดินทางมาเป็นการฝากอนาคตของไทยไว้กับเด็กสี่ขวบห้าขวบ ท่านผู้ใดสนใจเชิญไปฟังได้นะครับ บ่ายสองโมง ณ วัดมหาธาตุฯ

ท่านได้ฟังผู้อภิปรายมาสามท่านแล้ว และได้ฟังปาฐกถาชีวประวัติมาแล้ว ฉะนั้นสิ่งที่ผมจะพูดต่อไปนี้ผมจะพูดน้อย เพราะในบรรดาท่านที่พูดมาทั้งหมด ผมรู้จักท่านปรีดีน้อยที่สุด แต่สิ่งที่ผมพูดน้อยผมถือว่าสำคัญ เพราะผมจะสรุปผลงานและชีวิตท่านปรีดี กล่าวโดยสรุปชีวิตและผลงานท่านปรีดีลงมาประเด็นเดียวครับ ท่านดำรงชีวิตและต่อสู้เพื่อธรรม ขอให้สังเกตชื่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ธรรมที่เป็นหัวใจของท่าน แล้วคนที่ไม่เข้าใจธรรมจะไม่เข้าใจท่าน ท่านต้องการล้มล้างระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นะครับ ไม่ใช่ท่านไม่ต้องการพระมหากษัตริย์ ท่านต้องการ แต่กษัตริย์ต้องอยู่ใต้กฎหมาย ท่านเคารพเจ้านายหลายองค์ พระปกเกล้าท่านก็เคารพ ในฐานะที่ท่านเป็นมนุษย์ ในฐานะที่เป็นคนมีคุณงามความดี แต่ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ชักรับต้องทำลาย และเวลานี้มีการคิดถอยหลังเข้าคลอง เอาสมบูรณาญาสิทธิราชย์กลับมาอีก มีอำนาจแฝงเร้น มีอำนาจลับ มีเด็กฝาก นี่คือสัญลักษณ์ของสมบูรณาญาสิทธิราชย์ การต่อสู้เพื่อธรรมะของท่านปรีดีนั้นต้องเข้าใจนะครับ ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบคืออะไร คือสังขธรรม ท่านต้องการความสัตย์และชีวิตของท่านเป็นแบบอย่างของความสัตย์ ทำไมครับถึงมีการบิดเบือนความสัตย์ กรณีสวรรคตเป็นกรณีตัวอย่างของการบิดเบือนความสัตย์ และท่านปรีดีชนะมาทุกศาล เท่าที่มีการฟ้องในกรณีสวรรคต ทุกศาลที่รับฟ้องชนะ แต่ก็มีการบิดเบือนด้วยเหตุใด เพราะประเทศไทยเวลานี้ปกครองด้วยพวกอสังขและอธรรม

อาจารย์สุภาได้พูดแล้วและผมน้ำตาไหลนะครับ เมื่อนายกองด์ การนักศึกษารามคำแหงมากล่าว นายกองด์การเป็นตัวแทนนิสิตนักศึกษา และสิ่งซึ่งองค์การหลาย ๆ องค์การพยายามทำ กำลังเดินไปหาธรรม กำลังเดินไปหาสัจจะ แต่ไปพูดกับรัฐบาลมีนายเกษมสากระเบืออยู่ใน

ปาก เพราะไม่ยอมพูดสัจจะออกมา เพราะฉะนั้นวันนี้ครับอีกไม่กี่ชั่วโมง
 สรีระของท่านปรีดีจะปลาสนาการไป ไม่มีอัฐิเหลือ ไข่ครับ แต่ขอให้อ่าน
 บทความของผมนะครับ ผมใช้คำว่าอัฐิธาตุของท่านยังอยู่ และอัฐิธาตุ
 ของท่านไม่ควรกลับเมืองไทยตราบที่เมืองไทยยังปกครองโดยธรรม

ท่านทั้งหลาย นิสิตนักศึกษา เยาวชนคนรุ่นใหม่ ท่านจะยอมให้
 ธรรมปกครองบ้านปกครองเมืองต่อไปได้หรือไม่ ผมอยากให้ท่านกลับ
 ไปอ่านอ่านบทความท่านปรีดี พนมยงค์นะครับ เรื่องเจตนารมณ์ ๑๔ ตุลา
 ลิบปีพอดีนะครับ ปีนี้ ๑๔ ตุลา ซึ่งมีการสัญญากับนิสิตนักศึกษาและ
 เยาวชนไว้ว่าจะมีอนุสาวรีย์ให้วีรชน แต่ก็ไม่มี สำนักงานทรัพย์สินส่วน
 พระมหากษัตริย์ปิดเบียน บิดพลัว เราจะยอมได้ไหมครับ ท่านปรีดีท่าน
 ไปสู่สุคติแล้ว ท่านทำวีรกรรมไว้ ชีวิตของท่านเป็นแบบอย่างของธรรม
 ของสัจจะ แต่เราถูกอสัตย์และธรรมครอบงำอยู่ เราต้องเรียกร้องให้
 ได้มาซึ่งสัจจะและธรรม นี่เป็นภาระหน้าที่ของเราครับ เห็นด้วยหรือไม่
 เห็นด้วย

ข้ออ้างใน ๗ วันที่แล้ว เรายังไม่มีคณะรัฐมนตรี วันนี้เข้าไปถวาย
 สัตย์ปฏิญาณกันแล้วนะครับ ขอให้ถวายสัตย์นะครับ ขอย่าให้ถวายสัตย์
 แล้วเราจะให้โอกาสรัฐบาลนี้อีกครั้งหนึ่ง ว่ารัฐบาลนี้จะทำอะไร ไม่ใช่เป็น
 เกียรติแก่ท่านปรีดี ไม่ใช่เป็นเกียรติแก่อัฐิธาตุของท่าน แต่อัฐิธาตุของท่าน
 เป็นสัญลักษณ์และเป็นเกียรติของเรา เกียรติเพื่ออนาคตของเรา เกียรติ
 ของชาติเรา เกียรติของทวยราษฎร์ ที่ท่านปรีดีสละชีพเพื่อเรา ต้อง
 เรียกร้องให้ได้มาเพื่อสิ่งนี้ ถ้าเรียกร้องสิ่งนี้ไม่ได้จากรัฐบาลนี้ เราต้อง
 เรียกร้องให้ได้มาซึ่งรัฐบาลที่มีธรรมและสัจจะ

อย่าลืมนะครับ เหตุการณ์ ๑๔ ตุลานั้น รามคำแหงได้มีส่วนสำคัญ
 หลายคนที่มาที่หลัง ๑๐ ปีให้หลังอาจจะลืมไป จากจุดเล็ก ๆ ครับของ

เรื่องการเสเพลของลูกนายกรัฐมนตรียุคนั้น ซึ่งเวลานี้ก็กลับมาเป็นผู้แทน
 ราษฎรจังหวัดอยุธยา มันน่าเศร้า น่าเจ็บใจ เพราะจังหวัดอยุธยานั้นเป็น
 จังหวัดของฯพณฯท่านรัฐบุรุษฯ เมื่อสมัยท่านดำรงชีวิตอยู่ในทางการเมือง
 เมืองไม่มีใครลงสมัครผู้แทนแข่งกับท่าน รัฐสภาทั้งหมดให้เกียรติท่าน
 เลือกท่านมาโดยไม่มีคู่แข่ง แต่เวลานี้ครับธรรมดาเป็นตัวอย่าง มันมี
 คนที่เสเพลอย่างนั้น เลวร้ายอย่างนั้นมาเป็นผู้แทนจังหวัดนั้นได้ เพราะ
 ฉะนั้นเป็นภาระหน้าที่ของเราครับ ถ้าเราจะสืบทอดเจตนารมณ์ของท่าน
 ปรีดี พนมยงค์ เพื่อเอกราชเพื่อประชาธิปไตย เพื่อพื้นฐานศักดิ์ศรีของ
 ราษฎร เราต้องทำสิ่งนี้ครับ สิ่งซึ่งตัวแทนองค์การนักศึกษารามคำแหง
 และอื่น ๆ ได้ทำไป ต้องถือเป็นจุดร่วม เป็นจุดร่วมซึ่งจะไม่มีจุดจบ จน
 กว่าจะได้ชัยชนะ

งานวันนี้ที่นี้ พรุ่งนี้ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และอื่น ๆ ควร
 เป็นการเตรียม แต่เราต้องทำร่วมกันครับ อย่างน้อยท่านปรีดีถึงแก่กรรมครบ
 ๕๐ วัน ในวันที่ ๒๑ มิถุนายน อีก ๓ วันหลังจากนั้นครบวันที่ ๒๔ มิถุนายน
 หลังจากนั้นอีก ๓ วันครบ ๒๗ มิถุนายนอันเป็นวันพระราชทานรัฐ
 ธรรมนูญครั้งแรก ปฏิทินเหล่านี้จะไม่มีความสำคัญเลยครับถ้าเราไม่มา
 โยงกับประวัติศาสตร์ มาโยงกับสัจจะ มาโยงกับธรรมะแล้วเรียกร้องสิทธิ
 ขั้นพื้นฐาน เอาประชาธิปไตยของเราคืนมา เอาธรรมกลับคืนมา เอาความ
 ยุติธรรมขั้นพื้นฐานกลับคืนมาให้ราษฎร ถ้ารัฐบาลนี้ไม่ให้ เราต้องขับออก
 ไป

ผู้ดำเนินการอภิปราย

ขอบคุณครับท่านอาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ถึงแม้ว่าจะพูดสั้น
 แต่กินใจพวกเรา นี่แหละครับคือตัวอย่างของคณะผู้ต่อสู้เพื่อมวลชน เพื่อ

ประชาธิปไตย ความจริงในวันนี้ ผมเองอยากมีเวลาให้มากกว่านี้ แต่ผมคิดว่า เราได้มาพบกันได้มาพูดกัน การเรียกร้องการต่อสู้เพื่อให้มีการเกิดทุนเกียรติของท่านรัฐบุรุษอาวุโสนั้นจะยังไม่จบสิ้น พรุ่งนี้จะมียานรำลึกท่านอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ที่ธรรมศาสตร์ วันที่ ๑๑ พฤษภาคม เวลา ๑๔.๐๐ น. คณะกรรมการโครงการปรีดีกับสังคมไทย จะจัดการบำเพ็ญกุศลแก่ท่านรัฐบุรุษอาวุโส ณ ตำหนักสมเด็จ วัดมหาธาตุ ท่าพระจันทร์ ผมในนามของคณะกรรมการจัดงานขอเชิญพวกเราที่ต้องการต่อสู้เพื่อความถูกต้อง เพื่อความเป็นธรรม และเพื่อประชาธิปไตยนั้น ให้ไปร่วมกันต่อสู้กันอีกต่อไป

เอาละครับในวันนี้ เราได้เรียนรู้ ได้ทราบประวัติท่านปรีดี พนมยงค์ไว้ในหลายแง่หลายมุม แต่สิ่งที่ท่านได้ฝากไว้กับพวกเราในกังวลสุดท้าย ได้ฝากคุณสุภา ศิริมานนท์ ก็คือชาติไทยและราษฎรไทย ขอให้พวกเราร่วมกันอย่างที่ท่านอาจารย์สุลักษณ์แนะนำไว้ คือร่วมกันต่อสู้ต่อไป จนกว่าเราจะได้รับรัฐบาลที่เป็นธรรมกลับมา กระผมไม่ได้เรียกร้องให้มีการสร้างอนุสาวรีย์ที่ทำด้วยอิฐด้วยปูน แต่จะต้องเป็นอนุสาวรีย์ที่จะทำให้ราษฎรไทยได้ประชาธิปไตยที่แท้จริงเกิดขึ้น เราจะลองดูนะครับว่า บางคนที่มีความเจริญยุคนี้ เขาสามารถที่จะสร้างพิพิธภัณฑ์กำลังเอกขึ้นมาได้ แล้วพวกเราที่นั่งกันอยู่ ณ ที่นี้ซึ่งเป็นเจ้าของประเทศ เราจะไม่มีปัญญาสร้างอนุสาวรีย์ปรีดี พนมยงค์ นักต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยหรือครับ ขอให้พวกเราร่วมกันต่อสู้กันต่อไป

ผมคิดว่าพวกเราที่อยู่ ณ ที่นี้ เรากำลังเดินบนถนนอันเดียวกัน แม้จะมาจากคนต่างทิศ แต่เราอยู่บนเส้นทางอันเดียวกัน คือการต่อสู้เพื่อเอกราชเพื่อประชาธิปไตยของประเทศไทย ถ้าเรามีปณิธานร่วมกันแน่วแน่ ในการต่อสู้แบบนี้ ผมคิดว่าท่านปรีดี ซึ่งได้เป็นผู้ริเริ่มนำประชาธิปไตยมา

ให้พวกเรานั้น คงอยู่ในจิตใจของพวกเราตลอดไป

และท้ายที่สุดนี้ ในนามของคณะกรรมการจัดงานรำลึกถึงท่าน
ปรีดี พนมยงค์ ขอกราบขอบคุณท่านวิทยากรทุกท่านที่ได้มาให้ความรู้ให้
พวกเรา และขอขอบคุณพวกเราทุกคนที่ได้มาร่วมในพิธีนี้ ขอให้ทุกคน
ตั้งใจตั้งใจรำลึกถึงท่านในวันนี้ ซึ่งจะมีการเผาศพที่กรุงปารีสเวลาประมาณ
๒ ทุ่ม แล้วก็ขอให้พวกเราตั้งปณิธานว่าเราจะร่วมกันต่อสู้ร่วมกันต่อไป
จนกว่าจะได้บรรลุชัยชนะที่ท่านปรีดีได้วางไว้ให้พวกเรา ขอขอบคุณครับ.

ภาคผนวก

สิบปีแห่งการจากไป ของนายปรีดี พนมยงค์

ถาม เนื่องในวาระที่นายปรีดี พนมยงค์ถึงแก่กรรมครบ ๑๐ ปี ในวันที่ ๒ พฤษภาคมนี้ อยากจะเรียนถามอาจารย์สุลักษณ์ ว่ามีความคิดเห็นหรือว่ามีความประทับใจอะไรเกี่ยวกับนายปรีดี พนมยงค์ รวมทั้งอาจารย์เห็นว่าบทบาทของนายปรีดี พนมยงค์ ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่นี้เป็นอย่างไรบ้าง

สุลักษณ์ อาจารย์ปรีดี พนมยงค์นั้น ท่านเป็นปูชนียบุคคลที่สำคัญของเมืองไทย แต่ท่านถูกอำนาจของพาลชนบดบังคุณความดีของท่าน แต่อันนี้ก็ไม่ใช่เป็นรายแรก ผมเคยเรียนกับท่านเมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ ตอนไปพบท่านที่ปารีส ผมบอกว่าพระเจ้าตากสินมหาราชก็เคยถูกบดบังคุณงามความดีมากกว่า ๑๕๐ ปี อาจารย์ปรีดีนั้นถูกบดบังคุณงามความดีมา ๓๐-๔๐ ปี แต่เสร็จแล้ว คุณงามความดีหรือสิ่งที่เป็นสัจจะนั้นไม่มีทางจะบดบังไว้ได้นาน จะต้องเปิดเผยออกมา ในที่นี้ผมจะพยายามมองในแง่ดี โดยเฉพาะปีนี้นายท่านอาจารย์จากไป ๑๐ ปีนั้น คนรุ่นนี้อาจจะไม่ทราบว่าคุณนายปรีดีถูกออกไปเพราะรัฐประหาร ๒๔๙๐ รัฐประหาร

๒๔๙๐ นั้น คณะทหารได้วางแผนร่วมกับหัวหน้าชั้นนำในพรรคประชาธิปไตยเพื่อโค่นล้างอาจารย์ปรีดี และหาทางทำลายประชาธิปไตย พรรคประชาธิปไตยอาจจะไม่ทราบว่าการจะโค่นล้างทำลายประชาธิปไตย แต่ผมเชื่อว่าหัวหน้าพรรคประชาธิปไตยบางคนทราบว่าการทำลายอาจารย์ปรีดี และการทำลายอาจารย์ปรีดีครั้งนั้นไม่มีวิธีอื่น ต้องอ้างเรื่องกรณีสวรรคต เพราะเหตุว่าอาจารย์ปรีดีไม่เคยทำความชั่วร้ายอันใด ไม่เคยทำผิดคิดมิชอบ ไม่เคยคอร์รัปชั่น ไม่เคยโกงกิน ทั้งหมดที่ท่านทำ ๆ เพื่อราษฎร ทำเพื่อประชาธิปไตย แต่เผด็จการกรณีสวรรคตในสมัยที่ท่านเป็นนายกรัฐมนตรี อันนี้เลยเป็นสิ่งสำคัญซึ่งเอามาโจมตีท่าน แต่ผู้ที่สนใจติดตามเรื่องนี้ก็จะทราบได้ว่า ท่านฟ้องมาทุกรายในเรื่องนี้ที่กล่าวหาท่าน และท่านก็ชนะมาทุกราย แต่แม้กระนั้นก็ยังมีการปล่อยข่าวลือเล่นงานทำลายท่าน หนึ่ง หว่านจะตั้งตัวเป็นประธานาธิบดี ต้องการทำลายล้างสถาบันพระมหากษัตริย์ สอง หว่านเป็นคอมมิวนิสต์ ร้อยแปดพันประการ แต่สิ่งซึ่งเป็นข้อกล่าวหาเหล่านี้ ผมเชื่อว่าจะต้องปลาสนาการไป เมื่อคนสนใจในเรื่องความเป็นจริงมากขึ้น

พรรคประชาธิปไตยเอง ผมก็เชื่อว่าบัดนี้คงจะเริ่มรู้สึกตัว จะโดยจิตใต้สำนึกหรืออย่างไรก็แล้วแต่ แต่อย่างน้อยพรรคประชาธิปไตยก็ให้เห็นว่า อาจารย์ปรีดีเป็นคนสำคัญ จะเห็นได้ว่าการเลือกตั้งครั้งที่แล้ว ได้เอาครูอาจารย์ปรีดีกับอาจารย์ป๋วยมาโฆษณาหาเสียง แสดงว่าประชาชนเป็นอันมากเห็นคุณค่าของอาจารย์ปรีดีและอาจารย์ป๋วยซึ่งเป็นผู้ที่สืบเจตนารมณ์ของอาจารย์ปรีดี จึงเอาครูสองท่านนี้มาเชิดชู เพราะอาจารย์ปรีดีนั้นเรียกร้องและได้มาซึ่งประชาธิปไตย แต่ถูกคณะรัฐประหารทำลายในปี ๒๔๙๐ คณะปฏิวัติทำลายในปี ๒๕๐๐ แต่อาจารย์ป๋วยพยายามสืบทอดเจตนารมณ์อันนี้ด้วยคำว่า “สันติประชาธรรม” ก็คือ ประชาธิปไตยนั่นเอง ประชากรก็คือประชาชน ธรรมะนั้นคือความถูกต้องดีงาม ประชาชนต้องเป็นใหญ่ แต่เป็นใหญ่ต้องอย่างถูกต้องดีงาม แต่ทั้งหมดนี้ต้องมีสันติประกอบ สันติไม่ได้หมายความว่าไม่มีสงคราม สันติหมายความว่าทุกคนไม่เอาเปรียบกัน ทุกคนอยู่ร่วมกันฉันพี่น้องที่เรียกว่า

ภราดรภาพ และอยู่กันอย่างมีสิทธิเสรีในการแสดงออก ซึ่งเรียกว่า เสรีภาพ และในระยะยาวจะต้องมีความเสมอภาคกัน ไม่เพียงแต่ในทางกฎหมาย หากในทางโภชนาการในระยะยาว หมายความว่าไม่ได้เท่ากันหมด แต่ว่าใกล้เคียงกัน และทั้งหมดนั้นจะต้องเป็นไปด้วยการบรรสานสอดคล้องกับธรรมชาติ ตามระบบนิเวศวิทยา จะต้องมีความดีงาม ไม่มีมลพิษ ไม่มีการบังคับให้คนต้องมาเป็นโสเภณี ให้ต้องมาเป็นแรงงานเด็ก

จะนั้นที่ผมบอกว่าเมื่อพรรคประชาธิปัตย์เริ่มรู้สึกตัวอันนี้ แต่ก็ต้องเห็นใจเพราะผู้นำพรรคประชาธิปัตย์คนปัจจุบันนี้ไม่ทัน ไม่ทัน ๒๕๕๐ ไม่ทัน ๒๕๐๐ ด้วยซ้ำไป เพราะฉะนั้นจึงต้องให้อภัยเขา โดยเฉพาะคนไทยนั้นมีความรู้ในทางประวัติศาสตร์อ่อนและน้อย แต่การที่เขาขย่องเชิดชูอาจารย์ปรีดีและอาจารย์ป๋วยนั้น จะโดยจริงใจหรือไม่ก็ตาม แต่อย่างน้อยในทางสัญลักษณ์ ชี้ให้เห็นว่า เขากลับมามองที่ปูชนียบุคคล การมองมาที่ปูชนียบุคคล เคารพบุคคลที่ควรเคารพนั้น พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นอุดมมงคลอย่างยิ่งที่ว่า “บูชา จะบูชาะนียานัง เอตัมมังคะละมุตมัง” ที่นี้การบูชานั้นไม่ใช่การยกย่องเทิดทูนอย่างเดียว ต้องเอาเจตนารมณ์ เอาความคิด เอาการกระทำของท่านมาประยุกต์ใช้ให้ได้ อาจารย์ปรีดีท่านต้องการเห็นประชาธิปไตยที่เนื้อหา ที่สาระ ที่แก่น ไม่ใช่รูปแบบ เพราะฉะนั้นในการที่ท่านจากไปครบ ๑๐ ปีนี้ ผมเชื่อว่านิมิตหมายสิ่งที่ท่านต้องการเห็นสาระยิ่งกว่ารูปแบบ อาจจะมีโอกาสกลับมาได้ เพราะในการที่ท่านจากไปครบ ๑๐ ปีนั้น เฝือกตรงกันกับเดือนซึ่งเกิดความเลวร้ายในปีกลายนี้ เพราะฉะนั้นถึงปีนี้ก็ครบปีพอดี ที่เรียกว่า พฤษภามหิพ แต่ผมไม่ชอบคำนี้ เพราะคำนี้มีนัยส่อให้เห็นว่าคนทมิฬเลว ผมอยากจะใช้คำว่าพฤษภามหาโหดหรือพฤษภามองเลือด แต่การนองเลือดนั้นเกิดจากชนชั้นปกครองที่นิยมเผด็จการ ทำลายล้างประชาชนและประชาชนที่ต่อสู้ นั่นต่อสู้เรียกร้องต้องการประชาธิปไตย ประชาชนที่เรียกร้องต้องการนั้นต่อสู้อย่างสันติวิธี และคนที่ทำมานานกว่าคนอื่น คนล้มไปหมดแล้วอย่างคุณฉลาด วรจักร นี่ผมอยากจะเห็นว่ามีเฟรนด์ออฟฉลาดบ้าง แต่คนก็ล้ม เพราะคนอย่างคุณฉลาด วรจักรนั้น อยู่

ข้างผู้ที่ยากไร้ ผู้ที่เสียเปรียบ อีกนัยหนึ่งเท่ากับว่าคุณฉลาดดำเนินรอยตามอาจารย์ปรีดี อาจารย์ป่วย เพราะฉะนั้นในการที่อาจารย์ปรีดีจากไปครบ ๑๐ ปีนั้นเป็นเดือนพฤษภาคม ตรงกับวาระครบปีแห่งการเรียกร้องประชาธิปไตยครั้งสุดท้าย ประชาธิปไตยได้มาเวลานี้ เราได้มาโดยรูปแบบและพรรคประชาธิปไตยมาตั้งตนก่อตั้งรัฐบาลผสม ผมจึงอยากให้ผู้สนใจในประชาธิปไตย ผู้ที่เคารพบูชาบุคคล ต้องพยายามอย่าหยุดนิ่งเรียกร้องให้ได้มาซึ่งประชาธิปไตยที่เป็นเนื้อหาสาระ ไม่ใช่รูปแบบ มองกลับไปที่อาจารย์ปรีดีซึ่งจากไปเมื่อ ๑๐ ปี มองไปที่พฤษภาคมปีที่แล้ว ซึ่งครบปีพอดี และในขณะเดียวกันก็ต้องมองกลับไปที่ ๒๐ ปีที่แล้ว ๑๔ ตุลาคม นั่นก็เป็นการเรียกร้องประชาธิปไตย ๑๔ ตุลาคม มันถอยกลับไปหา ๒๔๗๕ นะครับ เพราะ ๒๔๗๕ นั้น อาจารย์ปรีดีและคณะราษฎร ซึ่งประกอบไปด้วยทหารบก ทหารเรือ และพลเรือน ส่วนมากเป็นข้าราชการ เรียกร้องให้ได้มาซึ่งประชาธิปไตย และประชาธิปไตยถูกจำกัดไปในปี ๒๔๙๐ แม้จะรักษารูปแบบไว้ แต่เนื้อหาถูกจำกัดไป ๒๕๐๐ นั้นถูกจำกัดไปทั้งรูปแบบและเนื้อหา ๒๕๑๖ เป็นการเรียกร้องให้กลับมา แต่กลับมาอยู่ได้เพียง ๓ ปี ก็ถูกพวกทหาร ไม่ใช่ทหารทั้งหมด ทหารซึ่งเป็นเผด็จการ ทหารซึ่งมีความมัวเมาในอำนาจ ขี้ ม่า ทำลายล้างประชาชน

จนเมื่อเดือนพฤษภาคมคราวที่แล้ว ที่ประชาชนเรียกร้องต้องการประชาธิปไตยอีก และเวลานี้เราก็คได้รูปแบบอีก รูปแบบที่ได้เวลานี้ไม่ต่างไปจากหลัง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เพราะฉะนั้นเป็นบทเรียนที่เราจะต้องตราไว้ว่า เราจะต้องไม่ให้มี ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มาซ้ำรอยอีก และเราจะมิบทเรียนนี้ได้ก็คือ ถอยกลับไปในอดีต ให้เข้าใจว่า คนอย่างอาจารย์ปรีดีได้ต่อสู้มาอย่างไร ทำนุผลพลาดอย่างไร ทำนุผลสำเร็จอย่างไร ถ้าเราเข้าใจอันนี้และนำอันนี้มาคิดใคร่ครวญ แล้วเรามีทางที่จะเดินไปสู่ประชาธิปไตยที่เป็นเนื้อหาสาระ และหลังจากนี้อีกไม่ถึง ๑๐ ปีแล้ว อาจารย์ปรีดี พนมยงค์จะมีอายุครบ ๑๐๐ ศตวรรษ แห่งชาติกาลของอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ จะมีความหมายอย่างจริงจัง

ไม่ใช่การฉลองกันอย่างฉิวเฟิน หรือการมีมหกรรมสมโภชเท่านั้น ศตวรรษของอาจารย์ปรีดีจะมีความหมายก็ต่อเมื่อเรามีเนื้อหาสาระที่เป็นประชาธิปไตย ประชาชนได้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน ไม่ใช่คนรวยจำนวนน้อย เอาเปรียบคนจนจำนวนมาก ไม่ใช่ความรวยนั้นได้มาด้วยการเอาเปรียบเพื่อนบ้าน เช่น เขมร ลาว พม่า ญวน ไม่ใช่เป็นการทำลายล้างทรัพยากรทางธรรมชาติอย่างปู้ปี้ย่า ผมเชื่อว่าต่อแต่นี้ไปจนถึงศตวรรษแห่งชาติกาลของอาจารย์ปรีดีนั้น จะเป็นไปในทางประชาธิปไตยในทางเนื้อหาสาระ ก็ต่อเมื่อพวกเราทุกคนเริ่มตระหนักว่าเราไม่ต้องการเพียงประชาธิปไตยที่รูปแบบ เราต้องการที่เนื้อหาสาระ เราในที่นี้หมายถึงทุกคน ทุกคนที่อยู่ในองค์กรพัฒนาเอกชน ทุกคนที่เป็นครูบาอาจารย์ ทุกคนที่เป็นนิสิตนักศึกษา นักเรียน ตลอดจนนักการเมือง อย่าไปโทษคนนั้นเป็นเทพ คนนั้นเป็นมาร คนนั้นเลวร้าย ไม่ใช่ ทุกคนมีคุณงามความดีอยู่ในตัวทั้งสิ้น และทุกคนมีข้อบกพร่อง เพราะฉะนั้นในการรำลึกถึงคุณงามความดีของคนที่ท่านบอกว่า “บูชา จะบูชานิยามัง” นั่นคือเอาคุณงามความดีของท่านมาใคร่ครวญดู ว่าเราก็คงจะดีอย่างท่านได้ ถ้าเราแก้ไขข้อบกพร่องของเรา ลดความเห็นแก่ตัวของเราลง อย่าไปทำลายล้างคนที่เขาไม่เห็นด้วยกับเรา แม้คุณจะเป็นเฟรนด์ ออฟ อานันท์ก็กันไปไม่ได้ว่าอะไร อย่าไปตี อย่าไปขัง อย่าไปเกลียดคนที่เขาไม่ได้เป็นเฟรนด์ ออฟ อานันท์ แต่ถ้าคุณเป็นเฟรนด์ ออฟ อานันท์แล้ว ก็ควรเป็นเฟรนด์ ออฟ ฉลาดด้วย ควรจะเป็นเฟรนด์ ออฟ พระประจักษ์ด้วย และที่สำคัญก็คือ อย่าไปติดในถ้อยคำที่เป็นภาษาอังกฤษมากนัก friend ในที่นี้ท่านแปลในคำภาษาบาลี-สันสกฤตว่ามิตร มิตรในที่นี้ เนื้อหาแปลว่าไมตรี แปลว่าเมตตา คือความรัก ความเคารพ และความเคารพความรักนั้นอย่าไปเคารพในรูปแบบหรือตัวบุคคลที่มีชื่อเสียง ที่เราเคารพอาจารย์ปรีดี ไม่ใช่เพราะท่านเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงเท่านั้น แต่เราเคารพท่านในฐานะที่ท่านเป็นปุษนียบุคคล คือท่านได้เสียสละเพื่อบ้านเพื่อเมือง เพื่อสิ่งที่ถูกต้องดีงาม เพราะฉะนั้นถ้าเราจะเป็นเพื่อนกับใครนั้น ควรจะเป็นกับสิ่งที่ถูกต้องดีงาม เพื่อความยุติธรรม

เพราะเช่นนี้แล้วเราจะไม่ติดในรูปแบบ คือชื่อหรือนุคลาธิษฐาน เราจะเปลี่ยนนุคลาธิษฐานมาเป็นธรรมาธิษฐาน

เมื่อเราเข้าใจว่าเราจะต้องสู้อย่างสันติวิธี เพื่อความดี เพื่อความงาม เพื่อความถูกต้องแล้ว อันนี้เราจะเดินไปร่วมกันได้ แม้เราจะเห็นต่างกัน เราก็จะเดินร่วมกันไปได้ เพื่อความดี เพื่อความงาม และผมว่าอันนี้แหละ ๑๐ ปีของการจากไปของอาจารย์ปรีดิ นั้น จะไม่ทำให้เราต้องแตกแยกกัน จะทำให้เรารวมตัวกัน ใครที่ผิดพลาดไปก็ขอโหลี่ ดั่งที่ผมบอกแล้วว่า พรรคประชาธิปไตยจะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม แต่เริ่มมีนิมิตตเกิดขึ้น ตรงที่เขาหันมาเคารพท่าน และใครก็ตามที่ได้จ้วงจาบหยาบข้า พยายามทำลายท่าน ก็น่าจะเริ่มไตร่ตรอง คิดหาทางแก้ไข แม้ใครก็ตามที่ยังไม่เข้าใจท่านก็ไม่เป็นไร แต่ต้องเข้าใจว่าสัจจะจะต้องเผยตัวออกมา ความดี ความงาม ความจริง จะต้องเป็นสิ่งที่ประเสริฐสุดตลอดไป ไม่มีใครจะขวางกันเอาไว้ได้ และผมอยากจะให้ท่านทั้งหลายที่ฟังถ้อยคำเหล่านี้ ไม่จำเป็นต้องเชื่อผม แต่เอาไปคิดใคร่ครวญ เพื่อดำเนินทางที่ถูกที่ดีที่งาม เพื่อความใฝ่พลัยของท่านเอง เพื่อความเปลี่ยนแปลงของท่านเอง และเปลี่ยนแปลงสังคมสู่ความบริสุทธิ์ยุติธรรมยิ่ง ๆ ขึ้น

ขอให้ทุกท่านจงใคร่ครวญ คิด เพื่อพูด เพื่อทำในสิ่งที่ถูกต้อง ดีงาม เพื่อความเจริญของตัวท่านและของสังคมของเราทั้งประเทศนี้ ทั้งภูมิภาคนี้ และอาจตลอดไปทั้งโลกก็ได้ ขอบคุณครับ สวัสดิ์

สัมภาษณ์โดย คุณดุษฎิ บุญทัศน์กุล พนมยงค์

ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ ผู้จัดการรายวัน วันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๓๖

(อัดเทปไว้เปิดให้ฟังที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ แต่วันที่ ๒-๑๑

พฤษภาคม ๒๕๓๖)

บุชาบุคคลที่ควรบูชา

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี กับนายปรีดี พนมยงค์ เป็นสหชาติกัน คือเกิดปีเดียวกัน นายปรีดีมีชาตกาล ณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๔๓ สมเด็จพระศรีฯ มีพระราชประสูติกาล ณ จังหวัดธนบุรี วันที่ ๒๑ ตุลาคม ศกนั้น

แต่ละท่านได้ประกอบคุณูปการไว้มากมายในบ้านนี้เมืองนี้ และมีประโยชน์แผ่ไพศาลไปยังนานาประเทศด้วย กล่าวคือสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๖ พระองค์ ทรงพระอภิบาลและอบรมสั่งสอนยุวกษัตริย์ทั้งสองให้มีวิถีชีวิตเยี่ยงคนธรรมาสามัญ ไม่ถือพระองค์หรือหยิ่งในชาติตระกูล รักความเป็นธรรม มีน้ำใจกว้างขวาง ฯลฯ ซึ่งเป็นรากฐานให้ทั้งสองพระองค์ทรงเป็นที่เคารพสักการะของทวยราษฎร์เมื่อทั้งสองพระองค์ได้เสวยราชสมบัติสืบพระราชสันตติวงศ์ โดยที่ไม่ได้ทรงตั้งพระหฤทัยไว้ก่อน และการที่ราชสันตติวงศ์ย้ายมาทางสายราชสกุลมหิดลถือได้ว่าเป็นผลสำคัญมาจากการเปลี่ยนแปลง

การปกครอง ๒๔๗๕ ซึ่งมีนายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้นำทางด้านความคิด
อย่างสำคัญที่สุด โดยผู้นำฝ่ายทหารหนุ่มต้องการล้มเลิกพระราชวงศ์เอา
เลยด้วยซ้ำ และถ้าไม่เกิดเปลี่ยนแปลงการปกครองขึ้นใน พ.ศ. นั้น เป็นที่
ทราบกันอย่างเปิดเผยว่า ราชสันตติวงศ์จักเป็นไปทางสายราชสกุลบริพัตร

นอกจากนี้แล้วสมเด็จพระศรีฯ ยังทรงเป็นสัมมาจารย์นิบุคคลประกอบพระราชกุศลกิจเพื่อพระศาสนาและประชาราษฎร์ ในทางบำบัตทุกขบำรุงสุข ทั้งทางโรคาพาธและสังคมสงเคราะห์ ตลอดจนทรงเป็นแบบอย่างทางด้านวิถีชีวิตอันเรียบง่ายนอกเหนือไปจากพระกรณียกิจพิเศษด้านเนรมิตกรรมและด้านรักษาสังแวดล้อมทางธรรมชาติ หากประมวลพระราชกรณียกิจออกเป็นรายละเอียด ย่อมควรแก่การยกย่องสรรเสริญเป็นอย่างยิ่ง

ในโอกาสที่จะมีพระชนมวารครบศตวรรษในปี ๒๕๔๓ รัฐบาลควรจัดงานเฉลิมฉลองได้ ไม่น้อยไปกว่าเมื่อคราวสมเด็จพะมหิตลาธิเบศร์อดุลยเดชวิกรมมีพระชนมวารครบร้อย โดยควรเสนอให้ยูเนสโก ยกย่องพระกิตติคุณไปยังนานาประเทศด้วยเช่นกัน

ผู้ที่ยูเนสโกยกย่องมาแล้วนั้น มีทั้งเจ้าฟ้า ทั้งไพร่ หากล้วนเป็น
ท่านที่มีคุณสมบัติพิเศษ อันควรเป็นที่รู้จักไปยังสารทิศด้วยกันทั้งนั้น
กล่าวคือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระเอกาทศธรรมพระยา
นริศรานุวัดติวงศ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สุนทรภู่
กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส พระยาอนุমানราชธนู กรมหมื่น
นราธิปพงศ์ประพันธ์ สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร์อดุลย์เดชวิกรม พระ-
บรมราชชนก ในบรรดาบุคคลที่ควรแก่การยกย่อง ทั้งในระดับชาติและ
ระดับนานาชาตินั้น นายปรีดี พนมยงค์ ก็เข้าข่ายเช่นเดียวกัน ไม่น้อย
ไปกว่าคนไทยคนอื่น ๆ ที่ได้รับการเสนอชื่อไปยังยูเนสโกมาแล้ว โดย
พฤติกรรมและคุณงามความดีของแต่ละท่านย่อมแยกกันออกไป

ในกรณีของนายปรีตินันการที่ (๑) เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี ๒๔๗๕ ให้เราสามารถเป็นประชาธิปไตยในระบอบที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขนั้นนับว่าสำคัญยิ่ง แม้ระบอบประชาธิปไตยของเราจะกระปลกกระเปลี้ย ก็เพราะถูกห้าหั้นโดยเผด็จการและพวกธูรกิจการเมือง อันนายปรีดีไม่มีส่วนเกี่ยวข้องด้วย

(๒) การที่เขาตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองขึ้นแต่ พ.ศ.๒๔๗๗ เพื่อฝึกปรือนักศึกษาให้กล้าหาญทางด้านความชอบธรรมให้ใช้ธรรมะมารับใช้บ้านเมือง นับว่าเขาได้ทำคุณประโยชน์ทางการศึกษาและการเมืองอย่างไม่เคยมีเช่นนี้มาก่อนเลยในประเทศนี้ แม้มหาวิทยาลัยดังกล่าวจะถูกเบียดเบียนปีทาโดยเผด็จการทหาร ดังประชาธิปไตยของเรา แต่มหาวิทยาลัยนี้ยังดำรงคงเจตนารมณ์ทางด้านความยุติธรรมในสังคมตลอดมาดังกรณี ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นพยาน จนตราប់ทุกวันนี้

(๓) การที่เขามีส่วนสถาปนาประชาธิปไตยขึ้นนั้น รัฐสภายังเป็นหน่วยงานที่สำคัญของเรา และเขาสถาปนาเทศบาลนครกรุงเทพฯ ขึ้นด้วย จนมีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดเกิดขึ้นได้ทุกวันนี้ ควรที่หน่วยงานหลักของบ้านเมืองทั้งสองนี้จักต้องประจักษ์ถึงคุณูปการของเขา

(๔) แม้เขาจะเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในระยะสั้น ๆ แต่เขาก็ได้วางมาตรการทางด้านกระจายอำนาจอย่างไร คิดจัดการด้านเทศบาลในจังหวัดต่าง ๆ อย่างไร น่าจะได้มีการพิจารณากันให้ถ่องแท้ถึงคุณูปการของเขา

(๕) ในช่วงที่เขาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เขาได้จัดวิธีการเก็บภาษี เพื่อให้เกิดความยุติธรรมตามอัตราส่วนของคนที่มีรายได้มากน้อยตามส่วน โดยยกเลิกระบบเงินรัชูปการที่เก็บเสมอกันหมดทุกคน ทั้งคนรวยและคนจน โดยเขาจัดวางมาตรการทางด้านการคลัง ยิ่งไปกว่านี้อีกหลายทาง รวมทั้งการจัดตั้งธนาคารกลางจนเกิด

ธนาคารแห่งประเทศไทยขึ้นในภายหลัง ควรที่สองหน่วยงานนี้จักต้องมีความกตัญญูตเวทีต่อเขา ถ้าเราจะเป็นพุทธศาสนิกกันที่เนื้อหาสาระ

(๖) ในช่วงที่เขาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศนั้นเขาสามารถสานต่องานที่กรมหมื่นเทววงศ์วโรปการเริ่มไว้จนสัมฤทธิ์ผล คือสามารถเลิกสัญญาอันไม่เท่าเทียมกันกับนานาชาติจนประเทศสยามปลอดภัยจากสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ศาลไทยได้เป็นไทยอย่างแท้จริง บ้านเมืองเรามีความเท่าเทียมกับอารยประเทศทางกฎหมายและทางเศรษฐกิจอย่างแท้จริง คุญูปการด้านนี้อย่างเดียวของเขาก็ควรได้รับการยกย่องเชิดชูเป็นอย่างยิ่งเสียแล้ว

(๗) นายปรีดีเห็นโทษของสงคราม เขารักสันติภาพและอิทธิพลธรรม ดังการที่เขาเขียนและผลิตภาพยนตร์เรื่อง พระเจ้าช้างเผือกขึ้นเป็นภาษาอังกฤษ ก็เพื่อเตือนเพื่อนร่วมโลกให้เห็นว่าธรรมะสำคัญกว่าอำนาจ สันติภาพสำคัญกว่าสงคราม การแก้ไขข้อขัดแย้งควรใช้วิธีการทูต ถ้านายปรีดีต้องบริหารบ้านเมือง เขาคงมีโอกาสดำเนินการออกทางนฤมิตรกรรมยิ่งกว่านี้ ดังที่ถ้าเขามีโอกาสดำเนินการได้วิจัยงานทางด้านนี้ของเขาคงลึกซึ้งและกว้างขวางดังเค้าโครงเศรษฐกิจที่เขาเสนอรัฐบาลมโนปกรณัม นิติอาดา และล้มเหลวมาจากการต่อต้านของพวกปฏิกริยาในปี ๒๔๗๖ นั้น คือการวางรากฐานทางด้านรัฐสวัสดิการอย่างสำคัญ อันรัฐบาลกรรมกรของอังกฤษนำมาประยุกต์อย่างได้ผลหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ในปี ๒๔๘๘

(๘) เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่สองขึ้นนั้น นายปรีดี พนมยงค์ ก็ไม่เห็นด้วยกับการที่รัฐบาลไทยสยบยอมกับรัฐบาลเผด็จการทหารของญี่ปุ่น จนไปประกาศสงครามกับสหรัฐและสหราชอาณาจักร ดังเขาไม่เห็นด้วยกับสงครามอินโดจีน เขาเชื่อว่าเราควรทำเรื่องขึ้นศาลโลก ฟ้องฝรั่งเศสที่แย่งชิงดินแดนของเราไป ตั้งแต่ ร.ศ.๑๑๒ ไทยเราก็น่าจะชนะ ได้ลาวกับพระตะบอง เสียมณฑล คินมา

เมื่อเขาห้ามรัฐบาลไว้ไม่ได้ และรัฐบาลขอให้เขาออกจากคณะรัฐมนตรี เขาได้ไปเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ โดยดำรงรักษาสถาบันพระมหากษัตริย์ไว้อย่างสมศักดิ์ศรี และอภิบาลสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้ากับเจ้านายอื่น ๆ อย่างได้รับคำสรรเสริญจากพระองค์ท่าน

ในกรณีของสงครามโลกครั้งที่สองนั้นเขาเป็นตัวตั้งตัวตักจัดตั้งขบวนการเสรีไทยขึ้นจนสหรัฐและอังกฤษยอมรับ เป็นเหตุให้ไทยเราไม่แพ้สงคราม เช่นกรณีของญี่ปุ่น ทั้งเรายังได้เข้าเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติได้ก่อนประเทศสวีเดนเสียด้วยซ้ำ

การที่นายปรีดีเป็นตัวตั้งตัวตักรักษาเอกราชให้ชาติไทยไว้ได้นั้น ในกรณีนี้ แม้ข้อเดียว ก็เป็นบุญคุณอันใหญ่หลวง ที่เราจักลืมเสียมิได้

ใช่แต่เท่านั้น อาวุธที่ฝ่ายสัมพันธมิตรมอบให้เสรีไทยนั้นเมื่อเสร็จสงครามโลกแล้ว นายปรีดีได้นำไปมอบให้ขบวนการเรียกร้องเอกราชและอธิปไตยในอินโดจีนและอินโดนีเซีย ดังประเทศสาธารณารัฐ-ประชาชนเวียดนามถึงกับตั้งชื่อกองพลสยามไว้ ๑ กองพล เพื่อเป็นสักขีพยานในด้านนี้ และเมื่อประเทศเวียดนามประกาศเอกราชมาครบ ๕๐ ปี ได้มอบเหรียญมิตรภาพให้ท่านผู้หญิงพูนสุข พนมยงค์ ในฐานะที่นายปรีดีมีส่วนเกื้อกูลเวียดนาม ด้านการเรียกร้องเอกราชอย่างสำคัญ

นายปรีดีเห็นว่าเมื่อสิ้นสงครามโลกครั้งที่สองแล้ว อินเดียจะได้รับเอกราช จีนจะเป็นมหาอำนาจ โดยอังกฤษจะต้องลดบทบาทลง มีอเมริกันเข้ามาแทนที่ เขาจึงอยากสร้างประเทศในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ ซึ่งต่างก็เป็นเอกราช ให้เป็นกลุ่มประเทศเป็นกลาง เพื่อสร้างสันติภาพ และเป็นพลังในการต่อรองกับจีน อินเดีย และสหรัฐ

น่าเสียดายที่ความคิดของเขาไร้ผล เพราะเขาถูกพวกโสมมทางการเมืองทำรัฐประหาร กำจัดเขาออกจากอำนาจอย่างปราศจากความชอบธรรมในปี ๒๔๙๐ ทั้งยังโฆษณาใส่ร้ายว่าเขาวางแผนลอบปลง

พระชนม์พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๘ อีกด้วย โดยเขาได้ฟ้องทุก ๆ คนที่ปล่อยข้อหาดังกล่าวและชนะมาทุกคดี และไม่เคยมีคำฟ้องร้องกล่าวหาเขาว่าเป็นอาชญากรแต่ประการใด

ที่สำคัญคือ นายสุพจน์ ด้านตระกูล ได้ค้นคว้าวิจัยในเรื่องกรณีสวรรคตอย่างกล้าหาญและอย่างแม่นยำจนตีพิมพ์ออกมาในเรื่อง **ไอ้พระทูลกระหม่อมแก้ว จากพสกนิกรไปแล้ว ๕๐ ปี** นับได้ว่าพิสุจน์ค่อนข้างชัดว่าใครปลงพระชนม์ในหลวงรัชกาลที่ ๘

แม้กระนั้นก็ดีเมื่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เสนอชื่อเขาผ่านคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เพื่อได้รับการพิจารณาเป็นปูชนียบุคคลของชาติ เพื่อให้ยูเนสโกยกย่องในระดับนานาชาติ กลับมีอดีตนักศึกษามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ซึ่งต่อมาได้เป็นคนบดขยี้มหาวิทยาลัยนี้ โดยบุคคลผู้นี้ได้รับใช้เผด็จการมาโดยตลอด ได้ประกาศกับคณะกรรมการดังกล่าวว่านายปรีดีมีคดีพัวพันในเรื่องลอบปลงพระชนม์ และแล้วกรรมการคณะนั้นก็ไม่มีใครกล้าท้าทายคำกล่าวหาอันบัดขบนี้เลย

ที่ร้ายก็คือ บุคคลผู้นี้เสนอให้รัฐบาลไทยเสนอพระนามสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีแต่เพียงพระองค์เดียว เพื่อได้รับการเชิดชูการยูเนสโกในนานาชาติ นับว่าบุคคลผู้นี้ก็อวดบุญและทำลายคุณูปการของคนที่ถูกศึคนมาให้แก่บ้านเมืองอย่างสำคัญ

การยกย่องเชิดชูสมเด็จพระศรีนครินทร์นั้นนับว่าสมควร และหากพระองค์ท่านทรงทราบได้โดยพระญาณวิไลใดว่า การถวายพระเกียรติพระองค์ท่าน จำต้องทำลายผู้อื่นซึ่งก็มีคุณงามความดีมาที่บ้านเมืองและพระราชวงศ์ หากต่างไปจากพระองค์ท่าน ในฐานะที่ทรงเป็นพุทธมามกะและผู้ทรงเป็นสัมมาจริณี เห็นที่จะเสียพระราชหฤทัย

การที่รัฐบาลไทยจะถวายพระเกียรติพระองค์ท่าน และยกย่องนายปรีดี พนมยงค์ ในปีเดียวกัน หากมีคุณูปการกับบ้านเมืองและนานาชาติต่างกัน กลับจะเป็นเกียรติเป็นศรีแก่ประเทศชาติและรัฐบาลดัง

บ้านอื่นเมืองอื่น บางปีเสนอชื่อบุคคลสำคัญขึ้นไปให้ยูเนสโกเกินกว่าหนึ่งท่านก็ย่อมได้

การที่ทำได้เช่นนี้ จักเป็นการสมานไมตรีของคนในชาติ เป็นการยกย่องบุคคลสำคัญแม้ต่างเพศ ต่างวรรณะ ก็เป็นทองชมพูนุชที่บริสุทธิ์ด้วยกันคนละอย่าง

หากใช่เล่ห์เพทุบายให้รัฐบาลห้ามการเสนอชื่อนายปรีดี เพียงเพื่อต้องการยกย่องพระศรีนครินทร์ แสดงว่ามีการกลัวการพูดความจริง และเป็นการเขลิยร่อย่างพวกสุนัขรับใช้โดยแท้

หวังว่ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการและหัวหน้ารัฐบาลคงมีมณสิการในเรื่องนี้ ไม่เส้นตั้นดังพวกสุนัขรับใช้ที่ขอบขั้วโยอยู่เบื้องหลังอย่างฉ้อฉลมาแต่อดีต

ดังได้กล่าวแล้วว่า นายปรีดีนั้นเป็นดุจดั่งทองชมพูนุช ที่แม้เทวดาและพรหมก็สรรเสริญ ถ้ารัฐบาลร่วมสรรเสริญปูนียบุคคลที่มีคุณูปการกับบ้านเมือง ก็เท่ากับว่าเดินตามรอยพระพุทธรูปที่ว่า บุษายูที่ควรบูชา นับเป็นอุดมมงคล แต่ถ้ารัฐบาลไม่กล้าทำในสิ่งที่ถูกที่ควร ก็เป็นความเลวของรัฐบาลเอง

คนโง่คนพาล ย่อมไม่ยกย่องเชิดชูคนดี ที่เป็นบัณฑิต ไม่ว่ารัฐบาลจะยกย่องบัณฑิตอย่างนายปรีดีหรือไม่ ท่านก็คงเป็นดังทองชมพูนุชหรือแก้วเจียรไนอันใสสะอาด ที่พวกพาลชนไม่อาจสาธโคลนให้แปดเปื้อนไปได้ ของโสโครกนั้น ๆ ย่อมต้องหลุดลุล่ยปลาสนาการไปในเร็ววัน

ถ้ารัฐบาลกล้ายกย่องคนอย่างนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งพวกพาลไม่ต้องการให้เกิดริ แสดงว่ารัฐบาลจะช่วยให้บ้านนี้เมืองนี้ปลอดพ้นจากอิทธิพลของพาลชน ที่เป็นสุนัขรับใช้เผด็จการมาแต่สมัย ส. ธนะรัชต์ และถ้าชนชั้นนำในเมืองไทยเลิกเห็นกงจักรเป็นดอกบัว เราจะมีทางเดินไปข้างหน้าอย่างสว่างอย่างกล้าหาญ อย่างจริงใจในแนวทางที่สงบและ

สะอาด ทั้งความโลโครกอย่างหน้าไว้หลังหลอกไว้กับอดีตที่มีพวกโสณ
ทุจจริตครองบ้านครองเมือง หรือชักโยยอยู่หลังจากมานานแสนนาน

อนึ่ง ขอกระซิบให้รัฐบาลทราบด้วยว่า สมเด็จพระเทพรัตนราช-
สุดาฯ สยามบรมราชกุมารีนั้น ทรงยกย่องว่านายปรีดี พนมยงค์เป็น
ปราชญ์ของไทย ถ้ารัฐบาลไทยถวายพระเกียรติสมเด็จย่าของพระองค์
ท่านพร้อมกับยกย่องปราชญ์ไทยในทวาระของพระองค์ ท่านเชื่อว่า
พระองค์ท่านคงจะทรงโลมสนัส โดยเจ้านายพระองค์นี้ทรงมีศักยภาพใน
การประสานประโยชน์จากทุก ๆ ฝ่ายให้เข้ากันได้ดี ดังงาน ๕๐ ปีเสรีไทย
ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๓๘ ก็เสด็จ
ไปทรงเป็นประธานอย่างน่านิยมยกย่องยิ่ง

งานชาติกาลครบ ๑๐๐ ปี ของนายปรีดี พนมยงค์ ก็เชื่อว่าจะ
ทรงรับเสด็จไปเป็นประธาน ดังงาน ๑๐๐ ปี พระยาอนุমানราชธนและ
บุคคลอื่นๆ อันควรแก่การสรรเสริญอีกหลายท่าน

การยกย่องสรรเสริญคนดีนั้น ไม่จำเป็นต้องจำกัดไว้แต่เพียงผู้เดียว
และไม่ต้องกลัวการเปรียบเทียบในทางต่ำสูงดอก

ความคิดอันล้ำหลังของพวกซากเดนคักดินาที่รับใช้เผด็จการ
มานั้น ควรจะเลิกให้หมดสิ้นไปได้แล้ว

เบื้องหลังการเสนอชื่อ ปรีดี พนมยงค์ กับบุคคลสำคัญของยูเนสโก

ข้าพเจ้าเคยบอกเพื่อน ๆ จากมหาวิทยาลัยศิลปากรว่า นายศิลป์
พระศรี ควรได้รับการยกย่องจากยูเนสโกเมื่อชาตกาลของท่านครบร้อย แต่
ต้องเตรียมงานเสียแต่เนิ่น ๆ เพราะท่านเป็นสหชาติกับสมเด็จพระบรมราช
ชนก โดยที่เวลานี้ผู้คนถูกปั่นหัวในทางขัตติยาธิปไตยมาจนเห็นเป็นเรื่อง
เสียหาย ถ้าเอาสามัญชนไปเทียบกับเจ้านาย ถ้าเตรียมการแต่ที่พวก
คัดค้านยังไม่ตื่นตัวย่อมมีทางสำเร็จ และถ้ารัฐบาลไทยยกย่องท่านผู้นี้จะ
แสดงว่าเราไม่เข็ดขูแต่คนที่มิชาติกำเนิดเป็นไทย แม้คนที่โอนสัญชาติมา
เป็นไทย หากบำเพ็ญคุณงามความดีในทางศิลปวิทยาการ ก็ควรที่เราจะ
ถือว่าท่านผู้นั้นเป็นปูชนียบุคคลในระดับชาติ แต่แล้วพวกศิลปินทั้งหลายก็
อู้ถ้อยไม่ทำการอย่างสมำเสมอและอย่างทันท่วงที เราจึงพลาดโอกาส
ในเรื่องอาจารย์ศิลป์ พระศรีไป การตั้งอนุสาวรีย์ท่านที่มหาวิทยาลัย
ศิลปากรสิ พวกลูกศิษย์ทำได้อย่างสายฟ้าแลบจึงสำเร็จจุล่งไปได้ ทั้ง ๆ ที่

นายธนิต อยู่โพธิ์ อธิบดีกรมศิลปากร ที่กำกับมหาวิทยาลัยในเวลานั้น ไม่เห็นด้วยก็ตามที

สำหรับการเสนอชื่อนายปรีดีนั้น มีอุปสรรคคล้ายกรณีนายศิลป์ เพราะนายปรีดีเป็นสหชาติกับสมเด็จพระบรมราชชนนี และนายปรีดีมีบทบาททางการเมือง นอกเหนือกิจการด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมออกไปด้วย โดยบทบาททางการเมืองของท่านไม่เป็นที่รับได้ของพวกเผด็จการทหาร แต่ ป. และ ส. มาจน ถ. ฯลฯ ดังเมื่อท่านตายจากไปในกรุงปารีส เมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๒๖ นายกรัฐมนตรีเวลานั้น ก็ได้แต่พูดว่าเสียใจ โดยไม่ขอมาลาโทษเลยที่อดีตนายภักก่อนเขาตั้งแต่นั้นคณะรัฐประหารในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นต้นมา ได้ทำการอุทธรณ์กับนายปรีดีอย่างไร ทั้งในทางส่วนตัว ในทางครอบครัวและสกุลวงศ์ของท่าน โดยไม่ต้องกล่าวถึงอนันตริยกรรมทางด้านประชาธิปไตยและความเป็นเอกราชของไทยที่เนื้อหาสาระด้วยซ้ำไป

แม้ประธานรัฐสภาในเวลานั้นก็ไม่ได้เชิญชวนให้สมาชิกสภายินไว้อาลัยให้ท่าน รัฐสภาจะก่อกำเนิดมาจากไหน โดยท่านได้เป็นเลขานุการรัฐสภาไทยเป็นคนแรกอีกด้วย งานปลงศพท่านก็ไม่มีพวงมาลาจากรัฐบาลไทย ไม่มีใครเลยแสดงความเสียใจยังภรรยาท่านไปจากรัฐบาลหรือจากราชสำนัก ทั้งๆ ที่ท่านเคยเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และเป็นผู้เสนอพระนามพระเจ้าแผ่นดินองค์ปัจจุบันให้สืบราชสันตติวงศ์ต่อจากพระเชษฐาธิราช แม้พระเจ้าอยู่หัวท่านนั้นทมิฬเองก็เกิด ถ้าไม่มีนายปรีดีและคณะราษฎรก็ย่อมไม่ได้สวดยราชย์ เพราะมีพระราชดำรัสไว้ในรัชกาลที่ ๗ แต่ตอนที่ทรงเป็นสมบูรณาญาสิทธิราชย์แล้วว่า ราชบัลลังก์จักสืบต่อไปทางสายสมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิตงานอัฐิธาตุนายปรีดี ที่ธรรมศาสตร์ มีไตรของหลวงพระราชทานมา ๑๐ ไตรนั้น เพราะอธิการบดีกราบบังคมทูลขอไป โดยที่ข้าพเจ้าเสนอให้มีพิธีหลวงด้วยการมีผู้แทนพระองค์ไปเชิญอัฐิธาตุมาตั้งไว้ ณ พระที่นั่งทรงธรรมในวัด

เบญจมาภิตร เพื่อเป็นการคืนดีกันระหว่างคณะราษฎรกับคณะขัตติยราช และจิตสำนึกในการคืนดีของนายปรีดีนี้เองที่ท่านผิดพลาดไปในทางนิติศาสตร์ อย่างฉกรรจ์กับกรณีสวรรคต จนเป็นเหตุให้หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ร่วม วางแผนกับคณะรัฐประหาร ทำลายล้างเกียรติคุณของท่านได้สำเร็จด้วย วิธีการอันโสมมต่าง ๆ

น่าเสียดายที่ข้อเสนอของข้าพเจ้าไม่ได้รับการตอบสนองและในเมื่อ พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ไม่กล้าแสดงจุดยืนทางจริยธรรมด้วยประการใด ๆ ข้าพเจ้าจึงรอจนพล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ เป็นนายกรัฐมนตรี แล้วถามเขา ตรง ๆ ว่า เขากล้าเสนอชื่อนายปรีดีให้คณะรัฐมนตรีอนุมัติ เพื่อให้ยูเนสโก รับรองว่าเป็นปูชนียบุคคลของโลกหรือไม่ เขายินดีรับด้วยความเต็มใจ ดัง เขายินดีหาทางแก้ไขความทุกข์ยากให้คนยากคนจน แม้เขาจะเคยผิดพลาด มาอย่างไรในทางเศรษฐกิจและการเมือง คุณูปการของเขาในข้อนี้ควรแก่การ ก้มหัวให้ และรัฐบาลชวลิตเสนอชื่อคน ๆ เดียวให้เข้าสู่สังเวียนของยูเนสโก แต่มีการเตะถ่วงโดยคนบางคนที่มีอิทธิพลอยู่ในยูเนสโกไทย จนมีการเสนอ พระนามสมเด็จพระศรีนครินทร์ขึ้นในสมัยของรัฐบาลชวน หลีกภัย โดย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการลงนามถึงเลขาธิการยูเนสโก ให้มี พระนามสมเด็จพระศรีฯเป็นอันดับ ๑ และนายปรีดีเป็นอันดับ ๒ โดยสำคัญ ไปด้วยว่า “in that order” ทั้ง ๆ ที่นายปรีดีแก่กว่าและมีบทบาทในทาง ที่ทำคุณงามความดีมาอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งกว่างานในด้าน สังคมสงเคราะห์เป็นไหน ๆ

แสดงว่าการสะกดในเรื่องขัตติยาธิปไตยแต่ปี ๒๕๐๑ จนถึงปี ๒๕๔๒ ได้ผลในการขยายความกลัวเจ้า สยบยอมต่อเจ้าอย่างไม่เห็นหัว ใครในแทบทุกวงการ ยิ่งไพร่ผู้นั้นตั้งตัวเป็นราษฎรอย่างมีศักดิ์ศรี ย่อม ทนกันไม่ได้ในบางวงการเอาเลยทีเดียว ถ้าการวัดคุณงามความดี วัดด้วย ขาดิฐุมิแล้วไซร้ก็เท่ากับเรากลับไปสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์แต่กลาง รัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมา อย่างน้อยในรัชกาลที่ ๖ เจ้าส่วนใหญ่ก็ถูกกดกัน

ดังในรัชกาลที่ ๒ ที่ ๓ และที่ ๔ ตราบจนต้นรัชกาลที่ ๕ ด้วยเช่นกัน แม้สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสจะทรงเป็นเจ้าของอย่างเต็มที่ ก็ทรงพระนิพนธ์ไว้อย่างชัดเจนว่าเจ้าส่วนใหญ่โง่และไม่ขันทำราชการ ทั้งยังสืบทอดบิดัฒสถานในการรักษาเชื้อวงศ์ไว้ไม่ได้เป็นส่วนมากอีกด้วย พระปิยมหาราชเองได้ตรัสชัดเจนว่า หม่อมราชวงศ์เปียนั้นฉลาดเฉลียว กว่าพระเจ้าน้องยาเธอหลายพระองค์เลยทีเดียว

มีคนมาบอกข้าพเจ้าว่า นายอดุลย์ วิเชียรเจริญเป็นอุปสรรคที่สำคัญ ในการขัดขวางให้นายปรีดีให้เข้าสู่สังเวียนของยูเนสโก ข้าพเจ้าจึงเสนอให้นายกรัฐมนตรีในฐานะประธานคณะกรรมการจัดงานฉลองชาติกาลของท่านรัฐบุรุษอาวุโส ให้ตั้งนายวิเชียร วัฒนคุณไปเป็นผู้แทนไทยเพื่อชี้แจงในเรื่องนายปรีดีที่กรุงปารีส และก่อนจะมีการประชุมยูเนสโก ข้าพเจ้าได้ไปพบนายอดุลย์ด้วยตนเอง ขอร้องให้เขาร่วมอดทนในยูเนสโกเกี่ยวกับนายปรีดี เพราะว่ามีภารกิจต้องไปโจมตีท่านในข้อหาเรื่องกรณีสวรรคต และในข้อหากบฏวังหลวง โดยมองข้ามคุณวิเศษต่างๆ ที่ท่านรับใช้บ้านเมืองกว่า ๑๕ ปี ตั้งแต่ก่อนท่านทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้สำเร็จ และแม้เมื่อท่านลี้ภัยไปอยู่นอกประเทศ ท่านก็พูดก็เขียนให้สดีรัฐบาลและราษฎรตลอดจนให้วิทยาทานเหลือคณานับ ทั้งวิถีชีวิตของท่านเป็นแบบอย่างได้ทั้งในทางศาสนธรรมและความกล้าหาญทางจริยธรรม โดยที่ท่านจับประเด็นทางด้านโครงสร้างทางสังคมที่อยู่ดิตรรมได้อีกด้วย

นายอดุลย์พอใจที่ข้าพเจ้าไปพบเขา เขาบอกว่าไม่น่ามีปัญหาอะไรในการเสนอชื่อบุคคลทั้งสองเข้าสู่ยูเนสโก ได้ทราบมาว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ก็ตรัสว่าเหมาะสมที่แต่ละท่านก็บำเพ็ญคุณงามความดีมาต่างกัน แต่ก็เป็นปูชนียบุคคลทั้งคู่ ดังการเสด็จพระราชดำเนินไปเป็นประธานในงาน ๕๐ ปีเสรีไทย ได้แสดงให้เห็นชัดว่า ทรงยกย่องขบวนการกู้ชาติดังกล่าว ซึ่งแม้ทัพนายกองเคยรังเกียจมาแต่สมัยป.พิบูลสงคราม ซึ่งนำประเทศไปสู่ความปราชัย

และแล้ววันดีคืนดี ก็มีสายตรงแจ้งมาจากปารีสว่าชื่อนายปรีดี ตกไป โดยเหตุผลว่าปรีดียูเนสโกกำหนดกฎเกณฑ์ ให้สมาชิกแต่ละประเทศ เสนอชื่อให้ยูเนสโกประกาศว่าเป็นบุคคลสำคัญได้เพียงประเทศละชื่อเดียว ยูเนสโกจึงตั้งคณะกรรมการกลั่นกรองขึ้น เป็นเหตุให้ไทยถูกตัดไป ๑ ชื่อ คือชื่อที่สองซึ่งอยู่ในลำดับรอง

ทั้งนี้เป็นเหตุให้ไทยประท้วงว่าการตั้งคณะกรรมการกลั่นกรอง ดังกล่าว ไทยในฐานะประเทศสมาชิกไม่ได้รับทราบและการตัดชื่อออกก็ไม่แจ้งมาให้ทันทั่วทั้ง ทางเราจึงส่งนายวิเชียรไปพร้อมกับเอกอัครราชทูต ณ กรุง ปารีส ซึ่งทำหน้าที่ได้อย่างสมภาคภูมิ ไปเจรจากับรองเลขาธิการซึ่งบอก ว่ามีคนนี้อ้างว่าเป็นเจ้าหรือเชื้อพระวงศ์ เสนอให้มีแต่พระนามสมเด็จพระ ศรีฯเท่านั้น โดยให้เหตุผลว่าวัฒนธรรมไทยถือในเรื่องต่ำสูง

ทูตชี้แจงไปว่าประเทศไทยปกครองในระบอบประชาธิปไตย ใน เมื่อรัฐบาลไทยเสนอ ๒ ชื่อ แสดงว่านั่นเป็นมติของประเทศ ใครที่อ้าง อภิสิทธิ์ในทางชาติวุฒิ อยู่นอกเหนือความชอบธรรมทางประชาธิปไตย ทั้งไทยยังขอให้ นายวิเชียรเข้าไปอธิบายถึงสรรพคุณของนายปรีดี นาย อุดลย์ก็สนับสนุนในเรื่องนี้และนายวิเชียรได้แสดงถึงพระกิตติคุณของ สมเด็จพระศรีฯ ก่อนที่จะบรรยายคุณความดีของนายปรีดี

นอกไปจากนี้แล้ว ผู้แทนบราซิลยังยกย่องนายปรีดีว่าเป็นดัง ชุนยัดเซ็น ของไทยเลยทีเดียว ผู้แทนบางประเทศยอมรับว่าคนของเขา ที่ จะเข้าถึงคุณวิเศษอย่างนายปรีดีที่เห็นการณ์ไกลและทำงานอย่างอุทิศตน เพื่อราษฎรผู้ยากไร้ ทั้งด้านการศึกษา การเมือง การศาสนา และ วัฒนธรรมนั้นแทบหาตัวแทบไม่ได้เอาเลย

ในที่สุด คณะกรรมาธิการเห็นดีเห็นงามกับผู้แทนไทย ที่ยูเนสโก ควรประกาศกิตติคุณสำหรับคนไทย ๒ ชื่อด้วยกัน โดยมีเสียงสนับสนุน อย่างท่วมท้นจนเป็นเอกฉันท์ เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๒ แต่ต้องรอให้ สมัชชาลงมติอนุมัติอย่างเป็นทางการ ซึ่งเดิมกำหนดไว้ในวันที่ ๒๙ ตุลาคม

๒๕๔๒ หากกระเบียบวาระค้างค้ำมา จึงขอเลื่อนเป็นวันที่ ๒ พฤศจิกายน แต่แล้วยูเนสโกก็ขอประชุมกัน ณ วันเสาร์ที่ ๓๐ ตุลาคม และที่ประชุมใหญ่อนุมัติอย่างเป็นทางการตามข้อเสนอของคณะกรรมการบริหารให้

๑) สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และ

๒) นายปรีดี พนมยงค์

เป็นบุคคลสำคัญของโลกในช่วงศตวรรษแห่งชาตกาลของท่านทั้งสอง ในปี ๒๕๔๓-๒๕๔๔ กล่าวคืองานฉลองดังกล่าวควรเป็นไปอย่างน้อย ก็จนถึง พ.ศ. ๒๕๔๔ และการฉลองที่ดีที่สุดคือปฏิบัติบูชายิ่งกว่าอามิสบูชา ให้มีความสิ้นเปลืองน้อยหากให้เกิดความตื่นตัวทางภราดรภาพเสมอภาพและเสรีภาพจากโลก โกรธ หลง เพื่อเดินตามทางของความสะอาด ความสงบ และความสว่าง

อีก ๗ ปีต่อแต่นี้ไปน่าจะต้องฉลองศตวรรษแห่งชาตกาลของพุทธทาสภิกขุ อินทปญฺญ (เจื้อม พานิช) ณ วันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๔๙ และอีกหนึ่งทศวรรษถัดจากนั้นไปจะเป็นชาตกาลครบร้อยของนายป๋วย อึ๊งภากรณ์ ณ วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๕๙ สองท่านนี้น่าจะเป็นปูชนียบุคคลที่แทบทุกคนยอมรับ แต่ใครจะเป็นเจ้าการในด้านเสนอชื่อท่านให้ยูเนสโกและจะจัดฉลองในทางธรรม ในทางโลกอย่างไร คนรุ่นถัดจากข้าพเจ้าไปคงต้องดำริไตร่ตรองให้รอบคอบยิ่งกว่าที่แล้วๆ มา แต่กว่าจะถึงโอกาสทั้งสองนั้น ยูเนสโกจะยังดำรงคงอยู่หรือไม่ สงสัยอยู่

สุลักษณ์ ศิวรักษ์

(จาก ปาจารย์สาร ปีที่ ๒๖ ฉบับที่ ๒ พ.ย. ๒๕๔๒-ก.พ. ๒๕๔๓ หน้า ๗๘-๘๐ โดยคัดจากบทความเต็มที่ดีพิมพ์ในหนังสือ ข้อคิดสำหรับ ค.ศ. ๒๐๐๐, ส.ศิวรักษ์, เสริมสิกขาลัย ๒๕๔๒)

อัจฉริยภาพของปูชนียบุคคล

การที่ท่านทั้งหลายได้ชมภาพยนตร์พระเจ้าช้างเผือก ซึ่ง อ.ปรีดี เป็นผู้เขียนและอำนวยการสร้าง จุดประสงค์ใหญ่ก็คือเพื่อจะเตือนมหาอำนาจทางตะวันตกให้เลิกคิดที่จะทำสงคราม เพราะคำตอบในการแก้ปัญหาของมนุษยชาตินั้น คือสันติวิธี ไม่ใช่สงคราม อันนี้ก็เป็นอัจฉริยภาพประการหนึ่งของท่าน ก่อนที่จะเข้าประเด็นเรื่องอัจฉริยภาพ ไหน ๆ ก็มีผู้สื่อข่าวมาทำข่าว จะบอกข่าวให้ทราบ ข่าวนี้เป็นเรื่องล่องหน่ายังไม่เป็นทางการ ข่าวอย่างเป็นทางการจะออกพรุ่งนี้จากกรุงปารีส กล่าวคือ ยูเนสโก (องค์การศึกษาวัฒนธรรมและวิทยาศาสตร์ของสหประชาชาติ) ยินดีเสนอให้นายปรีดี พนมยงค์ เป็นปูชนียบุคคลของโลก เนื่องในโอกาสชาตกาลครบศตวรรษของท่านในวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๔๓ และเห็นด้วยในข้อเสนอรัฐบาลไทยที่ยูเนสโกยอมรับว่า สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงเป็นบุคคลสำคัญของโลกเช่นเดียวกัน โดยที่พระราชสุติกาลครบศตวรรษจะบังเกิดขึ้นในวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๔๓

เป็นอันว่าเมืองไทยควรจะได้ใจนะครับ เรามีบุคคลสำคัญ ๒ คน ที่โลกยกย่อง คนหนึ่งเป็นคนธรรมดาสามัญ เป็นผู้ขาย คนหนึ่งที่จริงเดิมก็เป็นคนธรรมดาสามัญ แต่ภายหลังพระสถานะเปลี่ยนไป และเป็นสตรีคนแรกของไทยที่ยูเนสโกรับรองให้เกียรติ คนไทยคนแรกที่ยูเนสโกให้เกียรติ ในปี ๒๕๐๕ คือ สมเด็จพระนางเจ้ารำดั่งราชานุภาพ ซึ่งถือว่าเป็นบิดาของประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ เป็นผู้บริหารงานแผ่นดิน เป็นพระหัตถ์ขวาของพระจุลจอมเกล้าฯ คนที่ ๒ ในปี ๒๕๐๖ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ซึ่งทรงเป็นอัครศิลปิน ทั้งทางดนตรี สถาปัตยกรรม จิตรกรรม คนที่ ๓ สุนทรภู่ กรณียของสุนทรภู่ฉัน ฉลอง ๒๐๐ ปี ชาตกาลของท่าน เจกเช่นพระพุทธเลิศหล้า ก็ฉลองเมื่อพระชนม์ครบ ๒๐๐ ปี ต่อมาพระยาอนุমানราชธน หรือ เสฐียรโกเศศ ๑๐๐ ปี หลังจากนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อพระชนม์ครบ ๑๐๐ ปี เช่นเดียวกัน หลังจากนั้นมากรมสมเด็จพระปรมาธิบดีปิโยรส เมื่อพระชนม์ครบ ๒๐๐ ปี ท่านสุดท้ายกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์เมื่อปี ๒๕๓๔ พระชนม์ครบ ๑๐๐ ปี

จะเห็นได้นะครับว่า บุคคลที่ยูเนสโกรับรองว่าเป็นบุคคลสำคัญระดับโลกนั้นหลากหลาย ส่วนมากเป็นสมาชิกในพระราชวงศ์ พระยาอนุমানราชธนเป็นคนแรกที่เป็นสามัญชนร่วมสมัย และ อ.ปรีดี เป็นสามัญชน คนที่ ๒ อ.ปรีดีนั้นมีสถานภาพผิดจากเจ้าคุณอนุমানราชธน เพราะเหตุว่าท่านมีบทบาททางการเมือง อัจฉริยภาพของท่านไม่ได้กำหนดอยู่เพียงในเรื่องวรรณกรรม วรรณศิลป์ เช่นพระยาอนุমানราชธน และบทบาททางการเมืองของท่านนั้นยังเป็นที่ถกเถียง รังเกียจ แม้การเสนอไปยูเนสโกครั้งนี้ก็มี e-mail มีจดหมาย ตรงไปที่ปารีสโจมตีว่า อ.ปรีดี เป็นผู้วางแผนปลงพระชนม์พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๘ เป็นผู้ซึ่งก่อการกบฏวังหลวง ๒๔๙๒ ถึงกับมีการเดินเหินให้ถอนชื่อ อ.ปรีดี ออกจากชื่อที่เสนอไปยูเนสโก เป็นเหตุให้พวกเราหลายคนต้องเอาความจริงไปเผยแพร่ถึงปารีสเพื่อให้ยูเนสโกรับทราบ ว่า ๑. เรื่องขบวนการลอบสังหารพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๘ เป็นพวกทรราชทำ ใครฆ่าพระองค์ท่านนั้น บัดนี้ก็ยังไม่ทราบนะครับ

มีหนังสือออกใหม่ล่าสุด เล่มหนึ่งชื่อ *The Revolutionary King* เขียนโดย วิลเลียม สตีเวนสัน และนายคนนี้ได้ใกล้ชิดพระเจ้าอยู่หัวมาก งานของเขาเป็นงานชิ้นแรกที่พระเจ้าอยู่หัวทรงแปลด้วยพระองค์เอง ดังหลายคนคงจะรู้จักเรื่อง นายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ นายสตีเวนสันเป็นคนเขียน และได้รับเชิญมาติดตามใกล้ชิดพระยุคลบาท และเขียนหนังสือชื่อ *The Revolutionary King* ซึ่งเพิ่งตีพิมพ์ออกมา น่าเสียดายที่หนังสือเล่มนี้เต็มไปด้วยความเท็จ เต็มไปด้วยความผิด เต็มไปด้วยสิ่งซึ่งผู้เขียนเขียนอย่างไม่ระมัดระวัง ได้ทราบหนังสือเล่มนี้ห้ามเข้าประเทศไทย แต่สิ่งหนึ่งซึ่งหนังสือเล่มนี้ยืนยัน เขาอ้างว่าเขาได้รับพระราชดำรัสโดยตรงจากพระเจ้าอยู่หัวก็คือว่า อ.ปรีดี ไม่ได้เกี่ยวข้องในกรณีสวรรคต หนังสือเล่มนี้พยายามจะพิสูจน์ว่ามีญี่ปุ่นคนหนึ่งชื่อนายซุตจิ เป็นคนวางแผน ผมเองก็ไม่เชื่อทฤษฎีของนายนี้ แต่สิ่งที่เราน่าจะเชื่อก็คือว่าพระเจ้าอยู่หัวท่านรับสั่ง ถ้าเราเชื่อคำนายสตีเวนสันถึงคำรับสั่งที่ว่า อ.ปรีดี ไม่ได้เกี่ยวข้อง

อีกอย่างหนึ่งซึ่งมีการต่อต้านชื่อบุคคลสำคัญ หรือปูชนียบุคคลในระดับโลกจากประเทศไทยนั้น ว่าควรจะมีคนเดียวคือสมเด็จพระศรีนครินทร์ แต่เรื่องนี้ก็เป็นที่น่ายินดี สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ มีพระราชกระแสเลย่ว่า ท่านเห็นด้วยว่าควรจะมีชื่อบุคคล ๒ คน ท่านไม่เห็นเป็นการต่ำสูง ท่านเห็นว่าเป็นเกียรติ มีผู้หญิงได้ มีผู้ชายได้ มีพระราชอภัยโทษของพระองค์ท่านได้รับเกียรติ และมีคนธรรมดาสามัญอย่าง อ.ปรีดี ได้รับเกียรติ เพราะฉะนั้นสิ่งเหล่านี้ผมเห็นว่า เวลาเราพูดถึงปูชนียบุคคลอย่าง อ.ปรีดี พนมยงค์ เราควรต้องถวายพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ควรถวายพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ และควรถวายพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเรา ซึ่งแม้จะไม่ได้รับสั่งโดยตรงก็ตรัสผ่านนายสตีเวนสันว่า อ.ปรีดีไม่ได้เกี่ยวข้องกับการสวรรคต

ส่วนในเรื่องกบฏวังหลวง ๒๔๙๒ กล่าวอ้างว่า อ.ปรีดี หนีไปเพราะเหตุนี้ฉัน ผมได้ทำหนังสือยืนยันไปที่ยูเนสโกว่ากบฏวังหลวงไม่ใช่กบฏ เพราะ

๒๔๙๐ รัฐประหารครั้งนั้น เป็นการกระทำผิดกฎหมาย เพราะรัฐบาลถวัลย์ อารังนาวาสวัสดิ์เป็นรัฐบาลที่ถูกกฎหมาย เป็นรัฐบาลซึ่งได้รับเลือกตั้งมา แต่ผิด ขุนหวาดและคณะรัฐประหารยึดอำนาจโดยไม่มี ความชอบธรรม ใดๆ ทั้งสิ้น และการตั้งคณะรัฐประหารดูแลบ้านเมืองก็ดี ตั้งรัฐบาลพรรค ประชาธิปัตย์ครั้งแรกก็ดีเป็นการตั้งโดยผิดกฎหมายทั้งสิ้น เพราะคณะ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์มี ๒ ท่าน แต่มีท่านเดียวที่ลงนามตั้งรัฐบาลนี้ รับรองคณะรัฐประหารคือกรมขุนชัยนาทนเรนทรองค์เดียวที่ลงพระนาม พระยามานวราชเสวี (ปลอด ณ สงขลา) ไม่ลงนามต้องถือว่าเป็นโมฆะครับ เพราะรัฐธรรมนูญเขียนไว้ชัดเจนว่ากฎหมายใดๆ กิจกรรมสำคัญใดๆ ที่ เกี่ยวข้องกับองค์พระมหากษัตริย์ คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์จะ ต้องลงนามทั้งหมดถึงจะแทนพระองค์พระมหากษัตริย์ได้ แต่ว่าผู้สำเร็จ ราชการคนเดียวลงนามถือว่าเป็นโมฆะ ดังเกิดขึ้นมาแล้ว เมื่อสงครามโลก ครั้งที่ ๒ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ประกาศสงครามกับพันธมิตร อังกฤษ อเมริกา และตามวิสัยของจอมพล ป.พิบูลสงครามนั้นลงนามรับสนอง ราชโองการก่อนแล้วส่งขึ้นไปในวังหลวง ให้ผู้สำเร็จลงนาม ผู้สำเร็จ ราชการเวลานั้นมี ๒ ท่าน ประธานคือพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา คนที่ ๒ คือ นายปรีดี พนมยงค์ อ.ปรีดีไม่ลงนามครับท่านอ้างว่าท่านป่วยและ ท่านไปอยู่อยุธยา อันนี้เป็นเหตุครับ เมื่อสิ้นสงครามแล้ว อ.ปรีดีประกาศว่า การประกาศสงครามเป็นโมฆะ เพราะเหตุว่าผู้สำเร็จราชการไม่ได้ลงนาม ร่วมกันทั้งหมด และ ๒. การประกาศสงครามครั้งนั้นเป็นการประกาศโดย ขัดเจตนารมณ์ของประชาชนชาวไทย เพราะฉะนั้นเราจึงไม่แพ้สงครามเช่น ญี่ปุ่น ไม่แพ้สงครามเช่นเยอรมันและอิตาลี อันนี้ก็ใช่อัจฉริยภาพอีก ประการหนึ่งของ อ.ปรีดี พนมยงค์

จะเห็นได้ว่าผู้ซึ่งมีอัจฉริยภาพอย่างนี้แต่เวลานี้ยังเป็นที่คลางแคลง ใจในหลายต่อหลายแวดดวง ก็เพราะแวดดวงทางการเมืองเหล่านั้นมีความ ทุจริตคิดมิชอบ ตั้งแต่ ๒๔๙๐ ผมมีความเสียใจที่จะกล่าวว่า พรรค

ประชาธิปไตยเมื่อตั้งขึ้นครั้งแรกนั้น ได้ร่วมกับคณะรัฐประหารวางแผนทำลายประชาธิปไตย แต่เมื่อการเลือกตั้งครั้งที่แล้วพรรคประชาธิปัตย์กลับเอารูป อ.ปรีดี กับ อ.ป๋วย มาชูว่าตัวอยู่ฝ่าย อ.ปรีดี อ.ป๋วย พร้อมกันนั้นเพื่อความ เป็นธรรม ผมจะต้องกล่าวว่าคุณชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีคนปัจจุบัน นั้น ไม่ทราบว่าจะรู้ผิดจากครั้งหลังหรือไม่ก็ตาม คุณชวน หลีกภัย ได้ทำ จดหมายถึงเลขาธิการยูเนสโกเมื่อต้นเดือนที่แล้ว ยืนยันว่ารัฐบาลไทยเสนอ บุคคล ๒ ท่าน เพื่อให้ยูเนสโกรับรอง คือเสนอทั้งพระนามสมเด็จพระศรี นครินทร์ฯ และเสนอชื่อ อ.ปรีดี พนมยงค์ ผมถือว่าเรื่องนี้ก็เท่ากับว่าคุณ ชวน หลีกภัยได้ทำคุณงามความดี ก็จะต้องยอมรับและจะต้องยกย่อง ผม เป็นคนพูดตรงไปตรงมา สิ่งใดรัฐบาลทำผิดผมก็ต้องประณาม สิ่งที่ทำ ถูกผมก็ต้องยกย่อง นอกจากนั้นแล้ว คุณชวน หลีกภัย ยังเป็นประธานคณะกรรมการจัดงานฉลองรอบศตวรรษ อ.ปรีดี พนมยงค์ ท่านเป็นประธาน มี รองประธานหรือประธานอำนวยการจัดงาน ๒ คน คนหนึ่งเป็นประธานภาค รัฐ คือคุณหญิงนางยั่ว ชัยเสรี ในฐานะนายกสภา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คนที่ ๒ เป็นประธานฝ่ายภาคเอกชน นายกฯ ขอให้ผมเป็น เพราะฉะนั้นผม มานี้ถือว่ามาในฐานะเป็นประธานภาคเอกชน

เพราะฉะนั้น การที่พี่น้องชาวภูเก็ตสนใจ อ.ปรีดี ดังที่พี่น้องใน หลายต่อหลายจังหวัดเริ่มสนใจ อ.ปรีดี ผมเห็นว่าเป็นนิมิตหมายที่ดี และ พร้อมกันนั้น ก็ต้องกล่าวต่อไปด้วยนะครับ ท่านรัฐมนตรีมหาดไทยเวลานี้ ใครจะชอบท่านไม่ชอบท่านก็แล้วไป แต่ในเรื่อง อ.ปรีดี ท่านบอกกับผม เลย์ว่าท่านยินดีสนับสนุนเต็มที่ เพราะ อ.ปรีดี เป็นรัฐมนตรีมหาดไทยด้วย และเมื่อ อ.ปรีดี เป็นรัฐมนตรีมหาดไทยนั้นท่านได้เริ่มปฏิรูปการปกครองของ กระทรวงมหาดไทย ท่านเสนอให้มีการตั้งเทศบาลนครกรุงเทพฯ ด้วยการ เลือกตั้ง ท่านเสนอให้มีเทศบาลทุกจังหวัด และให้มีการกระจายอำนาจ ท่าน รัฐมนตรีสนั่น ขจรประศาสน์บอกกับผมเลยว่าจะพยายามทำตามแนวทาง อ.ปรีดี และงานฉลองครั้งนี้ท่านจะช่วยทุกอย่าง และท่านบอกไปยังผู้ว่า

ราชการจังหวัดทุกจังหวัด และบอกไปยังผู้ที่เกี่ยวข้องทุกแห่ง เพราะฉะนั้นผมเชื่อว่าจะได้รับความร่วมมืออย่างดีจากผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัด นอกไปจากนี้แล้วแม้คุณบรรหาร ศิลปอาชาจะไม่อยู่ในรัฐบาล แต่พรรคชาติไทยคุมกระทรวงศึกษาธิการ ผมก็ได้พูดกับคุณบรรหาร ศิลปอาชา ท่านเหล่านี้จะมีจุดยืนทางการเมืองอย่างไร จะมีความสุจริต ทุจริตอย่างไร ไม่ใช่ประเด็นของผม แต่เมื่อคุณบรรหาร ศิลปอาชาพูดกับผมในเรื่องอ.ปรีดี นั้น ท่านเห็นด้วยที่กระทรวงศึกษาธิการจะต้องสอนให้ได้กลุ่มใหม่รู้จัก อ.ปรีดี จะทำประวัติ อ.ปรีดี ให้รู้กันในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และราชภัฏทุกแห่งจะร่วมมือในการฉลอง

เพราะฉะนั้นในเรื่องนี้ ผมก็รู้สึกว่รัฐบาลนี้ ไม่เพียงพรรคประชาธิปัตย์ แม้พรรคอื่นก็เห็นดีเห็นงามร่วมด้วย และพรรคความหวังใหม่ แม้จะไม่ได้เป็นรัฐบาลแล้ว แต่เมื่อคุณชวลิต ยงใจยุทธ เป็นนายกรัฐมนตรีนั้น ท่านเป็นคนแรกเลยครับที่เสนอความคิดนี้ให้ยูเนสโกรับรอง จดหมายของคุณชวลิต ยงใจยุทธ เซ็นลงมติ ครม. ให้ อ.ปรีดี เป็นที่ยกย่องในระดับโลก นั้นเซ็นในวันสุดท้ายที่ท่านดำรงตำแหน่งนี้ เพราะฉะนั้นในเรื่องอ.ปรีดี พนมยงค์นี้ ผมอยากจะเรียนด้วยความปลื้มปิติว่า สส.นักการเมืองทุกพรรคเห็นดีเห็นงามในการยกย่องท่าน เพราะผมได้บอกกับสส.นักการเมืองเลยว่า เมื่อ อ.ปรีดี ตายที่กรุงปารีสในปี ๒๕๒๖ นั้น นายกรัฐมนตรีเปรมติณสูลานนท์ พูดคำเดียวว่าเสียใจ เหมือนกับใครคนหนึ่งครับ พูดว่าเสียใจ แต่ไม่ยอมพูดคำว่าขอโทษ พวงหรีดสักพวงหนึ่งก็ไม่มีไปวางที่หน้าศพที่กรุงปารีส โทรเลขสักชิ้นหนึ่งถึงท่านผู้หญิงพูนศุขก็ไม่มี และเวลานั้นประธานรัฐสภาเป็นลูกศิษย์ อ.ปรีดี พนมยงค์ เคยทำงานเสรีไทยมากับท่าน และท่านเป็นคนซึ่งก่อให้เกิดรัฐธรรมนูญด้วยอัจฉริยภาพของท่าน ท่านเสี่ยงตายยุติระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ทำให้เกิดรัฐสภาขึ้น ให้มีประชาธิปไตย ให้มีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ และท่านเป็นเลขาธิการคนแรกของรัฐสภา แต่ลูกศิษย์ที่เป็นประธานรัฐสภา ก็ไม่ได้กล่าวคำเสียใจ

ในรัฐสภาและไม่ได้ขอให้สมาชิกรัฐสภายืนไว้อาลัยแม้เพียง ๑ นาที ผมได้ไปพบกับประธานรัฐสภาคนปัจจุบัน ดังที่ผมพบนายกรัฐมนตรีคนปัจจุบัน ดังที่ผมพบหัวหน้าพรรคต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วนี้ ผมบอกว่าในทางศาสนาพุทธถือว่าอันนี้เป็นบาปหนัก เพราะการเนรคุณคนนั้นถือว่าเป็นคนเลวร้าย ประธานรัฐสภาก็ดี สส.ต่าง ๆ ก็ดี ควรจะต้องขอโหสิกรรม ควรจะยกย่อง อ.ปรีดี เป็นที่น่ายินดีครับ ท่านประธานรัฐสภาบอกว่างาน ๑๐๐ ปี อ.ปรีดีนี้ขอให้เราไปจัดที่รัฐสภา

เพราะฉะนั้น วันที่ ๑๑ พฤษภาคม อันเป็นวันเกิดของท่านในปีก่อนหน้าครบ ๑๐๐ ปี จะมีงานระดับชาติที่รัฐสภา อันนี้ผมเห็นว่าเป็นเรื่องที่รัฐสภาจะไถ่บาป รัฐบาลจะไถ่บาป เพราะการขอขมาลาโทษเหมือนกับที่พระปลองอาบัติ เมื่อปลองอาบัติแล้ว ฐิโทษผิดแล้ว ขอถ่ายโทษชะ คุณก็เปลี่ยนแปลงได้ และผมหวังว่าการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้จะทำให้ประเทศไทยของเราเดินไปสู่ความสุจริต ความยุติธรรม เดินไปสู่สันติสุข สันติภาพ ดังที่หนังสือพระเจ้าช้างเผือกแสดงให้เห็นว่าสิ่งที่ อ.ปรีดีต้องการ คือสันติสุข สันติภาพ และประชาธิปไตย ที่ อ.ปรีดีต้องการนั้น ไม่ใช่รูปแบบ ต้องการที่เนื้อหาสาระ ให้ทุกคนมีส่วนร่วม คนเล็กคนน้อยมีส่วนร่วม และรัฐสภา รัฐบาลประชาธิปไตย จะต้องนำไปสู่ความเสมอภาค ไม่เพียงในทางกฎหมาย เรามักจะลืมไปนะครับ ๒๔๗๕ เป็นครั้งแรกที่ทุกคนอยู่ใต้กฎหมายเหมือนกันหมด

ก่อนหน้านั้นเป็นไปไม่ได้นะครับ เจ้านายชั้นศาลรับสั่ง ไม่ขึ้นศาลธรรมดา จับเจ้านายต้องไปจับทนายของเจ้าแทน หรือถ้าเจ้าทรงกรม ก็ไปจับเจ้ากรมแทน เจ้าไม่ได้ขึ้นศาลธรรมดา พระเจ้าแผ่นดินมีอำนาจสูงที่สุดอยู่เหนือกฎหมาย แต่ ๒๔๗๕ นั้น ทุกคนอยู่ใต้กฎหมายและเมื่อ อ.ปรีดีมาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังเป็นครั้งแรกครับ ที่มีการแก้ไขกฎหมายให้ทุกคนเสียภาษีตามรายได้ที่ได้รับ ก่อนหน้านั้นทุกคนเสียเงินรัชูปการคนละ ๑๒ บาทต่อปีเท่ากันหมด พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า

เจ้าอยู่หัวก็ทรงเสียรัชชูปการ ๑๒ บาท และเรื่องนี้พูดกันในสมัยราชาธิปไตย เมื่อเศรษฐกิจตกต่ำนั้น จะพยายามเก็บภาษีคนรวยให้มากขึ้น เรื่องนี้สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรค้ำบัลลังก์รับสั่งว่ายอมไม่ได้เป็นอันขาด อันนี้เป็นเหตุหนึ่งซึ่งเมื่อเกิดเปลี่ยนแปลงในปี ๒๔๗๕ ๒๔ มิถุนายนนั้น ท่านเป็นพระองค์แรกที่ถูกรัดไปคุมขังไว้ และท่านต้องเสด็จลี้ภัยไปสิ้นพระชนม์ที่ชวา ที่เมืองบันดุง ประเทศอินโดนีเซียเวลานี้

เพราะฉะนั้นเมื่อ อ.ปรีดี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ช่วงนั้นแหละครับที่ท่านทำหนังสือเรื่องนี้ ท่านทำให้เกิดกฎหมายที่ยุติธรรมขึ้น แต่เวลานี้กฎหมายก็ยังไม่ยุติธรรมครับ การเก็บภาษีก็ยังไม่ยุติธรรม คนรวยเป็นอันมากเสียภาษีน้อยเหลือเกิน คนรวยเป็นอันมากมีทางเลี่ยงภาษีได้มาก โดยเฉพาะการปฏิรูปที่ดินไม่มีเลย อันนี้ก็อีกเรื่องหนึ่งถ้ารัฐสภาไทย รัฐบาลไทยเดินไปตามที่อ.ปรีดีต้องการ น่าจะเดินต่อไป ไม่ใช่สร้างความเสมอภาคทางกฎหมายเท่านั้น จะต้องสร้างความเสมอภาคในทางเศรษฐกิจด้วย เพราะอ.ปรีดีเมื่อยึดอำนาจการปกครองได้แล้ว ต้องการจะแก้ไขโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ที่เรียกกันว่า *เค้าโครงเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม* หรือ *สมุดปกเหลือง* ซึ่งโครงการ ๑๐๐ ปีของเราเอามาพิมพ์ใหม่แล้วเป็นภาษาอังกฤษ โครงการนี้เป็นโครงการซึ่งล้ำสมัยล้ำยุคเพื่อให้ทุกคนไม่ว่างาน ให้ราษฎรทุกคนแม้ไม่รับราชการก็จะมีเงินสวัสดิการ ทุกคนจะได้บำนาญเมื่อแก่ ทุกคนจะเข้าโรงพยาบาลฟรี และความคิดนี้ถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ต้องล้มเลิกไป อ.ปรีดีถูกไล่ออกจากรัฐบาล ต้องไปอยู่ที่ฝรั่งเศส ๑ ปี กว่าจะกลับมาได้ แต่ความคิดนี้ครับ รัฐบาลอังกฤษเอาไปใช้หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นความคิดที่เกิดขึ้นหลัง อ.ปรีดี ประมาณ ๒๐ ปี จะเห็นว่าอัจฉริยภาพนั้นบางครั้งมองเร็วเกินไป คนร่วมสมัยไม่เข้าใจ แต่เวลานี้ทั้งพรรคเขียวและพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตยของเยอรมันหันมายกย่อง อ.ปรีดี ซึ่งนำพุทธศาสนามาเป็นหลักทางการเมือง

ศาสนาพุทธสอนว่าความยุติธรรมในสังคมจะต้องสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ทั้ง ๒ พรรคนี้เห็นด้วย เขาสัญญากับผมถ้าเขา

เป็นใหญ่เขาจะจัดงานฉลอง ๑๐๐ ปี อ.ปรีดี เป็นเรื่องใหญ่ เพื่อให้ฝรั่งมาเรียนจากเรา และผมก็บอกเขาว่า เราจะเรียนจากฝรั่ง แต่ไม่ใช่เรียนจากวิถีทางผิดๆ ของฝรั่งที่รัฐบาลทำอยู่เวลานี้ ไม่ใช่เดินตาม IMF ไม่ใช่เดินตาม World Bank แต่จะต้องเรียนจากเขาเท่าที่เขาจะเรียนจากเรา เป็นที่น่ายินดีครับ มุลนิธิฟรีดริค เออเบิร์ต ซึ่งเป็นมูลนิธิของพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตยได้ตกลงกับผมแล้วโดยหลักการ ผมในที่นี้ไม่ใช่นายส.ศิวัรักษ์ ผมในที่นี้คือประธานจัดงาน ๑๐๐ ปีภาคเอกชน จะมาจัดสัมมนาใหญ่ที่ จ.พระนครศรีอยุธยาหนึ่งสัปดาห์ก่อนวันเกิดของท่านครบ ๑๐๐ ปี จะมีผู้นำทางความคิดเกี่ยวกับสังคมประชาธิปไตยจากตะวันตกและจากตะวันออกมาร่วมหารือกันเพื่อจะมีแนวร่วมที่จะเดินทางในศตวรรษหน้าในเรื่องสังคมประชาธิปไตย คือเอาอัจฉริยภาพของ อ.ปรีดี ที่คิดไว้ตั้งแต่ ๒๔๗๕ มาทำให้บรรลุผลให้เป็นจริงให้ได้ คนที่เตรียมเชิญมาเป็นที่น่าเสียดายว่าบางคนเขามาไม่ได้เสียแล้ว เช่น อับดุล รามันวาฮิด ซึ่งเป็นเพื่อนรักกับผมมากกว่า ๒๕ ปี ผมปรึกษาเขาด้วยในเรื่องนี้ แต่เผอิญตอนนี้เขาเป็นประธานาธิบดีอินโดนีเซียเสียแล้ว ก็คงมาไม่ได้ แต่หวังว่าถ้าเป็นไปได้เราอาจจะเชิญเขามาแสดงปาฐกถาในวันเกิดของท่านก็ได้ ในวันที่ ๑๑ พฤษภาคม แต่อันนี้ผมพูดในความเห็นส่วนตัว เพราะทุกอย่างจะต้องเข้าที่ประชุมกรรมการและทุกอย่างนายกรัฐมนตรียจะต้องเห็นชอบด้วย ที่ผมเรียนมาทั้งหมดนี้เพื่อจะชี้ให้เห็นว่าการฉลอง ๑๐๐ ปี อ.ปรีดี พนมยงค์นั้นเราไม่ได้ฉลองเพื่อจะยกหูชูหาง ยกตัวบุคคล เราเอาความคิดของท่านกลับมาให้คนรุ่นใหม่เข้าใจและนำความคิดนี้กลับมาเพื่อที่จะเป็นทางไปสู่หนทางข้างหน้า

อัจฉริยภาพนั้นคือภาษาบาลี ภาษาสันสกฤตใช้คำว่าอัศจรรย์ คือสิ่งซึ่งพิเศษ แปลก ประหลาด แต่ว่าเป็นไปได้ตามเหตุตามปัจจัย อ.ปรีดีเป็นลูกขาวนายากจนที่ จ.พระนครศรีอยุธยา อาศัยความเฉลียวฉลาดเรียนได้เร็ว สอบเนติบัณฑิตได้ตั้งแต่อายุยังไม่ถึงเกณฑ์ที่จะได้รับใบประกอบอาชีพทนาย ท่านได้ไปอยู่กับชาวไร่ชาวนาไปเห็นความทุกข์ยากของ

ชาวไร่ชาวนา ท่านถึงมีจุดยืนร่วมกับชาวไร่ชาวนาตลอดชีวิต ผิดกับคนหลายคนครับที่เป็นลูกของชาวไร่ชาวนา เป็นลูกแม่ค้าขายปลา พอเป็นใหญ่เป็นโตแล้ว เป็นัวลิมติน ปล่อยให้สุนัขมากัดชาวบ้าน อันนี้เป็นเรื่องอันตรายที่ร้ายแรงมาก อ.ปรีดีอยู่ฝ่ายคนยากคนจนมาตลอด ถึงจะเป็นใหญ่เป็นโตอย่างไรก็ตาม ดังที่ผมกล่าวแล้ว อยู่ที่กระทรวงมหาดไทยก็พยายามกระจายอำนาจไปสู่ชาวบ้านให้ชาวบ้านเลือก นอกจาก สส.แล้วให้เลือกเทศมนตรี สมาชิกเทศบาล เมื่อมาอยู่ที่กระทรวงการคลัง ก็แก้กฎหมายเพื่อให้ชาวไร่ชาวนาได้ประโยชน์ ซึ่งคนรวยเขามีแล้ว ถ้าเขามีจริยธรรม เขายินดีเสียภาษีครับ อันนี้ไม่แปลกประหลาดเฉพาะคนรวยที่โกงที่ไม่ซื้อเท่านั้นเองที่เสียภาษี และเมื่อท่านมาอยู่ที่กระทรวงการต่างประเทศ แม้ช่วงเวลาน้อยนะครับ คนก็ลืมไปครับ ท่านสามารถแก้กฎหมายด้วยความเห็นชอบของมหาอำนาจทั้งหมด จนเมืองไทยได้มีสิทธิสภาพเท่ากับมหาอำนาจทุกประเทศที่สัญญากับเรามา มหาอำนาจทางตะวันตกใช้อำนาจทางปืนบีบบังคับให้เราเปิดประเทศให้เขาตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๘๕๕ ในรัชสมัยสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงเราจะไม่เสียเอกราชแต่เราเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขต มหาอำนาจเหล่านั้นคุมเราในทางศาล คุมเราในทางเศรษฐกิจ เราเรียกภาษีได้เพียงร้อยละ ๓ เขาจะมาซื้ออะไรจากเราก็ได้ ซึ่งเวลานี้กำลังจะเป็นอยู่นะครับ ถ้าเราไม่ระวัง World Trade Organization จะใช้วิธีเดียวกันที่เซอร์จอห์น เบาว์ริงใช้กับพระจอมเกล้าฯ แต่คนไทยสมัยนี้ยังไม่ตระหนัก อ.ปรีดีตระหนักในเรื่องนี้ครับ และพยายามแก้ไขจริงอยู่ในเรื่องนี้แก้ม้าตั้งแต่สมัยกรมหมื่นเทววงศ์วโรปการในรัชกาลที่ ๖ ที่เราเข้าสงครามโลกครั้งที่ ๑ และเราก็พุดยกลงอยู่เพียงเท่านั้น แต่เรื่องนี้ทำไม่สำเร็จ จน อ.ปรีดีมาแก้กฎหมายทั้งหมด จนทุกประเทศยอมรับ และเราได้เสมอภาคเท่าเทียมกับนานาประเทศ ๖๐ ปีนี้เองครับ ถ้าท่านที่มีอายุมากคงจำได้ ๖๐ ปีครานั้นได้ฉลองว่าเราเป็นประเทศซึ่งเท่าเทียมกับประเทศอื่นทั้งหมด มีเพลงซึ่งคุณมนตรี ตราโมทแต่งนะครับ

“๒๔ มิถุนายน มหาสวัสดิ์ ปฐมฤกษ์รัฐธรรมนูญของไทย
เริ่มระบอบแบบอารยประชาธิปไตย ทว่าราษฎรไทยได้สิทธิเสรี
สำราญสำเร็จเร็วกว่าเดิมที เพราะชาติเรามีเอกราชสมบูรณ์”

เอกราชสมบูรณ์มีเมื่อ ๖๐ ปีนี้เอง ไม่ต่างด้อยจากตะวันตกนะครับ และเวลานี้เรากำลังเสียเอกราชสมบูรณ์ ที่รัฐบาลถูกกล่าวหาว่าขายบ้านขายเมืองต่าง ๆ เป็นความจริง ไม่ใช่เป็นความเท็จ เพราะเหตุว่าเรายินดีจะให้บริษัทข้ามชาติใหญ่ ๆ มาควบคุม ธนาการต่าง ๆ จะถูกประเทศใหญ่ ๆ มาซื้อหรือถือหุ้น แม้แต่การบินไทยต่อไปอาจต้องขายให้ชาติต่าง ๆ นอกประเทศมาคุม อันนี้เราไม่รู้ลึกครับ ว่าสิ่งที่อ.ปรีดีทำนั้นกำลังจะบิดผันไป เพราะฉะนั้นการฉลองอ.ปรีดีครั้งนี้ต้องการจะปลุกมโนธรรมสำนึกของคนให้ตื่นว่าบ้านเราจะต้องมีเอกราชสมบูรณ์ คนไทยจะต้องมีสิทธิ มีเสียงมีเสรีภาพและคนยากคนจนซึ่งมี ๘๕ % จะต้องมีศักดิ์ศรีไม่น้อยไปกว่าคน ๑๕ % ที่ครองอำนาจครองทรัพย์อยู่อย่างฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย และอำนาจนั้น อย่างที่ผมกล่าวมาแล้ว ใช้กระทั่งสุนัขมากัดคนยากคนจน อันนั้นเป็นความเลวร้ายอย่างให้อภัยไม่ได้ ถ้าไม่แก้ไขเรื่องนี้ไม่ยอมรับผิดชอบในเรื่องนี้เป็นที่น่าเสียใจว่าผมจะต้องประกาศตนเป็นศัตรูกับรัฐบาลอีก ทั้ง ๆ ที่เวลานี้กำลังพยายามเป็นมิตรกัน เราจะยินดีเป็นมิตรกันในบางเรื่อง แต่ในบางเรื่องจะต้องเป็นศัตรูกัน ศัตรูของผมนี้ก็คือ ไม่ได้ไปทำร้ายอะไรเขามากนะครับ เพราะผมมีแต่ปากกับปากกา ผมไม่มีปืน ถึงมีปืนผมก็ไม่ใช้ เพราะผมเชื่อในเรื่องอหิงสวิธี

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ท่านทั้งหลายอาจจะเห็นว่าเป็นเรื่องกระเทือน กระแทก แต่จะเห็นว่าผมโยนให้เห็นเลยว่าอัจฉริยภาพของท่าน ไม่ว่าท่านจะอยู่ที่กระทรวงไหน หรือไม่อยู่ที่กระทรวงไหน ท่านวางแผนทั้งหมดเพื่อความเป็นตัวของตัวเองของประเทศไทย ซึ่งท่านยินดีใช้คำว่าประเทศสยามมากกว่าประเทศไทย เพราะประเทศสยามหมายถึงทุกคนเป็นเจ้าของประเทศ ไม่ว่า

คน ๆ นั้นจะเป็นคนมลายู ๔-๕ ล้านคนทางจังหวัดภาคใต้ ไม่ว่าจะเป็นลูกจีน หลานเขมร หลานมอญ แต่ทุกคนมีสิทธิเป็นเจ้าของประเทศสยาม ในขณะที่จอมพล ป.พิบูลสงครามต้องการว่าประเทศไทยนี้ของคนไทยเท่านั้น และพวกเราเมื่อสมัยก่อนคนรุ่นผมถูกสอนให้เกลียดเจ๊ก เราเกลียดเจ๊กกันทั้งหมดนะครับ ยกเว้นแต่เรากับก๊งเรา อันนี้ผมเห็นเป็นความผิดพลาดชาตินิยมแบบนี้ผิด แต่ อ.ปรีดี ไม่ต้องการชาตินิยมอย่างนั้นครับ ท่านต้องการให้ทุกคนมีเอกลักษณ์ บุคลิกลักษณะแตกต่างกันแต่รวมอยู่ด้วยกันด้วยความเคารพรักใคร่ซึ่งกันและกัน และท่านโยงเจตนารมณ์นี้ยังประเทศเพื่อนบ้านด้วย

ขบวนการเสรีไทยของท่านนั้นต้องการจะต่อต้านญี่ปุ่น เพราะญี่ปุ่นมาอยู่ในเมืองไทยนั้นท่านถือว่ามายึดครองประเทศไทย ขณะที่ท่านจอมพลป.บอกเราเชิญเขาเข้ามา นี่อันตรายนะครับ เราไม่เห็นโทษที่ญี่ปุ่นมายึดครอง เพราะฉะนั้นเราถึงอ้างว่าเราเชิญอเมริกันมาอยู่ที่ประเทศไทยเมื่อสงครามเวียดนาม อันเดียวกันนะครับเราถูกอเมริกันยึดครอง เรากำลังถูก World Bank IMF ยึดครองเวลานี้ เมื่อเข้าใจเจตนารมณ์ อ.ปรีดี แล้วเอกราชสมบูรณ์หมายถึงแต่ละคนมีสิทธิเสรีภาพเต็มที่ด้วย ไม่มีการเอาเปรียบซึ่งกันและกันระหว่างประชาชนต่อประชาชนและประเทศเพื่อนบ้านกับประเทศเพื่อนบ้าน เพราะฉะนั้นขบวนการเสรีไทยของท่านนั้น ท่านทำเพื่อเอกราชของเราและท่านก็เผื่อแผ่ไปช่วยให้ประเทศเพื่อนบ้านให้ได้รับเอกราช อาวุธที่ได้รับมาจากอเมริกันท่านไม่ส่งคืนครับ เพราะฉะนั้นอาวุธที่ได้มาท่านส่งไปช่วยให้โฮจิมินห์ เพื่อเป็นเอกราชจากฝรั่งเศส ช่วยขบวนการเขมรอิสระ ช่วยขบวนการลาวอิสระและช่วยขบวนการอินโดนีเซียอิสระด้วย เห็นไหมครับ แต่ทำไมท่านถึงไม่ช่วยพม่า ไม่ช่วยมาเลเซียก็เพราะท่านยังกลัวอังกฤษอยู่ เวลานั้นอังกฤษเป็นเจ้าใหญ่ในแถบนี้ครับ และมีขบวนการใต้ดินร่อยแปดพันประการที่รู้เท่าทันเรา ท่านถึงไม่กล้าทำแต่ฝรั่งเศสอ่อนแอ ท่านถึงยินดียินยอมโฮจิมินห์ เวลานี้ยังมีกองทัพ ๒ กองทัพ

ที่เมืองเวียดนาม ชื่อว่ากองทัพลสยาม Siam Regiment เพราะ อ.ปรีดี ให้อาวุธไป และเมื่อประเทศเวียดนามฉลองเอกราชครบ ๕๐ ปี ทั้งประเทศเวียดนามและประเทศลาวได้เชิญท่านผู้หญิงพูนสุข พนมยงค์ ไปรับเหรียญมิตรภาพ แล้วเขาประกาศเลยว่าเขารู้สึกเป็นหนี้บุญคุณของอ.ปรีดี และท่านผู้หญิงพูนสุข พุดกันอย่างไม่เกรงใจนะครับ อ.ปรีดีนั้นอัจฉริยภาพของท่านนั้นที่สำคัญมีภรรยาที่ประเสริฐ ถ้าไม่มีภรรยาที่ประเสริฐอย่างท่านผู้หญิงพูนสุขทำงานอย่างนี้ไม่ได้หรอกครับ เพราะท่านผู้หญิงพูนสุขนั้นอุตสาหณามีทุกอย่างเพื่อความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อให้อัจฉริยภาพของท่านได้แสดงออกเพื่อพูนชน เพื่อความถูกต้องดีงาม ท่านผู้หญิงพูนสุขไม่ต้องการลาภยศสรรเสริญใด ๆ ทั้งสิ้น เมื่อเร็ว ๆ นี้ธรรมศาสตร์ต้องการจะให้ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์กับท่าน ท่านก็ไม่รับครับ ท่านเป็นผู้หญิงธรรมดาคนหนึ่ง ที่ท่านรับเหรียญมิตรภาพจากเวียดนาม จากลาวเพราะเขาบอกว่า เขาให้เพื่อระลึกถึงคุณงามความดีงามของ อ.ปรีดี

อย่าลืมนะครับธรรมศาสตร์ไม่เคยให้ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ อ.ปรีดีเมื่อท่านมีชีวิตอยู่เคยมีผู้เสนอ และมีผู้คัดค้าน และผู้ที่คัดค้านนั้นขอไม่ให้จัดบันทึกรายงานการประชุมด้วย เช่นเดียวกันครับ คน ๆ เดียวกันนี้คัดค้านไม่ให้ชื่อท่านเข้าไปในยูเนสโก แต่ผมจะไม่เอ่ยชื่อว่าคุณคนนี้เป็นใคร คนอย่างนี้ยังมีอำนาจอยู่ เช่นเดียวกันครับ ผมเสนอให้ทำแสดมภ์ให้ อ.ปรีดี พนมยงค์ ในชาตกาล ๑๐๐ ปี ซึ่งผมเสนอให้ทำมาแล้วเมื่อเจ้าคุณอนุมานราชธนอายุครบ ๑๐๐ ปี ได้ทำแสดมภ์ แต่ตอนนี้ปฏิเสธไม่ยอมทำแสดมภ์ ผมก็บอกคุณชวนไปแล้วว่า ถ้าทำแสดมภ์ถวายสมเด็จพระศรีนครินทร์ฯ ไม่ทำแสดมภ์ให้อ.ปรีดีนั้นแสดงว่าบ้านเมืองนี้ยังเป็นศักดินา ยังเป็นขัตติยาธิปไตยไม่ใช่ประชาธิปไตย แต่คุณชวนก็ยังหลีกเลี่ยงอยู่ เพราะฉะนั้นผมอยากจะเรียนนะครับ ถ้าพวกธรรมศาสตร์ พวกคนรุ่นใหม่ เข้าใจว่าบ้านเมืองเราหมดเรื่องต่ำเรื่องสูงแล้วมีความเสมอภาคจะต้องบีบบังคับรัฐบาล เพราะรัฐบาลไม่ได้เป็นนายเรา เขากินเงินเดือนของเรา เขาเป็นบ่าวเรา เขา

รับใช้เรา เราต้องบีบเขาให้เขาทำอันนี้ และผมบอกในจดหมายครั้งสุดท้าย บอกว่าการที่ไม่ทำแสดมภ์ให้ อ.ปรีดี นั้น จะทำให้เกิดความกีดกันระหว่าง เจ้ากับไพร่ จะทำให้ผลประโยชน์ไม่สมาน ดังเช่นเพื่อว่าครั้งนี้มีแต่พระนามสมเด็จพระศรีนครินทร์ฯ ที่ยูเนสโก ไม่มีชื่อ อ.ปรีดี ผลเก่านี้อาจจะเหวอะเหวามากขึ้น ที่ผมทำครั้งนี้เพื่อจะประสานผลให้เราเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ถ้าหาก รัฐบาลฉลาดก็จะเข้าใจคำเตือนของผม

แต่เป็นที่น่าเสียใจรัฐบาลส่วนมากมันบัดชบนะครับ นอกจากเสนอ เรื่องทำแสดมภ์ผมยังเสนอในที่ประชุม ท่านนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน ท่านนายกรัฐมนตรีก็เห็นด้วย แต่คณะกรรมการสื่อสารที่คุมเรื่องแสดมภ์ ไม่ยอมทำให้ ผมเสนอในที่ประชุมด้วยครับว่าควรจะมีธนบัตรพิมพ์รูป อ.ปรีดี ลงไป ไอ้โฮ มีคนค้านในที่ประชุมเลยครับ เพราะเวลานี้เมืองไทยอะไรไป ต๊ะเจ้าสัณนิธิตไม่ได้เลยครับ มันเป็นโรคกลัวเจ้า โรคกลัวเจ้านี่ร้ายแรงกว่า โรคกลัวผี แล้วก็โรคประจบเจ้า โรคคลานเหมือนกิ้งกือไล่เดือนไปหาเจ้า ผมพูดอย่างนี้คราวที่แล้ว สุจินดาฟ้องผม จะเอาผมเข้าคุก ผมทำคดีกับ สุจินดามา ๔ ปีนะครับ เป็นที่น่ายินดีผมขณะคดี และศาลได้พูดด้วยว่าที่ ผมพูดมานี้เพื่อจะเตือนคนให้เคารพศักดิ์ศรีของตัวเอง ไม่ให้ทำตัวเป็น กิ้งกือไล่เดือนอีกต่อไป

การหมอบคลานนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมี พระราชโองการตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๑๖ เมื่องานบรมราชาภิเษครั้งที่ ๒ ให้ เลิกหมอบคลานอีกต่อไป เพราะท่านบอกเป็นสัญลักษณ์ของความป่าเถื่อน สัญลักษณ์ของความกดขี่ ให้เคารพให้โค้งเพียงพอแล้ว และประเพณีนี้ใช้ มาตลอดสมัยราชาธิปไตย สมัยรัชกาลที่ ๕ จนถึงรัชกาลที่ ๗ และ ประเพณีนี้เพิ่งฟื้นมาโดยสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เพราะสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไม่มีความชอบธรรมอะไรทั้งสิ้น จึงใช้อำนาจเผด็จการกดให้พวกเรากลับไปเป็น สัตว์เลื้อยคลานตามเดิม และพวกเราหลายคนก็เป็นที่น่าเสียใจ ยังนิยม ยินดีเป็นสัตว์เลื้อยคลาน ดังเราจะเห็นได้จากละครโทรทัศน์น้ำเน่าๆ นั้น

ทั้งหลาย ในบ้านคุณหญิงคุณนายสมัยใหม่เขาก็ให้บ่าวคลาน ขอบให้บ่าวหัวเข้าด้าน เพราะมันชอบคลานไปหาเจ้า เพราะฉะนั้นผมเห็นว่า อ.ปรีดีต้องการอิสระเสรี ทุกคนจะต้องเท่าเทียมกันนะครับ และในการอุดหนุนเอกราชของเราและเอกราชประเทศเพื่อนบ้าน และอีกสิ่งหนึ่งที่ทุกคนลืมไปที่ผมนำเอามากล่าวกับเลขาธิการยูเนสโกว่า อ.ปรีดีเป็นคนวางแผนคนแรกที่จะให้เกิดสมัชชาเอเชียอาคเนย์ ความคิดนี้เกิดก่อนอาเซียนประมาณ ๓๐ ปี แต่อาเซียนนั้น คุณถนัด คอร์ดมันต์ อ้างเป็นความคิดของท่าน แต่ความคิดอาเซียนเป็นความคิดของอเมริกัน เพื่อให้อเมริกันมาคุมภูมิภาคนี้ให้เป็นระบบทุนนิยม แต่อ.ปรีดีต้องการให้ภูมิภาคนี้เป็นภูมิภาคซึ่งปลอดไปจากลัทธิใดๆ นอกจากความเป็นตัวของตัวเอง และให้เป็นสมาชิกเสมอกันเวลานั้นองซานแห่งพม่าเห็นดีเห็นงามด้วย ซูกาโนซึ่งกำลังจะได้เอกราชเห็นดีเห็นงามด้วย เขมร ลาว เวียดนาม ก็เห็นดีเห็นงามด้วยและต้องการให้ อ.ปรีดี เป็นประธานคนแรกของสมัชชานี้ซึ่งตั้งที่กรุงเทพฯ แต่อ.ปรีดีบอกบ้านเมืองไทยกำลังมีปัญหาหนัก ท่านขอให้คุณเตียง ศิริขันธ์เป็นแทน และคุณเตียง ศิริขันธ์เป็นประธานคนแรกของสมัชชานี้

เป็นที่น่าเสียใจครับเมื่อเกิดรัฐประหาร ๒๔๙๐ โดยผิน ชุณหะวัณ และป.พิบูลสงคราม ร่วมกับพรรคประชาธิปัตย์ ได้ทำลายสมัชชานี้ และได้ทำลายสิ่งที่อ.ปรีดีช่วยประเทศเพื่อนบ้านเป็นเอกราชทั้งหมด และอันนี้เป็นเหตุให้เรากลับไปอยู่ใต้ฉายาอภิมหาอำนาจเริ่มจากอเมริกัน เป็นที่น่าเศร้านะครับ ความคิดต่างๆ ของท่านไม่สัมฤทธิ์ผลก็เพราะนักการเมืองรุ่นหลัง ใจไม่ซื่อ มือไม่สะอาด ถึงกับโจมตีท่านในเรื่องลอบปลงพระชนม์พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล คนที่จ้างคนไปร้องตะโกนว่าปรีดีฆ่าในหลวง ไม่ไปใครอื่น มรว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งเป็นคนสำคัญของพรรคประชาธิปัตย์ในเวลานั้น คุณเลียง ไชยกาล ซึ่งเป็นคนสำคัญของพรรคประชาธิปัตย์ในเวลานั้น ทั้ง ๒ คนยอมรับแล้วทั้งคู่ จึงเป็นสิ่งที่น่าเสียใจที่สิ่งที่ท่านคิดมาและทำไม่สำเร็จ เพราะฉะนั้นในการฉลอง ๑๐๐ ปี

ของท่านครั้งนี้ ต้องการเอาอัจฉริยภาพของท่านกลับมาใช้ให้สำเร็จทั้งในประเทศและในภูมิภาค เราจะมีการสัมมนาในระดับภูมิภาค เราต้องการเอานิทรรศการของท่านแสดงในทุกจังหวัด อันนี้เป็นที่น่ายินดีที่เราได้รับความร่วมมือจากราชภัฏทุกแห่งและหวังว่านายกฯ ศิษย์เก่าธรรมศาสตร์ทุกจังหวัดซึ่งส่วนมากเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดก็จะร่วมมือกับเรา และระดับภูมิภาคก็เชื่อว่าจะได้รับความร่วมมือจากทุกประเทศในภูมิภาคนี้และประเทศอื่นๆ ในโลก

นิทรรศการจัดแสดงครั้งแรกเดือนหน้า ที่ประเทศอินเดีย ศูนย์อินทรา คานธี ซึ่งจะประชุมนานาชาติ ผมจะเป็นคนนำไปแสดงเอง และเราจะนำละครเรื่อง *คือผู้อั้วฉน์* ซึ่งคุณคำณ คุณดิลก แต่งเกี่ยวกับ อ.ปรีดี ซึ่งเราไปแสดงแล้วนะครับ แห่งแรกที่เราแสดงคือที่ปารีส เป็นเมืองที่ท่านตายและที่ท่านคิดอั้วฉน์ ๒๔๗๕ แสดงที่การประชุม International Conference on Thai Study ที่กรุงเฮก ประเทศวิลันดา และแสดงที่สต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน เพราะที่ประเทศนั้นคนไทยหนีไปอยู่มากที่สุด เมื่อถูกรังแกในกรณี ๑๔ ตุลา ๖ ตุลา และต่อไปมกราคมจะแสดงที่ลอส แอนเจลิส ซึ่งเป็นเมืองที่คนไทยอยู่มากที่สุดนอกประเทศไทย อันนี้พูดให้ฟังว่าการงานทั้งหมดนี้ต้องการจะนำอัจฉริยภาพของ อ.ปรีดีมาให้เป็นที่รู้จัก และเพื่อสืบเจตนารมณ์ของท่านในเรื่องของศักดิ์ศรีของมนุษย์ ในเรื่องความเท่าเทียมของมนุษย์ ในเรื่องสามัคคีธรรมของมนุษย์ และในเรื่องของสันติประชาธรรม แม้คำนี้จะเป็นคำของ อ.ป๋วย แต่ผมเชื่อว่า อ.ป๋วยเข้าใจเจตนารมณ์ของ อ.ปรีดี คือการปกครองจะต้องมีสันติเป็นพื้นฐานและเราทุกคนก็ควรมีสันติเป็นพื้นฐาน และสันติอันนี้ในตัวเรามีฉันทิ ก็ต้องมีสันติภายนอกมากเท่านั้น และสันติมิได้จะต้องมีประชาชนมีส่วนร่วม สันติประชามีส่วนร่วมในทุกระดับ แต่ประชาที่คนส่วนใหญ่จะเอาเปรียบคนส่วนน้อยไม่ได้จะต้องมีธรรมะเป็นพื้นฐาน ขาวเขาขาวเผ่าต่างๆ ต้องได้รับเกียรติ ได้รับความเคารพจากเรา ชนกลุ่มน้อย

ทุกเชื้อชาติทุกชนชาติ ประเทศเพื่อนบ้านต้องได้รับความเคารพจากเรา เพราะฉะนั้นงานฉลอง ๑๐๐ ปีนี้ของท่านเราจะนำเอาอัจฉริยภาพกลับมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัยและการฉลองของท่านไม่ใช่ฉลองท่านในฐานะที่เป็นปุษยนียบุคคลคนเดียว เพราะยังมีปุษยนียบุคคลอีกเป็นอันมากที่เรามองข้ามไป

เมื่อที่ผมเอ่ยชื่อคุณเตียง ศิริขันธ์ ซึ่งเป็นคนสำคัญเลยทีเดียว เมื่อผมไปพูดที่ราชภัฏจังหวัดสกลนคร เมื่อ ๒ ปีมานี้ เขาไม่รู้จักคุณเตียง ศิริขันธ์ครับ เป็นที่น่าเสียใจ เพราะตั้งแต่เผ่า ศรียานนท์, สฤษดิ์ ธนะรัชต์ พยายามทำลายบุคคลที่มีจุดยืนทางการเมืองทางประชาธิปไตยทั้งหมด คุณเตียง ศิริขันธ์ ถูกฆ่าเช่นเดียวกับคุณถวิล อุดล คุณจำลอง ดาวเรือง เช่นเดียวกับอีกหลายต่อหลายคนที่ถูกฆ่า แล้วคนเหล่านี้เป็นนักประชาธิปไตยที่เสียสละเพื่อบ้านเมือง ทำงานเสรีไทย เราจะนำชื่อบุคคลเหล่านี้กลับมาให้เป็นที่รู้จักทุกจังหวัด และผมก็เชื่อว่าที่ภูเก็ตนี้นั้นเช่นเดียวกันครับ ท้าวเทพกษัตรีตรีและท้าวศรีสุนทรเป็นบุคคลสำคัญในอดีต แต่เราต้องยกย่องบุคคลร่วมสมัยของเราด้วย คนที่ร่วมในเสรีไทย คนที่เป็นประชาธิปไตย คนที่ชื่อสัตย์สุจริต เพราะคนรุ่นใหม่นี้ไขว่เขวครับ เราไปนึกว่าคนมีอำนาจ คนมีสตางค์นี้เราต้องยกย่อง ถ้าคนมีอำนาจนั้นได้อำนาจมาโดยสุจริตต้องยกย่อง คนมีสตางค์หากินมาโดยสุจริต ต้องยกย่อง แต่คนมีสตางค์ได้เงินมาโดยการฉ้อฉล คนมีอำนาจได้อำนาจมาโดยฉ้อฉล จะต้องประณามดังเช่นผมประณามสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตลอดเวลา ไอนี้เป็นบุรุษбакาม ไอนี้เป็นเผด็จการที่เลวร้ายที่สุด และไอนี้เป็นคนที่ระยะยาวจะทำลายระบบชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

คนดีที่สุจริตนี้ควรจะให้มีพลังในการทำงาน เรื่องนี้ผมเองเกี่ยวข้องโดยตรง อยากจะให้ทุกคนเขารู้สึกเขามีศักดิ์ศรี ไม่ว่ายี่ห่อไหน ผมไม่เคยเห็นด้วยกับคอมมิวนิสต์เลย ผมไม่เห็นด้วยกับหลาย ๆ อย่าง ถึงไม่เห็นด้วย เมื่อเขามีความเป็นมนุษย์ เขาเชื่อสิ่งที่ตรงข้ามกับเรา เราก็ต้อง

อุดหนุนเขา ผมไม่ได้เป็นคริสต์ ผมไม่ได้เป็นมุสลิม แต่ผมยกย่องนับถือเพื่อนผมที่เคารพนับถือศาสนาอิสลาม นับถือศาสนาคริสต์ ความคิดแตกต่างกัน ไม่เป็นไรครับ แต่เราสามารถร่วมกันได้ และผมเห็นว่าการยกย่องบุคคล ผมเห็นว่าควรยกย่องทุกระดับ ทุกหนแห่ง แต่บางครั้งเรายังมีความกลัวหลอกหลอนเราอยู่ ไม่กล้าทำอะไร เอาชนะความกลัวซะเหมือนที่เรากลัวผีนะครับ ลึก ๆ แล้วเรายังกลัวผีอยู่ เพราะฉะนั้นถ้าเราไม่กลัวผีมันก็ทำอะไรไม่ได้ ผมไม่ได้บอกว่าผีมีหรือไม่มี พระพุทธเจ้าเองก็ไม่ได้ตรัสว่าผีมีไม่มี ท่านบอกว่าเรื่องของผีไม่ใช่เรื่องที่เรควรจะไปกลัว ควรจะแผ่เมตตาให้ผี ตอนแรกเรากลัวผีตอนหลังเราไปกลัวเจ้า เจ้าก็ไม่ต้องกลัว แผ่เมตตาให้กับเจ้า สงสารเจ้า และเคารพนับถืออย่างวางท่าที่ถูกต้อง

สุลักษณ์ ศิวรักษ์

(จากปาฐกถาของสุลักษณ์ ศิวรักษ์ ณ ห้องรายา โรงแรมรอยัลซิดี จังหวัดภูเก็ต เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๔๒ ถอดความลงใน เสขิยธรรม ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๔๓ มกราคม - มีนาคม ๒๕๔๓ หน้า ๑๔๐ - ๑๔๙)

“...หวังว่าหนังสือเล่มนี้ และงานฉลองศตวรรษแห่ง
ชาตกาลของนายปรีดี พนมยงค์ จะเป็นดังรูปเทียน
เล่มน้อย ๆ ที่จุดบูชาคุณความดีของท่าน ให้แสงสว่าง
ในทางธรรม ได้กระจายออกไปทำลายความมืดมน
อนธการที่มีชบวนการอันสร้างมายากลต่าง ๆ ขึ้นปก
คลุมความคิดอ่านและคุณงามความดีของท่าน... เพื่อ
เยาวชนคนสยามจะได้รู้จักปูชนียบุคคลของบ้านนี้เมืองนี้
ที่มีความกล้าหาญทางจริยธรรม ที่ยืนหยัดอยู่ข้างสันติ
ประชาธรรม ที่พลีชีพเพื่อสัจจะ เพื่อเอกราช และ
ความกินดีอยู่ดีของทวยราษฎร์ โดยที่ชื่อเสียงเรือง
นามของท่านนั้น ๆ ถูกรื้อรอนให้จางหายไป ดังที่หลาย
ท่านถูกทำลายชีวิต และอิสรภาพลงอีกด้วย...”

ISBN 974-7232-41-3